

พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย : กรณีศึกษาวัดในจังหวัดนครปฐม

นายภณกุล ภาควณวรรกิตต์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา)

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2555

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

SUPERSTITIOUS AND BUDDHIST COMMERCIALS IN THAI PRACTICAL BUDDHISM :
CASE STUDIES OF TEMPLES IN NAKHON PATHOM PROVINCE

Mr. Bhanakul Bhavakhunworakit

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Human and Social Development

(Interdisciplinary Program)

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 2012

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์ พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิง

ปฏิบัติของไทย

: กรณีศึกษาวัดในจังหวัดนครปฐม

โดย นายภณกุล ภวคุณวรกิตติ์

สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก อาจารย์ ดร.พินิจ ลาภานานนท์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.อมร เพชรสม)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ชาดานิติ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(อาจารย์ ดร.พินิจ ลาภานานนท์)

.....กรรมการ

(นางทรายแก้ว ทิพากร)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัณฑ์ กัชชีมา)

ภณกุล ภวคุณวรกิตต์ : พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย : กรณีศึกษาวัดใน
จังหวัดนครปฐม . (SUPERSTITIOUS AND BUDDHIST COMMERCIALS IN THAI PRACTICAL
BUDDHISM : CASE STUDIES OF TEMPLES IN NAKHON PATHOM PROVINCE) อ.ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์หลัก : อ.ดร.พินิจ ลาภธนานนท์, 184 หน้า.

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการผสมกลมกลืนของพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในวิถีชีวิตและวิถี
ปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย กับความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม “บุญพาณิชย์” กับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์
ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตแบบมี
ส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เจาะลึกด้วยแนวคำถามการสัมภาษณ์ (Interview Guides) กับกลุ่มประชากรที่มีความ
เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องทั้งกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ทั้งกลุ่มพระสงฆ์และฆราวาส ในพื้นที่วัดไร่จิง
พระอารามหลวง และวัดไผ่ล้อม จ.นครปฐม รวมทั้งการค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องพุทธศาสตร์
ไสยศาสตร์ พื้นฐานความเชื่อความศรัทธาต่างๆ รวมถึงวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยบนพื้นฐานแนวคิด
“พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ” ภายใต้บริบทสังคมไทย เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ตามประเด็นการวิจัย และนำมาเป็น
ความรู้พื้นฐานสำหรับใช้ประกอบกับการศึกษาและตีความข้อมูลจากการวิจัยสนาม

ผลการวิจัย พบว่า วิถีชีวิตของคนไทยประกอบไปด้วยความเชื่อพื้นฐานที่เป็นไปตามพัฒนาการทาง
ประวัติศาสตร์ที่หลากหลาย ทั้งความเชื่อเกี่ยวกับผีบางเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อในศาสนา
พราหมณ์ และพุทธศาสนาดำลัดดับ โดยเฉพาะพุทธศาสนาในประเทศไทย มีลักษณะที่ผสมผสานกับศาสนา
พราหมณ์และคติความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับผีบางเทวดา อำนาจลี้ลับ จนเป็นแหล่งที่มาของไสยศาสตร์ โดยผสม
กลมกลืนไปกับพิธีกรรมหรือวิถีปฏิบัติทางพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนไทย และเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป
ด้วยอิทธิพลของทุนนิยมและบริโภคนิยม ก่อให้เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงในวิถีการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติทาง
ศาสนาของคนไทย เกิดการผันแปรความเชื่อและการปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาแตกต่างไปจากเดิม ส่งผลถึงการ
ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทางพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ด้วย เป็นสภาพการณ์ในวิถีปฏิบัติที่มีเรื่องของผลประโยชน์
เชิงพาณิชย์เข้ามาเกี่ยวข้อง การทำบุญที่เป็นหนึ่งในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย จากสิ่งที่เป็นนามธรรมก็
สามารถแสดงออกให้เห็นเป็นรูปธรรมผ่าน ปรากฏการณ์พฤติกรรมที่เรียกว่า “บุญพาณิชย์” ในวิถีปฏิบัติแบบ
พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ได้ โดยพฤติกรรมบุญพาณิชย์เป็นเงื่อนไขและพฤติกรรมสำคัญที่เชื่อมโยงและเกี่ยวพัน
กระบวนการพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์เข้าด้วยกัน เป็นทั้งเหตุและผลของวิถีปฏิบัติพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์
อีกทั้งมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน ในลักษณะของแบบแผนวิถีการได้มาซึ่งบุญ โดยแสดงออกผ่านปัจจัยสนับสนุน
ส่งเสริมชีวิตความเป็นพาณิชย์ที่สำคัญ 5 ประการ คือ (1) กิจกรรมหรือพิธีกรรม (2) สถานที่ประกอบกิจกรรม (3)
บุคคลในกิจกรรม (4) ราคา ค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรม และ (5) แผนการตลาด ซึ่งวิถีปฏิบัติภายใต้ความเชื่อ
ความศรัทธาดังกล่าว เมื่อพิจารณาจากหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาย่อมไม่สามารถหาคำอธิบายได้อย่างชัดเจน
ดังนั้นการอธิบายด้วยแนวคิด “พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ” จึงเป็นแนวทางที่สามารถเชื่อมโยงถึงวิถีปฏิบัติทางศาสนาและ
ปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ที่มีรากฐานสำคัญมาจากความรู้และประสบการณ์
ที่ได้รับจากวิถีการดำเนินชีวิตทางโลกแบบท้องถิ่นที่ไม่ได้ตรงตามตำราคำสอนทางพุทธศาสนา แต่เป็นวิถีปฏิบัติที่
เกิดขึ้นจริงท่ามกลางความเชื่อ ความศรัทธาต่างๆ ภายใต้บริบทของวิถีชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน

สาขาวิชา พัฒนามาบุญและสังคม ลายมือชื่อนิสิต
ปีการศึกษา 2555 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

5487189120 : MAJOR HUMAN AND SOCIAL DEVELOPMENT

KEYWORDS : BUDDHIST COMMERCIAL / SUPERSTITIOUS COMMERCIAL / MERITORIOUS
COMMERCIAL / PRACTICAL BUDDHISM / TEMPLES

BHANAKUL BHAVAKHUNWORAKIT : SUPERSTITIOUS AND BUDDHIST COMMERCIALS
IN THAI PRACTICAL BUDDHISM : CASE STUDIES OF TEMPLES IN NAKHON PATHOM
PROVINCE. ADVISOR : PINIT LAPTHANANON, Ph.D., 184 pp.

The purposes of the research were 1) to study the assimilation of Buddhism and Superstition in ways of life and practice among Thai Buddhist, and 2) to study the relevance between Meritorious Commercial behaviors with Superstitious and Buddhist Commercials in Thai Practical Buddhism. In the field, qualitative research methodology was taken; the participant observation and in-depth interviews were techniques to collect data from Buddhist monks and Laymen in two temples of Nakhon Pathom province; 1) Wat Rai Khing, and 2) Wat Pai Lom. Moreover, Thai Practical Buddhism concept in Thai context related to Buddhism, Superstition, faith and belief, and the ways of practice among Thai Buddhist were studied by documentary research to interpret collected data from the field research.

The findings show that the ways of life among Thai Buddhist comprise of basic beliefs - spirit, sacred item, supernatural, Brahminism and Buddhism - adjusting along their history, and becoming Superstition finally. Time passes, social change makes the Superstition assimilate to religious practices and ways of practice among Thai Buddhist. In addition, the impacts of capitalism and consumerism bring greatly changes and lead commercial interest to the ways of life and practice, also beliefs. Merit in form of abstraction is able to be transformed into concrete by “Meritorious Commercial” concept supported by Buddhism and Superstitious Commercial process. As a matter of fact, Meritorious Commercial is an important condition which makes Buddhism and Superstitious Commercial blend together. In the work, five indicators defining commercialization were brought to analyze how commercial it is; 1) Product, 2) Place, 3) People, 4) Price, and 5) Promotion. However, it is found that the main teachings of Buddhism, may not explain real phenomena clearly. The Thai Practical Buddhism concept, emphasizing on the relevance of the ways of practice, socio-cultural issue, local wisdom and local experience related to Buddhism, thus, may explain it more obviously.

Field of Study : Human and Social Development..... Student’s Signature

Academic Year : 2012..... Advisor’s Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงโดยสมบูรณ์ได้ ด้วยความเมตตาและกรุณาของอาจารย์ ดร.พินิจ ลาภานานนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าในการประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ให้แนวคิดหลักการ คำแนะนำ เพื่อเป็นแนวทางการวิเคราะห์วิจัยอันเป็นพื้นฐานของการทำวิทยานิพนธ์ รวมทั้งการตรวจทานต้นฉบับ และให้คำแนะนำในการปรับแก้วิทยานิพนธ์จนสามารถพัฒนาให้เสร็จสมบูรณ์เป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณด้วยความเคารพมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ผู้เป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ซึ่งประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ธาดานิติ ประธานกรรมการ อาจารย์ทรายแก้ว ทิพากร และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัณฑ์ กัชฌิมา กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้ความรู้ คำปรึกษา และความช่วยเหลือตามสมควรแก่โอกาส และความเหมาะสม ตลอดจนให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ซึ่งมีประโยชน์อย่างยิ่งในการปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ ชัดเจน และถูกต้องตามหลักวิชาการ

ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับคณาจารย์และนักวิจัยทุกท่านในสถาบันวิจัยสังคม สถาบันเอเชียศึกษา และภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้จัดการศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา) นี้ขึ้นมา โดยได้กรุณาถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้ แนวความคิด เพื่อให้บัณฑิตนำความรู้ด้านการพัฒนามนุษย์และสังคมไปใช้ ผ่านการทำงานด้านการวิจัยและการพัฒนา ทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม และที่สำคัญคือให้โอกาสในการเข้ามศึกษาในครั้งนี้ด้วย ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดสถาบันวิจัยสังคมทุกท่าน ที่ได้กรุณาอำนวยความสะดวก และให้ความช่วยเหลือ เป็นกำลังใจในการดำเนินการจัดทำวิทยานิพนธ์แก่ผู้วิจัยตลอดมา

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่หลักสูตรพัฒนามนุษย์และสังคม ที่คอยให้คำปรึกษาในการเรียน และอำนวยความสะดวกในการประสานงานเกี่ยวกับการศึกษาตลอดระยะเวลาที่ศึกษา รวมทั้งพี่ๆ เพื่อนๆ และน้องๆ นิสิตในหลักสูตรทุกคน ที่ให้คำแนะนำ และร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ส่วนบุคคล ตลอดจนการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อการเรียนและการทำวิทยานิพนธ์

ขอกราบนมัสการขอบพระคุณ พระคุณเจ้าทุกรูป และขอขอบคุณกลุ่มประชากรมหาสมุทรผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านที่กรุณาให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลทำวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณมารดาผู้ให้กำเนิด และให้การสนับสนุนในด้านการศึกษาคำแนะนำ ตลอดจนเป็นกำลังใจที่ดีเสมอมา นับได้ว่าเป็นผู้ที่ทำให้ข้าพเจ้ามีโอกาสประสบความสำเร็จในชีวิตด้านการศึกษารุ่นครั้งนี้ เป็นต้น ขอโน้มรำลึกถึงพระคุณของท่านตราบนิจนิรันดร์

ท้ายสุดนี้ คุณความดีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้แก่บรรดาสรรพสิ่งทั้งหลายที่ร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ท่ามกลางสังสารวัฏนี้ทั้งหมดทั้งสิ้น อีกทั้งพุทธบริษัท 4 และศาสนิกชนทุกศาสนา ที่เสียสละเพื่อการจรรโลงไว้ซึ่งศาสนธรรม อันเป็นบ่อเกิดแห่งมนุษยธรรมและสันติสุขของมวลมนุษยชาติในทุกสังคัม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญภาพ.....	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	7
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	7
1.4 ประโยชน์ที่จะได้รับ.....	13
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	16
2.1 พุทธศาสนาแบบไทย : ความเชื่อและพิธีกรรม.....	16
2.2 การผสมผสานทางศาสนา (Syncretism).....	24
2.3 พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ (Practical Buddhism).....	30
2.4 พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในกระแสสังคมแบบทุนนิยม.....	37
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	49
2.6 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	54
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	57
3.1 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา.....	57
3.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	57

	หน้า
3.3 การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล.....	58
3.4 ข้อจำกัดของการวิจัย.....	59
4 พุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย.....	60
4.1 พุทธศาสตร์ในความเชื่อและปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย.....	60
4.2 ไสยศาสตร์ในความเชื่อและปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย.....	65
4.3 กิจกรรมที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์.....	71
5 พฤติกรรมบุญพาณิชย์กับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติ.....	80
5.1 พุทธพาณิชย์ ไสยพาณิชย์ และบุญพาณิชย์ กับกิจกรรมในวิถีปฏิบัติ.....	80
5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม “บุญพาณิชย์” กับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย	119
6 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ.....	127
6.1 พุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในความเชื่อ ความศรัทธา และวิถีปฏิบัติ.....	127
6.2 วิถีปฏิบัติ “บุญพาณิชย์” กับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ ของไทย.....	129
6.3 ข้อเสนอแนะ.....	146
รายการอ้างอิง.....	151
ภาคผนวก.....	156
ภาคผนวก ก แบบฟอร์มการบันทึกข้อมูลการสังเกต.....	157
ภาคผนวก ข แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เจาะลึก (Interview Guides).....	160
ภาคผนวก ค ประวัติวัดไร่จิง พระอารามหลวง จ.นครปฐม และข้อมูลความเป็นมา ขององค์หลวงพ่อดาวไร่จิง.....	164
ภาคผนวก ง ประวัติวัดไผ่ล้อม จ.นครปฐม และอัตตะชีวาประวัติของหลวงพ่อบุญและ หลวงพ่่าน้ำฝน ผู้สืบสานพระเวท ทายาทศิษย์เอกหลวงพ่อบุญ.....	172
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	184

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1-1 แสดงคำจัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	9 - 10
ตารางที่ 1-2 แสดงการจำแนกกลุ่มประชากรวัดไรรัจิง และวัดไผ่ล้อม.....	14 - 15
ตารางที่ 4-1 แสดงการจำแนกวิถีปฏิบัติตามเกณฑ์พุทธศาสตร์ ไสยศาสตร์ และกิจกรรมผสม	77 - 78
ตารางที่ 5-1 แสดงการจำแนกกิจกรรมในวิถีปฏิบัติตามหมวดหมู่พุทธพาณิชย์ ไสยพาณิชย์ และกิจกรรมผสม	98 - 99
ตารางที่ 5-2 แสดงการจำแนกกิจกรรมบุญพาณิชย์แบบพุทธพาณิชย์ บุญพาณิชย์แบบ ไสยพาณิชย์ และบุญพาณิชย์แบบผสมผสานทั้งพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์.....	119-120

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 พุทธศาสนิกชนหีบถังสังฆทานที่วัดไร่จิงจัดเตรียมไว้ให้ พร้อมใส่เงินทำบุญ ที่ผู้รับบริจาค.....	100
ภาพที่ 2 พุทธศาสนิกชนขณะกำลังประกอบพิธีถวายสังฆทานเวียนหมู่ โดยมีเจ้าหน้าที่ ของทางวัดเป็นผู้กล่าวนำถวาย.....	101
ภาพที่ 3 บุคลากร เจ้าหน้าที่ที่กล่าวนำถวายในจุดรับถวายสังฆทานเวียนหมู่ของวัดไร่จิง ขณะกำลังปฏิบัติหน้าที่.....	102
ภาพที่ 4 พุทธศาสนิกชนขณะกำลังทำบุญค่าดอกไม้ รูป เทียน ทอง และกราบสักการะองค์ หลวงพ่อดาวไร่จิงบริเวณด้านหน้าโบสถ์	105
ภาพที่ 5 การทำบุญไถ่ชีวิตโค-กระบือของวัดไร่จิง.....	106
ภาพที่ 6 พระเครื่อง พระเหรียญ พระเนื้อผง พระลี้กเกดทองคำหลวงพ่อดาวไร่จิง ที่วางจำหน่ายในราคามูลค่าที่แตกต่างกัน	106
ภาพที่ 7 จุดเช่าบูชาพระพุทธรูปบูชาองค์หลวงพ่อดาวไร่จิง (ด้านติดหลัง โบสถ์).....	107
ภาพที่ 8 จุดเช่าบูชาพระบูชา วัดอุดมคงค หลวงพ่อดาวไร่จิง (ด้านหน้าโบสถ์ติดริมน้ำทำจีน)..	107
ภาพที่ 9 พระครูปลัดสิทธิวัฒน์ (หลวงพี่น้ำฝน) กับกิจกรรมไหว้ครูประจำปี ชุมชนรุ่งทรง องค์เทพที่วัดไผ่ล้อม.....	112
ภาพที่ 10 เจ้าหน้าที่ผู้ช่วย (ชมราวาส) ประกอบกิจกรรมการลงนะหน้าทองของวัดไผ่ล้อม ขณะกำลังเตรียมแผ่นทองให้ญาติโยม	113
ภาพที่ 11 ญาติโยมขณะกำลังเอาเงินทำบุญถวายค่าเข้าร่วมพิธีลงนะหน้าทองจันทร์มหาเสน่ห์ ใส่ลงในตู้บริจาค.....	114
ภาพที่ 12 สื่อส่งเสริมการตลาดในกิจกรรมการเช่าบูชาเหรียญเทพดาประจำวันเกิดของ วัดไผ่ล้อมที่ลงตีพิมพ์ในมติชนสุดสัปดาห์.....	115
ภาพที่ 13 สถานีวิทยุกระจายเสียงประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ของวัดไผ่ล้อม	115
ภาพที่ 14 เว็บไซต์ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและข้อมูลข่าวสารต่างๆ ของวัดไผ่ล้อม.....	115
ภาพที่ 15 เว็บไซต์ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและข้อมูลข่าวสารต่างๆ ของวัดไร่จิง.....	116

ภาพที่ 16 แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์กิจกรรมการสั่งจอง-บูชาหลวงพ่อดาวไร้จิง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงกลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด (พุทธพาณิชย์)	116
ภาพที่ 17 พิธีอาบน้ำกั้นเพ็ญของวัดไผ่ล้อม.....	118
ภาพที่ 18 บรรดาผู้รับบริจาคเงินทำบุญประเภทต่างๆ ที่ตั้งอยู่ภายในพระอุโบสถวัดไร้จิง.....	122
ภาพที่ 19 การทำบุญบูชาเครื่องไหว้พระราหู และจุดธูปบูชาพระราหูคุ้มครองพระเสาร์เสริมบารมีแก่ปีชงของวัดไผ่ล้อม.....	123
ภาพที่ 20 จุดเช่าบูชาเหรียญเทพดาประจำวันเกิดของวัดไผ่ล้อม.....	123
ภาพที่ 21 พุทธศาสนิกชนขณะกำลังเขียนชื่อ-นามสกุล ทำบุญสะเดาะเคราะห์ ต่อชะตาชื่อ โฉงศพให้กับศพผู้ยากไร้ (วัดไร้จิง).....	125
ภาพที่ 22 พุทธศาสนิกชนกับการทำบุญต่อชะตาชื่อ โฉงศพ ขณะกำลังเขียนชื่อ-นามสกุล และอธิษฐานก่อนใส่ลงใน โฉงศพที่วัดจัดไว้บริการ (วัดไผ่ล้อม).....	125
ภาพที่ 23 องค์หลวงพ่อดาวไร้จิง เมื่อครั้งยังติดตั้งทางขึ้นไปปิดทองที่องค์พระได้.....	169
ภาพที่ 24 องค์หลวงพ่อดาวไร้จิง เมื่อทำทองใหม่ทั้งองค์ ปัจจุบัน.....	170
ภาพที่ 25 พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินทปญโญ ป.ธ.6).....	171
ภาพที่ 26 พระราชวิริยาลังการ (แย้ม กิตติคุณโร ป.ธ.3) เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อมปัจจุบัน.....	171
ภาพที่ 27 รูปปั้นและสรีระสังขารหลวงพ่อดาวไร้จิงที่ประดิษฐานในโลงแก้ว.....	173
ภาพที่ 28 พระประธานประจำอุโบสถเฉลิมพระเกียรติ วัดไผ่ล้อม.....	174
ภาพที่ 29 พระอุโบสถเฉลิมพระเกียรติ วัดไผ่ล้อม.....	174
ภาพที่ 30 พระมงคลสิทธิการ (หลวงพ่อดาวไร้จิง อุดตฤกษ์โย) อดีตเจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม รูปที่ 10....	175
ภาพที่ 31 หลวงพ่อดาวไร้จิงขณะดูแลรับใช้หลวงพ่อดาวไร้จิง.....	183
ภาพที่ 32 พระครูปลัดสิทธิวัฒน์ (หลวงพ่อดาวไร้จิง) เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อมรูปปัจจุบัน.....	183
ภาพที่ 33 หลวงพ่อดาวไร้จิงขณะทำพิธีลงนะหน้าทอง.....	183

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยภายใต้สมมติฐานการวิจัย.....	54
แผนภูมิที่ 2 ข้อเสนอผลการวิจัย.....	145

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเชื่อเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดมาทางวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี คนต่างสังคมและต่างวัฒนธรรมล้วนมีความเชื่อที่แตกต่างกัน ในช่วงก่อนที่ พระพุทธศาสนา จะเข้ามาสู่ดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบัน นั้น บรรพบุรุษไทยนับถือผีสางเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสิ่งเหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถหาคำอธิบายได้ ซึ่งจะมีความเหมือนและความแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ผีสางเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสิ่งเหนือธรรมชาติ ล้วนเชื่อว่าสามารถให้คุณให้โทษแก่คนไทย และมีอิทธิพลเหนือวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยอย่างมาก

ต่อมาเมื่อพ่อค้าชาวอินเดียนำสินค้าเข้ามาขายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้นำเอาศาสนาพราหมณ์เข้ามาเผยแพร่ ความเชื่อเรื่องเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์จึงเข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย และทำให้เกิดการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อสื่อสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสิ่งเหนือธรรมชาติ (สุวรรณ สุวรรณเวช, 2546:1) ในขณะที่เดียวกันความเชื่อเรื่องผีสางเทวดาก็ยังคงมีอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทย และสามารถประสานเข้ากันได้ดีกับความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ กลายเป็นการผสมกลมกลืนระหว่างสองความเชื่อ และเกิดพัฒนาการไปสู่ความเชื่อทางไสยศาสตร์ กล่าวคือ มีการประกอบพิธีกรรมสวดอ้อนวอนร้องขอต่อเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อทำลายหรือขจัดปัดเป่าสิ่งอัปมงคลและภัยพิบัติต่างๆ ตลอดจนให้นำมาซึ่งความโชคดี ความสำเร็จ ความสุข และความปลอดภัย โดยใช้เวทมนตร์คาถาและสัญลักษณ์วัตถุรูปเคารพต่างๆ เป็นสื่อเชื่อมโยงกระเสจติดกับพลังอำนาจลึกลับของเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น

เมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในชมพูทวีป และได้รับการยอมรับนับถือในอินเดีย อิทธิพลของพระพุทธศาสนาจากอินเดียจึงได้เผยแพร่เข้ามาสู่ประเทศไทยตามเส้นทางการค้า ทั้งทางบกผ่านประเทศพม่าทางเหนือและทางทะเลทางตอนใต้ของประเทศ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาจึงเข้ามาผสมกลมกลืนกับความเชื่อและพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ โดยมีรากฐานความเชื่อผีสางเทวดาเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สอดคล้องอยู่กับวัฒนธรรมท้องถิ่น อย่างไรก็ตามแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะปฏิเสธระบบวรรณะ ปฏิเสธอำนาจของเทพเจ้า และติเตียนการบูชาขุมในศาสนาพราหมณ์ โดยเน้นหลักความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม แต่ก็ไม่มีความขัดแย้งรุนแรงในเรื่องพิธีกรรม จึงเกิดพิธีกรรม

พุทธ-พราหมณ์ขึ้นในประเทศไทย แต่ต่อมาเมื่อศาสนาพุทธเสื่อมคลายไปจากอินเดีย และศาสนาพราหมณ์มีอิทธิพลเพิ่มขึ้นในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 6-13 เทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ก็กลับเข้ามามีอิทธิพลเหนือความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทยอย่างเห็นได้ชัด แต่ในพุทธศตวรรษที่ 18 พุทธศาสนาเถรวาทได้กลับมาฟื้นฟูและเข้มแข็งขึ้นในสังคมไทย จนกระทั่งได้รับการยอมรับให้เป็นศาสนาประจำชาติไทย แต่ความเชื่อและพิธีกรรมในศาสนาผีและศาสนาพราหมณ์ก็ยังคงยึดถือปฏิบัติอยู่ในหมู่ประชาชน (สุวรรณ สุวรรณเวโซ, 2546 : 2) ความเชื่อและศาสนาของคนไทยจึงอยู่บนพื้นฐานของมิติตามความเชื่อเดิม คือความเชื่อในเรื่องผีและวิญญาณ และศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู ผสมผสานกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือเป็นรูปแบบของพุทธศาสนาที่มีลักษณะการผสมผสานของทั้ง 3 ความเชื่อเข้าด้วยกัน จนเรียกได้ว่าคนไทยทุกวันนี้นับถือศาสนาพุทธปนพราหมณ์และผี

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2555) เรียกความเชื่อทางศาสนาในประเทศไทยว่า “ศาสนาไทย” โดยอธิบายว่าศาสนาไทยมีศาสนาผีเป็นรากฐานอันแข็งแกร่ง แล้วรับเอาสิ่งละอันพันละน้อยของศาสนาพราหมณ์กับศาสนาพุทธ โดยเลือกเอาส่วนที่ไม่ขัดกับหลักผี เข้ามาประดับศาสนาผี เพื่อให้ดูดีมีสง่าราศีและทันสมัย นำเลื่อมใสศรัทธาขึ้นเท่านั้น วัฒนธรรมความเชื่อหลักในสังคมไทย จึงมีรากฐานของแนวคิดและโลกทัศน์ผี-พราหมณ์-พุทธ ปะปนกัน โดยมีพัฒนาการที่แตกต่างกันไปตามแต่ช่วงเวลาและสถานที่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถนำไปสู่บทสรุปในมิติตของความศรัทธาโดยจำแนกออกเป็น 2 แนวทางคือ แนวทางพุทธศาสตร์และแนวทางไสยศาสตร์ ซึ่งทั้ง 2 รูปแบบมีการผสมกลมกลืนซึ่งกันและกันเพื่อการขับเคลื่อนไปสู่วิถีการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยนั่นเอง

หากพิจารณาเฉพาะหลักพุทธศาสตร์จะพบว่าเรื่องของ “บุญ” ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นหลักหนึ่งในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย โดยมีพื้นฐานความศรัทธาที่ผสมผสานเรื่องของไสยศาสตร์เข้าไปรวมอยู่ด้วย จนเกิดโลกทัศน์ที่มองเรื่องการทำบุญเป็นเสมือนพิธีกรรมหรือเครื่องมือที่จะนำไปสู่ชีวิตที่ดีกว่า กล่าวคือ เมื่อความเข้าใจของคนในสังคมถูกทำให้เชื่อกันว่า การทำบุญจะทำให้ชีวิตของพวกเขาดีขึ้น ตำแหน่งหน้าที่การงานจะเจริญก้าวหน้า ครอบครัวจะอยู่เย็นเป็นสุข และบุญบารมีที่เราทำหรือสั่งสมเอาไว้ในชาตินี้จะตามส่งผลให้เราไปอยู่ในภพภูมิที่ดีในชาติหน้า ทำให้พุทธศาสนาในมิติตของความเชื่อความศรัทธาจึงมีเรื่องบุญเป็นศูนย์กลาง ซึ่งยังมีองค์ประกอบด้านแนวคิดเรื่อง “กรรม” ในพุทธศาสนาและแรงจูงใจแห่งบุญเข้ามามีส่วนสัมพันธ์ด้วย

สำหรับไสยศาสตร์ ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยมีที่มาจาก 2 แหล่ง คือ เป็นความเชื่อของคนไทยที่มีมาแต่ดั้งเดิม กับเป็นความเชื่อที่รับมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แล้วนำมาผสมผสานกันกับความเชื่อแบบดั้งเดิม จนมีรูปแบบที่ซับซ้อน (สุเชาวน์ พลอยชุมแสง, 2541 : 42) โดยเกิดการปะทะสังสรรค์กันกับพุทธศาสตร์ อันมีคติแบบพราหมณ์เจือปนอยู่ด้วยส่วนหนึ่งนั้น ทำให้ความศรัทธาทั้งสองรูปแบบมีการผสมผสานกันอย่างกลมกลืน ถึงแม้ตามหลักการของสองแนวคิดนี้จะเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกันก็ตาม แต่ก็มีปฏิเสศไม่ได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง สังเกตเห็นได้จากความศรัทธาในพระเครื่อง วัตถุมงคล เครื่องรางของขลังต่างๆ ที่ผ่านการปลุกเสกจากพระสงฆ์ (เกจิอาจารย์) ที่ได้รับการเคารพนับถือ เพราะเชื่อในอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ที่จะได้รับ (พุทธคุณและธรรมคุณ) หรือความคิดที่ว่าเมื่อทำบุญแล้ว ผลบุญกุศลนั้นจะช่วยป้องกันอันตรายเป็นเกราะคุ้มกันตน ซึ่งในประเด็นนี้ก็เป็นการเมืองในเชิงไสยศาสตร์ (พุทธทาสภิกขุ, 2513 : 10) ที่ไม่ต่างจากเรื่องของพระเครื่อง และวัตถุมงคลแต่อย่างใด ความรู้ความเข้าใจในหลักศาสนาและความศรัทธาที่พุทธศาสนิกชนมีให้ ในทัศนะของผู้รู้ ผู้ศึกษาด้านศาสนา พระไพศาล วิสาโล (2552) มองว่า เป็นความรู้ความเข้าใจที่มีแต่เรื่องของศรัทธาเพียงอย่างเดียว หากขาดซึ่งปัญญาเข้ามาประกอบ ทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน จนนำไปสู่ค่านิยมและพฤติกรรมที่เป็นโทษมากกว่าคุณ

ตัวอย่างของวิถีปฏิบัติที่เกิดจากการผสมกลมกลืนของความเชื่อความศรัทธาในหลักพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ อาทิ เช่น ในพิธีทำบุญ ขึ้นบ้านใหม่ ที่มีการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธรูป และหลังจากการเจริญพระพุทธรูปแล้ว ก่อนที่จะจัดภัตตาหารถวายพระ มีธรรมเนียมปฏิบัติประการหนึ่งคือ ต้องจัดสำรับกับข้าวคาวหวานบูชาพระพุทธรูปก่อนแล้วจึงถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ซึ่งการถวายข้าวพระพุทธรูปมาจากความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลในเรื่องไสยศาสตร์ของศาสนาพราหมณ์ และเมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว ก็จะมีการ “กรวดน้ำ” เพื่อส่งผลบุญไปให้แก่ดวงวิญญาณทั้งหลาย ซึ่งเป็นความเชื่อของศาสนาผีและศาสนาพราหมณ์ (สุวรรณ สุวรรณเวโซ , 2546 : 313-314)

การกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลและการประพรมน้ำพระพุทธรูป ที่เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมการทำบุญของชาวพุทธไทยนั้น สุวรรณ สุวรรณเวโซ (2546 : 314) อธิบายไว้ว่า ความจริงการกรวดน้ำไม่ใช่หลักการในพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องของพิธีการในศาสนาพราหมณ์ที่จะแสดงให้เห็นถึงว่ามีวิธีการที่จะติดต่อกับบรรพบุรุษหรือเทวดาได้ โดยอาศัยพราหมณ์และน้ำเป็นสื่อ เพราะถือว่าน้ำเป็นของที่มองเห็นได้ สามารถแทรกซึมอยู่ได้กับของทุกชนิด การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ตาย

ไปแล้วจึงต้องบอกให้ผู้ตายรับทราบโดยฝากไปกับน้ำ เพราะถือว่าพระแม่คงคาไหลมาจากสวรรค์ที่ พระศิวะประทับอยู่ ลงไปสู่มหาสมุทรที่พระนารายณ์หรือพระวิฆณุบรรทมอยู่เหนือบัลลังก์พญา อนันตนาคราช ฉะนั้นไม่ว่าผู้ที่ล่องลับไปแล้วจะไปอยู่ ณ ที่ใด พระแม่คงคาย่อมเป็นสื่อนำบุญกุศลที่มี ผู้อุทิศไปให้ได้เสมอ เหมือนบุรุษไปรษณีย์ที่สามารถนำจดหมายไปส่งให้ถึงมือผู้รับได้เมื่อระบุ บ้านเลขที่ของผู้รับ ส่วนอีกประการหนึ่ง ได้แก่ การกล่าวสัจจะวาจา จะต้องให้พระวรุณเทพผู้ประทาน น้ำให้แก่มนุษย์ได้รับทราบด้วย เมื่อจะอุทิศส่วนกุศลจึงต้องใช้น้ำเป็นสื่อดังกล่าว

สำหรับการประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในพิธีสงฆ์ หลังจากการกรวดน้ำอุทิศ ส่วนกุศลแล้วนั้น เป็นการประพรมเพื่อความสุขสวัสดิ คือการเอาน้ำมนต์ที่ได้จัดทำขึ้นมาประพรม ให้กับเจ้าภาพและผู้ที่มีร่วมงานพิธี ในขณะที่พระสงฆ์จะสวดชัยมงคลคาถาประกอบไปด้วย เช่นเดียวกับเรื่องของการกรวดน้ำ น้ำมนต์เป็นเรื่องของพราหมณ์ที่สร้างขึ้นมาใช้อาบหรือกิน โดย เชื่อว่าอำนาจศักดิ์สิทธิ์ในน้ำมนต์จะช่วยให้สมความปรารถนา แต่เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าไม่ทรง สนับสนุน โดยมีพุทธดำรัสไว้ในที่ต่างๆ กัน หลายครั้งหลายหน เช่นตรัสว่า “ความบริสุทธิ์ย่อมไม่มี เพราะน้ำซึ่งคนส่วนมากพากัน ไปอาบ ผู้ใดมีสัจจะมีธรรมะ ผู้นั้นเป็นผู้สะอาด หรือถ้าบุคคลจะพ้นจาก บาปกรรมได้เพราะการรดน้ำ (ศักดิ์สิทธิ์) แล้ว กบ เต่า นาค จระเข้ และสัตว์น้ำทั้งปวงก็จักไปสวรรค์ ได้เป็นแน่” เป็นต้น (สุวรรณ สุวรรณเวโฆ, 2546 : 315)

การทำน้ำมนต์ในพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในสมัยหลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน แล้ว เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ยังหวาดกลัวภัยอันตราย เมื่อพราหมณ์มีน้ำมนต์มาช่วยและเป็น ที่ ยอมรับของประชาชน พระพุทธศาสนาก็เอาอย่างจัดทำน้ำมนต์ขึ้นมาบ้าง เพื่อล่อหลอกให้คนหันมา สนใจพระพุทธศาสนา โดยอ้างว่าเป็นอุบายเบื้องต้นที่จะได้มีโอกาสสอนหลักธรรมคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้า จึงกำหนดเอาเรื่องมงคลสูตร คือลักษณะของข้อประพฤตินี้เป็นมงคลทั้งสิ้นรวม 38 ประการ มาสวดเป็นบทหนึ่งของพระปริตร เมื่อพระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์เริ่มต้นสวดมงคลสูตรว่า “อเสวนา จ พาลาน...” ซึ่งแปลว่า “ไม่คบคนพาล คบบัณฑิต...” ก็เริ่มจุดเทียนทำน้ำมนต์ ซึ่งจะเห็นว่า จุดหมายของการสวดพระปริตรเพื่อทำน้ำมนต์อยู่ตรงที่ต้องการให้ผู้ที่นั่งฟังอยู่ในขณะนั้นได้นำไปคิด พิจารณา ประโยชน์จึงอยู่ที่การได้ฟังและเข้าใจ ไม่ใช่อยู่ที่การเป่าเสก หรือการเปลี่ยนน้ำให้เป็น น้ำมนต์ แต่ปัจจุบันพระสงฆ์ใช้ภาษาบาลีสวดพระปริตร ซึ่งชาวบ้านธรรมดาฟังไม่เข้าใจ เพราะแปล เป็นภาษาไทยไม่ได้ การฟังพระสวดพระปริตรจึงมุ่งอยู่ที่ว่าเมื่อพระสงฆ์สวดจบแล้วจะได้ทำน้ำมนต์ เอาไว้อาบกิน ทำให้พ้นจากบาปเคราะห์ทั้งปวงได้ ความเข้าใจในเรื่องนี้จึงห่างไกลจากคำสั่งสอนของ

พระพุทธเจ้ามากขึ้นทุกที จนในที่สุดก็มีความเชื่อถือในเรื่องความขลังของน้ำมนต์เหมือนกับความเชื่อของผู้นับถือศาสนาพราหมณ์ (สุวรรณ สุวรรณเวโจ, 2546 : 315)

วิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยแบบที่เป็นอยู่ เมื่อพิจารณาตามหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา ย่อมไม่สามารถหาคำอธิบายที่สอดคล้องกับแนวทางพุทธธรรมได้อย่างชัดเจน ดังนั้นการอธิบายโดยใช้แนวคิดประเด็น “พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ” (Practical Buddhism) จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสม เนื่องจากสามารถเชื่อมโยงถึงวิถีปฏิบัติทางศาสนาของชาวบ้านที่มีรากฐานสำคัญมาจากความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากวิถีการดำเนินชีวิตทางโลกแบบท้องถิ่นที่ไม่ได้เป็นวิถีปฏิบัติในตำราคำสอนทางพุทธศาสนา แต่เป็นวิถีปฏิบัติที่กลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน (อายุชาติ, 2554 : 2)

เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วยอิทธิพลของทุนนิยมและบริโภคนิยมที่แทรกซึมเข้าไปอยู่ในทุกมิติความสัมพันธ์ของชีวิตมนุษย์ ไม่เว้นแม้กระทั่งวงการศาสนา กล่าวคือ อิทธิพลของทุนนิยมและบริโภคนิยมเข้ามามีส่วนทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย โดยเป็นจุดเชื่อมต่อที่สำคัญระหว่างศรัทธาและการปฏิบัติทางศาสนา ซึ่งในความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ส่งผลถึงการประกอบ พิธีกรรมต่าง ๆ ทาง พุทธศาสตร์และ ไสยศาสตร์ด้วย ซึ่งเมื่อมีเรื่องของทุนนิยมและผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง การบำเพ็ญบุญที่เป็นหนึ่งในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย จากสิ่งที่เป็นนามธรรมก็สามารถแสดงออกให้เห็นเป็นรูปธรรมผ่านพิธีกรรมที่เป็นวิถีปฏิบัติแบบพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ อันเป็นวิถีปฏิบัติที่ มุ่งเน้นเงินตราเป็นศูนย์กลาง และเข้าใจว่าจะนำมาซึ่งความสุขสบายของชีวิตที่ตนปรารถนา (คุณภาพชีวิตที่ดี) กลายเป็นความเชื่อมโยงกันระหว่างความเป็นทุนนิยมกับวิถีปฏิบัติทางศาสนา (บุญ) ที่มีความต้องการของชีวิต (กายและจิต) ที่ดีเป็นเป้าหมายสำคัญ โดยคิดว่าการใช้เงินตราซื้อ-ขายบุญ (บุญพาณิชย์ - ยังมีกำลังทรัพย์มาก ก็ได้บุญมาก) จะเป็นอีกแนวทางหนึ่งของการประกันความสุขความสบายหรือชีวิตที่ดีกว่าที่ตนจะได้รับ ทั้งใน โลกปัจจุบันและโลกหลังความตาย

สาเหตุที่ระบบทุนนิยมเข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยได้นั้น พิจารณาจาก วัฒนธรรมความเชื่อหลัก ทางพุทธศาสนา ในสังคมไทยที่มีรากฐานของแนวคิดและโลกทัศน์เรื่องบุญ/กรรมที่สนับสนุนความเชื่อในเรื่องการทำบุญ อันเป็นหนึ่งในวิถีปฏิบัติทางศาสนา ซึ่งทั้งเป้าหมายของการทำบุญ (ในทัศนะของพุทธศาสนิกชนไทยปัจจุบัน) และระบบคุณค่าแบบวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ล้วนมีจุดร่วมที่สำคัญด้วยกัน คือ ความสุขที่

เป็นรูปธรรม อาทิ ความร่ำรวยทางวัตถุ การมีชีวิตที่ดีกว่า ความสุขสบาย เกียรติยศชื่อเสียง ตำแหน่งทางโลก เพียงแต่ความสุขที่เกิดจากการทำบุญเป็นความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ซึ่งต่างกับลัทธิวัตถุนิยมและบริโภคนิยมที่เน้นความสุขเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น ในโลกนี้เท่านั้น ประการต่อมา พื้นฐานความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนาและไสยศาสตร์ รวมถึง ลัทธิถือผีแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนทั้งหลายนั้น เกิดการผสมกลมกลืนกับลัทธิทุนนิยมและบริโภคนิยม กลายเป็นปรากฏการณ์ทางศาสนาในสังคมไทยสมัยใหม่ ที่สามารถซื้อ-ขายบุญ และสิ่งที่ตนปรารถนา โดยเฉพาะมิติทางจิตวิญญาณ เช่น สร้างขวัญและกำลังใจทำให้ชีวิตรู้สึกมั่นคงปลอดภัย เสริมความมั่นใจภายในจิตใจ เสริมอำนาจวาสนา บารมีได้ด้วยเงินตราและทรัพย์สิน จนเกิดเป็นปรากฏการณ์พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ที่มี “บุญพาณิชย์” เป็นกลไกตลาด ไม่ว่าจะบุญพาณิชย์แบบพุทธพาณิชย์เพื่อการสะสมบุญ ที่ มุ่งเน้นจำนวนเงินทำบุญจากญาติโยมเป็นหลัก เช่น การถวายสังฆทานเวียน รวมถึงการรับบริจาคเพื่อสร้างสถานปฏิบัติธรรม ศาสนสถาน เสนาสนะที่มีขนาดใหญ่โตและหรูหราเกินความจำเป็น เป็นต้น หรือบุญพาณิชย์แบบไสยพาณิชย์ เช่น การลงนะหน้าทอง การเจิมแป้งนะเมตตามหามงคล ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นไปเพื่อความ โชคดีมีสิริมงคล มั่งคั่งร่ำรวย เมตตามหานิยม ค้าขายเจริญรุ่งเรือง เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าเป้าหมายของวิถีปฏิบัติที่เป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ต่างก็มีส่วนส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันกับลัทธิทุนนิยมและบริโภคนิยมอย่างเป็นพลวัต กล่าวคือ ในด้านหนึ่งผู้ให้บริการหรือผู้เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ เช่น สถาบันสงฆ์ (พระสงฆ์ สามเณร) คณะกรรมการวัด ฯลฯ ก็ใช้โอกาสนี้ในการแสวงหาผลประโยชน์ เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์เชิงพาณิชย์ที่ตนก็มีความสัมพันธ์อยู่ในระบบทุนนิยมดังกล่าวด้วย ส่วนพุทธศาสนิกชนหรือผู้ใช้บริการก็อาศัยผลิตผลจากความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อศาสนาและสิ่งที่ตัวเองนับถือ โดยผ่านพิธีกรรมและขั้นตอนการผลิตบุญในรูปแบบต่างๆ ของผู้ให้บริการ เพื่อนำสิ่งดังกล่าวมาต่อยอดวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายสูงสุดของตนเองในด้านวัตถุนิยมและบริโภคนิยมอีกทางหนึ่งเช่นกัน

ดังนั้น พุทธพาณิชย์ และไสยพาณิชย์ที่กลายมาเป็นวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน จึงเป็นการมุ่งเพียงการสร้างเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ อันเป็นกลอุบายสร้างกิเลสมากกว่าการแสวงบุญ ตามหลักพุทธศาสนา การทำบุญ ที่หวังผล แบบวัตถุนิยมไม่ใช่วิถีที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา เป็นการทำบุญอย่างฉาบฉวยในโลกสมัยใหม่ที่เร่งรีบ ซึ่งเป็นไปเพื่อ เลี้ยงกิเลส ต่อยอดกิเลสให้มากขึ้นไม่สิ้นสุด สำหรับวัตถุนิยมและเครื่องรางของขลัง สะท้อนให้เห็น ถึงเปลือกนอกของ

โลกวัตถุนิยม บริโคนิยม และทุนิยม ได้อย่างชัดเจน พุทธพหุณิษย์และไสยพหุณิษย์ในพุทธศาสนา
เชิงปฏิบัติของไทย จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจและควรค่าแก่การศึกษาทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น
ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในเชิงวิชาการและเชิงสังคม ตลอดจนเป็นการเปิดมุมมองและแนวคิดใหม่ทาง
มานุษยวิทยาและสังคมวิทยาอีกทางหนึ่งด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการผสมกลมกลืนของพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติของ
พุทธศาสนิกชนไทย
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมที่เรียกว่า “บุญพหุณิษย์” กับพุทธพหุณิษย์และ
ไสยพหุณิษย์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยออกเป็น 3 ส่วน คือ (1) ขอบเขตเชิงเนื้อหา (2) ขอบเขตเชิง
พื้นที่ และ (3) ขอบเขตเชิงประชากร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) ขอบเขตเชิงเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษา วิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยที่มีการผสมกลมกลืน
ระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ซึ่งนำไปสู่พุทธพหุณิษย์และไสยพหุณิษย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ
ของไทยที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน ผ่านกรณีศึกษาของวัดในจังหวัดนครปฐม โดยลักษณะของ
วิถีปฏิบัติที่เป็นพุทธพหุณิษย์และไสยพหุณิษย์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาพิจารณากำหนดเป็นขอบเขตเชิง
เนื้อหา กล่าวคือ ขอบเขตเชิงเนื้อหาพุทธพหุณิษย์ และขอบเขตเชิงเนื้อหาไสยพหุณิษย์ โดยเกณฑ์การ
พิจารณาความแตกต่างระหว่างพุทธพหุณิษย์และไสยพหุณิษย์มีขอบเขตที่สามารถอธิบายได้ ดังนี้

1.1 ขอบเขตเชิงเนื้อหาพุทธพหุณิษย์ – จะพิจารณาในส่วนของความเชื่อและความศรัทธาที่
พุทธศาสนิกชนไทยมีต่อพระพุทธรูป โดยแสดงออกผ่านทางวิถีปฏิบัติที่มุ่งเน้นในเรื่องการทำบุญ
เป็นองค์ประกอบสำคัญ เช่น การทำสังฆทานเวียน การทำบุญใส่ชีวิตโค กระบือ เป็นต้น เพื่อเชื่อมโยง
ไปถึงความเป็นพุทธพหุณิษย์ที่เป็นรูปธรรมและชัดเจนจากพิธีกรรมทางศาสนา หรือกิจกรรมต่างๆ ที่
มุ่งแสวงหาผลกำไรหรือผลประโยชน์ทางด้านวัตถุเป็นหลัก

1.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหาไสยพหุณิษย์ – พิจารณาจากรูปแบบและพฤติกรรมการปฏิบัติตามคติ
ความเชื่อในทางไสยศาสตร์ที่แสดงออกผ่านกิจกรรมหรือพิธีกรรมต่างๆ โดยใช้เวทมนตร์ คาถาอาคม

วัตถุ รูปเคารพต่างๆ เป็นสื่อในการเชื่อมโยงพลังอำนาจลึกลับ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ทั้งเพื่อการทำลายหรือขจัดปัดเป่าสิ่งอัปมงคลและภัยพิบัติต่างๆ รวมถึงเพื่อให้นำมาซึ่งความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ความโชคดี ความสำเร็จ ความสุข และความปลอดภัย เป็นการกระทำอันเกี่ยวเนื่องด้วยบุญ (ตามหลักพุทธศาสนา) มีบุญเป็นเป้าหมายเช่นเดียวกับพุทธพาณิชย์ แต่ต่างกันที่ไสยพาณิชย์เป็นไปเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ เสริมความมั่นใจภายใน ให้ชีวิตรู้สึกมั่นคงปลอดภัย เช่น การลงนะหน้าทอง การเจิมแป๊ะเมตตามหางมด เป็นต้น ซึ่งจำเป็นต้องใช้เงินตราเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งความปรารถนาดังกล่าว

ทั้งนี้เพื่อความครอบคลุมและชัดเจนในขอบเขตเชิงเนื้อหาพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ การกำหนดหลักเกณฑ์พื้นฐานความแตกต่างระหว่างกิจกรรมพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในวิถึปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรนำมาพิจารณาในระดับเบื้องต้น ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเรื่องวัตถุหรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องโดยบ่งบอกถึงความเป็นพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในเชิงสื่อตัวแทน มาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งแยกวิถึปฏิบัติในแต่ละกิจกรรมหรือพิธีกรรม กล่าวคือ วัตถุสิ่งของหรือสัญลักษณ์ที่ไม่ได้สื่อถึงพระรัตนตรัยและพระพุทธรูป อาทิเช่น กุมารทอง เทพเจ้า ดวงดาวต่างๆ อันมีพระจันทร์ พระราหู พระเสาร์เป็นอาทิ การเจิมแป๊ะเมตตามหางมด ลงนะหน้าทอง จันท์มหาเสน่ห์ การอาบน้ำคั้นเพ็ญ รวมถึงการครอบเศียรไหว้ครูบูรพาจารย์ ชุมนุมร่างทรงองค์เทพ ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างคติความเชื่อแบบดั้งเดิม (ผีสาวเทวดา) กับความเชื่อที่รับมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เช่น การครอบเศียรไหว้ครู องค์เทพต่างๆ เป็นต้น อีกทั้งพิธีเทวาทิเยกปลุกเสกพานเทพ 8 ทิศ 12 ราศี เพื่อให้ผู้เป็นร่างทรงนำไปบูชา ฯลฯ ทั้งหมดนี้ให้จัดอยู่ในหมวดหมู่ของไสยศาสตร์ ส่วนสื่อวัตถุประเภทพระพุทธรูป พระเครื่อง พระบูชา รอยพระพุทธรูป รูปเหมือนหรือรูปหล่อของพระสงฆ์ รวมไปถึงเหรียญที่ระลึกต่างๆ นั้น โดยหมายรวมถึงวัตถุที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปในรูปลักษณะอื่นด้วย ให้จัดรวมอยู่ในหมวดหมู่ของตัวแทนความเป็นพุทธศาสตร์ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของขอบเขตการพิจารณาความเป็นพุทธพาณิชย์ในลำดับต่อไป ทั้งนี้ยกเว้นกรณีที่ไม่สามารถแบ่งแยกได้อย่างชัดเจนจากรูปลักษณะของวัตถุภายนอก ว่าควรจัดอยู่ในหมวดใดระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่อยู่ตรงกลางระหว่างพุทธกับไสย โดยมีการผสมกลมกลืนซึ่งกันและกัน กรณีนี้ให้จัดอยู่ในหมวดหมู่ผสมระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์แทน

จากเกณฑ์การพิจารณาความแตกต่างในกิจกรรมหรือวิถึปฏิบัติระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ นำไปสู่การกำหนดคำจำกัดความ และคำที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการศึกษา โดยอยู่ภายใต้

ความเชื่อและความศรัทธาของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย ดังรายละเอียดตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1-1 แสดงคำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

คำจำกัดความ	มิตិความเชื่อและศรัทธา	มิตีวิถีปฏิบัติ
พุทธศาสตร์	การทำบุญทุกรูปแบบที่มีความเชื่อเรื่องบุญและกฎแห่งกรรมตามหลักพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญ	พิธีกรรมการทำบุญต่างๆ ที่สะท้อนภาพความเชื่อและศรัทธาของพุทธศาสนิกชนไทยที่มีต่อพุทธศาสนา เช่น การเวียนเทียน การถวายสังฆทาน การกรวดน้ำ การบูชาสักการะองค์พระปฏิมาด้วยรูป เทียน ทอง เป็นต้น
ไสยศาสตร์	การพึ่งพาอาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อำนาจลี้ลับ สิ่งเหนือธรรมชาติ และสิ่งวัตถุต่างๆ เช่น กุมารทอง อำนาจของผีสาวเทวดา เทพเจ้าต่างๆ โดยเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นมีอำนาจบังคับเข้ามภายในจิตใจได้ ทั้งนี้โดยใช้เวทมนตร์ คาถาอาคมเป็นสื่อ เพื่อแสดงออกถึงความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ที่เหนือธรรมชาติ	พิธีกรรมหรือวัตถุเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการดำเนินชีวิต เป็นการเสริมสิริมงคล เสริมอำนาจ ความสำเร็จ เสริมดวงชะตา รวมถึงการปิดเป่าเคราะห์ร้าย เสนียดจัญไรสิ่งที่ไม่ดีต่างๆ ให้ออกไป ไม่ว่าจะเป็นการเจ็บป่วย เหตุการณ์ร้ายที่ไม่คาดฝัน ตลอดจนความไม่สบายใจต่างๆ ที่เกิดขึ้น ดังเช่น พิธีสวดสะเดาะเคราะห์เสริมบารมี พิธีอาบน้ำคั้นเพ็ญ พิธีการลงนะหน้าทอง เป็นต้น เป็นลักษณะที่พึ่งทางใจอีกรูปแบบหนึ่ง สำหรับคนบางกลุ่ม ใช้เป็นเครื่องมือในการบำบัดทุกข์แก้ระดับเบื้องต้น
พุทธพาณิชย์	การใช้ช่องทางความเชื่อและความศรัทธาในพุทธศาสนาไปสู่การแสวงหาผลประโยชน์ในทางพาณิชย์ทุกรูปแบบ โดยมีกลยุทธ์หรือแผนการตลาดที่มุ่งเน้นจำนวนเงินทำบุญจากญาติโยมเป็นหลัก ส่วนหนึ่งเป็นการอาศัยหลักคำสอนทางพุทธศาสนามาแปรเปลี่ยนเป็นต้นทุนทางธุรกิจ ซึ่งคำสอนที่นำมากล่าวอ้างนั้นเป็นผลจากความคลาดเคลื่อนในหลักธรรม อันนำไปสู่การปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับพุทธธรรม อาทิเช่น เรื่องการทำบุญที่คิดว่ากำลังทรัพย์มาก ก็ได้อะไรมาก สามารถใช้เงินตราเป็นเครื่องซื้อ-ขายบุญได้	กิจกรรมหรือพิธีกรรมที่มีลักษณะเป็นกระบวนการทางธุรกิจโดยใช้วัตถุหรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาหรือพระรัตนตรัย มาเป็นเครื่องมือสร้างรายได้ เช่น การเช่าบูชาพระเครื่อง พระบูชา การทำบุญค่าดอกไม้ รูป เทียน ทอง การทำบุญพระพุทธรูปปางประจำวันเกิด การปิดทองรอยพระพุทธรูปจำลอง เป็นต้น โดยอาจมีการโฆษณาชวนเชื่อผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น สื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ สื่อวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ แผ่นป้าย ประชาสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ เป็นต้น

คำจำกัดความ	มิตិความเชื่อและศรัทธา	มิตีวิถีปฏิบัติ
ไสยพาณิชย์	การใช้ไสยศาสตร์เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ โดยมีรากฐานจากพื้นฐานคำจำกัดความของไสยศาสตร์ในส่วนมิติความเชื่อและศรัทธา	การที่ต้องบริจาคเงินเพื่อเข้าร่วมพิธีกรรม เสริมสิริมงคล ปัดเป่าภัยอันตราย สิ่งไม่ดี เช่น การลงนะหน้าทองจันทร์มหาเสน่ห์ การเจิมแป้งนะเมตตามหามงคล การอาบน้ำคั้นเพ็ญ การสวดคนพเคราะห์ สะเดาะเคราะห์เสริมชะตา บารมี หรือแม้กระทั่งการเช่าบูชาสื่อวัตถุทางไสยศาสตร์ เช่น กุมารทองสมบัติ วัชรนูดำรับหลวงพ่อบุญ มงคลวัตถุสิ่งหเมตตามหาบารมี เป็นต้น
บุญพาณิชย์	การนำส่วนหนึ่งของหลักธรรมคำสอนเรื่อง “บุญ” ทางพุทธศาสนา หรือที่เรียกว่าบุญกิริยาวัตถุ 3 (ทาน ศีล ภาวนา) มาเป็นเครื่องมือในการสร้างวงจรทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา กล่าวคือ แบบแผนความเข้าใจเรื่องบุญที่คลาดเคลื่อนไปจากหลักพุทธธรรม “บุญ” หรือ “ความดี” ถูกแปลงเปลี่ยนไปเป็นคำอธิบายในการประเมินค่าชีวิตของมนุษย์ “บุญ” ในโลกทัศน์ของคนไทย จึงเป็นมาตรฐานสำคัญในการกำหนดสถานภาพและการจัดระเบียบสังคมตลอดจนความแตกต่างหรือความไม่เท่าเทียมทางสังคม ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน เจ้ากับไพร่ ต่างได้รับการอธิบายว่าเป็นผลผลิตของบุญที่สั่งสมมาแตกต่างกัน บุญถูกให้ค่าเสมือนสิ่งมหัศจรรย์ที่เปลี่ยนแปลงชีวิตของมนุษย์ได้ ทำให้บรรเทาจากทุกข์ในชีวิตปัจจุบัน รวมถึงการมีชีวิตที่ดีกว่าในชาติหน้า กระทั่งการได้ขึ้นสวรรค์ เป็นต้น	กระบวนการซื้อ-ขายบุญ ขายความดี ตามวิถีแห่งสังคมบริโภคนิยม โดยใช้เงินตราเป็นปัจจัยแลกเปลี่ยน ภายใต้หลักคิดที่ว่าผู้ใดมีกำลังทรัพย์มาก ก็จะได้บุญมาก เป็นการทำบุญที่ถูกเน้นหนักไปที่การบริจาคเงิน บริจาควัตถุ อันมีสาเหตุจากปัญหาความคลาดเคลื่อนในหลักธรรมคำสอนเรื่องบุญ ตลอดจนจนสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยอิทธิพลของทุนนิยมและบริโภคนิยม ทำให้เกิดค่านิยมที่ผิดจากหลักพุทธธรรม นอกจากนั้นบุญพาณิชย์ยังเป็นหลักสำคัญในการเชื่อมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติเข้ามาด้วยกันได้ หรืออีกนัยหนึ่งบุญพาณิชย์สามารถเป็นได้ทั้งเหตุและผลของพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม จากคำจำกัดความข้างต้นสังเกตเห็นได้ว่าความเชื่อและศรัทธา และวิถีปฏิบัติของไสยพาณิชย์มีบางส่วนที่คาบเกี่ยวซ้อนเหลื่อมกับพุทธพาณิชย์บ้าง ซึ่งเป็นผลจากการผสมกลมกลืนของพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติเป็นฐานเดิม โดยมีเรื่องของ “บุญ” หรือบุญพาณิชย์ (ซื้อ-ขายบุญ) ที่เป็นเงื่อนไข/พฤติกรรมหลักของวิถีปฏิบัติเป็นจุดเชื่อมพุทธพาณิชย์

กับไสยพาณิชย์เข้ามารวมกัน ทั้งรูปแบบบุญพาณิชย์แบบพุทธพาณิชย์ บุญพาณิชย์แบบไสยพาณิชย์ และบุญพาณิชย์แบบผสมผสานทั้งพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ กล่าวได้ว่าขอบเขตเชิงเนื้อหาดังกล่าว เป็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคมและวัฒนธรรมพุทธศาสนาในประเทศไทย การมุ่งเน้นที่เนื้อหาสาระของพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ที่เกิดขึ้นในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย จึงเป็นข้อกำหนดและเงื่อนไขสำคัญในการกำหนดขอบเขตการวิจัยเชิงเนื้อหาในครั้งนี้ ทั้งนี้ขอบเขตเชิงเนื้อหาดังกล่าวได้เป็นพื้นฐานนำไปสู่การกำหนดขอบเขตเชิงพื้นที่ กล่าวคือ พิจารณาศึกษาพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องด้วยพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกวัดในจังหวัดนครปฐม เป็นกรณีศึกษา

(2) ขอบเขตเชิงพื้นที่

การกำหนดขอบเขตเชิงพื้นที่ พิจารณาโดยใช้วัดในจังหวัดนครปฐมเป็นกรณีศึกษา ซึ่งเป็นวัดที่มีพุทธศาสนิกชนจำนวนมาก ทั้งจากกรุงเทพฯ ปริมณฑล และพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ หลังไหลมาทำบุญและเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ตลอดทุกช่วงเวลา ทั้งนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาเลือกวัดที่เป็นพื้นที่ศึกษาจำนวน 2 วัด ดังต่อไปนี้

2.1 วัดไร่จิง พระอารามหลวง จ.นครปฐม – เหตุผลสำหรับการพิจารณาเลือกวัดไร่จิงเป็นกรณีศึกษา ในเรื่องพุทธพาณิชย์ ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย นั้น เนื่องจาก วัดไร่จิงมีการจัดกิจกรรมหรือพิธีกรรมทางศาสนาที่หลากหลาย ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว สามารถเป็นเครื่อง บ่งชี้ถึงพื้นฐานแนวคิดและวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้ชัดเจน เช่น การทำสังฆทานเวียนแบบหมู่ เป็นต้น ตลอดจนความมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับนับถือของพุทธศาสนิกชนมาเป็นระยะเวลานาน วัดไร่จิงจึงมีผู้เข้ามาทำบุญ และ ใช้บริการ ต่างๆจากทางวัดเป็นจำนวนมาก ทั้งจากกรุงเทพฯ ปริมณฑล และจังหวัดต่างๆ ดังนั้นจึงสามารถเป็นตัวแทนของ พื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ได้เป็นอย่างดี

2.2 วัดไผ่ล้อม จ.นครปฐม – สาเหตุที่เลือกวัดไผ่ล้อมเป็น กรณีศึกษาของความเป็นไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทยนั้น เนื่องจาก วัดไผ่ล้อมมี กิจกรรมที่มีรากฐานจากความเชื่อที่หลากหลาย ทั้งความเชื่อเรื่องผี เช่น การปลุกเสกกุมารทอง หรือความเชื่อ ทางไสยศาสตร์ อย่าง พิธีกรรมการลงนะหน้าทอง เป็นต้น อีกทั้งยังเป็นวัดที่มีชื่อเสียงโดดเด่นทางด้านไสยศาสตร์และกา รใช้เวทมนตร์คาถาอาคม โดยเฉพาะการลงนะหน้าทองที่ได้รับการยอมรับนับถือจากคนหลายกลุ่ม

อาทิเช่น ศิลปิน ดารา นักร้อง นักแสดง ตลอดจนพ่อค้า ประชาชนทั่วไป ซึ่งล้วนมีความศรัทธาเลื่อมใสในบุคคลผู้ประกอบพิธี (พระครูปลัดสิทธิวัฒน์ หรือหลวงพ่่านาฬน – เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ผู้สืบสานพระเวททายาทศิษย์เอกหลวงพ่อดุสิตเจ้าอาวาส) และพิธีกรรมที่จัดขึ้น เหตุผลทั้งหลายเหล่านี้จึงนำมาสู่การพิจารณาเลือกวัดไผ่ล้อม จ.นครปฐม เป็นตัวแทนพื้นที่ศึกษา

กิจกรรมที่ทางวัดในจังหวัดนครปฐมจัดขึ้นทั้งหลายเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เพียงพอสำหรับการเป็นกรณีศึกษาของความเป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย โดยจัดเป็นขอบเขตเชิงพื้นที่การศึกษาเพื่อให้ออกคล้องกับขอบเขตเชิงเนื้อหาดังกล่าวข้างต้น

(3) ขอบเขตเชิงประชากร

สำหรับขอบเขตเชิงประชากรที่เป็นกลุ่มประชากรที่จะศึกษา แบ่งเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ

3.1 กลุ่มพระสงฆ์ โดยสามารถจำแนกเป็น 2 กลุ่มย่อยได้ดังนี้

3.1.1 กลุ่มพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ เช่น เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระเลขานุการ พระเจ้าหน้าที และพระลูกวัดทั่วไป ที่ล้วนมีตำแหน่งและบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์

3.1.2 กลุ่มพระสงฆ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกัพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ เช่น พระสงฆ์ที่รับผิดชอบดูแลงานเอกสาร งานธุรการทั่วไป หรือพระสงฆ์ที่รับหน้าที่ในงานด้านการศึกษา งานสอนนักเรียน-บาลี งานเทศนาเผยแผ่ธรรม เป็นต้น

3.2 กลุ่มฆราวาส แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ

3.2.1 กลุ่มฆราวาสที่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ เช่น กรรมการวัด ไวยาวัจกร พนักงานและเจ้าหน้าที่ประจำที่ประจำจุดการทำกิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ต่างๆ คอยอำนวยความสะดวกให้กับญาติโยมผู้เข้ามาใช้บริการ

3.2.2 กลุ่มฆราวาสที่ไม่เกี่ยวข้องกัพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ เช่น พนักงานและเจ้าหน้าที่ประจำ (พนักงานขับรถ ภารโรงวัด ยาม คนดูแลสวน งานโรงครัว งานทำความสะอาด ดูแลอาคาร งานมูลนิธิต่างๆ เป็นต้น) รวมไปถึงญาติโยมที่เข้ามาใช้บริการจากกิจกรรมที่เป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ และกิจกรรมอื่นๆ ของทางวัด ตลอดจนกลุ่มชาวบ้านในชุมชนที่อยู่ใกล้

วัดด้วย ทั้งนี้เพื่อศึกษาข้อมูลและความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในเชิงพุทธพาณิชย์และ
ไสยพาณิชย์

ในการกำหนดขอบเขตเชิงประชากรที่ศึกษา ผู้วิจัยได้จัดทำตารางจำแนกกลุ่มประชากรทั้ง 2
พื้นที่ (วัดไร่ขิงและวัดไผ่ล้อม) เพื่อความชัดเจนของทิศทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลและครอบคลุม
ทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยมีรายละเอียดในตารางที่ 1-2

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. องค์ความรู้ในเชิงศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ตลอดจน
การผสมกลมกลืนของแนวคิดเหล่านี้ในวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย
2. กรอบแนวคิดหรือปัจจัยชี้วัดที่สามารถจำแนกวิถีปฏิบัติที่อยู่บนพื้นฐานของพุทธพาณิชย์
และไสยพาณิชย์ออกจากวิถีปฏิบัติที่มีหลักพุทธศาสตร์เป็นพื้นฐาน ตรงตามหลัก
พุทธธรรม
3. ข้อเท็จจริงของแนวคิดพื้นฐานเรื่อง “พุทธพาณิชย์” และ “ไสยพาณิชย์” ในวิถีปฏิบัติของ
พุทธศาสนิกชนไทย
4. ข้อเสนอแนะวิถีปฏิบัติที่เหมาะสมในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน

ตารางที่ 1-2 แสดงการจำแนกกลุ่มประชากรวัดไร่จิง และวัดไผ่ล้อม

ข้อมูล ณ วันที่ 21 ธันวาคม 2555

วัดไร่จิง						วัดไผ่ล้อม						
ประเภท กลุ่มบุคคล	เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์ และไสยพาณิชย์	จำนวน (รูป/คน)	ไม่เกี่ยวข้องกับ พุทธพาณิชย์และ ไสยพาณิชย์	จำนวน (รูป/คน)	รวม	ประเภทกลุ่ม บุคคล	เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์ และไสยพาณิชย์	จำนวน (รูป/คน)	ไม่เกี่ยวข้องกับ พุทธพาณิชย์และ ไสยพาณิชย์	จำนวน (รูป/คน)	รวม	
พระสงฆ์	เจ้าอาวาส	1				พระสงฆ์	เจ้าอาวาส	1				
	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส (พระสังฆาธิการ)	2					ผู้ช่วยเจ้าอาวาส (พระสังฆา- ธิการ) ดูแลด้านอาคารสถานที่ เตรียมความพร้อมงานทั่วไป	1	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส (พระสังฆา- ธิการ) ที่ปฏิบัติงานพิธีการ ต่างๆ ครองตนเป็นเอกเทศ จากกิจกรรมพุทธพาณิชย์ และไสยพาณิชย์ของวัด	1		
	พระเลขานุการ (งานบริการ วัดอุ้มงคล งานปฏิคมและ ประชาสัมพันธ์ งานอำนวยการ สถานที่ดูแลงานพิธี งานสำนัก งานวัด ไร่จิง)	4	พระเลขานุการ (ดูแลอาคาร สถานที่ มจร. และมูลนิธิ จัด การศึกษางานมูลนิธิวัดไร่จิง	2			พระเลขานุการ และผู้ช่วยเจ้าอาวาส (ควบสอง ตำแหน่ง) ดูแลงานด้านเอกสาร ธุรการทั่วไป	1				
	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส (พระผู้ช่วย งานเจ้าอาวาสดูแลแผนก ต่างๆ)	4	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส (พระผู้ช่วย งานเจ้าอาวาสดูแลแผนก ต่างๆ)	4								
	พระลูกวัดทั่วไป (ที่มีบทบาท หน้าที่ในการรับสั่งทานเวียน ประจำจุดเข้าบูชาวัดอุ้มงคล และจุดบริการทำบุญต่างๆ)	22	พระลูกวัดทั่วไปที่มีบทบาท หน้าที่ทางด้านการสอนแผนก ธรรม-บาลีเพียงอย่างเดียว	8			พระลูกวัดทั่วไป (ที่ประจำจุด รับสั่งทาน และเข้าร่วม กิจกรรมพุทธพาณิชย์และ ไสยพาณิชย์ เช่น ในพิธีพุทธา- ภิเษก สวดเจริญพระพุทธรมณต์ สะเดาะเคราะห์ ต่อชะตา เสริม บารมีต่างๆ)	11	พระลูกวัดที่สละสิทธิ์ในการ เข้าร่วมกิจกรรมพุทธ- พาณิชย์และไสยพาณิชย์ มี บทบาทหน้าที่ในการเล่า เรียนศึกษา รับผิดชอบงาน เทศน์สำคัญๆ และงานแปล เอกสารต่างๆ	1		
			พระลูกวัดที่ไม่ข้องเกี่ยวกับ กิจกรรมใดๆ ทั้งสิ้นของวัด	5								
					5							
		รวม	33		19		52		รวม	14		2

วัดไร่จิง						วัดไผ่ล้อม					
ประเภท กลุ่มบุคคล	เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์ และไสยพาณิชย์	จำนวน (รูป/คน)	ไม่เกี่ยวข้องกับ พุทธพาณิชย์และ ไสยพาณิชย์	จำนวน (รูป/คน)	รวม	ประเภท กลุ่มบุคคล	เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์ และไสยพาณิชย์	จำนวน (รูป/คน)	ไม่เกี่ยวข้องกับ พุทธพาณิชย์และ ไสยพาณิชย์	จำนวน (รูป/คน)	รวม
ฆราวาส	ไวยาวัจกร	3	ผู้ตรวจสอบบัญชีวัด	1	61	ฆราวาส	ไวยาวัจกร	1			33
	พนักงานและเจ้าหน้าที่ประจำ (ประจำจุดถวายสังฆทาน วัดดุมงคล สะเดาะเคราะห์แก้ปิ้งเครื่องสักการะบูชาต่างๆ)	20	พนักงานและเจ้าหน้าที่ประจำ (พนักงานขับรถ ภารโรงวัด รปภ. คนดูแลสวน ทำความสะอาด ดูแลอาคาร งานมูลนิธิต่างๆ เป็นต้น)	37			พนักงานและเจ้าหน้าที่ประจำ (ให้บริการเช่าบูชาวัตถุมงคล ช่วยอำนวยความสะดวกในการประกอบกิจกรรม และการทำบุญต่างๆ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ฝ่ายสื่อและประชาสัมพันธ์กิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์)	24	พนักงานและเจ้าหน้าที่ประจำ (ทำความสะอาดห้องน้ำวัด พนักงานร้านกาแฟ ขายของชำ เป็นต้น)	8	
	รวม	23		38			รวม	25		8	
ยอดรวมฝ่ายพระสงฆ์และฆราวาส ที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์					113	ยอดรวมฝ่ายพระสงฆ์และฆราวาส ที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์					49

หมายเหตุ : 1) พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เริ่มใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2506 จนถึงปัจจุบัน อัน ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ทั้งนี้เจ้าคณะและเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้ เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมาย และครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีอำนาจหน้าที่เต็มตามตำแหน่ง ก็เพราะได้รับการมอบหมาย จึงบัญญัตินามว่า “พระสังฆาธิการ” ซึ่งเทียบได้กับข้าราชการของฝ่ายราชอาณาจักร ส่วนเลขานุการเจ้าคณะและเลขานุการรองเจ้าคณะ หากได้เป็นพระสังฆาธิการไม่ เพราะเป็นเพียงผู้ทำการเลขานุการ

2) สำหรับวัดไร่จิง พระอารามหลวง ในกรณีของผู้ช่วยเจ้าอาวาส ที่มีใช้พระสังฆาธิการ แต่เป็นเพียงพระผู้ช่วยงานเฉพาะด้านที่ทางเจ้าอาวาสแต่งตั้งขึ้นเป็นการภายใน เพื่อการบริหารจัดการกิจการต่างๆ ของวัด โดยไม่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แต่ประการใด

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย :
กรณีศึกษาวัดในจังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา
ปรากฏการณ์ และเป็นกรอบเพื่อเชื่อมโยงการอธิบาย รวมถึงสนับสนุนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. พุทธศาสนาแบบไทย : ความเชื่อและพิธีกรรม
2. การผสมผสานทางศาสนา (Syncretism)
3. พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ (Practical Buddhism)
4. พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในกระแสสังคมแบบทุนนิยม

1. พุทธศาสนาแบบไทย : ความเชื่อและพิธีกรรม

คำว่า “ศาสนา” มาจากภาษาสันสกฤตว่า “ศาสน” หรือภาษาบาลีว่า “สาสน” มีความหมายตาม
รูปศัพท์ว่า “คำสั่งสอน” “คำสั่ง” หมายถึง ข้อห้ามทำความชั่วที่เรียกว่าศีลหรือวินัย และ “คำสอน”
หมายถึง คำแนะนำให้ทำความดีที่เรียกว่าธรรมะ รวมเรียกว่าศีลธรรม (ประยงค์ สุวรรณบุบผา , 2537:
164) แตกต่างจาก “ศาสนา” ในภาษาอังกฤษที่ใช้คำว่า “ Religion” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า
Religio คำนี้มักปรากฏทางภาษาศาสตร์ได้สันนิษฐานว่ามาจากคำ 2 คำ คือ Relegere ซึ่งแปลว่า การ
ปฏิบัติต่อ หรือการเกี่ยวข้องกับด้วยความระมัดระวัง และ Religare ซึ่งแปลว่า ผูกพัน เพราะฉะนั้นคำว่า
Religion จึงมีความหมายตามรูปศัพท์ว่า การปฏิบัติต่อ การเกี่ยวข้อง (ธรรมะไทย, 2555)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525) ให้ความหมายของ “ศาสนา” ว่าเป็นลัทธิความเชื่อ
ของมนุษย์อันมีหลัก คือ แสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นไปในฝ่ายปรมา ตัถ
ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาป อันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิ
พิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อนั้นๆ

ศาสนาเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อน และมีอิทธิพลกับมนุษย์ เพราะเป็นเรื่องที่ผูกพันใกล้ชิดกับ
จิตใจของมนุษย์และสังคมมาหลายยุคหลายสมัย เป็นบ่อเกิดของขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม
รวมถึงการสร้างทำที่ ทักษะคติ และความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ เป็นสิ่งที่มนุษย์แต่ละคนแต่ละสังคม
เชื่อถือยึดมั่น ไว้เป็นหลักการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ในแต่ละสังคมให้มีแนวประพฤติปฏิบัติใน

รูปแบบเดียวกัน อันถือเป็นสัญลักษณ์ของสังคม แต่สัญลักษณ์ของแต่ละสังคมนั้นแสดงออกไม่เหมือนกัน เพราะว่าความเชื่อในศาสนาที่เป็นแรงผลักดันสนับสนุนอยู่ภายในจิตใจของมนุษย์ในแต่ละสังคมไม่เหมือนกัน ด้วยเหตุนี้การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจความเชื่อในศาสนาจึงเป็นสิ่งที่ยุ่งยาก (คำหุย พลลือชา, 2543 : 168) อย่างไรก็ตามมีนักคิดและนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของศาสนาไว้หลายทัศนะ ดังนี้

เทเลอร์ (Tylor, 1871 อ้างถึงใน สนิท สมักรการ, 2539) ให้คำจำกัดความของศาสนาเอาไว้ว่า ศาสนาคือความเชื่อในภูตผีปีศาจ จและวิญญาณทั้งหลาย ซึ่งเขาเรียกรวมๆ กันว่า ความเชื่อในลัทธิวิญญาณ (Animism)

วอช (Wach, 1944 อ้างถึงใน งานง อดิวัฒน์สิทธิ์, 2525) ให้ความหมายของศาสนาและอธิบายศาสนาตามลักษณะการแสดงออกของศาสนาซึ่งวอชได้รวมการแสดงออกของศาสนาเอาไว้ 3 ประการคือ 1) เป็นการแสดงออกทางทฤษฎีหรือเป็นระบบความเชื่อ 2) เป็นการแสดงออกภาคปฏิบัติหรือเป็นระบบการกราบไหว้บูชา และ 3) เป็นการแสดงออกทางสังคมวิทยาหรือ เป็นแบบความสัมพันธ์ทางสังคม

เดอร์ไคม์ (Durkheim, 1964 : 47 อ้างถึงใน คำหุย พลลือชา, 2543 : 170) ให้คำจำกัดความของศาสนาเอาไว้ว่าเป็นระบบรวมของความเชื่อและการปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย นั่นคือ สิ่งที่กำหนดและมีข้อห้ามแยกไว้เป็นพิเศษ ความเชื่อและการปฏิบัติเหล่านี้จะรวมคนเข้ามาเป็นกลุ่มที่ยึดถือศีลธรรมเดียวกัน ปฏิบัติตามกฎหมายเดียวกัน ทำให้สังคมมีความปรองดองและเป็นปึกแผ่น

พาร์สัน (Parsons, 1965 : 128-130 อ้างถึงใน คำหุย พลลือชา, 2543 : 170) ให้คำจำกัดความของศาสนาเอาไว้ว่า ศาสนาเป็นลักษณะความเชื่อ การปฏิบัติ และสถาบัน ซึ่งมนุษย์พัฒนาขึ้นมาในสังคมต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการที่สัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ และระบบศาสนาดังกล่าวช่วยให้ความหมายสำหรับชะตาชีวิตของมนุษย์และความหมายในเมื่อมนุษย์มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

พระราชวรมณี (ประยูรช ปยุตโต) (2529 : 291) ได้ให้นิยามว่า “ศาสนา” คือ คำสอน คำสั่งสอน ปัจจุบันใช้หมายถึงลัทธิความเชื่อถืออย่างหนึ่ง ๆ พร้อมด้วยหลักคำสอน ลัทธิพิธี องค์การ และกิจการทั่วไปของหมู่ชนผู้นับถือลัทธิความเชื่อถืออย่างนั้นๆ ทั้งหมด

สุชีพ ปุญญานุภาพ (2540 : 9) เน้นลักษณะคำสอน กล่าวว่า คำสอนที่นับว่าเป็นศาสนานั้นว่า ด้วยเรื่องต่างๆ คือ ความเชื่อในอำนาจที่มองเห็นไม่ได้ด้วยตาบางอย่าง เช่น อำนาจของกรรม หรือ อำนาจของพระเจ้า มีหลักศีลธรรม มีคำสอนว่าด้วยจุดมุ่งหมายสูงสุดแห่งชีวิต และมีพิธีกรรม

จากคำจำกัดความและทัศนะต่างๆ ที่กล่าวข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า ศาสนา คือ คำสั่งสอนที่ พระศาสดาได้ค้นพบหรือได้จากเทวโองการ ซึ่งมีลักษณะศักดิ์สิทธิ์เป็นที่พึงพอใจ ได้ถูกนำมาเผยแพร่ ให้มวลมนุษยชาติประพฤติปฏิบัติตามและประกอบพิธีกรรม เพื่อประสบสันติสุขในระดับศีลธรรม จรรยา และสันติภาพ อันเป็นจุดหมายสูงสุดชีวิต (ธรรมะไทย, 2555) ทุกศาสนาประกอบด้วยลักษณะ สำคัญที่มีจุดหมายเดียวกันคือ สอนให้คนเป็นคนดี อยู่ร่วมกันในสังคมได้ ให้คนมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มี บรรทัดฐานในการปฏิบัติ ทั้งยังเป็นที่รวมแห่งความเชื่อและความเคารพนับถือสูงสุดของมนุษย์ในการ อยู่ร่วมกัน แต่ลักษณะคำสอนของแต่ละศาสนาอาจเหมือนกัน คล้ายคลึงกัน หรือแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับ ลักษณะและหน้าที่ทางสังคม นอกจากนี้คำสั่งสอนของศาสนายังมีเป้าหมายให้ผู้ศึกษามีทัศนคติที่ดีงาม มีคุณธรรมและมีแนวทางปฏิบัติได้ถูกต้อง สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ จนบรรลุความสำเร็จในชีวิตและ พันทุกข์ได้ ซึ่งเมื่อพัฒนาตนเองได้ก็จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมต่อไป (อมร สังข์นาม, 2555)

จากการทำความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อในสังคมไทย จะเห็นได้ว่าทั้งความเชื่อทาง พุทธศาสนา และความเชื่ออื่นๆ (ผีสงเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พราหมณ์ และไสยศาสตร์) ที่คละเคล้า ปะปนกันนั้นล้วนแต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมที่ยึดถือปฏิบัติทั้งสิ้น ศาสนาหรือระบบ ความเชื่อมักปฏิบัติผ่านการประกอบพิธีกรรม หรือการกระทำเชิงสัญลักษณ์ที่จะนำไปสู่การผลิตซ้ำ ความหมายและอุดมการณ์ทั้งในระดับปัจเจกและกลุ่มสังคม ซึ่งในบริบทของงานวิจัยนี้โลกทัศน์เรื่อง บุญ การทำบุญที่มีพื้นฐานแนวคิดเรื่องกรรมเป็นการตอกย้ำถึงความหมายและอุดมการณ์ของสังคม วัฒนธรรมพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนไทยยึดถือปฏิบัติอยู่ ทำให้พิธีกรรมกลายเป็นแบบอย่างของ พฤติกรรมที่กำหนดไว้ด้วยกฎเกณฑ์หรือธรรมเนียมประเพณีให้กระทำ โดยเฉพาะความเชื่อและความ ศรัทธาในศาสนาไม่สามารถเกิดขึ้นโดยปราศจากพิธีกรรมการแสดงออกต่างๆ

เดอริ์ไคม์ (Durkheim, 1967 อ้างถึงใน บุญลือ วันทายนต์, 2529) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ พิธีกรรมเอาไว้ว่า ความเชื่อทางศาสนาเป็นระบบความคิดที่เกิดขึ้นกับจิตใจ โดยเฉพาะ ส่วนพิธีกรรม เป็นการแสดงออกให้ปรากฏทางพฤติกรรม ทั้งสองประการนี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะแยกออกจากกัน ได้ และเป็นศูนย์รวมของทุกศาสนา หากไม่มีความรู้เกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาแล้ว ก็ไม่สามารถ เข้าใจพิธีกรรมทางศาสนาได้ ถึงแม้ความเชื่อทางศาสนากับพิธีกรรมจะมีความสัมพันธ์กันจนแยกออก

จากกันไม่ได้ก็จริง แต่ก็มีสิ่งที่ไม่เหมือนกัน เช่น ความเชื่อในศาสนาต่างเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งที่มนุษย์เข้าไม่ถึง หรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ส่วนพิธีกรรมต่างๆ เป็นการแสดงออกตามพฤติกรรมที่ต้องปฏิบัติโดยความสัมพันธ์กับบรรดาอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น

สุพัตรา สุภาพ (2520 : 114 อ้างถึงใน คำหุย พลลือชา, 2543 : 177) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของความเชื่อศาสนาและพิธีกรรมว่า ทุกๆ ศาสนาต้องมีพิธีกรรม เพราะพิธีกรรมได้ก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสามัคคีกัน เชื่อถือยึดมั่นเลื่อมใสและจงรักภักดีต่อศาสนา

ความหมายของคำว่าพิธีกรรม ตามการจำกัดความของศัพท์วิชาสังคมวิทยาศาสนา (2529 : 374-375) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า พิธีกรรม คือ แบบอย่างพฤติกรรมที่กำหนดไว้ด้วยกฎเกณฑ์ หรือธรรมเนียมประเพณีให้กระทำ ในสังคมแบบดั้งเดิมถือว่าพิธีกรรมสำคัญ ถ้าทำอย่างถูกต้องเคร่งครัดก็จะเป็นที่พอใจของเทพเจ้า ถ้าทำผิดพลาดหรือไม่ทำ สิ่งเหนือธรรมชาติ ก็จะลงโทษ พิธีกรรมในสังคมปัจจุบันมักถือเป็นเรื่องสำคัญ เมื่อเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนาหรือของสังคม และโอกาสงานสังคมรูปแบบต่างๆ พิธีกรรมปรากฏในรูปลักษณะต่างๆ เช่น การสวดมนต์ การขับร้อง การแห่พร้อมอุปกรณ์และสัญลักษณ์ต่างๆ เป็นต้น

เทิร์นเนอร์ (Turner, 1970 อ้างถึงใน สุริยา สมุทคุปต์, 2533) ได้ให้ความหมายของพิธีกรรม ในเชิงหน้าที่ไว้ว่า พิธีกรรม หมายถึงลำดับที่แน่นอนของกิจกรรม ซึ่งรวมถึงการกระทำ คำพูด และสิ่งของที่ถูกจัดขึ้นในสถานที่ที่แน่นอน และจัดขึ้นเพื่อสนองต่อความมุ่งหมายและผลประโยชน์ของผู้ประกอบพิธี

จากคำจำกัดความของพิธีกรรมที่นักสังคมวิทยาหลายท่านได้กล่าวมานั้น สามารถสรุปได้ว่า ความเชื่อทางศาสนากับพิธีกรรมนั้นมีความสัมพันธ์กัน เช่น ในทุกศาสนาจะประกอบด้วยความเชื่อหลายประการและประกอบด้วยพิธีกรรมหลายอย่างที่ปรากฏออกมาเพื่อให้กลุ่มคนและสังคมได้กระทำกิจกรรม เพื่อแสดงถึงความเชื่อและการเคารพในศาสนาต่างๆ ความหมายของคำว่า “พิธีกรรม” สำหรับการศึกษาค้นคว้านี้ จึงเปรียบเสมือนวิถีปฏิบัติที่เกิดจากความเชื่อความศรัทธาในทางศาสนา อันเป็นแบบอย่างของพฤติกรรมที่ปรากฏผ่านกิจกรรมตามรูปแบบความเชื่อต่างๆ ของมนุษย์ที่มีอยู่ในวิถีชีวิต เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ ความมุ่งหวังและความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งของผู้ประกอบพิธีกรรม

ลักษณะพิเศษที่ทำให้พิธีกรรมแตกต่างไปจากปรากฏการณ์ทางสังคมทั่วไปคือ พิธีกรรมนั้นต้องแวดล้อมด้วยสิ่งที่แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ นั่นคือสัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งจะต้องมีความหมายและ

อำนาจ สามารถสั่งการและได้รับการเชื่อถือ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมาจากการยอมรับและความเคารพร่วมกันของสังคม (วรรณนิภา ชวนชม, 2553 : 16) โดยเฉพาะสำหรับประเด็นวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย พระพุทธรูป หลักธรรมคำสอน และพระสงฆ์ จัดเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ในทางพุทธศาสนา ซึ่งแตกต่างจากศาสนาอื่นๆ ในสังคมไทย

ทั้งนี้แม้ว่าคนไทยส่วนใหญ่เชื่อว่าพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็น “พุทธแท้” โดยไม่มีอย่างอื่นปะปน แต่แท้จริงมีพยานหลักฐานจำนวนมากยืนยันสอดคล้องกันว่าพุทธศาสนาในประเทศไทยไม่เคยเป็นพุทธบริสุทธิ์อยู่ใดๆ เพราะล้วนมีฝักกับพราหมณ์ปะปนเป็นเนื้อเดียวกัน ตั้งแต่ยุคแรกประดิษฐานพุทธศาสนาในสุวรรณภูมิ ราว 2,000 ปีมาแล้ว จนถึงทุกวันนี้ยังปะปนกันมากมิได้ต่างจากอดีต (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2555) ในลักษณะดังกล่าวเป็นการตอกย้ำถึงการผสมผสานของระบบความเชื่อและลัทธิศาสนาต่างๆ โดยมีพุทธศาสนาเป็นฉากหน้าของปรากฏการณ์ที่ผ่านการขับเคลื่อนด้วยกลไกความเชื่ออื่นอยู่เบื้องหลัง อันเป็นผลจากรากเหง้าของสังคมวัฒนธรรมไทยที่วิถีชีวิตได้ผ่านประสบการณ์และการเรียนรู้มาอย่างหลากหลายซึ่งล้วนเคลือบแฝงไปด้วยความเชื่อท้องถิ่น (ผีสาร เทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์) อำนาจลึกลับ สิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ รวมไปถึงคตินิยมแบบพราหมณ์ที่เข้ามาอิทธิพลก่อนพุทธศาสนา ประเด็นสำคัญจึงไม่ได้อยู่ที่ว่า คนไทยเชื่อว่าพุทธศาสนาในไทยเป็นพุทธบริสุทธิ์หรือไม่ หากแต่เป็นเรื่องของความเข้าใจและการเรียนรู้ถึงที่มาของพระพุทธรูปศาสนาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของจิตวิญญาณสังคมไทยมากกว่า

ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดพุทธศาสนาแบบไทยที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2552) เสนอว่า การศึกษาเกี่ยวกับพุทธศาสนาในสังคมไทยมักเริ่มต้นที่ฐานคิดหลักคือสังคมไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับพุทธ พราหมณ์ และผีปนกัน จากนั้นจึงแยกศึกษาไปตามประเด็นที่แต่ละคนสนใจบนฐานความคิดดังกล่าว ข้อพึงสังเกตคือแม้แต่กลุ่มคนที่มีแนวปฏิบัติที่ไม่ใช่พุทธก็ยังยืนยันว่าตนเป็นพุทธ การศึกษาพุทธศาสนาแบบไทย จึงยากที่จะแยกว่าแบบไหนเป็นพุทธ แบบไหนเป็นพราหมณ์ หรือแบบไหนเป็นผี

จากสาระสำคัญของแนวคิดพุทธศาสนาแบบไทยดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ามีการผสมกลมกลืนของลัทธิความเชื่อทางศาสนาต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน ทั้งพุทธ พราหมณ์ และผีในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย ซึ่งหากพิจารณาตามตำราหรือหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาแล้วย่อมไม่สามารถอธิบายหรือทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เป็นวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยได้ การนำแนวคิดพุทธศาสนาแบบไทยมาใช้อธิบายจึงเป็นการสร้างความเข้าใจในแบบแผนพฤติกรรม

เฉพาะในสังคมไทย ทำให้คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธมีความรู้ความเข้าใจในตัวตนและสิ่งที่ตนเคารพศรัทธา เชื่อถือมากขึ้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า พุทธศาสนาแบบไทยที่หลายคนเข้าใจว่าเป็นพุทธศาสนาที่ไม่มียะโรมาปะปนนั้น เป็นเพียงความเข้าใจในแง่ของตำราคำสอนทางศาสนาอย่างเดียวนั้น หากแต่ในมิติของการปฏิบัติหรือวิถีชีวิตของคนไทยที่ผ่านมามีส่วนเจือปนไปด้วยพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาที่หลากหลาย

ความเชื่อเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในความรู้สึกทางจิตใจของคน ของสังคม ซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้ แต่เราทำความเข้าใจสังคมได้โดยผ่านศาสนา พิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม บรรทัดฐานของสังคมนั้น ดังนั้นความเชื่อจึงเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์และมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม อาจกล่าวได้ว่าความเชื่อเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและมีพัฒนาการมาพร้อมๆ กับการเจริญเติบโตของสังคมมนุษย์ สมัยที่การค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ยังไม่ก้าวหน้าทันสมัย ไม่สามารถอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและสังคมได้ เช่น โลก ธรรมชาติ สัตว์ เกิดขึ้นได้อย่างไร ทำไมจึงมีกลางวันและกลางคืน เมื่อหาคำตอบไม่ได้ก็เชื่อว่าผีพระเจ้า เทวดา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่บันดาลให้เกิดสิ่งต่างๆ ขึ้น เป็นรากฐานความเชื่อท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องพันกับสิ่งเหนือธรรมชาติ อำนาจลึกลับต่างๆ ที่มนุษย์ไม่สามารถอธิบายหรือหาคำตอบได้ เข้าใจไม่ได้ (สมภาร พรหมทา, 2546)

มาถึงปัจจุบันนี้ แม้ว่าจะหาคำตอบได้จากการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์หลายประการ เช่น โลกเกิดจากการแยกตัวออกของดาวพระเคราะห์ และ โลกหมุนรอบดวงอาทิตย์จึงทำให้มีกลางวันและกลางคืน มนุษย์จึงมีความเชื่อแบบวิทยาศาสตร์ขึ้นมา แต่โลกธรรมชาติและสังคมที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่นี้ยังมีหลายสิ่งหลายอย่างที่ยังมีความลึกลับ ซึ่งวิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถอธิบายและให้คำตอบได้ มนุษย์จึงยังคงเชื่อสิ่งที่หาคำตอบไม่ได้นั้นว่าเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ และเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความรู้สึกนึกคิดเช่นนี้หาได้เกิดขึ้นกับคนทั่วไปเท่านั้น หากยังเกิดกับนักปราชญ์และนักวิทยาศาสตร์เช่นกัน มีนักวิทยาศาสตร์จำนวนไม่น้อยที่หาคำตอบปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและสังคมไม่ได้ เลยหันกลับไปเข้าใจว่าเป็นเรื่องของสิ่งเหนือธรรมชาติแทน จนกลายเป็นคนเชื่อศาสนาและนิยมในเรื่องจิตวิญญาณไป (คำฟูย พลลือชา, 2543 : 166-167)

เนื่องจากความเชื่อเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และสัมพันธ์กับชีวิตของมนุษย์เรื่อยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ฉะนั้นความเชื่อจึงเป็นเรื่องที่มนุษย์ให้ความสนใจ อธิบายให้ความหมาย และค่านิยมมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยา ดังนี้

เดอว์ไคม์ (Durkheim, 1912 อ้างถึงใน สุริยา สมุทคุปดี, 2533) ให้ความหมายของความเชื่อว่าเป็นชุดของความคิดที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสื่อความหมาย ในขณะที่พิธีกรรมจะถูกกำหนดโดยรูปแบบของการกระทำ ซึ่งตรงนี้เองที่เป็นการแยก “ความคิด” ออกจาก “การกระทำ” ได้อย่างชัดเจน โดยธรรมชาติแล้วปรากฏการณ์ทางศาสนาจะแสดงออกในสองลักษณะคือ ความเชื่อและพิธีกรรม อีกทั้งความเชื่อมีองค์ประกอบสองส่วน ส่วนที่หนึ่งคือเป็นความสามารถของจิตสำนึกที่จะประกอบสร้างความเป็นจริงบางอย่าง ในแง่นี้ความเชื่อจึงเป็นกลไกเชิงจิตวิทยาหรือเป็นกิจกรรมของจิต และในส่วนที่สองคือ สิ่งที่ถูกเชื่อหรือคือความเป็นจริงที่จิตสร้างขึ้นนั่นเอง ทั้งนี้หมายความว่าพระเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ที่มนุษย์เชื่อนั้นเป็นผลจากกลไกจิตวิทยา ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหน้าที่ของความเชื่อและพิธีกรรมคือการช่วยให้ปัจเจกชนลดความหวาดกลัว ความสับสนภายในจิตใจในการเผชิญกับความจริงของชีวิต (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2551 : 56-57)

ศรีศักร วัลลิโภดม (2540 : 15) กล่าวว่า ความเชื่อเป็นสิ่งที่ทำให้มีความมั่นใจ และมีกำลังใจขึ้น ถ้าหากขาดสิ่งเหล่านี้เสียแล้วก็ไม่อาจทำอะไรให้บรรลุเป้าหมายที่ดีได้ ดังนั้นความเชื่อจึงเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์ มนุษย์ทุกรูป ทุกวัย ทุกแห่งต่างก็สัมพันธ์กับความเชื่อทั้งนั้น การทำอะไรย่อมมีความเชื่อปะปนอยู่เสมอ ทั้งนี้หากพิจารณาเฉพาะลักษณะความเชื่อของคนไทย กล่าวได้ว่าความเชื่อของชนชาติไทยแต่ดั้งเดิมก็เหมือนกับชนชาติอื่นในสมัยโบราณ คือเชื่อสิ่งที่มองไม่เห็นตัวตน โดยเข้าใจว่ามีฤทธิ์อำนาจอยู่เหนือคน อาจบันดาลให้ดีหรือให้ร้ายแก่คนได้ ความเชื่อเช่นนี้คือความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ใดๆ แต่ความเชื่อเช่นนี้ก็มีอิทธิพลเหนือความคิดและการกระทำของคนไม่ว่าจะเป็นยุคใดสมัยใด ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติบางชนิดก็อาจจัดอยู่ในรูปของศาสนาตั้งเดิม (Primitive Religion) ก่อนที่จะมีการพัฒนามาเป็นศาสนาใหญ่ๆ ในปัจจุบัน แต่ความเชื่อบางอย่างก็ไม่เกี่ยวข้องกับคติศาสนาแต่ประการใด (มรรยาท กิจสุวรรณ, 2523 : 1)

พระยาอนุมานราชชน (2502 : 2) กล่าวถึงเรื่องความเชื่อในสิ่งที่ลึกลับไว้ในหนังสือศาสนาเปรียบเทียบที่แสดงให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องผีสิงเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และไสยศาสตร์มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา โดยท่านได้กล่าวว่า “...เรื่องคติความเชื่อผีสิงเทวดาและความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ย่อมเป็นพื้นความเชื่อของมนุษย์มาแต่เดิม แม้นที่เจริญแล้วก็ยังถืออยู่ไม่มากนักน้อย เพราะฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นเดิมของศาสนาไม่ว่าศาสนาอะไร มิใช่ใครบ้างเผาผีวันศุกร์ แต่งงานวันอุบาทว์ มิใช่ใคร

บ้างสบายใจถ้าเหยียดขึ้นเรือน หรือมีชั้นบันไดเป็นจำนวนคู่ และอื่นๆ อีกมากมาย แม้จะไม่ถ้อย แต่ถ้าไม่ทำก็ไม่สบายใจ ประชาชนชาวตะวันตกก็มีเรื่องเกี่ยวกับความเชื่ออย่างนี้ไม่น้อยเหมือนกัน...”

ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาตินี้อาจแบ่งออกได้เป็น 9 ประเภท คือ 1) ความเชื่อเรื่องผีสาวเทวดา 2) ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง 3) ความเชื่อเรื่องคาถาอาคมและเวทมนตร์ 4) ความเชื่อเรื่องโชคกลางและกลางสังหรณ์ 5) ความเชื่อเรื่องความฝัน 6) ความเชื่อเรื่องขวัญ 7) ความเชื่อในสิ่งเวดล้อมและปรากฏการณ์ธรรมชาติ 8) ความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน และ 9) ความเชื่อเรื่องลักษณะบุคคล (มรรยาท กิจสุวรรณ, 2523 : 2) ความเชื่อเหล่านี้จะเห็นได้ว่าเป็นลักษณะร่วมของคนแทบทุกท้องถิ่น ความเชื่อเหล่านี้มักเกิดมาจากปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อชีวิตถึงคราววิบัติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดภัยธรรมชาติ ปัญหาเหล่านั้นเกินขีดความสามารถที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้ คนเราจึงเกิดความเชื่อว่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น อำนาจนั้นอาจจะเป็นเทพเจ้า ภูตผีปีศาจ พระอาทิตย์ พระจันทร์ ตลอดจนดิน น้ำ ลม ไฟ ฉะนั้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นตน มนุษย์จึงตั้งวิงวอน ภาวนาและหลอกหลอให้อำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นช่วยให้ตนปลอดภัย เมื่อพ้นภัยก็แสดงความกตัญญูรู้คุณด้วยการเช่นสรวงบูชาหรือประกอบพิธีกรรมอื่นๆ เป็นต้น

กล่าวเฉพาะบริบทของสังคมไทยในฐานะที่ความเชื่อผีสาวเทวดา สิ่งเหนือธรรมชาติเป็นความเชื่อพื้นฐานทางศาสนาและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต และวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย การพิจารณาความเชื่อเรื่องผีสาวเทวดาจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยความเชื่อเรื่องผีสาวเทวดานั้น คือความเชื่อที่ว่ามนุษย์นั้นตายไปแล้วไม่สูญ สิ่งที่เหลืออยู่คือวิญญาณ วิญญาณนี้มีอำนาจลึกลับสามารถอำนวยประโยชน์หรือให้โทษได้ ทั้งนี้พระยาอนุมานราชชน (2514 : 153) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “ผีสาว” ว่า ผีคือสิ่งลึกลับซึ่งมีสภาพเกินคน เพราะฉะนั้นตามปกติจึงมีอำนาจอยู่เหนือคน อาจทำคนให้ได้ดีหรือให้ได้ร้ายก็ได้ ส่วนคำว่าสาวแปลว่าผีนั่นเอง แต่สาวที่จะเป็นผีชั้นสูง ยิ่งกว่าผีฟ้าทั่วๆ ไปที่เรียกว่าเทวดาก็ได้ ส่วนเทวดานั้น พระยาอนุมานราชชน กล่าวไว้ว่าเป็นผีชนิดหนึ่งนั่นเอง โดยอธิบายว่าคนไทยแต่เดิมนับถือผีสืบต่อกันมานาน รวมกับการนับถือพระอินทร์ พระพรหม เทพเจ้า พระเจ้าหรือพระเป็นเจ้าซึ่งล้วนแต่อยู่ในสถานะเป็นผีทั้งสิ้น โดยเหตุที่ท่านเหล่านี้เข้าใจกันว่าอยู่บนฟ้าสูงลิบขึ้นไปบนโน้น คนไทยแต่เดิมจึงเรียกท่านเป็นคำรวมว่า “ผีฟ้า” ภายหลังเมื่อคนไทยนับถือพุทธศาสนาแล้วก็เปลี่ยนเป็นเรียกท่านว่า “เทวดา” และเรียกที่อยู่ของท่านว่าสวรรค์ และมีคำขึ้นฟ้า เอาไปซ้อนเข้าคู่เป็นสวรรค์ชั้นฟ้า จึงอาจสรุปได้ว่าผีในที่นี้หมายถึงสิ่งลึกลับมองไม่เห็นตัวจริงจะเห็นได้ก็แต่รางๆ เป็นรูปร่างต่างๆ ไม่ใช่ตัวแท้จริงของผี

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันคนไทยยังนับถือและเกรงกลัวผีกันอยู่มาก สังเกตได้จากทุกหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็นภาคไหนของประเทศไทย จะมีศาลพระภูมิ หรือศาลผีบรรพบุรุษตั้งอยู่ และมีการเช่นสรวงกันเป็นประจำ ต่อมาเมื่อคนไทยยอมรับนับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ พร้อมกันนั้นศาสนาพราหมณ์ซึ่งนับถือพระผู้เป็นเจ้าว่าเป็นสิ่งมีอิทธิฤทธิ์ก็เข้ามาผสมผสานด้วย คนไทยจึงยอมรับนับถือเอาไว้ทั้งสองศาสนา และนำมาประยุกต์ให้เข้ากับชีวิตความเชื่อของคนไทย ความเชื่อของคนไทยจึงมีลักษณะผสมผสานก้ำกึ่งกันจนมีคำกล่าวที่ว่า “พุทธกับไสยขอมอาศัยกัน” (มรรยาท กิจสุวรรณ, 2523:2) ดังนั้นการทำความเข้าใจเรื่องพุทธศาสนาและศาสนาอื่นในวิถีปฏิบัติของคนไทยจึงเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่สามารถสะท้อนภาพของความเชื่อได้เป็นอย่างดี เพราะศาสนาเป็น ผลผลิตจาก ระบบความคิด ความเชื่อของมนุษย์ และมีพัฒนาการมาพร้อมกับการเจริญเติบโตของมนุษยชาติมาเป็นเวลานาน

การทบทวนแนวคิดความเชื่อและพิธีกรรมในพุทธศาสนาแบบไทยที่กล่าวมานั้น มีความเกี่ยวข้องและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเด็นการศึกษาวิจัยอย่างมาก เนื่องจากสามารถสะท้อนถึงความเชื่อ ความศรัทธา รวมทั้งบทบาทและความสำคัญของพิธีกรรมอันเป็นวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย ทั้งพิธีกรรมที่เป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ซึ่งแสดงถึงการมีวัตถุประสงค์ของการเข้าร่วมพิธีในลักษณะเดียวกัน อัน ได้แก่ การได้มาซึ่งบุญที่เป็นเป้าหมายหลัก (บุญพาณิชย์) ซึ่งหากพิจารณาในแง่ของการเข้าร่วมพิธีกรรมนั้นย่อมแสดงให้เห็นว่า พิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ (พุทธศาสนา พราหมณ์และผี) นอกจากจะมีความสำคัญที่ทำให้ปัจเจกชนมีความมั่นคงทางจิตใจและชีวิตรู้สึกมั่นคงปลอดภัยแล้ว ยังแสดงถึงการผสมกลมกลืนของพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ และภาพความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมที่เป็นพฤติกรรมและเป้าหมายการทำบุญที่เป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยด้วย ดังนั้นการศึกษาพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยจึงเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดเรื่องการผสมผสานทางศาสนา (Syncretism) ที่ควรนำมาประกอบการพิจารณาเพื่อต่อยอดความเข้าใจและสร้างความสมบูรณ์ของเนื้อหาในงานวิจัยมากยิ่งขึ้น

2. การผสมผสานทางศาสนา (Syncretism)

พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติของกลุ่มคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ แต่ทว่ามีการผสมผสานความเชื่อที่หลากหลาย นอกเหนือจากหลักพุทธศาสนา พร้อมกันนั้นยังส่งผลต่อการแสดงออกของความเชื่อผ่านพิธีกรรมที่

เป็นส่วนหนึ่งของวิถีปฏิบัติ ดังนั้นวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยอันเนื่องมาจากการนับถือพุทธศาสนา จึงถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง แนวคิดการผสมผสานทางศาสนาจึงเป็นปรากฏการณ์สังคมที่มีคุณลักษณะไม่แตกต่างจากการผสมผสานทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับแนวความคิดการผสมผสานทางศาสนา ผู้วิจัยจึงขอนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสานทางวัฒนธรรมมากล่าวอ้างอิง ดังนี้

Park และ Burgess (1965 อ้างถึงใน สนิท สมักรการ, 2539) นักสังคมวิทยาอเมริกันของมหาวิทยาลัยชิคาโก ได้ร่วมกันเสนอคำจำกัดความว่า “การผสมผสานของวัฒนธรรม ” คือกระบวนการสอดแทรกระหว่างกัน (Interpenetration) และการเชื่อมต่อเข้าหากัน (Fusion) ซึ่งทำให้บุคคลและกลุ่มชนได้มีการแสวงหาความทรงจำ (Memories) ความเศร้าใจ (Sentiments) ต่อทัศนคติของบุคคลหรือกลุ่มชนอื่น ด้วยการมีส่วนร่วมในประสบการณ์และประวัติศาสตร์เดียวกัน ได้นำบุคคลและกลุ่มชนเหล่านั้นไปสู่สภาพชีวิต วัฒนธรรมร่วมกัน

นอกจากคำว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม ยังมีคำว่า การกลมกลืนทางวัฒนธรรม หรือ กลืนกลายทางวัฒนธรรม ทั้งสองคำนี้ประกอบด้วยปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่กลุ่มชนซึ่งมีวัฒนธรรมแตกต่างกันมาทำการติดต่อกัน โดยตรง ต่อเนื่องกัน และก่อให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นตามมาในแบบแผนวัฒนธรรมเดิมของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย (Redfield และ Linton, 1973 อ้างถึงใน สนิท สมักรการ, 2539)

คำจำกัดความของคำว่าผสมผสานทางวัฒนธรรม และคำว่า การกลืนกลายหรือกลมกลืน ทางวัฒนธรรมที่กล่าวมานั้น มีลักษณะคล้ายคลึงกันอยู่มากจนบางครั้ง จึงยากที่จะแบ่งแยกกันได้ชัดเจน นักสังคมศาสตร์ปัจจุบันจำนวนไม่น้อยที่นิยามคำว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมในความหมายเหมือนกับคำว่า การกลืนกลายวัฒนธรรมหรือการกลมกลืนทางวัฒนธรรม

จากคำจำกัดความที่กล่าวมาแล้วทั้งในแง่ของการผสมผสานทางวัฒนธรรมและการกลืนกลายวัฒนธรรม สามารถสรุปได้ว่าแนวคิดนี้มุ่งที่การศึกษาหาคำอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในลักษณะหนึ่ง ซึ่งมุ่งพิจารณาถึงการติดต่อกันโดยตรง และเป็นระยะเวลาอันพอสมควรระหว่างสมาชิกของกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน การติดต่อโดยตรงทำนองนี้อาจเกิดขึ้นได้จากการที่คนบางกลุ่มจากวัฒนธรรมหนึ่งอพยพไปทำมาหากินอยู่ในสังคมอื่นที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันออกไป การอพยพโยกย้ายถิ่นของคนต่างวัฒนธรรมต่างศาสนา กัน ย่อมก่อให้เกิดการติดต่อกัน โดยตรงขึ้นได้ และหากอยู่รวมในสังคมเดียวกันนานเข้าก็อาจจะก่อให้เกิดมีการ

เปลี่ยนแปลงในแบบแผนของวัฒนธรรมหรือศาสนาของแต่ละฝ่ายได้เช่นกัน ถ้าไม่มีอุปสรรคขัดขวาง การผสมผสานทางศาสนาและวัฒนธรรมก็จะเกิดขึ้นได้ (คำผุย พลลือชา, 2543 : 180)

การผสมผสาน ทางศาสนานั้นมีประเด็นหลักที่ควรพิจารณาคือ ความเชื่อใดศาสนาใดคนไม่นิยมชมชอบความเชื่อนั้นศาสนานั้นก็ลบเลือนไป แต่ความเชื่อใดศาสนาใดยังมีคุณค่าและประชาชนยังเชื่อถือและปฏิบัติอยู่ก็จะยังคงอยู่และผสมกลมกลืน โดยทั่วไปแล้วในสังคม ไทยปัจจุบัน ศาสนาที่ยังปรากฏในวิถีชีวิตของคน ไทยและคนไทยยังเคารพเชื่อ ถืออยู่คือ พุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และ ศาสนาผี ศาสนาทั้ง 3 ศาสนาดังกล่าวนั้นได้มีการผสมกลมกลืน และเอื้อประโยชน์ต่อกันและกัน พร้อมกับคงตัวอยู่ในคติความเชื่อของคนไทยตลอดมา ดังจะเห็นว่าในงานวิจัยของ นักวิชาการ ที่สนใจ ทำวิจัยในหมู่บ้านต่างๆ ในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้พบประเด็น เกี่ยวกับความเชื่อใน 3 ศาสนาที่กล่าวมานั้นผสมผสานกันอยู่ ตัวอย่างเช่น Kirsch (1967 : 24 อ้างถึงใน คำผุย พลลือชา, 2543 : 180) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ได้ศึกษาความเชื่อศาสนาในสังคมไทย โดยเฉพาะของสังคมชุมชน ภูไทในจังหวัดมุกดาหารของภาคอีสาน แล้วได้พบความซับซ้อนในระบบศาสนา โดยมองความเชื่อ ศาสนาเป็นระบบที่ไม่สามารถแบ่งแยกได้ ระบบศาสนา ที่กล่าวถึง นั้นมีองค์ประกอบ 3 ประการ ด้วยกันคือ พุทธศาสนานิกายเถรวาท ลัทธิพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องผี โดยใช้คำว่า “Syncretism” ซึ่งอธิบายถึงการผสมผสานกลมกลืนของทั้ง 3 ศาสนาเหล่านั้น

อมรา พงศาพิชญ์ (2533 : 41-45) กล่าวว่า พิธีกรรมบางอย่างอาจมีลักษณะผสมผสานระหว่าง ศาสนาและไสยศาสตร์ หรือมีส่วนประกอบของศาสนาหลายศาสนาผสมกัน ทั้งในระดับความเชื่อและการปฏิบัติ ภาษาอังกฤษใช้ศัพท์ว่า “Syncretism” หรือการประสานความเชื่อต่างๆ เข้าด้วยกันจนเกือบจะเป็นเนื้อเดียวกัน คนโดยทั่วไปไม่สามารถแยกได้ว่าส่วนใดเป็นของศาสนาใด และในทางปฏิบัติหรือตามสภาพความเป็นจริงแล้วก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องแยกแยะให้ชัดเจน โดยภาพรวมแล้วประชาชนเอเชียอาคเนย์ส่วนใหญ่ยอมรับปรัชญาพุทธศาสนาที่ได้จากพระสงฆ์ผู้ ทรงธรรม โดย นำมาผนวกเข้ากับความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่มีอยู่เดิม ระบบความเชื่อทางศาสนาในประเทศต่างๆ ใน เอเชียอาคเนย์จึงมีลักษณะร่วม คือ 1) ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งมีปรัชญาหลักๆ คือ การเวียนว่ายตายเกิดและความเชื่อเรื่องกรรม 2) ความเชื่อของศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นความเชื่อในหลักธรรมและกฎของธรรมชาติ และ 3) ความเชื่อทางไสยศาสตร์ซึ่งเกี่ยวกับอิทธิพลของสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2539 : 122) ได้กล่าวถึงการผสมผสานเกี่ยวกับคติความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาต่างๆ ในประเทศไทยว่า คนไทยเชื่อถือพุทธศาสนาเป็นสำคัญ และยึดถือเป็นศาสนาประจำชาติไทย

แต่ก่อนพุทธศาสนาจะเข้ามาไม่ได้หมายความว่าคนไทยจะไม่มีอะไรเชื่ออะไร ในความจริงคนไทยได้มีความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิ ผีฟ้า ผีแถนมาก่อนแล้ว ต่อมาเมื่อลัทธิพราหมณ์แพร่ขยายเข้ามาในประเทศไทย ชาวไทยก็ได้รับและผสมผสานแนวคิดลัทธิ ผี และลัทธิพราหมณ์เข้าไว้ด้วยกัน ต่อมาเมื่อพุทธศาสนานิกายเถรวาทแผ่ขยายเข้ามา คนไทยก็รับเอาแนวคิดพุทธศาสนามาเป็นวิถี ในการดำเนินชีวิต โดยแนวคิดความเชื่อผีและพราหมณ์ที่มีอยู่เดิมก็ไม่ได้ละทิ้ง ดังนั้นในวิถีชีวิตของคนไทย แม้ว่า จะถือแนวคิดพุทธศาสนาเป็นหลักก็ตาม แต่ความเชื่อเกี่ยวกับผีและพราหมณ์ก็ ยังปรากฏอยู่และผสมผสานกลมกลืนกัน

ดังนั้นการศึกษาความเชื่อศาสนาและพิธีกรรมในสังคม ไทย จำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยต่างๆ เกี่ยวกับความเชื่อที่ผสมผสาน 3 องค์ประกอบ คือ ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องผี ร่วมกัน ถึงแม้ว่าการวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อในสังคม ไทยนั้นยังไม่มี ผู้ใดทำการวิจัย ให้เห็นถึงความชัดเจนของ การผสม 3 องค์ประกอบ ที่กล่าวมา นั้นไว้ก็ตาม แต่ผู้วิจัยเชื่อว่าในคติความเชื่อของสังคมไทยปัจจุบัน ได้มีการผสมผสาน 3 องค์ประกอบนั้นอยู่ดี วยกัน ซึ่งผู้วิจัยสังเกตเห็น จากการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของคนไทยปัจจุบัน เช่น ในการประกอบพิธีงานศพเป็นความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องผี โดยในศาสนาพราหมณ์ถือว่าการจัดทำพิธีสังเวยและส่งวิญญาณผู้ตายโดยเชื่อว่าวิญญาณของผู้ตายจะออกจากร่างเร่ร่อนไปโดยยังไม่รู้ว่าตัวเองตายแล้ว เมื่อตายครบ 3 วันจึงจะรู้ตัว ในช่วงนี้จึงต้องทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ เพื่อจะได้ส่งวิญญาณให้ไปสู่สุคติ และจะต้องทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เป็นระยะๆ จนกว่าจะทำพิธีเผาศพ แล้วจัดเอาเถ้าหรืออังคารไปลอยน้ำ ถือว่าเสร็จพิธี โดยถือว่าการเผาศพเป็นการชำระร่างกายให้สะอาดบริสุทธิ์ เหมือนกับการบูชาขี้เถ้า เพราะถือว่าของทุกอย่างถ้าได้ชำระล้างโดยพระเพลิงหรือไฟแล้วจะมีความบริสุทธิ์ ไม่มีตำหนิหรือราศีต่อไปอีก ส่วนเถ้าถ่านที่เหลืออยู่ก็ให้แม่พระคงคาหรือพระสมุทรรับไป เพราะแม่คงคาเป็นมารดาของพระอังคารหรือเถ้าถ่านต่างๆ จึงต้องจัดทำพิธีลอยอังคารผู้ตายหลังจากเผาศพแล้ว (สุวรรณ สุวรรณเวโซ, 2546 : 315)

การทำบุญอุทิศส่วนกุศลและจัดการเผาศพตามปกติเป็นหน้าที่ของพราหมณ์ จึงเป็นวิธีหาทรัพย์หรือลาภผลอีกวิธีหนึ่ง และเป็นการแสวงหาประโยชน์จากชีวิตคนครั้งสุดท้ายของพราหมณ์ แต่หลักเกณฑ์ในทางพระพุทธศาสนากลับเป็นเรื่องตรงกันข้าม การที่พระภิกษุเข้ามาเกี่ยวข้องกับศพก็เพราะศพเป็นเครื่องมือพิจารณาเจริญกรรมฐาน การพิจารณาศพจึงเป็นเรื่องที่พระภิกษุได้ประโยชน์โดยตรง ในครั้งพุทธกาลพระภิกษุต้องไปติดต่อขอพิจารณาศพ แล้วนำมาเจริญกรรมฐานจนบรรลุ

มรรคผล ถ้าทำตามความหมายนี้ศพจะเกิดประโยชน์แก่พระศาสนา บุญก็จะเกิดแก่พระภิกษุมาก เจ้าภาพก็จะได้บุญมาก ปัจจุบันเมื่อมีคนตายจะมีพิธีจัดการศพเป็น 2 ขั้นตอน คือ พิธีสวดพระอภิธรรมหน้าศพ และพิธีเผาศพ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากการพิจารณาศพเพื่อประโยชน์ในการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน กลับมาสู่การส่งวิญญาณผู้ตายไปสวรรค์ตามแนวความคิดของศาสนาพราหมณ์ คือการจัดงานศพเพื่อประโยชน์ของผู้ตาย ซึ่งต้องทำตามขั้นตอนพิธีกรรมของพราหมณ์ กล่าวคือ เมื่อมีผู้ตายญาติหรือเจ้าภาพจะต้องรับดำเนินการจัดให้มีการรดน้ำศพ ซึ่งจะจัดให้มีขึ้นในตอนเย็น จะเป็นที่บ้านหรือที่วัดก็ได้ตามแต่จะสะดวก หลังจากนั้นจะต้องนิมนต์พระสงฆ์ 4 รูป มาสวดมนต์เรียกว่าสวดพระอภิธรรมหน้าศพในตอนหัวค่ำเป็นเวลา 3-7 วัน แล้วแต่เจ้าภาพจะตกลงใจ แต่ส่วนใหญ่นิยมสวด 7 วัน ในการสวดพระอภิธรรมเจ้าภาพจะเชิญญาติมิตรและผู้ที่เคยคบถือนับถือของผู้ตายและของเจ้าภาพมาฟังพระสวดเพื่อเป็นการเคารพศพ เวลาไปฟังพระสวดอภิธรรมจะต้องแต่งชุดดำหรือแต่งกายด้วยผ้าสีทึบเมื่อไปถึงก็ไปกราบพระพุทธรูป แล้วจุดธูป 1 ดอก ปักไว้ในกระถางรูปหน้าศพ เสร็จแล้วจึงกลับมานั่งฟังพระสวดพระอภิธรรมศพ เมื่อพระเริ่มสวดพระอภิธรรมเจ้าภาพจะต้องเกาะ โลงศพ เพื่อเตือนให้ศพฟังพระสวดพระอภิธรรมด้วย จึงดูเหมือนว่าการจัดสวดพระอภิธรรมศพเป็นการให้ศพหรือผู้ตายฟังแขกที่ไปร่วมงานก็ไปนั่งเป็นเพื่อนให้ศพฟังพระสวดเท่านั้น (สุวรรณ สุวรรณเวช, 2546 : 316-317)

การเกาะ โลงศพปลุกผู้ตายให้ฟังพระสวดพระอภิธรรมเป็นพฤติกรรมที่มาจากฐานความเชื่อในเรื่องผี ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของสังคมไทย ที่เชื่อว่าเมื่อตายไปแล้ววิญญาณจะออกจากร่าง ล่องลอยไป 3 วัน จึงจะรู้ตัวว่าตาย หลังจากรับรู้ว่าจะตายไปแล้ว วิญญาณที่ล่องลอยไปจะกลับมาเยี่ยมบ้านและร่างของตนเองก่อนที่เทวดาจะมานำไปนรกหรือสวรรค์ ตามแต่ผลกรรมที่ได้ทำไว้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ การเกาะ โลงศพเตือนให้ผู้ตายฟังพระสวดมนต์ก็เพื่อจะได้บุญได้กุศลนำติดตัวไปในภพหน้าด้วย จึงเป็นเรื่องให้ประโยชน์กับผู้ตาย พระที่มาสวดพระอภิธรรมจึงมีความรู้สึกว่าเป็นผู้ให้ไม่ได้เป็นผู้รับ เมื่อเข้าใจผิดเช่นนี้จึงไม่ได้ประโยชน์อะไรจากการพิจารณาศพ นอกจากจะรับนิมนต์เพื่อแสวงหาปัจจัยที่เจ้าภาพจัดถวายเป็นค่าจ้าง พระภิกษุบางรูปไม่ลงรอยกันเนื่องมาจากการแย่งกันรับกนิมนต์ก็มี พิธีงานศพจึงเป็นเรื่องการทำธุรกิจเพื่อแสวงหารายได้ เริ่มตั้งแต่การเช่าศาลาตั้งศพ ขาดอกไม้รูปเทียน ขาดอาหารในงานศพ ขาดพวงหรีด ให้เช่าโกดังสำหรับเก็บศพในกรณีที่ยังไม่ได้เผา ถ้าเอาเงินที่เจ้าภาพจะต้องจัดถวายพระภิกษุที่มาสวดพระอภิธรรมงานศพมารวมด้วยแล้ว จะเห็นว่าเมื่อมีคนตาย เจ้าภาพจะต้องเสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่เริ่มซื้อ โลงศพ รดน้ำ จนถึงนำคนตายไปฝังเป็นหมิ่นบาทขึ้นไป ในบางพื้นที่เมื่อมีคนตายจึงต้องจัดให้มีการเล่นการพนัน เพื่อหาเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายในงานศพ โดย

เรียกว่าจัดให้มีการเล่นเป็นเพื่อนศพ ยิ่งทำให้การจัดงานศพผิดไปจากวัตถุประสงค์เดิมมากยิ่งขึ้น
(สุวรรณ สุวรรณเวช, 2546 : 318)

สุวรรณ สุวรรณเวช (2546 : 319) ได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการสวดพระอภิธรรมว่าทำ
ไปเพื่อเป็นการเตือนสติผู้ที่ยังมีชีวิตไม่ให้เกิดอยู่ในความประมาทและเร่งทำความดีเอาไว้ เพราะใน
ที่สุดทุกคนก็ต้องตาย เหมือนกับเป็นการเตือนพระภิกษุให้กำหนดกรรมฐานด้วยการพิจารณาซากศพ
ว่ามีการเปลี่ยนแปลงเน่าเปื่อย เพื่อให้เกิดความเบื่อหน่ายจากกามคุณ จนสามารถหลุดพ้นกิเลสได้ จึง
เป็นประโยชน์ที่เกิดกับพระภิกษุ ศพจะได้บุญได้กุศลบ้างก็ตรงที่ว่าเป็นเครื่องเตือนสติให้กับผู้ที่ยังมี
ชีวิตอยู่ เรียกว่ามรณานุสติ แต่พระภิกษุที่มาสวดพระอภิธรรมก็ไม่เคยสอนหรือแนะนำญาติโยมอย่างนี้
จุดเน้นในการสวดพระอภิธรรมของแต่ละวัดจึงเป็นเรื่องของการคิดค้นวิธีสวดให้เป็นทำนองเสนาะ
เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลินกับผู้ฟัง การสวดพระอภิธรรมในงานศพจึงไม่ผู้จะได้ประโยชน์อะไร ทั้ง
กับพระภิกษุหรือชาวบ้าน หลังจากเสร็จพิธีสวดศพแล้ว ถ้ายังไม่เผาก็จะนำศพไปฝังหรือเก็บไว้ระยะ
หนึ่ง อาจจะเป็นเวลา 1 ปีหรือมากกว่านั้น แล้วจึงจะนำศพที่ฝังไว้มาทำพิธีเผา ในการเผาศพเจ้าภาพ
จะต้องกำหนดวันแล้วแจกบัตรเชิญญาติและผู้ที่เกี่ยวข้องมาเผา ซึ่งอาจจะใช้เวลาประมาณ 2 วัน คือ
ตั้งศพสวดพระอภิธรรมตอนเย็น วันรุ่งขึ้นทำบุญเลี้ยงพระ จัดให้มีเทศน์ 1 กัณฑ์ แล้วรอจนถึง
กำหนดเวลาเผา เจ้าภาพจะเชิญญาติผู้ใหญ่และผู้ที่เกี่ยวข้องให้ทอดผ้าบังสุกุลเป็นการทำบุญให้
ผู้ตายก่อนพิธีเผาศพ ต่อจากนั้นจะทำพิธีเผาศพโดยเชิญประธานในพิธีจุดไฟเผาศพเป็นคนแรกเป็น
เสร็จพิธี ในวันต่อมาจะทำบุญเลี้ยงพระแล้วเก็บกระดูกหรือเถ้าถ่านของผู้ตายใส่โกศ นำไปเก็บไว้ที่
บ้านหรือบรรจุไว้ในเจดีย์ ส่วนที่เหลือก็นำไปลอยน้ำ เรียกว่าลอยอังคาร ซึ่งการเอาเถ้ากระดูกผู้ตายใส่
โกศเก็บไว้ที่บ้าน เห็นได้ว่ามาจากความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องผีบรรพบุรุษ หรือผีเรือน ส่วนที่นำเถ้าอังคาร
ไปลอยน้ำเป็นไปตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ คือการส่งพระอังคารให้กลับไปอยู่กับแม่ คือพระ
สมุทรหรือพระคงคา

จากลักษณะการผสมผสานทางศาสนาในความเชื่อและวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย อัน
ได้แก่ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องผี ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงโดยการมองย้อนกลับไป
อดีต ทำให้เห็นถึงพลวัตและความเปลี่ยนแปลงในความเชื่อทางศาสนาที่ส่งผลต่อความรู้สึกนึก
คิด ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต และวิถีปฏิบัติของคนในสังคมไทย เป็นเครื่องยืนยันถึงกระบวนการ
การผสมกลมกลืนทางศาสนาโดยแสดงออกผ่านพิธีกรรมที่เป็นวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยด้วย
ดังตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น การพิจารณาข้อเท็จจริงที่มาจากพื้นฐานของความเชื่อจากคำ

สั่งสอนของพระพุทธศาสนาแท้ๆ กับความเชื่ออื่นที่ผสมผสานอยู่ในสังคมไทย โดยเฉพาะอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์และความเชื่อเรื่องผีที่แฝงเร้นอยู่ในพุทธศาสนาอย่างกลมกลืนมาแต่ดั้งเดิมจึงเป็นภาพสะท้อนของแนวคิดการผสมผสานทางศาสนาได้อย่างชัดเจน

สำหรับการศึกษา วิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย ที่จะกล่าวในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความจำเป็นที่จะต้องมองผ่านแนวคิดการผสมผสานทางศาสนา โดยเฉพาะความเชื่อใน พุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องผี ด้วยเหตุว่าในความเชื่อของศาสนาเหล่านั้นล้วนแต่มีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ วิถีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเนื่องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ทั้งสิ้น อาทิเช่น ในพิธีกรรมการปลุกเสกวัตถุมงคล เครื่องรางของขลัง (พิธีพุทธาภิเษก ฯลฯ) ที่เป็นการแสดงออกทางหลักไสยศาสตร์ ได้มีพิธีพราหมณ์เข้ามาร่วมในขั้นตอนการบวงสรวงขณะเริ่มประกอบพิธี อีกทั้งสถานที่ที่ประกอบพิธี และผู้ที่ทำการปลุกเสกก็มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาโดยตรงอีกด้วย

กล่าวโดยสรุป วิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย เกิดขึ้นจาก การผสมผสานกันระหว่าง ความเชื่อต่างๆ อย่างกลมกลืน ดังนั้นกรอบคิดพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ ซึ่งเป็นแนวคิดหลักในการอธิบายวิถีปฏิบัติที่เป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ จึงเป็นลักษณะของวิถีปฏิบัติทางศาสนาที่ประกอบด้วย ความเชื่อความศรัทธาทั้งศาสนาพุทธ พราหมณ์ และผี ผสมกลมกลืนเข้าด้วยกัน เป็นรูปแบบหนึ่งของการผสมผสานทางความเชื่อโดยสะท้อนผ่านวิถีปฏิบัติทางศาสนาของพุทธศาสนิกชนไทย อันเป็นพื้นฐานแนวคิดของพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติในสังคมไทย

3. พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ (Practical Buddhism)

แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ เป็นพื้นฐานแนวคิดในการวิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจ ความสำคัญของวิถีปฏิบัติที่มีร่วมกันของพุทธศาสนิกชน และปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับพุทธศาสนา โดยพิจารณาจากวิถีปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงท่ามกลางความเชื่อ ความศรัทธาต่างๆ ภายใต้บริบทของวิถีชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน แนวคิดเรื่องพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติช่วยอธิบายความหมายของวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนในแต่ละช่วงเวลาและในแต่ละท้องถิ่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในแต่ละสังคมได้อย่างชัดเจน

3.1 ความหมายของพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ

พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ หมายถึง วิถีปฏิบัติทางศาสนาของชาวบ้านที่มีรากฐานสำคัญมาจาก ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากวิถีการดำเนินชีวิตทางโลกแบบท้องถิ่นที่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะใน

ตำราคำสอนทางพุทธศาสนา แต่เป็นวิถีปฏิบัติที่กลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตประจำวันของ พุทธศาสนิกชน (อายุชาติ, 2554 : 2) และนอกจากนี้ยังมีลักษณะที่สำคัญคือเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษา วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมของพุทธศาสนิกชนไทย เพื่อการวิเคราะห์ถึงความจริงทางสังคมของ พุทธศาสนาด้วยการเน้นถึงบริบทของสังคมวัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นหลักการสำคัญของการศึกษา พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ

ดังนั้นถ้าเราศึกษาพุทธศาสนาเฉพาะจากตำราและหลักคำสอนทางศาสนา เราจะไม่สามารถเข้าใจถึงรูปแบบที่แท้จริงของวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยที่เกิดขึ้นจริงได้ การพยายาม จะศึกษาข้อเท็จจริงในวิถีปฏิบัติทางพุทธศาสนา โดยให้ความสำคัญกับเงื่อนไขทางสังคมของวิถีปฏิบัติ และวิถีชีวิตของชาวพุทธ มากกว่าประเด็นแนวคิดที่นำเสนอในตำราคำสอนทางศาสนา โดยเฉพาะใน ประเด็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย ซึ่งเกิดจาก การผสม กลมกลืนของพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติ ผ่าน ความสัมพันธ์ระหว่าง พฤติกรรมและเป้าหมายการทำบุญโดยมีอิทธิพลของพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์เป็นรากฐานสำคัญ ซึ่งทั้งหลายเหล่านี้เป็นการบูรณาการระบบความเชื่อทางศาสนา โดยมีวิถีปฏิบัติเป็นข้อเท็จจริงเชิง ประจักษ์ ยืนยันความเป็นพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะของสังคมไทย

3.2 ความสำคัญของการศึกษาพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ

อายุชาติ (2554 : 3-4) ได้กล่าวถึงความสำคัญ ของการศึกษาพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติไว้ว่า ที่จริง แล้วบริบทของวิถีปฏิบัติทางศาสนาได้พัฒนาขึ้นภายในวิถีชีวิตของประชาชน ไม่ใช่สิ่งที่จะสามารถ ค้นหาได้จากตำราทางศาสนา รวมทั้งข้อบัญญัติหรือระเบียบข้อบังคับทางศาสนาที่ประกาศใช้โดยรัฐก็ มีส่วนเกี่ยวข้องเพียงส่วนน้อยต่อสถานะที่เป็นจริงในวิถีปฏิบัติทางศาสนา ถ้าหากเราคิดว่ข้อกำหนด เชิงสถาบันสามารถนำมาใช้ได้ทั่วไป โดยปราศจากความพยายามเข้าใจความเป็นท้องถิ่นถึงการพัฒนา แบบแผนต่างๆ ในวิถีปฏิบัติของชาวบ้านแล้ว จะไม่สามารถเข้าใจถึงลักษณะของวิถีปฏิบัติทางศาสนา ในพื้นที่หรือสังคมนั้นได้ ด้วยเหตุนี้การศึกษา พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติของ พุทธศาสนิกชนไทย จึงต้องให้ความสำคัญกับบริบทของสังคมไทยในประเด็นกระบวนการ เปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมและการผสมผสานระบบความเชื่อทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อวิถีการ ดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทย เพราะความเชื่อและศรัทธาทางศาสนามักจะปรับเปลี่ยนไปตาม พลวัตการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของสังคมในแต่ละยุคสมัย ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง

วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ตลอดจนความเชื่อและค่านิยมของคนในสังคม นี่เป็นส่วนประกอบสำคัญใน
 วิธีปฏิบัติทางศาสนาในปัจจุบันของพุทธศาสนิกชนไทย

การนำแนวคิดพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติมาใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับผลการ
 อภิปรายทางวิชาการ เรื่อง “พระพุทธศาสนากับจิตวิญญาณสังคมไทย : ประเด็นวิจัยทางศาสนาปรัชญา
 และวัฒนธรรม” ที่วิทย์ วิศุทเวศ (2539 : 135) กล่าวว่า การวิจัยทางศาสนาใดๆ ก็ตาม ไม่ว่าจะ
 พระพุทธศาสนาหรือศาสนาใดก็ตาม มีประเด็นสำคัญอยู่ 2 แนวทาง คือ 1) วิจัยหลักธรรมคำสอนทาง
 ศาสนา ซึ่งส่วนหนึ่งอาจวิจัยในลักษณะที่เป็นปรัชญา เช่น การวิจัยคำสอนเรื่องอนัตตา คำสอนเรื่อง
 ปฏิจจสมุปบาท เป็นต้น และ 2) การวิจัยเชิงประจักษ์ เป็นการวิจัยถึงสภาพที่เกิดขึ้นจริงๆ ในศาสนา
 พุทธของไทย พุทธศาสนิกชนเชื่ออะไร ประพฤติปฏิบัติตัวอย่างไรในสภาพที่เกิดขึ้นจริงๆ เป็นความเชื่อ
 และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริงๆ การวิจัยเชิงประจักษ์นี้อาจจะรวมไปถึงการวิจัยเชิงสถาบันทางศาสนา
 เหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

การวิจัยเชิงประจักษ์ที่กล่าวถึงคือ มุ่งเน้นการศึกษาวิจัยไปที่สภาพเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์
 ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมพุทธศาสนาเป็นหลัก พิจารณาบริบทแวดล้อมของวิถีชีวิต และวิธีปฏิบัติทาง
 ศาสนาของพุทธศาสนิกชนไทย ซึ่งอาจไม่สัมพันธ์กับหลักธรรมคำสอนหรือคัมภีร์ทางพุทธศาสนา แต่
 เป็นภาพสะท้อนความเป็นไปที่เป็นพลวัตของวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยได้เป็นอย่างดี
 พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ซึ่งเป็นผลลัพธ์ของระบบความเชื่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนไทย
 ที่ผ่านกระบวนการผสมกลมกลืนทั้งจากหลักพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ จึงเป็นรูปแบบของวิธีปฏิบัติ
 ของพุทธศาสนิกชนที่เข้าข่ายแนวคิดพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ และเป็นการวิจัยเชิงประจักษ์ที่สามารถ
 ศึกษาได้จากรูปแบบพฤติกรรมและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในวิถีชีวิตของผู้ที่ยึดถือปฏิบัติ

3.3 พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ : ความเชื่อ ความศรัทธา และการปฏิบัติ

ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการอธิบายกรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้จึงควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับ
 พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติในหลายแง่มุม ดังนี้

3.3.1 พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติในด้านความเชื่อและศรัทธา - วิถีชีวิตและวิธีปฏิบัติ
 ของพุทธศาสนิกชนไทยมีการผสมผสานของลัทธิความเชื่อต่างๆ ไว้อย่างมากมาย ทั้งแนวคิดและ
 โลกทัศน์ผี-พราหมณ์-พุทธ ปะปนกันอยู่อย่างแยกไม่ออก และมีพัฒนาการที่แตกต่างกันไปตามแต่
 ช่วงเวลาและสถานที่ ดังนั้นการจะแยกแต่ละความเชื่อออกจากกันคงจะกระทำได้ยาก เว้นเสียแต่จะ

พิจารณาเพื่อให้เห็นถึงลักษณะเด่นในการอธิบายประเด็นนั้นให้เห็นชัดเจนมากขึ้น เพราะถึงแม้วัฒนธรรมทั้งสามจะปรากฏออกมาในลักษณะผสมผสาน แต่ยังคงมีความแตกต่างที่พอจะนำมาอธิบายได้อยู่พอสมควร การทำความเข้าใจพลวัตความเปลี่ยนแปลงของระบบความเชื่อทางศาสนาดังกล่าว จึงช่วยสะท้อนภาพแนวคิดพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติในด้านความเชื่อ โดยแท้ของสังคมไทย

จากวัฒนธรรมความเชื่อของสังคมไทยที่มีการผสมผสานทั้งคติผี-พราหมณ์-พุทธ คลปะปนกันจนเป็นพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติในมิติของความเชื่อแล้ว นำมาสู่พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติในมิติของความศรัทธา ซึ่งทั้ง 2 มิติเปรียบเสมือนปัจจัยส่งเสริมกันและกันเพื่อการขับเคลื่อนไปสู่มิติที่ 3 คือ การปฏิบัติ โดยในด้านความศรัทธานั้นเป็นการตกผลึกของความเชื่อแบบพหุลักษณะ และสามารถจำแนกออกเป็นความศรัทธาใน 2 รูปแบบ คือ พุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ซึ่งไสยศาสตร์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยเป็นผลมาจากความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่างผีสังเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และพราหมณ์ โดยเกิดการปะทะสังสรรค์กันกับพุทธศาสตร์ อันมีคติแบบพราหมณ์เจือปนอยู่ด้วย ทำให้ความศรัทธาทั้งสองรูปแบบมีการผสมผสานกันอย่างกลมกลืน (สุเชาวน์ พลอยชุมแสง, 2541)

หากพิจารณาเฉพาะหลักพุทธศาสตร์จะพบว่า เรื่องของบุญถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นหลักทางพุทธศาสนา โดยมีพื้นฐานจากความศรัทธาที่ผสมผสานเรื่องของไสยศาสตร์เข้าไปรวมอยู่ด้วย จนเกิดโลกทัศน์ที่มองเรื่องการทำบุญเป็นเสมือนพิธีกรรมหรือเครื่องมือที่จะนำไปสู่ชีวิตที่ดีกว่า พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติในมิติของความศรัทธาจึงยังมีองค์ประกอบด้านแนวคิดเรื่อง “กรรม” และแรงจูงใจของการทำบุญเข้ามามีส่วนสัมพันธ์ด้วย เป็นส่วนช่วยเสริมความเชื่อในเรื่องการทำบุญในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย

3.3.2 พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติในด้านการปฏิบัติ – สิ่งที่เป็นเครื่องยืนยันถึงแนวคิดพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติได้ดีที่สุดและเป็นรูปธรรมในภาพรวมอันสามารถสะท้อนวิถีปฏิบัติที่เป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ของพุทธศาสนิกชนไทยได้ดี คือ พิธีกรรม การทำบุญเสริมอำนาจวาสนาบารมี ซึ่งจัดเป็นพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ โดยผ่านรูปแบบที่เป็นทั้งพุทธพาณิชย์ และไสยพาณิชย์ อันมีบุญพาณิชย์เป็นส่วนประกอบสำคัญ โดยได้รับอิทธิพลจากพื้นฐานแนวคิดเรื่องกรรม และแรงจูงใจของการทำบุญเป็นเครื่องสนับสนุน แต่หากขาดตัวเชื่อมที่สำคัญระหว่างความศรัทธาและการปฏิบัติ ความเชื่อเป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ก็คงจะไม่สมบูรณ์แบบ ซึ่งสิ่งนี้คือ อิทธิพลของทุนนิยมและบริโคนิยม โดยประการแรกการเข้าสู่เศรษฐกิจทุนนิยม แบ่งออกเป็นการเกิดศูนย์กลางตลาดที่ขยายตัวและกระทบชีวิตผู้คน สังคมเข้าสู่การแลกเปลี่ยนที่ต้องผ่านเงินตรา เกิดความจำเป็นต้องพัฒนาสู่ความเป็น

เฉพาะด้านมากขึ้น เกิดชีวิตเมืองที่ครอบงำสังคมไทย เกิดความเปลี่ยนแปลงของอาชีพกิจกรรมจากพอเลี้ยงชีพเป็นเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์แบบเข้มข้น เกิดรูปแบบชีวิตของคนชั้นกลางผ่านสื่อและระบบการศึกษา ซึ่งเป็นเครื่องมือแสวงหาการยอมรับจากคนในสังคม เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมผ่านกระแสทุนนิยม วิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนก็ย่อมเปลี่ยนแปลงตาม โดยมุ่งเน้นที่เงินตราเพื่อแสวงหาความสุขความสบายของชีวิตที่ตนปรารถนา กลายเป็นความเชื่อมโยงกันระหว่างความเป็นทุนนิยมกับวิถีปฏิบัติทางศาสนา (บุญ) ที่มีความต้องการของชีวิต (กายและจิต) เป็นเป้าหมายสำคัญ โดยคิดว่าการใช้เงินตราซื้อ-ขายบุญ (บุญพาณิชย์ - ยิ่งกำลังทรัพย์มาก ก็ได้บุญมาก) จะเป็นอีกแนวทางหนึ่งของการประกันความสุขความสบายหรือชีวิตที่ดีกว่าที่ตนจะได้รับ ทั้งในโลกปัจจุบันและโลกหลังความตาย จากมิตติของความเชื่อ ความศรัทธา และการปฏิบัติกล่าวโดยรวมจัดเป็นพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย เป็นคำอธิบายที่สร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์และทุกมิติของพุทธศาสนาในสังคมไทย โดยมีพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ในวิถีพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ เมื่อพิจารณาด้วยเหตุและผลเช่นนี้แล้ว จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของสังคมไทยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3.4 ศาสนาเชิงปฏิบัติในพุทธศาสนาเถรวาท

การศึกษาเกี่ยวกับสภาวะทางสังคมและวิถีปฏิบัติทางศาสนาของชาวพุทธศาสนาเถรวาท เริ่มต้นใน พ.ศ. 2503 และก้าวหน้าอย่างเด่นชัดในช่วงทศวรรษ 1960 ดังเช่นกรณีของ Edmund R. Leach (Leach, 1968 : 1 อ้างถึงใน ฮายาชิ, 2554 : 13-14) ที่ทุ่มเทกับการศึกษาศาสนาเชิงปฏิบัติ (practical religion) โดยการค้นหาแนวคิดต่างๆ ทางศาสนาที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันของประชาชนธรรมดา มากกว่าจากคำสอนที่พบในตำราสอนศาสนา Leach ชี้ให้เห็นว่าการตีความพุทธศาสนาที่มีอยู่ โดยส่วนใหญ่ก็มีพื้นฐานมาจากการตีความตามตำราภาษาบาลีและข้อวิจารณ์ทางวิชาการ โดยไม่สนใจนักกับวิถีปฏิบัติทางศาสนาในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน ยิ่งไปกว่านั้น Leach ยังได้แยกแยะให้เห็นว่าแม้ว่าศาสนาทั้งหลายมีตำราคำสอนหรือคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ ก็ควรจะถูกอธิบายภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ รัฐชาติ หรือระบบการเมือง มุมมองนี้ได้เพิ่มความลุ่มลึกของการวิเคราะห์เกี่ยวกับพฤติกรรมทางศาสนาที่ปรากฏอย่างเป็นธรรมชาติในชีวิตประจำวันของประชาชน

แนวทางการศึกษาพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติโดยนักมานุษยวิทยาและนักสังคมวิทยา เพิ่งเริ่มต้น
 ดำเนินการอย่างจริงจังภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยความพยายามให้คำอธิบายทางชาติพันธุ์วิทยา
 ต่อประเด็นพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทยผ่านวิถีปฏิบัติของประชาชนธรรมดา ซึ่งหนึ่งใน
 แนวทางร่วมในการศึกษาชาติพันธุ์วรรณนาเหล่านี้เป็นการค้นหาความเข้าใจเชิงโครงสร้างและ
 ส่วนประกอบของพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน (Popular Buddhism) ที่ใช้อย่างแพร่หลายทั่วไปในหมู่
 ประชาชน โดยเน้นที่การศึกษาแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมทางสังคมของแต่ละบุคคล และเน้นที่
 บทบาทของพุทธศาสนาแบบชาวบ้านในลักษณะของบูรณาการร่วมกับความสัมพันธ์ทางสังคม
 ลักษณะดังกล่าวนี้ศึกษาเพื่อชี้ให้เห็นถึงหลักการที่เป็นส่วนประกอบสำคัญภายใต้พุทธศาสนาแบบ
 ชาวบ้าน โดยมุ่งไปที่ทฤษฎีทางจิตวิทยาของกิจกรรมทางสังคมซึ่งเน้นที่แนวคิดเรื่อง “บุญ” ของ
 พุทธศาสนา เช่น งานวิจัยของ Lucian Hanks (Hanks, 1962, 1975 อ้างถึงใน ฮายาชิ, 2554 : 15) ซึ่ง
 สรุปความสำคัญของค่านิยมไทยจากมุมมองทางศาสนาของการหลุดพ้น และพยายามที่จะชี้ให้เห็นถึง
 บรรทัดฐานทางมโนคติที่ก่อรูปขึ้นเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่กลายเป็นแนวทางสำคัญของการ
 การศึกษา นี้ โดยบทสรุปจากงานวิจัยของ Hanks มีประเด็นสำคัญคือ สำหรับคนธรรมดาทั่วไปทั้งหญิง
 และชาย การจะเข้าถึงการหลุดพ้นจากวิถีชีวิตทางโลกหรือทางสุนิพพาน อันเป็นเป้าหมายของความ
 เชื่อและคำสอนของพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะเข้าถึงได้ พวกเขาเชื่อว่าสถานะปัจจุบันและ
 โชคชะตาชีวิตของพวกเขาถูกกำหนดโดยการทำมาหากินในชาติที่แล้ว ด้วยเหตุที่พวกเขาคาดหวังที่จะ
 บรรลุวิถีชีวิตที่ดีกว่าในชาติหน้า จึงทำบุญด้วยการสร้างวัดและใส่บาตร และถ้าเป็นผู้ชายก็จะบวชพระ
 อย่างน้อยสักครั้งหนึ่ง แม้จะเป็นระยะเวลาสั้นๆ กิจกรรมทั้งหมดนี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นวิถีทางที่จะ
 ได้มาซึ่งบุญ ทั้งนี้การทำบุญเป็นตัวแทนของการหลุดพ้นในพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน อย่างไรก็ตาม
 ในขณะที่ประชาชนยึดติดอยู่กับโลกทัศน์ทางพุทธศาสนา แต่เมื่อเขาต้องเผชิญกับปัญหาที่ไม่สามารถ
 แก้ไขได้ เขาจะนำเอาความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาใช้อธิบายปัญหาต่างๆ เหล่านั้น
 ประเด็นเหล่านี้มาจากพื้นฐานแนวคิดเรื่อง “กรรม” ที่เป็นผลจากการทำดีและทำชั่ว ซึ่งช่วย
 เสริมความเชื่อในเรื่องการทำบุญ แนวคิดนี้อธิบายความทุกข์ยากของมนุษย์และยืนยันความสัมพันธ์
 เรื่องกรรมกับการกระทำของปัจเจกบุคคล ความเชื่อที่ว่าเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในขณะนี้ เป็นผลของ
 การกระทำในอดีต ทำให้ผู้ที่มิฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจด้อยกว่าผู้อื่นจำเป็นต้องยกระดับสถานะ
 ของตนเองด้วยการเร่งสร้างหรือเพิ่มบุญในทุกรูปแบบ แต่ทว่าด้วยพื้นฐานความเชื่อความศรัทธาที่เป็น
 รากฐานของสังคมไทยมิใช่แค่เพียงความรู้ทางพุทธศาสนาเท่านั้น หากแต่มีเรื่องของความเชื่อในสิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ ผีสางเทวดา สิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ รวมไปถึงลัทธิความเชื่อทางไสยศาสตร์ ผสมกลมกลืน อยู่ในวิถีปฏิบัติอันเกี่ยวเนื่องด้วยบุญ โดยมีอิทธิพลของพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์เป็นประเด็น สำคัญที่จะเชื่อมโยงไปสู่บุญ หรือวิถีชีวิตที่ดีกว่า

จากแนวทางการศึกษาพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติในพุทธศาสนาเถรวาท โดยนักมานุษยวิทยาและ นักสังคมวิทยาข้างต้น เอื้อประโยชน์ต่อแนวทางการวิเคราะห์และสนับสนุนแนวคิดเรื่องพุทธศาสนา ในมุมมองของความเชื่อและความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนไทยที่เป็นบ่อเกิดของวิถีปฏิบัติที่เป็น พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ดังเช่นเนื้อหาสาระในงานวิจัยของ อมรรัตน์ ฤทธิเรือง (2514 : 14) กล่าวถึงลัทธิความเชื่อและปาฏิหาริย์ที่อยู่ร่วมกับพุทธศาสนา กล่าวคือ ไม่ว่าจะในด้านสังคมก็ดี การ เศรษฐกิจก็ดี หรือจิตวิทยาก็ดี วิถีปฏิบัติของชาวบ้านจะมีเรื่องของพราหมณ์และไสยศาสตร์ ตลอดจน เรื่องผีสางเทวดาแทรกซึมอยู่โดยทั่วไป ชาวบ้านมักจะไม่พูดจาตลกคะนองโดยเอาเรื่องเหล่านี้เข้ามา เกี่ยวข้องเลย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานของความเชื่อที่เนื่องด้วยพุทธศาสนาและศาสนาหรือ ลัทธิความเชื่ออื่น ที่มีอยู่ในวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติอันสอดคล้องกับแนวคิดพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติตามค่านิยามที่ให้ไว้

สรุปจากประเด็นพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติในสังคมไทยค้นพบว่า การศึกษาวิจัยในรูปแบบนี้ พยายามจะตรวจสอบข้อเท็จจริงในวิถีปฏิบัติจริงของคำสอนทางพุทธศาสนาในวิถีความสัมพันธ์ทาง สังคมที่เป็นอยู่ โดยใช้แนวทางการศึกษาในลักษณะชาติพันธุ์วรรณาเป็นคำอธิบาย ซึ่งเน้นประเด็น การจำแนกข้อเท็จจริงเชิงหน้าที่นิยม ระหว่างพุทธศาสนาแบบชาวบ้านและระบบความเชื่อที่ไม่ใช่ พุทธในลักษณะที่เป็นตัวแทนร่วมของการบูรณาการสังคม (ฮาฮาซิ, 2554 : 17) ซึ่งในมิติที่เกี่ยวข้องกับ งานวิจัยพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยนั้น ถือได้ว่าประเด็น พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติเป็นต้นเค้าของแนวทางในการทำวิจัยเชิงประจักษ์ที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด สำหรับประเด็นศาสนาและวัฒนธรรมในสังคมไทยขณะนี้ โดยมีความต่างที่เห็นได้ชัดจากการศึกษา ในอดีตที่ใช้เงื่อนไขความสัมพันธ์ทางสังคมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ภูมิภาค หรือระบบการเมือง มา เป็นเรื่องของความต้องการตอบสนองวัตถุประสงค์เชิงพาณิชย์ในระดับปัจเจกบุคคล โดยมีฐานคิด และแรงจูงใจเรื่องบุญผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติของ พุทธศาสนิกชน อันมีความเชื่อความศรัทธา และโครงสร้างของวัฒนธรรมและเศรษฐกิจเป็นตัว ขับเคลื่อน ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการศึกษาพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติในยุคสมัยนี้

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นผู้วิจัยสามารถสรุปแนวคิดพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติเพื่อเชื่อมโยงไปถึงประเด็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยได้ว่า แนวคิดพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ คือวิถีปฏิบัติทางศาสนาของชาวบ้านที่มีรากฐานสำคัญมาจากความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากวิถีการดำเนินชีวิตทางโลกแบบท้องถิ่นที่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในตำราคำสอนทางพุทธศาสนา แต่เป็นวิถีปฏิบัติที่กลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน ซึ่งรายละเอียดของความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากวิถีการดำเนินชีวิตทางโลกแบบท้องถิ่นเกิดจากวิถีปฏิบัติที่เป็นผลผลิตของระบบความเชื่อและความศรัทธาในพุทธศาสนาและลัทธิศาสนาอื่นๆ เช่น พราหมณ์ ฝัองเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ รวมถึงไสยศาสตร์ เป็นต้น และได้ผ่านการแสดงออกในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยที่เป็นทั้งพุทธพาณิชย์ และ/หรือไสยพาณิชย์อย่างเป็นทางการ ซึ่งพฤติกรรมและเป้าหมายของวิถีปฏิบัติดังกล่าวจะเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมพุทธศาสนาแบบไทยที่มีวิถีปฏิบัติแบบ พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ปรากฏอย่างชัดเจน ดังนั้นการศึกษาภาพรวมและความสัมพันธ์ระหว่างพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ กับ “บุญพาณิชย์” ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย จะสะท้อนให้เห็นถึงกระแสการเปลี่ยนแปลงสังคมและเศรษฐกิจที่ได้รับอิทธิพลจากระบบทุนนิยม เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อ พิธีกรรม และวิถีปฏิบัติทางศาสนาของคนไทย

4. พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในกระแสสังคมแบบทุนนิยม

ทุนนิยม (Capitalism) คือ ระบบเศรษฐกิจที่เปิด โอกาสให้เอกชนมีการแข่งขันทางธุรกิจอย่างเสรี มีกำไรเป็นเป้าหมาย มีกลไกราคาเป็นตัวกำหนด ระบบทุนนิยม จึงเป็น ระบบเศรษฐกิจและสังคมขับเคลื่อนด้วยพลังแห่งการสะสมทุน

อภิชัย พันธเสน (2547) ได้อธิบายว่า ทฤษฎีทุนนิยม ได้ถูกพัฒนาขึ้นในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 18-20 ในสภาพแวดล้อมต่างๆ เช่น การปฏิวัติอุตสาหกรรม ลัทธิจักรวรรดินิยมของยุโรป ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ และสงครามเย็น นักทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ในยุคนั้นกล่าวว่าทุนนิยมคือระบบที่ให้คุณค่ากับการที่ราคาถูกตัดสินในตลาดเสรี นั่นคือโดยการค้าที่เป็นผลมาจากการตกลงด้วยความสมัครใจของผู้ซื้อและผู้ขาย ความคิดเชิงตลาด จิตวิญญาณของผู้ประกอบการ และความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพย์สินและสัญญาที่ชัดเจนและบังคับได้ตามกฎหมาย

ประการสำคัญที่แนวคิดทุนนิยมได้แพร่ขยายเข้ามาสู่ในประเทศไทย หากพิจารณาย้อนกลับไปในอดีต ตั้งแต่ พ.ศ.2504 เป็นต้นมานั้น แนวความคิดที่จะนำพาประเทศไปสู่ความทันสมัย

ตามแบบอย่างของตะวันตก ได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นลักษณะการพัฒนาตามแนวทางทุนนิยม โดยมุ่งเน้นการเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมที่เป็นรูปแบบหนึ่งของทุนนิยม เพราะเป็นส่วนสำคัญของทุน คือใช้ทุนเป็นปัจจัยในการขยายตัวการผลิตเป็นหลัก ซึ่งตรรกะของทุนนิยมคือ ทุนนิยมจะยืนยงอยู่ได้จะต้องมีการขยายทุนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะผลตอบแทนทุนจะลดลงเรื่อยๆ ถ้าหากทุนใหญ่ขึ้น เพราะฉะนั้นจะต้องยิ่งขยายตัวในอัตราที่เร็วกว่า ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการผลิตให้เพิ่มมากขึ้น วิธีที่จะเพิ่มได้เร็วก็คืออุตสาหกรรม ซึ่งกลายเป็นสูตรสำเร็จของอุตสาหกรรมนิยม กล่าวคือการพัฒนาประเทศให้เจริญ นั้นต้องทำประเทศให้เป็นอุตสาหกรรม และเมื่อผลิตมาแล้วก็ต้องจำหน่ายให้ได้ จึงต้องนำลัทธิบริโภคนิยมเข้ามา เพื่อกระตุ้นให้คนบริโภคเพิ่มขึ้น เพราะถ้าจำหน่าย ไม่ได้ก็ไปไม่รอด ทุนนิยม อุตสาหกรรมนิยม และบริโภคนิยม จึงตามมาเป็น ขบวนการประเทศไทยในระยะ 50 ปีที่ผ่านมา ความสัมพันธ์ระหว่างคนกลายเป็นความสัมพันธ์ด้วยปัจจัยจากเงินเป็นตัวขับเคลื่อน คนต้องแสวงหาวัตถุมากขึ้นเพื่อให้มีความสุข ซึ่งความจริงไม่ใช่ไม่มีความสุขเพราะไม่มีวัตถุ จำนวนมาก แต่ไปเชื่อว่าความสุขมันเกิดจากวัตถุ แล้วทุกคนก็เร่งหาวัตถุมากๆ เพื่อมาตอบสนองวัตถุประสงค์เชิงปัจเจก (อภิชาติ พันธเสน, 2547)

พระไพศาล วิสาโล (2543) ได้แสดงทัศนะเรื่องทุนนิยมไว้ว่า เบื้องหลังของอำนาจทุนที่แพร่ขยายไปทั่วโลก ได้แก่อุดมการณ์ซึ่งประกอบด้วยโลกทัศน์และระบบคุณค่าแบบวัตถุนิยมและบริโภคนิยม โลกทัศน์ดังกล่าวได้แก่โลกทัศน์ที่เห็นคนเป็นแค่ก้อนวัตถุหรือเครื่องจักร มองจิตใจว่าเป็นเรื่องของปฏิกิริยาเคมีชีว ะฟิสิกส์ในสมองเท่านั้น อีกทั้งยังมองจักรวาลเป็นเสมือนเครื่องจักรมึนหมา โลกทัศน์แบบนี้เห็นธรรมชาติเป็นเพียงมวลวัตถุที่ไร้ชีวิต จะมีความหมายก็ต่อเมื่อสนองความต้องการของมนุษย์เท่านั้น มองให้ไกลเข้ามา เนื่องจากโลกทัศน์ดังกล่าวปฏิเสธมิติทางจิตวิญญาณ จึงเห็นว่าคุณค่าความสุขของคนเราจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการครอบครองวัตถุและการเสพทางอายตนะทั้ง 5 เท่านั้น โลกทัศน์แบบนี้หาอมรับความสุขที่เป็นอิสระจากวัตถุและสิ่งเสพไม่ ส่วนระบบคุณค่าแบบวัตถุนิยม นั่นก็คือ การให้ค่าแก่วัตถุยิ่งกว่าจิตใจและความสัมพันธ์ เงินกลายเป็นฐานสำคัญของระบบคุณค่า กล่าวคือเป็นทั้งเป้าหมายของชีวิต (และประเทศ) และเป็นอุปกรณ์ในการบรรลุความสำเร็จ (จะทำอะไรต้องมีเงินก่อน คนเป็นเรื่องรอง การหาเงินและกู้เงินเป็นเรื่องใหญ่ การศึกษาจึงกลายเป็นการผลิตคนเพื่อไปหาเงินหรือตอบสนองเศรษฐกิจ) นอกจากนั้นเงินเป็นตัวกลางความสัมพันธ์ (พ่อแม่กับลูก , ครูกับศิษย์, หมอกับคนไข้, สามีกับภรรยา, พี่กับน้อง, พระกับภคฤหัสถ์) ทุกสิ่งถูกวัดค่าด้วยเงิน หรือต้องตีค่าเป็นตัวเงินเสียก่อน (นักธุรกิจจึงมีค่ากว่าชาวนา ปาฐกษัตริย์จึงมีค่าน้อยกว่าสวนยูคาลิปตัส)

ระบบคุณค่าเช่นนี้เองช่วยเสริม โลกทัศน์แบบวัตถุนิยมให้แน่นหนาขึ้น เพราะทำให้เห็นทุกอย่างเป็นสินค้า หรือสินทรัพย์ในการหาเงิน ไม่ว่าจะประเพณี ตำแหน่ง สถานภาพ รอยยิ้ม น้ำใจ ก็สามารถเอาไปขายหรือเป็นช่องทางในการหาเงินได้ทั้งนั้น ทุกวันนี้บริโภคนิยมเผยแพร่ได้ไม่ใช่เพราะสนองความสะดวกสบายทางกายเท่านั้น หากยังตอบสนองความต้องการทางจิตใจ หรือทางจิตวิญญาณได้ จะเรียกว่าเป็นเพราะบริโภคนิยมทำหน้าที่แทนศาสนา หรือเป็นศาสนาหนึ่งก็ได้ กล่าวคือสนองความต้องการส่วนลึกของมนุษย์ที่ปรารถนาจะมีตัวตนที่ดีกว่าเดิม

นอกจากนี้พระไพศาล วิสาโล (2543) ยังกล่าวอีกว่า ความสำเร็จของลัทธิบริโภคนิยมอยู่ตรงที่ทำให้ผู้คนรู้สึกว่าคุณค่าของตนจะดีกว่าเดิมหากได้ครอบครองสินค้าแบรนด์เนม การได้เสพสัญลักษณ์ที่ติดมากับสินค้าทำให้ผู้คนรู้สึกว่ามีตัวตนใหม่ที่ดีกว่าเดิม หากไม่ก็สามารถเปลี่ยนตัวตนด้วยการปรับเปลี่ยนเรือนร่างหรือทำศัลยกรรมตกแต่ง นอกจากนั้นการที่ลัทธินี้เน้นว่าความสุขอยู่ที่การบริโภคในแง่หนึ่งก็ทำให้ผู้คนมีจุดหมายในชีวิต คือมุ่งที่จะครอบครองสิ่งเสพให้ได้มากที่สุด การมีเป้าหมายเด่นชัดเช่นนี้ช่วยทำให้ชีวิตมีคุณค่าในระดับหนึ่ง นอกจากนั้นลัทธิบริโภคนิยมยังให้สัญญาว่าจะช่วยลดทอนความรู้สึกว่างเปล่า หรือความรู้สึกพร่องคับข้องใจ ไม่ว่าจะด้วยความพร่องเพราะรู้สึกว่ายังมีไม่พอ หรือพร่องเพราะเกิดช่องว่างระหว่างความฝัน (ที่เห็นจากโฆษณา) กับความเป็นจริง ทั้งๆ ที่ความพร่องดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะตัวลัทธิบริโภคนิยมเองยิ่งกว่าอะไรอื่น ดังจะเห็นได้ว่าผู้คนจะรู้สึกพร่องมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อเปรียบตนเองกับพรีเซนเตอร์ในโฆษณายูบ่อๆ (เช่น เห็นว่ารูปร่างของตนยังสวยไม่พอ หรือยังทันสมัยไม่พอ) ความรู้สึกพร่องยังเกิดขึ้นจากการพบว่า หลังจากได้ซื้อสินค้ามาแล้วความสุขที่ได้รับจากสินค้านั้นกลับไม่มากเท่ากับความสุขที่คาดหวังหรือปรุงแต่งขึ้น (ไม่ว่าจากการดูโฆษณาหรือเปรียบเทียบกับคนอื่นก็ตาม) ช่องว่างระหว่างความฝันกับความเป็นจริงนี้เองที่ทำให้เกิดความพร่องคับข้องใจเพราะไม่รู้สึกเต็มอิ่มหรือพอใจกับความสุขที่มี ความพร่องที่ลึกไปกว่านั้นก็คือความพร่องคับข้องใจเพราะเกิดความรู้สึกเล็กๆ ว่าตัวตนนั้นไม่มีอยู่จริง เกิดความรู้สึกไม่มั่นคง อ้างว้าง ต้องการหาสิ่งยึดเหนี่ยวที่จะทำให้รู้สึกว่ามีตัวตนอยู่จริง วิธีการของบริโภคนิยมในการตอบสนองความต้องการทางจิตวิญญาณ บำบัดความรู้สึกพร่องก็คือ การเสนอสิ่งที่จะยึดเหนี่ยวเป็นตัวตน คือเสนอวัตถุรูปธรรมให้ยึดเป็นตัวตน ทำให้เกิดความรู้สึกว่ามีตัวตนที่ยั่งยืน หากไม่ก็กลับความรู้สึกคับข้องใจด้วยการผลิตเพลินอยู่กับสิ่งเสพ โดยเฉพาะความบันเทิงซึ่งกำลังกลายเป็นยาเสพติดแบบใหม่ในยุคปัจจุบัน

เมื่ออิทธิพลของทุนนิยมแทรกซึมเข้าไปอยู่ในทุกมิติความสัมพันธ์ของชีวิตมนุษย์ ทั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันเอง เช่น ความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติรวมทั้งสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่ง สิ่งเหล่านั้นอาจเป็นพืช สัตว์ หรือสิ่งของต่าง ๆ ในโลก และ ความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ 3 มิติ สำหรับ 2 มิติแรกทุนนิยมแสดงบทบาทได้อย่างทรงพลังและชัดเจน ส่วนมิติที่สามเป็นความสัมพันธ์ที่เข้ามาเกี่ยวข้องเกี่ยวกับประเด็นการศึกษา ในครั้งนี้ กล่าวคือ เมื่ออิทธิพลของทุนนิยมและบริโคนิยมเข้ามาทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย โดยเป็นจุดเชื่อมต่อที่สำคัญระหว่างศรัทธาและการปฏิบัติทางศาสนา ซึ่งในความสัมพันธ์มิติที่สามนี้ออกเหนือจากเป็นการ ที่มนุษย์แต่ละกลุ่มยึดถือในบางสิ่งบางอย่างที่เชื่อว่าเป็นเรื่องของความดี ความสมบูรณ์ หรือความบริสุทธิ์ยุดิธรรม เช่น พุทธศาสนิกชนยึดถือพระพุทธเจ้าและหลักธรรมคำสอนของพระองค์ ในขณะที่คริสต์ศาสนิกชนยึดถือพระผู้เป็นเจ้า และชาวฮินดูยึดถือพระพรหม เป็นต้น ยังรวมไปถึงการนับถือผีสาว เทวดา การ ประกอบ พิธีกรรมต่าง ๆ ทางไสยศาสตร์ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่เป็นามธรรม ซึ่งไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ แต่เมื่อมีเรื่องของทุนนิยมและผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องจากสิ่งที่เป็นามธรรมก็สามารถแสดงออกให้เห็นเป็นรูปธรรมผ่านพิธีกรรมและวิถีปฏิบัติที่เป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ได้

สาเหตุที่ระบบทุนนิยมเข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยได้นั้น ควรเริ่มพิจารณาจาก วัฒนธรรมความเชื่อหลักในสังคมไทย ที่มีรากฐานของแนวคิดและโลกทัศน์เรื่องกรรมที่สนับสนุนความเชื่อในเรื่องการทำบุญ อันเป็นหนึ่งในวิถีปฏิบัติทางศาสนา ซึ่งทั้งเป้าหมายของการทำบุญ (ในทัศนะของพุทธศาสนิกชนไทยปัจจุบัน) และระบบคุณค่าแบบวัตถุนิยม บริโคนิยม ล้วนมีจุดร่วมที่สำคัญด้วยกัน คือ ความสุขที่เป็นรูปธรรม อาทิ ความร่ำรวยทางวัตถุ การมีชีวิตที่ดีกว่า ความสุขสบาย เกียรติยศชื่อเสียง ตำแหน่งทางโลก เพียงแต่ความสุขที่เกิดจากการทำบุญเป็นความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ซึ่งต่างกับลัทธิวัตถุนิยม บริโคนิยมที่เน้นความสุขเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นในโลกนี้เท่านั้น ประการต่อมาพื้นฐานความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนาและไสยศาสตร์ รวมถึง ลัทธิถือผีแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนทั้งหลายนั้น เกิดการปะทะกับ ลัทธิทุนนิยมและ บริโคนิยม กลายเป็นปรากฏการณ์ทางศาสนาในสังคมไทยสมัยใหม่ ที่สามารถซื้อ-ขายบุญ และสิ่งที่ตนปรารถนา โดยเฉพาะมิติทางจิตวิญญาณ เช่น

ชีวิตรู้สึกมั่นคงปลอดภัย เสริมความมั่นใจภายใน เสริมอำนาจวาสนา บารมี ได้ด้วยเงินตราและ
ทรัพย์สิน (ที่ตนแสวงหามาได้จากกิจกรรมอันเนื่องด้วยทุนนิยม) จนเกิดเป็นปรากฏการณ์
“บุญพาณิชย์” ไม่ว่าจะบุญพาณิชย์แบบพุทธพาณิชย์ ที่เน้นเรื่องกำลังทรัพย์มาก ก็ได้บุญมาก เช่น
การบริจาคทรัพย์ซื้อที่ดินกระเบื้องถวายวัด การถวายสังฆทานเวียน รวมถึงผู้บริจาคต่างๆ ภายในวัด
เป็นต้น หรือบุญพาณิชย์แบบไสยพาณิชย์ เช่น การลงนะหน้าทองจันทร์มหาเสน่ห์ การเจิมเป็ง
นะเมตตา การอาบน้ำคั้นเพ็ญ การเข้าบูชากุมารทอง ซึ่งล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายเพื่อความ โชคดี มี
สิริมงคล เสริมบุญบารมี วาสนา มั่งคั่งร่ำรวย เมตตามหานิยม ค้าขายเจริญรุ่งเรือง เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าเป้าหมายของวิถีปฏิบัติที่เป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ต่างก็มีส่วนส่งเสริม
สนับสนุนซึ่งกันและกันกับลัทธิทุนนิยมและบริโภคนิยมอย่างเป็นพลวัต กล่าวคือ ในด้านหนึ่งผู้
ให้บริการหรือผู้เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ เช่น พระสงฆ์
ไวยาวัจกรวัด ฯลฯ ก็ใช้โอกาสนี้ในการแสวงหาผลประโยชน์ เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์เชิงพาณิชย์
ที่ตนมีความสัมพันธ์อยู่ในระบบทุนนิยมดังกล่าว ส่วนพุทธศาสนิกชนหรือผู้ใช้บริการก็อาศัยผลิตผล
จากความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อศาสนาและสิ่งที่ตัวเองนับถือ โดยผ่านกระบวนการพิธีกรรมขั้นตอน
การผลิตบุญในรูปแบบต่างๆ ของผู้ให้บริการ เพื่อนำสิ่งดังกล่าวมาต่อยอดวัตถุประสงค์และ
จุดมุ่งหมายสูงสุดของตนเองในด้านวัตถุนิยมและบริโภคนิยมอีกทางหนึ่งเช่นกัน

ดังนั้นพุทธพาณิชย์ และไสยพาณิชย์จึงเป็น ผลประโยชน์จากความเชื่อ และความศรัทธาที่
ได้รับอิทธิพลจากทุนนิยมและบริโภคนิยมมาเป็นตัวเสริมส่ง วิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยที่มอง
ผ่านแนวคิดทุนนิยมจึงเป็นกุญแจสำคัญในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าว เป็นวงจรที่
ชี้ให้เห็นถึงพลังของเงินทุนที่แทรกซึมไปทุกอณูของสังคม แม้กระทั่งวงการศาสนา กล่าวคือ มุ่งเพียง
ความเจริญทางด้านวัตถุมาเป็นอุบายสร้างกิเลสมากกว่าการแสวงบุญตามหลักพุทธศาสนา การทำบุญที่
หวังผลแบบวัตถุนิยม เป็นการทำบุญอย่างฉาบฉวยในโลกสมัยใหม่ที่เร่งรีบ ซึ่งเป็นไปเพื่อ เลี้ยงกิเลส
ต่อยอดกิเลสให้มากขึ้น ไม่สิ้นสุด วัตถุบูชาสะท้อนให้เห็นถึงเปลือกนอกของโลกวัตถุนิยม บริโภคนิยม
และทุนนิยม ได้อย่างชัดเจน จนกลายมาเป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติของ
พุทธศาสนิกชนไทยในที่สุด

หลักพุทธศาสตร์ และพุทธพาณิชย์

พุทธศาสตร์ หมายถึง หลักเกณฑ์หรือแนวทางคำสอนตามหลักพระพุทธศาสนา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ “พุทธศาสนา” นั่นเอง ซึ่งจากหลักฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์พุทธศาสนา มีการปะทะทางความคิดและความเชื่อกับศาสนาพราหมณ์ที่ยึดครองพื้นที่ทางจิตวิญญาณของคนท้องถิ่นมานานหลายยุคหลายสมัยก่อนที่พุทธศาสนาจะอุบัติขึ้นในดินแดนแห่งนี้ แน่แน่นอนว่าเมื่อศาสนาพราหมณ์เกิดขึ้นก่อนพุทธศาสนา อิทธิพลทางความคิดความเชื่อและวิถีการปฏิบัติย่อมเป็นไปตามแนวทางของพราหมณ์มากกว่า และจะเข้ากันได้กับจิตหรือสัญชาตญาณของมนุษย์ที่ในขณะนั้นชอบการพึ่งพาลี้ภัยลี้ภัยหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะกับเรื่องที่ไม่สามารถเข้าใจได้ อธิบายได้ หรือมองไม่เห็นตัวตน (พุทธทาสภิกขุ, 2529)

การที่พุทธศาสนาสถาปนาแนวทางและคำตอบของชีวิตที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากศาสนาพราหมณ์ย่อมเป็นความท้าทายในอุดมการณ์ทางศาสนา การปฏิเสธความเชื่อแนวทางคำสอนของพราหมณ์แสดงให้เห็นถึงจุดยืนที่ชัดเจนในหลักพุทธศาสตร์ที่ต้องการปรับเปลี่ยนความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรมของมนุษย์ อันเป็นพุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเป็นสิ่งที่ยากลำบากมากเนื่องจากศาสนาพราหมณ์ได้ฝังรากลึกลงในห้วงแห่งความคิดและจิตใต้สำนึกของคนท้องถิ่นในขณะนั้นมาอย่างยาวนาน การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบจึงประสบปัญหาและอุปสรรคตลอดเวลา แต่ด้วยพุทธปัญญาและความแน่วแน่ในการพิสูจน์ความจริงตามธรรมชาติที่ทรงค้นพบนั้น ทำให้เกิดกลวิธีในการเผยแผ่ที่เป็นไปในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เริ่มจากการเข้าใจธรรมชาติของหลักศาสนาพราหมณ์ เรียนรู้ถึงวิถีคิดวิถีปฏิบัติของเขา เสร็จแล้วจึงนำมาปรับใช้และอธิบายภายใต้หลักพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าท่านทรงเล็งเห็นว่าภารกิจที่จะให้คนหันมานับถือและปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาเลยคงจะยาก และไม่มีทางเป็นไปได้ในเวลาอันรวดเร็ว กระนั้นก็ตามการโอนอ่อนผ่อนตามในความเชื่อหรือพิธีกรรมบางอย่างของพราหมณ์จึงเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะถือโอกาสสอดแทรกแนวทางพุทธศาสนาประกอบไปด้วย (สุวรรณ สุวรรณเวโช, 2546) แต่ลักษณะสำคัญประการหนึ่งที่พุทธศาสนายึดถือเป็นคตินิยมก็คือ การไม่บังคับขยี้ดหรือขอร้องให้ผู้ใดต้องนับถือหรือปฏิบัติตาม ทุกอย่างเป็นไปตามความสมัครใจ ตามศรัทธา ปัญญา และกำลังการปฏิบัติของแต่ละคน ดังนั้นพื้นที่ทางศาสนาที่สังคมเปิดรับจึงถูกแบ่งสรรกันไปตามแต่ละช่วงเวลาและเงื่อนไขต่างๆ แต่ท้ายที่สุดแล้วเมื่อระยะเวลาผ่านไป ก็เป็นการผสมผสานระหว่างสองศาสนา กล่าวคือ มีความ

เชื่อ พิธีกรรม หรือวิถีปฏิบัติบางอย่างในวิถีชีวิตที่ได้รับอิทธิพลมาจากทั้งศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ โดยเฉพาะในสังคมไทยที่สามารถพบเห็นได้อย่างชัดเจน

เมื่อเกิดการผสมผสานของทั้ง 2 ศาสนาในวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติตามพื้นฐานความเชื่อของคนไทย ได้นำไปสู่การเชื่อมโยงความศรัทธาในหลักพุทธศาสตร์ไปสู่แนวคิดพุทธพาณิชย์ผ่านความเชื่อเรื่องการทำบุญในพุทธศาสนา เมื่อกล่าวถึงมิติของการทำบุญในทางพุทธศาสนา ย่อมมีความเกี่ยวข้องกับพื้นฐานแนวคิดเรื่องกรรมอันเป็นเครื่องสนับสนุนความเชื่ออันเกี่ยวเนื่องด้วยบุญ เป็นแรงจูงใจแห่งบุญ กล่าวคือบุญเป็นเงื่อนไขและปัจจัยสำคัญของการเชื่อมโยงการมีชีวิตในโลกนี้และโลกหน้า กำหนดชะตาชีวิตและความเป็นไปของทุกคน เป้าหมายของการทำบุญจึงเล็งผลทั้งในชีวิตปัจจุบันให้มีความสุข บรรเทาทุกข์ ทำเรื่องร้ายให้กลายเป็นดี รวมไปถึงชีวิตในโลกหน้าหรือโลกหลังความตาย เช่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ การหวังว่าชาติหน้าจะมีชีวิตที่ดีกว่า หรือการได้มีโอกาสขึ้นสวรรค์ เป็นต้น ชาวพุทธมีความเชื่อว่าผู้ที่เกิดมามีชีวิตที่ดี ประสบแต่ความสุขความสำเร็จทั้งทางด้านการงาน สุขภาพ เศรษฐกิจ ฯลฯ นั้นเป็นผลจากการบำเพ็ญบุญในชาติปางก่อน (กรรมดีเก่า = บุญเก่า) ซึ่งการบำเพ็ญบุญนั้นเทียบได้กับการทำกรรมดีในพุทธศาสนา ในทางตรงกันข้ามผู้ที่เกิดมายากจน ชีวิตตกต่ำแร้นแค้นเป็นผลจากการทำกรรมที่ไม่ดีไว้ ซึ่งหมายถึง ไม่ได้มีการสั่งสมบุญเอาไว้นั่นเอง พื้นฐานแนวคิดเรื่องกรรมดังกล่าวจึงเป็นตัวสนับสนุนความเชื่อในเรื่องการทำบุญตามวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยดังที่กล่าวมานี้

สอดคล้องกับข้อมูลหลักฐานทางพุทธศาสนาที่กล่าวถึงเรื่องกรรมในอภินิหารปัจเจกเวทกษัตริย์ โดยมีการพรรณนาเรื่องการให้ผลของกรรมไว้ว่า “หญิงชาย คฤหัสถ์ บรรพชิต ควรพิจารณาเนืองๆว่า เรามีกรรมเป็นของของตน เป็นผู้รับผลกรรมของตน มีกรรมเป็นผู้ให้กำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ และมีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมอันใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จะต้องได้รับผลของกรรมนั้น” (สุวรรณเวทกษัตริย์, 2546 : 39) การให้ผลของกรรมตามที่พรรณนาไว้ในอภินิหารปัจเจกเวทกษัตริย์นั้น เป็นการอธิบายถึงหลักกรรมที่ว่า กรรมจะให้ผลแก่ใคร อย่างไร ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ากรรมจะให้แก่บุคคลผู้กระทำนั่นเอง เพราะผู้กระทำนั้นเป็นทายาทของกรรม ผู้กระทำจะมอบหรือโอนให้แก่คนอื่นไม่ได้

เมื่อการทำบุญเป็นกิจกรรมหนึ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างความศรัทธาในหลักพุทธศาสตร์และวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน การเกิดพุทธพาณิชย์ที่มีเรื่องดังกล่าวเป็นรากฐานจึงจำเป็นต้องมีตัวเชื่อมที่สำคัญซึ่งได้แก่แนวคิดทุนนิยมและบริโภคนิยมดังที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น โดยลักษณะของรูปแบบและพฤติกรรมการทำบุญที่แสดงออกผ่านพิธีกรรมต่างๆ ทั้งการทำบุญเพื่อเสริม

อำนาจ วาสนาบารมี และการสั่งสมบุญเพื่อชีวิตในโลกหน้าที่ดีกว่า ต่างก็กระทำการภายใต้ ผลประโยชน์เชิงธุรกิจโดยมีบุญเป็นกลไกตลาด เป็นเครื่องชี้ชวนให้เกิดปรากฏการณ์บุญพาณิชย์แบบ พุทธพาณิชย์ (ซื้อ-ขายบุญ) ผู้ใดต้องการบุญ อยากได้บุญ เพียงแค่บริจาคทรัพย์เงินทองก็สามารถ ได้รับประโยชน์จากผลแห่งบุญนั้นทันที ซึ่งนั่นนับบอกลึงอัตราส่วนของบุญกับเงินตราย่อมแปรผัน ตามกันและกัน กล่าวคือกำลังทรัพย์มากยิ่งขึ้นได้บุญมากนั่นเอง

ดังนั้น ลักษณะแนวคิดของพุทธพาณิชย์จึงมีเรื่องของบุญพาณิชย์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เพื่อ กระตุ้นให้เกิดการบริโภคบุญในหมู่พุทธศาสนิกชน โดยสร้างแรงจูงใจแห่งบุญเป็นเครื่องดึงดูดอัน แสดงถึงวิถีปฏิบัติที่เป็นไปตามความศรัทธาในหลักพุทธศาสตร์ตามความเข้าใจของชาวพุทธทั่วไป ทำให้สามารถนำไปสู่บทสรุปในทางบุญพาณิชย์แบบพุทธพาณิชย์ที่ว่า การดำเนินกิจกรรมอันมีเจตนา รากฐานจากความคิดเชิงธุรกิจ แต่แฝงเข้ามากระทำการโดยกล่าวอ้างคำสอนหรือแนวคิดทาง พุทธศาสนา เป็นกระบวนการที่อาศัยความเชื่อและความศรัทธาในพุทธศาสนาของประชาชนมาเป็น เครื่องมือในการหารายได้ มุ่งแสวงผลกำไร โดยมีพื้นฐานแนวคิดเรื่อง “กรรม” ช่วยเสริมความเชื่อเป็น แรงจูงใจในการทำบุญทั้งหลายเหล่านี้ล้วนเป็นพื้นฐานแนวคิดและเครื่องบ่งชี้ถึงหลักเกณฑ์ในการ พิจารณาวิถีปฏิบัติที่เป็นพุทธพาณิชย์ตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น

สำหรับประเด็นแนวคิดพุทธพาณิชย์นั้น จะพิจารณาเฉพาะความเชื่อเรื่องบุญและกรรม และ การทำบุญในพุทธศาสนาเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อเชื่อมโยงไปถึงแนวคิดพุทธพาณิชย์ที่เป็นรูปธรรมและ ชัดเจนที่สุด โดยไม่นำหัวข้อธรรมอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องมาพิจารณา ดังนั้นความเชื่อที่มีส่วนใน พุทธพาณิชย์จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นความเชื่อในเรื่องของทุกข์ ที่เป็นไปตามครรลองของบุญและกรรม ตามหลักพุทธศาสนา โดยอาศัยศรัทธาในหลักพุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นในเรื่องการทำบุญเป็น องค์ประกอบสำคัญ

ไสยศาสตร์และไสยพาณิชย์

แนวคิดเรื่องไสยพาณิชย์ ในการศึกษา นี้เป็นการอธิบายที่มาของไสยพาณิชย์ด้วยแนวคิด ประกอบรวมอันเกี่ยวเนื่องกับไสยศาสตร์ เช่น ความเชื่อผีสิงเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่ออันเนื่องด้วยศาสนาพราหมณ์ เป็นต้น ทั้งนี้การนับถือไสยศาสตร์ไม่ใช่มีแต่ชาวไทย ถึงคน ชาติอื่นไม่ว่าจะเป็นชาติที่เจริญแล้วหรือว่ายังไม่เจริญ ก็นับถือด้วยกันทั้งนั้น เพราะเป็นความเชื่อที่สืบ มาตั้งแต่สมัยศีกดาบรรพ์ที่ยังเหลือตกค้างมาถึงปัจจุบัน (สุวรรณ สุวรรณเว โข, 2546 : 232)

พุทธทาสภิกขุ (2529 : 16) กล่าวว่า “ไสยศาสตร์” ว่า “ยากที่จะถือเอาความหมาย แล้วก็เป็น เรื่องที่ยังสงสัย ดังเล ไม่น่าใจกันอยู่ทั้งนั้น ...คำว่า “ไสยะ” นี้แปลได้ 2 อย่าง คือแปลว่า นอนหลับอยู่ก็ได้ หรือจะแปลว่า ดึกว่า ก็ได้...ความหมายแรก ไสยะ แปลว่านอนหลับ มันตรงกันข้ามกับพุทธะ ซึ่งแปลว่าตื่นจากหลับ ฉะนั้นเป็นอันว่าไสยศาสตร์นั้นต้องตรงกันข้ามกับพุทธศาสตร์ ราวจะว่าการนอนหลับกับการตื่นอยู่... คำว่า ไสยะ นี้ยังแปลได้อีกความหมายหนึ่ง คือว่า ดึกว่า ดึกว่าอะไร ก็ต้องดึกว่า สิ่งที่มาเป็นคู่เปรียบ ทีนี้ถ้าว่ามีอยู่ก่อนพุทธศาสตร์ มันก็ต้องดึกว่าอะไรๆ ทีนี้มีอยู่ก่อนไสยศาสตร์นั้น เป็นแน่ ความหมายที่ว่าดึกว่านั้นก็คือดึกว่าไม่มีเสียเลย เป็นความรู้ชนิดที่ว่า ดึกว่าที่จะไม่รู้อะไรเสียเลย ฉะนั้นจึงเป็นความรู้ขั้นต้น หรือความรู้แรกสุดของมนุษย์เรามาสมัยดึกดำบรรพ์...เป็นหลักถือปฏิบัติกันตามธรรมชาติ หรือตามที่ธรรมชาติจะอำนวยให้ ทีนี้ต่อมาจะมีการก้าวหน้าของใครสักคนหนึ่ง หรือพวกหนึ่งมาพิสูจน์ได้ว่า อย่างนี้ดึกว่าอย่างนั้น ก็เลยจะต้องมีคำว่า “ดึกว่า” ขึ้นมา เรียกว่าไสยศาสตร์ อย่างนี้ก็ได้ ถ้ามันเป็นอย่างนี้ มันก็เป็นความรู้ชนิดที่ดึกว่าที่ไม่มีเสียเลย แต่ไม่ใช่ความรู้อันสูงสุด ฉะนั้นความรู้อันสูงสุดจึงมาตกอยู่ที่พุทธศาสตร์ ตามความหมายของคำว่า พุทธะ คือว่าตื่นจากหลับ”

เมื่อพิจารณาไสยศาสตร์ในความหมายของท่านพุทธทาสแล้ว หากตีความใน บริบทของ การศึกษาในงานวิจัยนี้ ความหมายแรก (ไสยะ แปลว่า นอนหลับ) จึงเป็นคำอธิบายที่ใกล้เคียง และ สอดคล้องกับงานวิจัยมากที่สุด เนื่องจากตรงกันข้ามกับพุทธศาสตร์ที่เป็นศาสตร์ของคนตื่น ตื่นจาก การหลับไหล ตื่นจากกิเลส ไม่ได้ต้องพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติเหมือนไสยศาสตร์ ซึ่ง ผู้วิจัยจะ นำประเด็นการตีความดังกล่าวมาร่วม พิจารณาแนวคิดความเชื่อทางไสยศาสตร์อันเป็นส่วนประกอบของแนวคิดไสยพาณิชย์ โดยสามารถอธิบายเชื่อมโยงไปถึงรายละเอียดความหมายของ คำว่าไสยศาสตร์ที่เป็นความหมายแรกโดยการขยายความเพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนมากขึ้น ดังนี้

ไสยศาสตร์ (Superstitions) หมายถึง ความเชื่อด้วยความรู้สึกกลัว เกรงขามในสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติ หรือในสิ่งอันลึกลับที่ไม่สามารถทราบได้ด้วยเหตุผล และหลักการทาง วิทยาศาสตร์ (เพ็ญศรี คุ้ม, 2526 : 73) สิ่งนั้นอาจให้ดีหรือให้ร้ายแก่ผู้ที่เชื่อถือก็ได้ เมื่อมีความเชื่อและความรู้สึก เช่นนี้แล้ว ก็สำแดงความเชื่อและความรู้สึกนั้นออกเป็นรูปพิธีรีตองอันเนื่องด้วยคาถาอาคมหรือ เวทมนตร์ เพื่ออำนวยประโยชน์ให้แก่ตน ทั้งในทางดีและทางชั่ว ในทางดีก็ได้แก่ให้เกิดเป็นสิริมงคล หรือป้องกันเหตุร้ายไม่ให้เข้ามาเบียดเบียนตน หรือถ้าเข้ามาแล้วก็ขับไล่ไสส่งให้มันหนีไปเสีย ในทาง ชั่วก็ได้แก่การใช้เล่ห์กลด้วยเวทมนตร์และคาถาอาคมให้เป็นผลเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น หรือทำให้ผู้อื่นหลงรักตน โดยอุบายวิธีที่เรียกว่า ทำคุณไสย ฝังรูปฝังรอย การทำเสน่ห์ยาแฝด เป็นต้น ไสยศาสตร์

จึงเป็นวิชาลึกลับเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เวทมนตร์คาถาและอำนาจจิต และมีกล่าวถึงอยู่ในคัมภีร์
 อารยพเวทในศาสนาพราหมณ์อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับอาถรรพณ์ เวทมนตร์คาถา ของขลังต่างๆ การ
 ปฏิบัติตามคติความเชื่อในทางไสยศาสตร์มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ (สุวรรณ สุวรรณเวโซ, 2546 :
 232) คือ 1) เพื่อนำมาซึ่งโชคดี ความสำเร็จ ความสุข และความปลอดภัย และ 2) เพื่อทำลายหรือ
 ขจัดปัดเป่าสิ่งอัปมงคลและภัยพิบัติต่างๆ

ในส่วนคำว่าเวท มนตร์ คาถา อาคม อันเป็นกลไกสำคัญเกี่ยวกับเรื่อง ไสยศาสตร์ สี่คำนี้มี
 ความหมายเดิมต่างกัน แต่ในการใช้เกี่ยวกับทางปฏิบัติก็มีความหมายไม่แตกต่างกันมากนัก ก คือ
 หมายความว่า เป็นคำอันศักดิ์สิทธิ์สำหรับใช้บริกรรมเพื่อเสกเป่า เพื่อให้เกิดผลสมความปรารถนา
 ในทางไสยศาสตร์ โดยความแตกต่างในความหมายของคำว่าเวท มนตร์ คาถา และอาคมนั้น สุวรรณ
 สุวรรณเวโซ (2546 : 236) อธิบายว่า อันที่จริงคำว่า เวท เป็นชื่อคัมภีร์ พระเวทในศาสนาพราหมณ์ ถ้า
 เยื้องถึงพระเวท ก็คงนึกไปถึงพระเวทหมวดสหิตาเท่านั้น และถือกันว่าผู้ใดได้ศึกษาและท่องพระเวทใน
 หมวดนี้ได้หมดทั้ง 3 คัมภีร์ก็เป็นผู้มีความรู้ในวิชาทั้งหมด คือเรียนจบ ไตรเพท แม้ภายนอก ภาษาากก็
 ฟังออก คัมภีร์พระเวทหมวดสหิตานี้บรรจุบทความสำหรับใช้สวดขับสวดดีเทวดา ถ้านำเอาไปใช้
 บริกรรมเสกเป่าเพื่อบังคับผีหรือเทวดาให้จำต้องอำนวยสิ่งที่ตนปรารถนาก็เรียกว่า มนตร์ บทมนตร์นี้
 แต่งเป็นคำฉันท มีอัตราคำสี่บาทเป็นบทหนึ่งๆ เรียกว่า โสลก แล้วคำว่า โสลก นี้มีความหมายเป็นระยะที่
 สอง หมายถึงคำขับร้องสวดแก่ผู้ควรได้รับเกียรติ คือเทวดา คำโสลกเทียบได้กับคำว่าคาถา ซึ่งมี
 ความหมายอย่างเดียวกัน คือบทประพันธ์เป็นคำฉันท แต่ความหมายระยะที่สองของคำว่าคาถามี
 ความหมายเท่ากับคำว่ามนตร์ เมื่อนำเอาไปใช้ในทางไสยศาสตร์โดยวิธีบริกรรมหรือสวดขับเพื่อให้
 เกิดสิริมงคล หรือเพื่อประโยชน์อย่างอื่น

มนตร์ แปลว่า คำศักดิ์สิทธิ์สำหรับใช้เสกเป่า เพราะฉะนั้นคำว่าเวทมนตร์และคาถาจึงมี
 ความหมายระยะที่สองเท่ากัน ยกเว้นแต่คำว่าเวท ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องไสยศาสตร์ไม่มี
 ใช้ เพราะเวทเป็นชื่อรวมของคัมภีร์ในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งพระพุทธศาสนาไม่ยอมรับนับถือ ส่วนคำว่า
 อาคม ความเดิมหมายถึงศาสตร์หรือวิชาเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องเวทมนตร์ แต่ใน ประเทศไทยมักใช้ใน
 ลักษณะลงเลขยันต์ ซึ่งต้องมีการบริกรรมคาถาด้วย เพราะฉะนั้นในภาษาไทยจึงมีคำว่าลงอาคม จะใช้
 ว่าร้ายอาคมอย่างคำว่าร้ายเวท ร้ายมนตร์ หรือเสกอาคมอย่างคำว่าเสกคาถาจึงไม่มี แต่ลงคาถาอาคมใช้
 แทนกันได้ คือเขียนหรือจารึกเป็นตัวคาถาและตัวเลขศักดิ์สิทธิ์ (สุวรรณ สุวรรณเวโซ, 2546 : 237)

นอกจากนี้ยังมีคำศักดิ์สิทธิ์อีกประเภทหนึ่งเรียกว่ามนตร์เหมือนกัน บางทีเรียกว่าโองการ เพราะมนตร์เหล่านี้มักมีคำว่าโอมขึ้นต้นเสมอ คำที่มีอยู่ในมนตร์โองการส่วนมากเป็นคำไทย แต่มีคำบาลีที่เป็นคาถาบทหนึ่งๆ หรือย่อเอาแต่บางส่วนที่ไม่เต็มทั้งคาถาก็มี แทรกอยู่ในคำไทยเป็นแห่งๆ มนต์ประเภทนี้ในหมู่ผู้นับถือคติไสยศาสตร์ทราบกันอยู่ เช่น โองการธารณิสารสำหรับทำนํ้ามนต์กัน เสนียดจัญไร จะใช้ประพรมหรืออาบรดที่นํ้ามนต์ธรรมดาใช้ไม่ได้ เพราะเสนียดจัญไรบางชนิดกล้าแข็งมาก ต้องใช้นํ้ามนต์ธารณิสารจึงจะจับไล่ไสส่งให้มันหลุดพ้นไปได้ เช่น เขี่ยขึ้นบนเรือ แร้งจับ หลังกา หมาขึ้นบนเรือ เขี่ยหน้าต่าง และอะไรอื่นๆ อีกมากมาย ตลอดจนทำพิธีเปิดโลงศพ ผู้ทำก็ต้องเอานํ้ามนต์ธารณิสารล้างหน้า มนต์ในหมวดโองการนี้มีจำนวนมากด้วยกัน นอกจากโองการธารณิสารแล้ว ยังมีโองการมหาเถรอุปกุศ โองการมหาเถรดำแย เป็นต้น มหาเถรองค์หลังนี้ชื่อของท่านยังติดอยู่ในภาษาไทยในคำว่าต้นดำแย และหอมดำแย เพราะท่านเป็นผู้แต่งคัมภีร์ปฐมจินดาซึ่งว่าด้วยตำราเกี่ยวกับการคลอดลูก (สุวรรณ สุวรรณเวช, 2546 : 238)

ดังนั้น กระบวนการความคิดความเชื่อทางไสยศาสตร์ในพุทธศาสนิกชนไทย ที่ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อผีสาวเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ และมีความเชื่ออันเนื่องด้วยศาสนาพราหมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องเป็นบางส่วนนั้น จึงเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับพุทธศาสนา เป็นเรื่องของการนอนหลับอยู่ไม่ตื่นจากกิเลสตัณหาเพื่อการดับทุกข์อย่างถาวร แต่เป็นเพียงการดับทุกข์แบบชั่วคราว ฉาบฉวย เป็นอวิชา (ความไม่รู้) ที่ขัดแย้งกับหลักพุทธศาสตร์โดยสิ้นเชิง ความเกี่ยวข้องขององค์ประกอบทางความเชื่อต่างๆ เหล่านี้ จึงนำไปสู่แนวทางของไสยศาสตร์ที่เป็นสาเหตุของไสยพาณิชย์

แหล่งที่มาของความเชื่อทางไสยศาสตร์ของคนไทยที่กล่าวถึงข้างต้น ทำให้สามารถแบ่งประเภทของความเชื่อทางไสยศาสตร์ออกเป็น 10 ประเภท (กิ่งแก้ว อัฒฉกร, 2519 : 24) ดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องบุคคล ได้แก่ การตั้งชื่อ วิญญาณ การตายแล้วเกิดใหม่
2. ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ เทพเจ้า เทวดา เวทมนตร์คาถา
3. ความเชื่อเรื่องสิ่งแวดล้อม และปรากฏการณ์ธรรมชาติ พฤติกรรมสัตว์ต่างๆ
4. ความเชื่อเรื่องโชคกลาง ถูกขี้ ได้แก่ เรื่อง ถูกขี้ยามเหมาะ ผึ้งทำรัง จิ้งจกทัก
5. ความเชื่อเรื่องความฝัน ได้แก่ การทำนายฝัน
6. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง ได้แก่ พระเครื่อง ผ้ายันต์ ว่าน ตะกรุด
7. ความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ
8. ความเชื่อเรื่องนรก-สวรรค์

9. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ หมอดู

10. ความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ย

ความเชื่อทางไสยศาสตร์ เหล่านี้มี กิจกรรมหรือพิธีกรรมที่บ่งบอกถึงความเป็นไสยศาสตร์ เกี่ยวข้องกับเวทมนตร์คาถา เครื่องรางของขลัง อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ โชคลาง กล่าวคือ เรื่องเวทมนตร์คาถา เชื่อว่าถ้าได้บริกรรมหรือปฏิบัติตามเงื่อนไขที่เจ้าของเวทมนตร์คาถากำหนดไว้ ก็จะมีอำนาจหรืออิทธิฤทธิ์ได้เป็นเรื่องราวๆ ไป เช่น คาถาบางบทเมื่อบริกรรมแล้วจะทำให้ที่อยู่คงกระพัน หรือบางบทเมื่อบริกรรมแล้วจะเกิดเมตตามหานิยมทำให้คนรักใคร่ หรือใช้เวทมนตร์ในการแปลงตัวสาชยายมนตร์ เพื่อสะเดาะกัญแจประตุ ปราสาท หายตัวทำให้ศัตรูมองไม่เห็นหรือหะเหินเดินอากาศได้ เป็นต้น

จากที่มาและองค์ประกอบของความเชื่อทางไสยศาสตร์ นำมาสู่ความศรัทธาในไสยศาสตร์ ที่มีแรงกระตุ้นให้เกิดการแสวงหาเพื่อเป็นเจ้าของหรือได้รับผลตามที่ต้องการ และนำไปสู่ การเกิดกระบวนการ ไสยพาณิชย์ที่มีรากฐานแนวคิดทุนนิยมและบริโภคนิยม เข้ามามีอิทธิพลเป็นตัวเร่ง นอกจากนี้ ลักษณะของรูปแบบและพฤติกรรมการปฏิบัติตามคติความเชื่อในทางไสยศาสตร์ที่แสดงออกผ่านพิธีกรรมต่างๆ ทั้งการทำลายหรือขจัดปัดเป่าสิ่งอัปมงคลและภัยพิบัติต่างๆ รวมถึงเพื่อให้นำมาซึ่ง โชคดี ความสำเร็จ ความสุข และความปลอดภัยนั้น เป็นการกระทำที่ถูกนำไปเชื่อมโยงเรื่องของการกรรมและการทำบุญ ทั้งนี้ไสยพาณิชย์เน้นการแสวงหาเพื่อเสริมอำนาจวาสนา บารมีและการสั่งสมบุญเพื่อชีวิตในโลกหน้าที่ดีกว่าเช่นเดียวกับพุทธพาณิชย์ ซึ่งต่างก็กระทำการภายใต้ผลประโยชน์เชิงธุรกิจ โดยมีบุญเป็นเครื่องชี้ชวนให้เกิดปรากฏการณ์บุญพาณิชย์แบบไสยพาณิชย์ ผู้ใดต้องการสนองตอบ ความเชื่อในทางไสยศาสตร์ เพียงแต่แลกมาด้วยทรัพย์สินเงินทองก็สามารถบรรลुวัตถุประสงค์จากผล ที่ต้องการ นั้นทันที ซึ่งมีลักษณะไม่แตกต่างจากหลักการแนวคิดพุทธพาณิชย์แต่อย่างใด หากแต่วิธีการและรูปแบบความเชื่อความศรัทธาของไสยพาณิชย์อาจมีบางส่วนที่คาบเกี่ยวกับพุทธพาณิชย์บ้าง ซึ่งเป็นผลจากการผสมกลมกลืนของพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยเป็นฐานเดิม

ดังนั้น ลักษณะแนวคิดของไสยพาณิชย์จึงมีเรื่องของบุญพาณิชย์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เป็นการกระตุ้นให้เกิดการบริโภครเสริมสร้างความมั่นใจในชีวิตด้วยบุญ พุทธศาสนิกชนไทยมีความเข้าใจว่าเมื่อชีวิตประสบเหตุร้าย หรือมีเคราะห์กรรมที่ไม่ดีเข้ามาเยือนเป็นการบ่งบอกว่าปริมาณของบุญเริ่มลดลง ทางออกหนึ่งนอกเหนือจากการสร้างบุญแบบพุทธพาณิชย์แล้วยังมีการเสริมเพิ่มบุญด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ด้วย จึงทำให้สามารถนำไปสู่บทสรุปในทางบุญพาณิชย์แบบไสยพาณิชย์ที่ว่า กิจกรรม

ใดที่มีรากฐานจากความเชื่อทางไสยศาสตร์และปฏิบัติตามคติความเชื่อภายใต้วัตถุประสงค์ 2 ประการ ที่กล่าวถึงข้างต้นนั้น กอปรกับกระทำผ่านรูปแบบของการค้า การพาณิชย์ เป็นไปในลักษณะมีเจตนา แสวงหาผลกำไรในเชิงธุรกิจ เช่น พิธีลงนะหน้าทอง การสักยันต์ตามร่างกาย การปลุกเสกเพื่อจำหน่าย เครื่องรางของขลัง วัตถุมงคล เป็นต้น กิจกรรมหรือการกระทำนั้นล้วนเป็นไสยพาณิชย์ตามความหมาย นี้ทั้งสิ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับ พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ใน พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย ไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดทำได้แต่มีเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความ และงานวิจัยที่กล่าวถึงการ ผสมผสานของแนวคิด และความเชื่อทางศาสนา ทั้งพุทธ พราหมณ์ ผี และไสยในบริบทสังคมไทย ฐานคิดในเรื่องพุทธศาสนาและลักษณะทั่วไปทางไสยศาสตร์ รวมไปถึงเอกสารงานวิจัยที่กล่าวถึง รูปแบบหรือกิจกรรมทางพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ซึ่งใช้เป็นข้อมูลประกอบอ้างอิงในการศึกษาวิจัย ครั้งนี้ อาทิเช่น

1. การใช้ไสยศาสตร์ในสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน โดยทัศนีย์ สุจินะพงษ์ (2516) เนื้อหา กล่าวถึงลักษณะและรูปแบบของไสยศาสตร์ที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยในสมัย พ.ศ. 2516 และในสภา เรื่องขุนช้างขุนแผนซึ่งปรากฏในสังคมไทยช่วงสมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
2. ประเพณีและไสยเวทวิทยาในขุนช้างขุนแผน โดยประจักษ์ ประกาพิทยากร (2519) เนื้อหา กล่าวเปรียบเทียบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ต่างๆ ในเรื่องขุนช้างขุนแผนซึ่งถือว่าเป็นการเชื่อถือ ไสยศาสตร์ในสังคมที่เป็นอดีตกับไสยศาสตร์ที่ปรากฏในสังคมไทยในขณะที่ผู้เขียนกำลังเขียน หนังสือเล่มนี้อยู่
3. พุทธกับไสยในสังคมไทย โดยสุ ลักษณ์ ศิวรักษ์ เนื้อหากล่าวถึงความแตกต่างระหว่าง พุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์ และลักษณะการใช้ไสยศาสตร์ในสังคมไทย
4. พุทธศาสนากับไสยศาสตร์ โดยอรุณ เวชสุวรรณ ผู้รวบรวมแนวความคิดและบทความ ของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับพุทธศาสนากับไสยศาสตร์ มีการวิพากษ์วิจารณ์แยกแยะเอาไสยศาสตร์ ออกไปจากพุทธศาสนา บทความแต่ละเรื่องได้ชี้แจงให้เห็นว่าอะไรคือพุทธศาสนาที่แท้จริง อะไรคือ ไสยศาสตร์ที่ปลอมแปลงเข้ามาปะปนอยู่ ไสยศาสตร์คืออะไร มีความสำคัญแค่ไหน เชื่อถือได้เพียงใด มันทำให้ประเทศชาติหรือสังคมมนุษย์เจริญรุ่งเรืองขึ้นหรือไม่

5. พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของคนไทยอีสาน : ศาสนาในความเป็นภูมิภาค (Practical Buddhism Among the Thai-Lao : Religion in the Making of a Region) โดย ยูคิโอะ ฮายาชิ แปลและเรียบเรียง โดย พินิจ ลากชนานนท์ เนื้อหากล่าวถึงพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น และวิถีชีวิตวัฒนธรรมของคนอีสานที่มีหลายแง่มุมและเป็นรูปธรรมชัดเจน โดยเฉพาะในประเด็นวิถีปฏิบัติทางพุทธศาสนาของพระสงฆ์และฆราวาสในภาคอีสาน

6. พุทธพินิจ : พระเครื่อง โดยบุศรา สว่างศรี (2549) เนื้อหากล่าวถึงที่มา พัฒนาการ แนวคิดจากพระพิมพ์สู่พระเครื่อง กระบวนการและปัจจัยการเกิดพุทธพินิจ ศึกษาชื่อพระเครื่องที่แสดงถึงแนวคิดและวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม รวมทั้งเพื่อเรียนรู้การประยุกต์ใช้พระพิมพ์หรือพระเครื่องเป็นหลักฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สะท้อนสังคมในช่วงเวลานั้น อันเกิดจากความสำคัญของพระเครื่องที่เข้ามามีส่วนผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทย

7. การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยพระเกียรติวิทย์ อุตตสนุโต (โอชาวัฒน์) (2549) เนื้อหากล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับร่างทรง การวิเคราะห์หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการทรงเจ้า และการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการประกอบพิธีกรรมของร่างทรง รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างร่างทรงกับพระรัตนตรัย และอิทธิพลของร่างทรงที่มีต่อสังคมไทย

8. ความเชื่อเรื่องการสักยันต์ห้าแถวหนูนดวง : ศึกษากรณีสำนักสักยันต์อาจารย์หนู กันภัย โดยวรรณนิภา ชวนชม (2553) เนื้อหากล่าวถึงประวัติความเป็นมา ความเชื่อและความหมายของการสักยันต์ในภาคกลางของไทย รวมถึงที่มาของการสักยันต์ห้าแถวหนูนดวงในกลุ่มสังคมของผู้ที่มีความเชื่อในการสักยันต์ห้าแถวหนูนดวง ตลอดจนสาเหตุที่นำมาสู่การสักยันต์ดังกล่าวของกลุ่มผู้สักยันต์

9. การศึกษาคำศัพท์ไสยศาสตร์ภาษาเขมรถิ่นอำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยพระมหากังวล คัชชิมา (2540) เนื้อหากล่าวถึงรูปแบบพิธีกรรม และคำศัพท์ไสยศาสตร์ภาษาเขมร โดยเลือกทำการวิจัยจากพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์และสวดราศี ในเขตอำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

10. ความลึกลับของวัตถุแห่งความเชื่อ โดยชนิด โพธิ์กลาง (2552) เนื้อหากล่าวถึงความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อเรื่องจิต วิญญาณ จากรูปเคารพต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ถือเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน ทั้งรูปเคารพในทางศาสนาและในความเชื่อของลัทธิต่างๆ

11. พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย โดย นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2543) เนื้อหากล่าวถึงการทำความเข้าใจเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและเรื่องสังคม มุมมองการวิเคราะห์แบบ

องค์ร่วมกับปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น และแสวงหาหนทางของการปรับปรุงและพัฒนา พระพุทธศาสนาให้มีพลังในการเปลี่ยนแปลงสังคมได้

12. พุทธศาสนาไทยในอนาคต : แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต โดยพระไพศาล วิสาโล (2552) เป็นงานค้นคว้าวิจัยที่กล่าวถึงสถานะของพุทธศาสนาในประเทศไทย และเหตุปัจจัยอันซับซ้อน เป็นการตั้งปัญหาและทางออกที่มีความสำคัญแก่พระพุทธศาสนาไทย โดยให้ข้อมูลและหลักฐานในเรื่องของพระพุทธศาสนาในอดีต เพื่อสร้างพื้นฐานความเข้าใจต่อพุทธศาสนาในสังคมไทย ที่ได้คลี่คลายผ่านจุดแข็งจุดอ่อนมาจนกระทั่งปัจจุบัน ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงความถึงเหตุผลที่ผลักดันให้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมคณะสงฆ์ ตลอดจนข้อธรรมคำสอนที่ได้รับการนำมาตีความหมายเพื่อการเผยแพร่ ที่สำคัญคือการที่ได้นำเอาข้อมูล ตลอดจนข้อวินิจฉัยดังกล่าวมาทำการศึกษายผลต่อ เพื่อฉายให้เห็นภาพหรือแนวโน้มใหม่ที่จะเป็นทางรอดของพระพุทธศาสนาในอนาคตอันใกล้

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่างานวิจัยที่ผ่านมา ยังไม่มีการศึกษาถึงเนื้อหารายละเอียดและความหมายของคำว่าพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ตลอดจน ความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่เรียกว่า “บุญพาณิชย์” ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษารุ่นนี้ โดยจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยพบว่าวิถีปฏิบัติ พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย ประกอบด้วยปัจจัยองค์ประกอบทั้งด้านความเชื่อ ความศรัทธา รวมทั้งการปฏิบัติที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตประจำวัน ซึ่งในการศึกษารุ่นนี้ สามารถนำแนวคิดพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา โดยผลจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว สามารถนำไปสู่การกำหนดสมมติฐานการวิจัยหลักและสมมติฐานการวิจัยรอง ผ่านกรอบแนวคิดการวิจัยที่มีความสัมพันธ์และสามารถอธิบายสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดได้ ดังที่แสดงไว้ในแผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งอยู่ภายใต้สมมติฐานการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. สมมติฐานหลัก

พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย เป็นผลมาจากวิถีชีวิต และวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย ที่ประกอบไปด้วยความเชื่อพื้นฐานที่หลากหลาย ทั้งความเชื่อเกี่ยวกับผีสามเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ และพุทธศาสนา ตามลำดับ โดยเฉพาะพุทธศาสนาในประเทศไทย มีลักษณะที่ผสมผสานกับศาสนาพราหมณ์และคติ

ความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับผีसाงเทวดา อำนาจลี้ลับ จนเป็นแหล่งที่มาของไสยศาสตร์ โดยผสมกลมกลืนไปกับพิธีกรรมหรือวิถีปฏิบัติทางพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนไทย และเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วยอิทธิพลของทุนนิยมและบริโภคนิยม ก่อให้เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงในวิถีปฏิบัติทางศาสนาของคนไทย ส่งผลถึงการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทางพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ เป็นสภาพการณ์ในวิถีปฏิบัติที่มีเรื่องของผลประโยชน์เชิงพาณิชย์เข้ามาเกี่ยวข้อง เกิดเป็นพฤติกรรมที่เรียกว่า “บุญพาณิชย์” ภายใต้วามสัมพันธ์ในลักษณะเงื่อนไขและพฤติกรรมสำคัญที่เชื่อมโยงและเกี่ยวพันกระบวนการพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์เข้าด้วยกัน โดยมีสมมติฐานรอง ดังนี้

2. สมมติฐานรอง

2.1 ความเชื่อและศรัทธาในพุทธศาสตร์ของพุทธศาสนิกชนไทย มุ่งเน้นที่กิจกรรมหรือพิธีกรรมการทำบุญ มากกว่าการปฏิบัติตามแนวทางพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งประเด็นการทำบุญและกฎแห่งกรรมตามความเข้าใจของพุทธศาสนิกชนไทยนั้น เป็นสิ่งที่มีบทบาทสำคัญในวิถีปฏิบัติพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย

2.2 ความเชื่อและความศรัทธาในไสยศาสตร์ของพุทธศาสนิกชนไทยล้วนฝังรากลึกกลงไปในจิตวิญญาณ ตามคติความเชื่อของคนไทยที่มีมาแต่ดั้งเดิม ก่อปรกับความเชื่อที่รับมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แล้วนำมาผสมผสานกันกับความเชื่อแบบดั้งเดิม จนเป็นรูปแบบไสยศาสตร์ที่ซับซ้อนในปัจจุบัน

2.3 นอกเหนือจากกิจกรรมทางพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในชีวิตประจำวันทั่วไป กิจกรรมที่มีการผสมกลมกลืนของพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย มักแสดงออกผ่านกิจกรรมหรือพิธีกรรมการทำบุญทางพุทธศาสนา เช่น การทำบุญซื้อโลงศพ สะเดาะเคราะห์ ต่อชะตา เสริมดวง บริจาคแก้ศพ ไร้อาติ โดยมีการเขียนชื่อ นามสกุล วัน เดือน ปีเกิดของผู้บริจาคเงินทำบุญใส่ลงในโลงศพที่ตั้งไว้ เป็นลักษณะวิธีคิดที่ว่า การทำบุญแล้วจะช่วยป้องกันภัยอันตราย ปิดเป่าเคราะห์ร้ายให้ออกไปจากชีวิต รวมไปถึงการพึ่งพาอาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์จากอำนาจของพระพุทธรูป เป็นต้น

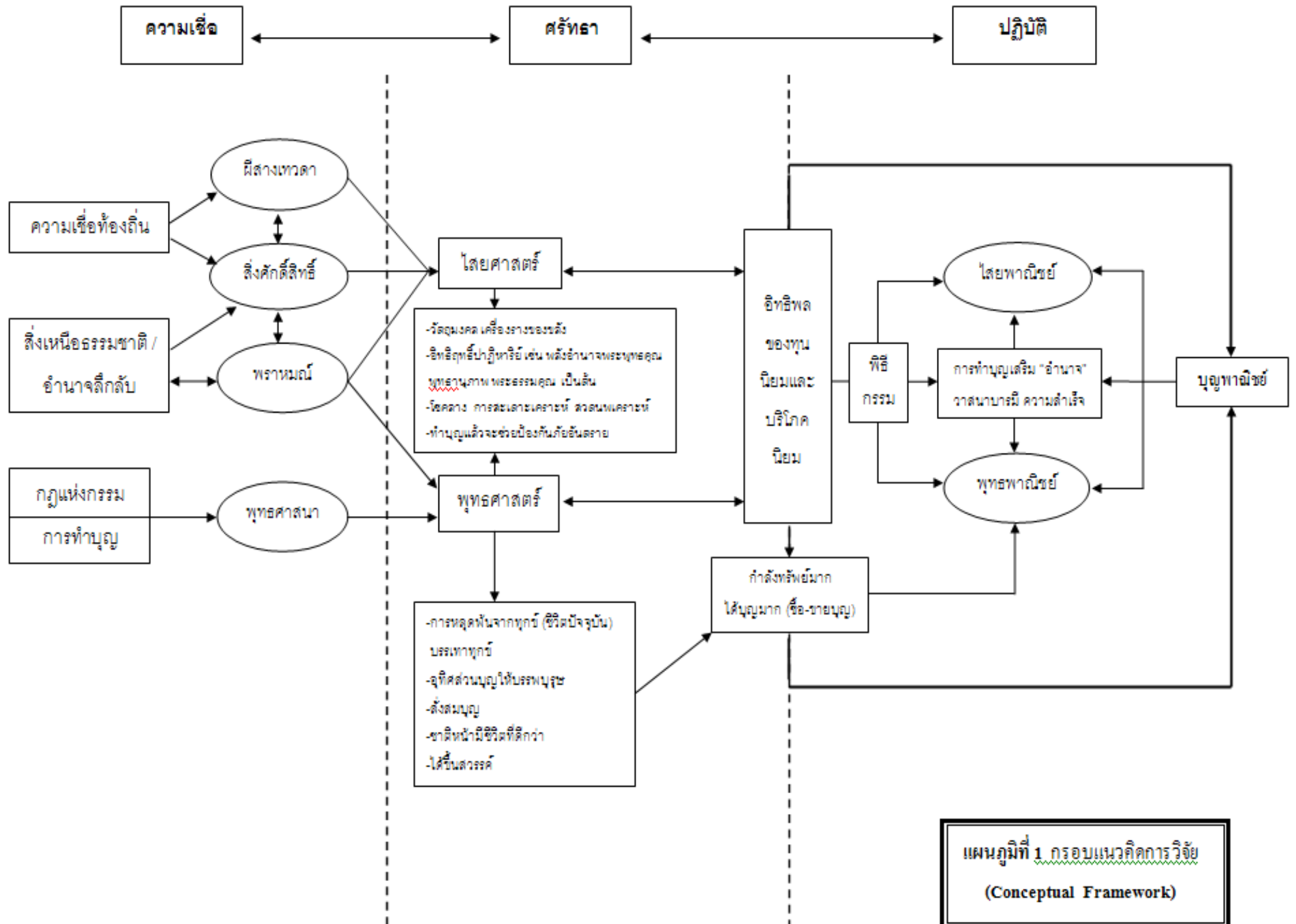
2.4 โลกทัศน์เรื่องบุญและกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนไทย มีลักษณะการสั่งสมบุญเพื่อให้ตนเองหลุดพ้นจากทุกข์ (กรรม) ในชีวิตปัจจุบัน และคาดหวังผลบุญที่จะส่งผลให้ชาติหน้ามีชีวิตที่ดีกว่า อีกทั้งเพื่อเป็นการอุทิศผลบุญกุศลให้กับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ มองเรื่องบุญเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งมหัศจรรย์ที่สามารถมีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ได้ กล่าวคือเป็นการทำบุญ

เพื่อเสริมอำนาจ วาสนา บารมี ความสำเร็จให้กับตนเองและครอบครัวเป็นหลัก เป็นบุญเชิงปัจเจก ซึ่งแตกต่างจากบุญตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แสดงให้เห็นถึงความคิดความเข้าใจในเรื่องบุญที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาที่แท้จริง

2.5 อิทธิพลของทุนนิยมและบริโภคนิยม รวมถึงความเชื่อความศรัทธาในประเด็นเรื่องบุญที่คลาดเคลื่อนไปจากหลักพุทธธรรม มีบทบาทสำคัญให้เกิดพฤติกรรมบุญพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติแบบพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ของพุทธศาสนิกชนไทย

2.6 องค์ประกอบเรื่องบุญพาณิชย์เป็นเครื่องคำนวณสนับสนุนกระบวนการพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ให้ดำเนินต่อไปได้อย่างมีพลวัต

2.7 กิจกรรมหรือพิธีกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ล้วนดำเนินการภายใต้แนวคิดการทำบุญเพื่อเสริมอำนาจ วาสนาบารมี ความสำเร็จเป็นหลัก ซึ่งตรงกับเป้าหมายความเชื่อความศรัทธาของบุญพาณิชย์ตามวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย

คำอธิบายสมมติฐานการวิจัยจากกรอบแนวคิดการวิจัย

ก่อนพระพุทธศาสนาจะเข้ามาสู่ประเทศไทย ความเชื่อเรื่องผีसाงเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสิ่งเหนือธรรมชาติ ล้วนยังคงอยู่และมีอิทธิพลเหนือวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยอย่างมาก ซึ่งมีความเหมือนและความแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ต่อมาความเชื่อเรื่องเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ได้เข้ามาผสมกลมกลืนกับความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย และสามารถประสานเข้ากันได้ดี นำไปสู่แหล่งที่มาของความเชื่อทางไสยศาสตร์ของคนไทย กล่าวได้ว่า กระบวนการ ทางความคิดความเชื่อทางไสยศาสตร์ในพุทธศาสนิกชนไทย ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อผีसाงเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ และความเชื่ออันเนื่องด้วยศาสนาพราหมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง และเมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผร์เข้ามาสู่ประเทศไทย ท่ามกลางบริบทของความเชื่อเรื่องการทำบุญและกฎแห่งกรรมเป็นพื้นฐานในการพิจารณาวิถีปฏิบัติ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาจึงเข้ามาผสมกลมกลืนกับความเชื่อและพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ โดยมีรากฐานความเชื่อผีसाงเทวดาเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงเกิดพิธีกรรมพุทธ-พราหมณ์ขึ้นในประเทศไทย โดยมีความเชื่อและพิธีกรรมในศาสนาผีที่ยังคงยึดถือปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวัน ความเชื่อและศาสนาของคนไทยจึงอยู่บนพื้นฐานของมิติตความเชื่อดั้งเดิม คือความเชื่อในเรื่องผีและวิญญาณ และศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูผสมผสานกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือเป็นรูปแบบของพุทธศาสนาที่มีลักษณะการผสมผสานของทั้ง 3 ความเชื่อเข้าด้วยกัน จนเรียกได้ว่าคนไทยทุกวันนี้นับถือศาสนาพุทธปนพราหมณ์และผี

สำหรับความเชื่อความศรัทธาทางไสยศาสตร์ ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน เป็นผลมาจากคตินความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับผีसाงเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ แล้วนำมาผสมผสานกันกับความเชื่อที่รับมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู จนมีรูปแบบที่ซับซ้อน โดยผสมกลมกลืนไปกับพิธีกรรมหรือวิถีปฏิบัติทางพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนไทย ทำให้ความศรัทธาทั้งพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์เกิดการผสมผสานกันอย่างกลมกลืน ซึ่งพิธีกรรมหรือวิถีปฏิบัติดังกล่าวอาศัยความเชื่ออันเนื่องด้วยหลักคำสอนทางพุทธศาสนาเข้ามาประกอบเชื่อม โดยเป็นศูนย์กลางหลักคตินของวิถีปฏิบัติทั้งพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ซึ่งคือความเชื่อเรื่อง “บุญ” และ “กฎแห่งกรรม” ที่ส่งผลต่อกิจกรรมการทำบุญในวิถีปฏิบัติทางศาสนา สังกตได้จากความคิดที่ว่าเมื่อทำบุญแล้ว ผลบุญกุศลนั้นจะช่วยป้องกันอันตรายเป็นเกราะคุ้มกันตน คาดหวังผลบุญว่าจะช่วยเปลี่ยนแปลงชีวิตและผลกรรมไปในทางที่ดีขึ้น กล่าวคือมีความกินดีอยู่ดี สุขสบาย ร่ำรวย ไร้ทุกข์โศก สมปรารถนาทุกประการ

หรือแม้กระทั่งสิ่งสมบุญเพื่อชาติหน้าจะมีชีวิตที่ดีกว่านี้ เป็นต้น ซึ่งในประเด็นนี้เป็นกรมองในเชิงไสยศาสตร์ที่มีการผสมกับหลักพุทธศาสตร์

เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วยอิทธิพลของทุนนิยมและบริโภคนิยม ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย โดยเป็นจุดเชื่อมต่อที่สำคัญระหว่างศรัทธาและการปฏิบัติทางศาสนา ซึ่งในความสัมพันธ์ดังกล่าวส่งผล ถึงการประกอบ พิธีกรรมต่าง ๆ ทาง พุทธศาสตร์ และไสยศาสตร์ กล่าวคือเมื่อมีเรื่องของทุนนิยมและผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง จากการบำเพ็ญบุญในลักษณะนามธรรม ที่เป็นหนึ่งในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย ก็สามารถแสดงออกให้เห็นเป็นรูปธรรมผ่านพิธีกรรมที่เป็นวิถีปฏิบัติแบบพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ โดยมุ่งเน้นการทำบุญประเภท เสริมอำนาจวาสนา บารมี ความสำเร็จ ความเจริญรุ่งเรืองเป็นหลัก ผ่านการใช้ เงินตราเป็นเครื่องแลกเปลี่ยน กลายเป็นความเชื่อมโยงกันระหว่างความเป็นทุนนิยมกับวิถีปฏิบัติทางศาสนา (บุญ) โดยคิดว่าบุญสามารถซื้อหาได้ด้วยเงิน การใช้เงินตราซื้อ-ขายบุญ (บุญพาณิชย์ - ยังมีกำลังทรัพย์มาก ก็ได้บุญมาก) จะเป็นอีกแนวทางหนึ่งของการประกันความสุขความสบายหรือชีวิตที่ดีกว่าที่ตนจะได้รับ ทั้งในโลกปัจจุบันและโลกหลังความตาย

การศึกษาวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยในกิจกรรมหรือพิธีกรรมการทำบุญทั้งในเชิงพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ดังกล่าว ทำให้เห็นถึงรูปแบบพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ ที่สามารถใช้อธิบายวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนที่ต่างจากหลักพุทธธรรมหรือคำสอนทางพุทธศาสนา กล่าวคือวิถีปฏิบัติทางศาสนาที่มีเรื่องของบุญพาณิชย์ พุทธพาณิชย์ และไสยพาณิชย์นั้น การศึกษาทำความเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติเป็นพื้นฐานในการคิดวิเคราะห์ เพื่อให้เข้าใจความสำคัญของวิถีปฏิบัติที่มีร่วมกันของพุทธศาสนิกชนทั่วไป รวมถึงปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา โดยพิจารณาจากวิถีปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงท่ามกลางความเชื่อ ความศรัทธาต่างๆ ภายใต้บริบทของวิถีชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน ที่มีรากฐานสำคัญมาจากความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากวิถีการดำเนินชีวิตทางโลกแบบท้องถิ่นที่ไม่ได้เป็นวิถีปฏิบัติในคำสอนทางพุทธศาสนาหรือตามหลักพุทธธรรม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย : กรณีศึกษาวัด
ในจังหวัดนครปฐม ใช้วิธีดำเนินการวิจัย 2 รูปแบบ ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยพยายามค้นคว้ารวบรวมเอกสารหลักฐาน
ต่างๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับเรื่องพุทธศาสตร์ ไสยศาสตร์ พื้นฐานความเชื่อความ
ศรัทธาต่างๆ ของคนไทย รวมถึงวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยบนพื้นฐานแนวคิด “พุทธศาสนา
เชิงปฏิบัติ” ภายใต้บริบทสังคมไทย ตลอดจนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารตำราทางวิชาการ
บทความ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ ตลอดจนรายงานการวิจัยต่างๆ ซึ่งทำการศึกษาเอกสารข้อมูล เพื่อ
สังเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ตามประเด็นการวิจัย และจัดระเบียบข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่เพื่อนำมาเป็น
ความรู้พื้นฐานสำหรับการศึกษาและตีความข้อมูลจากการวิจัยสนาม

2. การวิจัยสนาม (Field Research) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการเข้าไปศึกษาในวัดและชุมชนที่
เป็นพื้นที่ศึกษา เป็นขั้นตอนหลังจากการศึกษาวิจัยทางเอกสารแล้ว โดย การวิจัยครั้งนี้ใช้แนวทางการ
วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เนื่องจากเป็นวิธีวิจัยที่เน้นการแสวงหาความรู้ โดยการพิจารณา
พฤติกรรมหรือปรากฏการณ์ทางสังคมตามความเป็นจริงคือเป็นการศึกษาพฤติกรรมหรือปรากฏการณ์
ในขณะที่สิ่งเหล่านั้นกำลังดำเนินไปอยู่โดยที่สถานการณ์ที่กำลังศึกษาอยู่นั้นไม่ถูกตัดแปลงแต่งเติมให้
ผิดไปจากธรรมชาติ (ชาย โพธิ์สิตา, 2550 : 30) ผู้วิจัยจึงได้เลือกวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษา
ปรากฏการณ์ดังกล่าว ทั้งนี้โดยอาศัยการศึกษาและเก็บข้อมูลในภาคสนาม เพื่อทำการวิเคราะห์ตีความ
และนำเสนอในรูปแบบของการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยใช้วิธีการดังต่อไปนี้

2.1 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยจะเข้าไป
สังเกตพิธีกรรมหรือกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ที่ทางวัดจัดขึ้น รวมไปถึง
ถึงสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเหล่านั้น อาทิเช่น พิธีกรรมการลงนะหน้าทองของวัด
ไผ่ล้อม จ.นครปฐม การถวายสังฆทานเวียนแบบหมู่ของวัดไร่จิง จ.นครปฐม เป็นต้น ตลอดจน
กิจกรรมหรือพิธีกรรมอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในวัด โดยนำบริบทของชุมชนและสิ่งแวดล้อมเข้ามาประกอบ
การศึกษาพิจารณาด้วย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ออกแบบแบบฟอร์มการบันทึกข้อมูลการสังเกต เพื่อประโยชน์ใน
การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ดังรายละเอียดในภาคผนวก ก

2.2 การสัมภาษณ์ที่ได้ใช้รูปแบบการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างโดยใช้แนวคำถาม (Interview Guides) เป็นเครื่องมือหลัก และ อุปกรณ์ต่างๆ เช่น เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น ซึ่งประเด็นการสัมภาษณ์เจาะลึกสำหรับกลุ่มประชากรที่จะศึกษา จำแนกเป็นกลุ่มประชากรที่เป็นพระสงฆ์ ที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ และกลุ่มประชากรที่เป็นฆราวาส ที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ดังรายละเอียดในภาคผนวก ข

การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสารและข้อมูลภาคสนาม มาทำการตรวจสอบข้อมูล โดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล กล่าวคือ เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันจะใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึก พร้อมกันนั้นก็ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย ทั้งนี้การตรวจสอบดังกล่าวดำเนินการในทุกขณะทำการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มต้นเก็บข้อมูลจนกระทั่งสิ้นสุดการเขียนรายงานการวิจัย จัดกลุ่มและวิเคราะห์ข้อมูล โดยเชื่อมโยงให้เข้ากับทฤษฎีต่างๆ และตีความจากข้อเท็จจริงของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดการวิจัยและทฤษฎีที่นำมาใช้ เพื่อการวิเคราะห์และตีความ ตลอดจนกำหนดแนวทางของโครงเรื่องและแนวทางการเรียบเรียงผลการศึกษาวิจัยโดยนำเสนอในรูปแบบของการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ในการวิเคราะห์นั้นผู้วิจัยนำข้อมูลมาประมวลเข้าด้วยกันเพื่อใช้ประกอบการตีความหมายและนำไปสู่การเข้าใจความหมายของสิ่งที่ปรากฏอยู่อย่างแท้จริง ภายใต้หลักฐานข้อมูล การกระทำและคำบอกเล่าของกลุ่มประชากรที่ศึกษา โดยใช้วิธีการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (induction) ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ที่สำคัญ วิธีการนี้คือการนำข้อมูลเชิงรูปธรรมย่อยๆ หลายๆ กรณี (สิ่งที่ปรากฏอยู่จริง – ซึ่งในงานวิจัยนี้ คือวิถีปฏิบัติที่เป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ในเงื่อนไข/พฤติกรรมที่เป็นบุญพาณิชย์) มาสรุปเป็นข้อสรุปเชิงนามธรรมโดยพิจารณาจากลักษณะร่วมที่พบ กล่าวคือ พิจารณาเหตุการณ์ที่เป็นกุญแจสำคัญ แล้วเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเหตุการณ์นั้นกับเหตุการณ์ทั้งหมด ตลอดจนสรุปโครงสร้างของเหตุการณ์นั้นไปประยุกต์อธิบายโครงสร้างของปรากฏการณ์หรือระบบโดยรวม (สุภางค์ จันทวานิช, 2546) ทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการตีความหรือตีความหมายข้อมูลซึ่งเป็นหัวใจของการวิเคราะห์ครั้งนี้ ดังนั้นการศึกษาวิจัยในประเด็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย จึงเน้นการวิเคราะห์แบบอุปนัยมากกว่าการใช้สถิติ

ตัวเลข และเป็นกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ที่เกี่ยวข้องไปถึงแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยเพื่อการ “ให้ความหมาย” แก่ข้อมูลที่ได้มา และมุ่งที่จะกระตุ้นหรือก่อให้เกิดสมมติฐานและข้อสรุปใหม่ๆ มากกว่าพิสูจน์สมมติฐานเดิม

ข้อจำกัดของการวิจัย

เนื่องจากการศึกษาในประเด็น พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนั้น เป็นประเด็นที่ก่อให้เกิดปัญหาการถกเถียง วิพากษ์วิจารณ์ในเชิงลบ โดยเฉพาะเรื่องที่ว่าผู้วิจัยทำการศึกษานั้นเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน และอาจกระทบต่อความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสนา ตลอดจนอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นกับบุคคลบางกลุ่ม โดยเฉพาะการไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลการนำรายได้หรือผลประโยชน์จากกิจกรรมหรือพิธีกรรม พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ที่เกิดขึ้นกับผู้ดำเนินการและบุคคลที่เกี่ยวข้องภายในวัด ทั้งในกลุ่มพระสงฆ์และฆราวาสไปใช้ในเชิงปัจเจกบุคคลได้ ซึ่งถือเป็นข้อจำกัดของการวิจัยที่จะสะท้อนภาพความชัดเจนของกระบวนการพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในประเด็นบุคคลที่เกี่ยวข้องต่างๆ ได้มากยิ่งขึ้น ดังนั้นด้วยเงื่อนไขบางประการของการศึกษา ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องพิจารณางดเว้นการนำเสนอในส่วนของผลประโยชน์ซึ่งบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้รับจากกิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ว่ามีลักษณะการนำไปใช้ส่วนบุคคลรูปแบบใดอย่างไรออกไป โดยเป็นข้อจำกัดที่งานวิจัยนี้จะก้าวไปถึงจุดนั้น ถึงแม้ว่าผู้วิจัยมีความต้องการอยากจะทำการศึกษาเพื่อความสมบูรณ์ของเนื้อหาทางวิชาการและสังคมก็ตาม

บทที่ 4

พุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย

ในบทนี้จะเป็นการนำเสนอข้อมูลที่ได้จาก การวิจัยเอกสารและ การเก็บรวบรวม ข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาการผสมกลมกลืนของพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย ซึ่งเป็นส่วนประกอบของความเชื่อและความศรัทธาในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับ พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ โดยมีประเด็นวิเคราะห์ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พุทธศาสตร์ในความเชื่อและปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย

ประเด็นพุทธศาสตร์ในความหมายและความเข้าใจของกลุ่มประชากรที่ศึกษาโดยเฉพาะกลุ่มพระสงฆ์ทั่วไป เป็นเรื่องราวทางพุทธศาสนา ซึ่งประกอบไปด้วยธรรมะและคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่มุ่งเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลักเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ ไม่หวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อธิธฤตีปาฏิหาริย์ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ โดยเป็นเรื่องของการฝึกปฏิบัติทางจิต สามารถอธิบายได้ด้วยหลักเหตุและผล และไม่มีเรื่องพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องเหมือนลัทธิหรือศาสนาอื่นแต่อย่างใด รวมไปถึงแนวคำสอนและแนวทางการปฏิบัติเพื่อความปกติสุขของชีวิตและสังคมโดยรวม แตกต่างจากกลุ่มประชากรฆราวาส ชาวบ้านทั่วไป ที่มองพุทธศาสตร์ไปในเชิงวิถีปฏิบัติ กล่าวคือ เป็นเรื่องของพิธีกรรมและการทำบุญต่างๆ โดยมีเรื่องกฎแห่งกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีปฏิบัตินั้น เช่น การทำบุญตักบาตร การถวายสังฆทาน การบูชาสักการะองค์พระปฏิมาด้วยดอกไม้ รูป เทียน ทอง เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถพบเห็นได้จากข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ในวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย โดยจากคำให้สัมภาษณ์ของกลุ่มประชากรที่ศึกษาในประเด็นพุทธศาสตร์ทั้งในกลุ่มพระสงฆ์และฆราวาส สามารถนำมาประมวลผลและวิเคราะห์แยกเป็นข้อสรุปต่างๆ ได้ดังนี้

กลุ่มพระสงฆ์

แนวคิดที่ 1 พุทธศาสตร์ คือ ธรรมะหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่มีเป้าหมายสูงสุดคือ นิพพาน โดยสามารถแบ่งออกเป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์และแนวทางการปฏิบัติเพื่อความปกติสุขของชีวิตและสังคม มีความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน โดยเฉพาะการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์จะมุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ไม่หวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อธิธฤตีปาฏิหาริย์ต่างๆ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ

สาระของแนวคิดนี้มุ่งเน้นไปที่หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งถือเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาต่อจากองค์พระศาสดาที่เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว เป็นการให้คุณค่ากับสิ่งสำคัญที่สุดของพุทธศาสนาที่เรียกว่า “พระธรรม” กล่าวคือ ธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงสอน มีทั้งหลักการปฏิบัติแบบโลกุตระธรรม (เพื่อการหลุดพ้นจากทุกข์และสังสารวัฏ) และแบบโลกิยะธรรม (แนวทางการปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข เช่น สิล 5 หลักฆราวาสธรรม สังคหวัตถุ 4 โลกธรรม 8 เป็นต้น) โดยทั้งสองแนวทางต่างมีพื้นฐานร่วมกันคือ การตัดขาดจากกิเลส เครื่องเศร้าหมองทั้งปวง เจริญรอยตามพระพุทธเจ้าซึ่งทรงชี้ทางสว่างแห่งการพ้นทุกข์ โดยสิ่งที่ไม่ได้เป็นไปเพื่อการขัดเกลาจิตใจ ฝึกฝนตนเองตามแนวทางพุทธธรรมถือว่าไม่ใช่พุทธศาสตร์ตามพุทธดำรัส สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของกลุ่มประชากร ดังต่อไปนี้

“พุทธศาสตร์ คือ ธรรมะของพระพุทธเจ้าล้วนๆ มีจุดหมายอยู่ที่การพัฒนาจิตใจ นิพพานคือเป้าหมายสูงสุด ไม่มีเรื่องพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง พิธีกรรมต่างๆ พราหมณ์เสริมเข้ามาทั้งนั้น เช่น การจุดธูป เทียนบูชา เป็นพราหมณ์ไม่ใช่พุทธ...” (พระราชวิริยาลังการ, สัมภาษณ์, 4 ธันวาคม 2555)

“พุทธศาสตร์ คือ คำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน โดยอาศัยการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ไม่หวังพึ่งพาสังคเณโดยเฉพาะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ” (พระรัตน-สูริ, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2556)

กลุ่มฆราวาส

แนวคิดที่ 1 พุทธศาสตร์ คือ เรื่องกฎแห่งกรรม การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว - แนวความคิดของผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มนี้ คำว่า “พุทธศาสตร์” เป็นเรื่องของการทำดี กล่าวคือการทำดีทุกรูปแบบโดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ทั้งคิดดี พูดดี ทำดี ดีทั้งกาย วาจาและใจ ซึ่งประเด็นนี้มีส่วนที่ตรงตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในส่วนของโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ละเว้นความชั่ว ทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ผ่องใส ทำดีแล้วย่อมได้ดี การได้ดีก็คือความสบายใจ ทำดีแล้วสบายใจ ก็คือได้ดีแล้วนั่นเอง หากทำไม่ดี ผลกรรมนั้นก็จะส่งผลตามมา ทำให้ผู้นั้นได้รับความวิบัติเดือดร้อน พุทธศาสตร์ในนัยนี้จึงเปรียบดังเครื่องป้องกันจิตใจไม่ให้ตกต่ำ โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นสัญลักษณ์สำคัญแห่งพระพุทธศาสนาที่คอยเตือนใจให้กระทำแต่ความดี พุทธศาสตร์ในความหมายนี้ส่วนหนึ่งจึงเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวในลักษณะตัวบุคคล (ซึ่งหมายถึง พระพุทธเจ้า) มากกว่าหลักธรรมคำสั่งสอนในเชิงธรรมะ

กล่าวอีกนัยหนึ่งพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า “พุทธศาสตร์” ในแนวคิดนี้มีความเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับเรื่องกรรมหรือกฎแห่งกรรม กล่าวคือ ทุกอย่างขึ้นอยู่กับกระทำของตนเอง ซึ่งประเด็นนี้เป็นส่วนสำคัญของหลักคำสอนทางพุทธศาสนาด้วย โดยรากฐานความคิดของผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มนี้ คำว่า “กรรม” มีความเชื่อมโยงไปถึงชาติภพ เช่น กรรมเก่าในอดีตชาติที่อาจส่งผลมาปัจจุบันชาติ หรือกรรมที่เราทำในปัจจุบันกับการส่งผลไปยังชาติหน้า เป็นต้น กรรมในความหมายนี้จึงกลายเป็นเรื่องของความเชื่อที่เกินคำอธิบายในเชิงเหตุและผล เพราะเป็นกรรมที่ไม่สามารถพิสูจน์และตรวจสอบได้แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ความเข้าใจเรื่องกรรมในทางพระพุทธศาสนาจะถูกอธิบายหรือตีความกันไปตามแต่ละบริบทและเงื่อนไขแวดล้อมของแต่ละบุคคล ซึ่งบางครั้งอาจฟังดูเป็นเรื่องมหัศจรรย์เกินจริงหรืออธิบายไม่ได้ตามหลักวิทยาศาสตร์ก็ตาม การตีความเรื่องกรรมในทางพระพุทธศาสนากับความเข้าใจของพุทธศาสนิกชนทั่วไปจึงยังเป็นเรื่องที่ต้องถกเถียงกันต่อไป

ข้อสังเกตประการหนึ่งที่ได้จากการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มนี้ คือ การรับรู้และความเข้าใจในเรื่องใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาจะเกิดจากประสบการณ์และความเชื่อส่วนตัว โดยเป็นความเข้าใจแบบแยกส่วนเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งก็ยังไม่ลึกซึ้งเท่าที่ควร และจากมุมมองดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงโลกทัศน์เกี่ยวกับพุทธศาสตร์ของประชากรกลุ่มนี้ที่มองเป็นเรื่องของการปฏิบัติแบบง่ายๆตามความรู้ความเข้าใจของตนเอง โดยมีได้อ้างอิงหลักธรรมคำสอนที่สลับซับซ้อนแต่อย่างไร เนื่องจากไม่ได้มีโอกาสศึกษาด้านพุทธศาสนาในเชิงวิชาการมาโดยตรง อาศัยความคุ้นเคยในวิถีปฏิบัติที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เข้าข่ายพุทธศาสนาแบบชาวบ้านที่เน้นเรื่องความเชื่อความศรัทธามากกว่าปัญญา การทำดีจึงเปรียบเสมือนตัวแทนของความเป็นพุทธศาสตร์ตามความคิดเห็นของบุคคลกลุ่มนี้

แนวคิดที่ 2 พุทธศาสตร์ คือ พุทธศาสนา เป็นพุทธศาสนาในเชิงพิธีกรรมและการทำบุญ – พุทธศาสตร์ในความเข้าใจของผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มนี้หมายรวมถึงเรื่องราวทางพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและการทำบุญต่างๆ เช่น ทำบุญหยอดเงินใส่ตู้บริจาค การตัดบาตร ถวายสังฆทาน เวียนเทียน ไถ้ชีวิตโค-กระบือ ฯลฯ ซึ่งประเด็นการทำบุญนี้หากพิจารณาจากคำให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับความหมายของพุทธศาสตร์แล้ว ถือเป็นประเด็นสำคัญที่เป็นเสมือนสัญลักษณ์หรือตัวแทนของศาสนาเป็นพุทธศาสนาในความหมายเชิงพิธีกรรมและการทำบุญ ซึ่งพุทธศาสนิกชนยึดถือปฏิบัติเพื่อเป็นการแสดงออกถึงความเป็นศาสนิกและความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนา โดยมีเรื่องบุญเป็นองค์ประกอบหลัก สะท้อนผ่านวิถีปฏิบัติของญาติโยมที่เห็นวัดและพระสงฆ์เป็นเครื่องมือในการส่งต่อบุญ (ทำบุญอุทิศส่วนกุศล) และสะสมบุญให้กับตนเอง ความเข้าใจในพุทธศาสตร์สำหรับบุคคล

กลุ่มนี้ได้กล่าวรวมไปถึงเรื่องราวทางพุทธศาสนา โดยมีได้เฉพาะเจาะจงไปที่เรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือมุ่งไปที่แก่นแท้ของความเป็นพุทธศาสนาแต่อย่างใด อาจเป็นเพราะไม่ทราบหรือไม่ได้ศึกษาอย่างลึกซึ้ง หากแต่ได้กล่าวถึงเรื่องกิจกรรมการทำบุญทั้งหลายที่เคยมีส่วนร่วม ทำให้การรับรู้และการปฏิบัติในฐานะพุทธศาสนิกชนจึงมีเรื่องพิธีกรรมและการทำบุญในลักษณะดังกล่าวเป็นหลัก ดังเช่นผู้ที่ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งกล่าวว่า “พุทธศาสตร์ คือ เรื่องราวทางพุทธศาสนา ที่เป็นกิจกรรมการทำบุญทั้งหลาย การทำบุญตักบาตร เวียนเทียน ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ทำบุญหยอดเงินใส่ตู้บริจาค ถวายสังฆทาน ปิดทององค์พระ...สิ่งเหล่านี้เป็นพุทธศาสตร์ เป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง” (ประกาภรณ์ โขคพงษ์พันธุ์, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2556)

แนวคิดที่ 3 พุทธศาสตร์ คือ ธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า - เป็นหลักธรรมคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และนำมาเผยแผ่ให้กับบุคคลทั่วไป ความเป็นพุทธศาสตร์จึงมีพุทธธรรมเป็นหัวใจสำคัญ เป็นแก่นของพุทธศาสนา โดยอาจมีกระทู้หรือเปลือกนอกที่ห่อหุ้มพระพุทธศาสนาอยู่ เช่น พิธีกรรม ศาสนพิธีต่างๆ เป็นต้น ซึ่งพุทธศาสนิกชนไทยส่วนใหญ่มักจะสนใจที่เปลือกนอกหรือกระทู้เหล่านั้นมากกว่าหลักธรรมคำสอนที่แท้จริง ปัญหาความคลาดเคลื่อนในหลักธรรมและแนวการปฏิบัติที่ผิดเพี้ยนจึงปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน (ศิริวัฒน์ โปษยานนท์, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2555)

แนวคิดที่ 4 พุทธศาสตร์ คือ การเข้าถึงหลักความจริงหรือสัจธรรมที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่มีนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุด - การมุ่งเน้นที่การเข้าถึงหลักความจริงหรือสัจธรรมที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่มีนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุด เป็นความหมายของพุทธศาสตร์สำหรับฆราวาสกลุ่มนี้ กล่าวคือ แนวทางหรือวิธีการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาเพื่อการบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือ นิพพาน ตัดขาดจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งปวง จำเป็นต้องอาศัยการเข้าใจในหลักความจริงหรือสัจธรรมที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เพื่อความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เจริญรอยตามพระพุทธเจ้าซึ่งทรงชี้ทางสว่างแห่งการพ้นทุกข์ โดยสิ่งที่ไม่ได้เป็นไปเพื่อการขัดเกลาจิตใจ ฝึกฝนตนเองให้เข้าถึงหลักความจริงดังกล่าวถือว่าไม่ใช่พุทธศาสตร์ตามพุทธประสงค์ ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของท่านหนึ่งที่ว่า “พุทธศาสตร์ คือ ความจริงที่เป็นสัจธรรมเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่มีเป้าหมายคือ นิพพาน หากเข้าใจในความเป็นไปของสิ่งต่างๆตามธรรมชาติ รู้แจ้งเห็นจริงในธรรมทั้งหลายแล้ว ปัญญาเพื่อการดับทุกข์ก็จะบังเกิดสามารถตัดขาดจากกิเลสทั้งหลายได้...” (ประสิทธิ์ ทองอุ่น, สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2555)

สังเกตเห็นได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรเกี่ยวกับความเข้าใจเรื่องพุทธศาสนานั้น
 ฆราวาสที่เป็นชาวบ้านทั่วไปจะมีโลกทัศน์ที่หลากหลายและแตกต่างจากพระสงฆ์ กล่าวคือ ความรู้
 ความเข้าใจในพุทธศาสตร์ของฆราวาสมีหลายองค์ประกอบด้วยกัน อาทิเช่น เรื่องกฎแห่งกรรม
 พิธีกรรมและการทำบุญ ธรรมะหรือคำสั่งสอน ตลอดจนหลักความจริงหรือสัจธรรมที่มีอยู่ตาม
 ธรรมชาติ มุมมองความแตกต่างในแต่ละองค์ประกอบเหล่านี้ ในด้านหนึ่งแสดงให้เห็นถึงรูปแบบของ
 วิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติที่แตกต่างกันไปในแต่ละคน การรับรู้และความเข้าใจในพุทธศาสตร์ที่ได้มาจาก
 การศึกษา ค้นคว้า หรือการปฏิบัติตามอย่างบรรพบุรุษ ล้วนเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงรูปแบบพุทธศาสนาเชิง
 ปฏิบัติในทางหนึ่ง นอกจากนั้นหากพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนในสัดส่วนของแนวคิดและ
 องค์ประกอบข้างต้น ความรู้ความเข้าใจเชิงลึกในพุทธศาสตร์สำหรับกลุ่มฆราวาส ชาวบ้านทั่วไปจะมี
 ไม่มากเท่ากับกลุ่มพระสงฆ์ที่ศึกษาด้านพุทธศาสนาโดยตรง การรับรู้และความเข้าใจของชาวบ้าน
 ส่วนใหญ่เกี่ยวกับพุทธศาสตร์จึงมุ่งเน้นไปที่เรื่องการทำบุญหรือการทำดีตามหลักกฎแห่งกรรมเป็น
 สำคัญ โดยหาได้พิจารณาไปถึงหลักธรรมคำสั่งสอนหรือแก่นแท้ของพุทธศาสตร์ดังเช่นกลุ่มพระสงฆ์
 หรือผู้ศึกษาด้านพุทธศาสนาเท่าไรนัก ซึ่งแก่นแท้ของพุทธศาสตร์จริงๆ อยู่ที่ธรรมะและคำสั่งสอนของ
 พระพุทธเจ้าที่มุ่งเน้นการพึ่งตนเองเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ เป็นเรื่องของจิตและการปฏิบัติล้วนๆ
 สามารถอธิบายได้ด้วยหลักเหตุและผล โดยไม่มีเรื่องพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องเหมือนลัทธิหรือศาสนา
 อื่นแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม การพิจารณาข้อมูลเบื้องต้นที่ได้มาแบบแยกส่วนนั้น อาจทำให้ไม่สามารถเห็น
 ภาพความสัมพันธ์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติได้ ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาทำการ
 สังเคราะห์เพื่อหาจุดร่วมของพุทธศาสตร์ตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น โดยสามารถกล่าวได้ว่าเรื่องการ
 ทำบุญ และกฎแห่งกรรมที่ประชาชนทั่วไปมีให้กับคำว่า “พุทธศาสตร์” นั้น ตามความเข้าใจของผู้นับ
 ถือนพุทธศาสนา เป็นพื้นฐานแนวคิดที่สำคัญที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย
 และยังเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ที่มีร่วมกันของทั้ง 4 พุทธบริษัทด้วย ซึ่งเชื่อมโยงกับการศึกษา
 วิถีปฏิบัติของชาวพุทธ โดยพิจารณาจากกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่ทั้งสองวัดได้จัดขึ้นและเข้าข่าย
 พุทธศาสตร์ตามหลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ กล่าวคือ สื่อวัตถุหรือสัญลักษณ์ที่สื่อถึงพระรัตนตรัยและ
 พระพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูป พระเครื่อง พระบูชา รอยพระพุทธรบาท รูปเหมือนหรือรูปหล่อของ
 พระสงฆ์ รวมไปถึงเหรียญที่ระลึกต่างๆ นั้น โดยหมายรวมถึงวัตถุที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาใน

รูปลักษณะอื่นด้วย ให้จัดรวมอยู่ในหมวดหมู่ของตัวแทนความเป็นพุทธศาสตร์ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว เมื่อแยกพิจารณาตามวัด มีดังนี้

วัดไร่ขิง พระอารามหลวง

- การทำบุญตักบาตร - ฟังพระธรรมเทศนา
- การฝึกอบรมเจริญสมาธิวิปัสสนากรรมฐาน - การทำวัตรสวดมนต์
- การบรรพชาอุปสมบท - การถวายสังฆทานเวียน
 - การทำบุญไล่ชีวิตโค กระบือ - การเช่าพระบูชาวัตถุมงคลหลวงพ่อดาวไร่ขิง
- ทำบุญพระพุทธรูปปางประจำวันเกิด - ทำบุญตักบาตรสดางค์
- ทำบุญหยอดเหรียญตู้อัตโนมัติบูชาพระเก็จซื่อคัง - ทำบุญปิดทองพระพุทธรูปจำลอง
- ทำบุญไหว้พระธาตุ 12 ราศี ประจำปีเกิด - ทำบุญหยอดเงินใส่ตู้บริจาคค่าน้ำ ค่าไฟ
- ทำบุญบูชาพระบรมสารีริกธาตุ - ทำบุญค่าอาหารปลา (วังมัจฉา) แพร่มน้ำ
- ทำบุญน้ำมันตะเกียงบูชาองค์หลวงพ่อดาวไร่ขิง - ทำบุญน้ำมันต์หลวงพ่อดาวไร่ขิง
- ทำบุญค่าดอกไม้ รูป เทียน ทอง กราบสักการะหลวงพ่อดาวไร่ขิง

วัดไผ่ล้อม

- การทำบุญตักบาตร - ฟังพระธรรมเทศนา
- การทำวัตรสวดมนต์ - การบรรพชาอุปสมบท
- การถวายสังฆทานเวียน - ทำบุญพระพุทธรูปปางประจำวันเกิด
- ทำบุญค่าดอกไม้ รูป เทียน ทอง ถวายหลวงพ่อดาว - ทำบุญหยอดเงินใส่ตู้บริจาคค่าน้ำ ค่าไฟ
 - ทำบุญพวงมาลัย หมากพลูถวายหลวงพ่อดาว - ทำบุญสมทบทุนสร้างวิหารหลวงพ่อดาว

กิจกรรมในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนข้างต้นที่เข้าข่ายพุทธศาสตร์ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของ กิจกรรมทั้งหมดที่วัดจัดขึ้นเท่านั้นยังมีกิจกรรมอื่นที่เข้าข่ายไสยศาสตร์และกิจกรรมพุทธผสมไสยอีก หลายลักษณะ

ไสยศาสตร์ในความเชื่อและปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย

ความหมายของ “ไสยศาสตร์” ตามความเข้าใจของกลุ่มประชากรที่เป็นฆราวาสส่วนใหญ่ มี ทิศทางไปในเชิงลบ หรือที่เรียกว่า “มนต์ดำ” เป็นสิ่งสกปรกอัปมงคล เช่น การทำคุณไสย เสกหนัง ควายเข้าห้อง ทำเสน่ห์ยาแฝด ฯลฯ แต่สำหรับกลุ่มประชากรที่เป็นพระสงฆ์แล้ว นอกเหนือจากสิ่งไม่ดี

ของไสยศาสตร์ข้างต้น ไสยศาสตร์ก็ยังมีข้อดี กล่าวคือ ก่อให้เกิดความมั่นใจ เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจ หรือแม้กระทั่งการรักษาโรคร้ายไขเจ็บ เป็นต้น ทั้งนี้โดยใช้เวทมนตร์คาถาเป็นสื่อ เพื่อแสดงออกถึงความขลังความศักดิ์สิทธิ์ อธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ที่เหนือธรรมชาติ เป็นการหวังการพึ่งพาอาศัยจากสิ่งภายนอก สื่อวัตถุต่างๆ เช่น กุมารทอง อำนาจของผีसाงเทวดา เทพเจ้า ดวงดาวต่างๆ เป็นต้น โดยเชื่อว่าสิ่งภายนอกนั้นมีอำนาจบังคับเข้ามาภายในได้ ซึ่งจุดนี้นับว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความเป็นไสยศาสตร์ที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ไสยศาสตร์ทำให้คนเชื่อว่าตนเองมีอำนาจในการควบคุมอำนาจลึกลับต่างๆเพื่อประโยชน์ของตน เพื่อผลเฉพาะหน้า ไม่ใช่วิถีปฏิบัติเพื่อผลระยะยาวที่ทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขและเพื่อความหลุดพ้น แม้อาจจะแก้ปัญหาระยะสั้นได้ แต่ไม่อาจจะช่วยให้พ้นทุกข์ในระยะยาวได้

ลักษณะเฉพาะอีกประการหนึ่งของไสยศาสตร์ คือ ไม่สามารถจะทราบและพิสูจน์ได้ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ และสามารถกล่าวได้ว่ายังมีความเชื่อในลักษณะอื่นที่เป็นรากฐานของไสยศาสตร์ เช่น ความเชื่อด้วยความรู้สึกกลัว เกรงขามในสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติ หรือในสิ่งลึกลับ โดยลักษณะดังกล่าวสามารถเรียกว่าเป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้เช่นกัน คำอธิบายลักษณะเฉพาะของไสยศาสตร์ของกลุ่มประชากร สามารถนำมาประมวลผลและวิเคราะห์หาข้อสรุปเป็นแนวคิดต่างๆ โดยแยกเป็นกลุ่มพระสงฆ์และฆราวาสได้ดังนี้

กลุ่มพระสงฆ์

แนวคิดที่ 1 ไสยศาสตร์ คือ การพึ่งพาอาศัยสิ่งอื่น สิ่งภายนอก เช่น สิ่งลึกลับ อำนาจเหนือธรรมชาติ ความศักดิ์สิทธิ์ อธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่างๆ ของผีसाงเทวดา เทพเจ้า โดยไม่สามารถพิสูจน์และอธิบายได้ตามหลักเหตุและผล ส่วนหนึ่งของการแสดงออกดังกล่าว เช่น การปลุกเสกวัตถุมงคล เครื่องรางของขลังต่างๆ โดยใช้เวทมนตร์คาถาอาคม รวมถึงการใช้เป็น เครื่องมือในการบำบัดทุกข์เบื้องต้น สร้างขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้นกับชีวิต - เป็นการพิจารณาไสยศาสตร์ภายใต้พื้นฐานแนวคิดเครื่องมือในการตอบสนองความปรารถนาโดยอาศัยสิ่งที่ลึกลับ เหนือธรรมชาติและเวทมนตร์คาถา เป็นสื่อซึ่งมีความขลังและความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัว โดยมีทั้งคุณและโทษจากการนำไปใช้ หลักการของไสยศาสตร์คือการพึ่งพาอาศัยสิ่งอื่น สิ่งภายนอก เช่น ความศักดิ์สิทธิ์ อธิฤทธิ์ของผีसाงเทวดา เทพเจ้าต่างๆ ดิน น้ำ ลม ไฟ คาถาอาคม ให้มาดลบันดาลหรือก่อให้เกิดบางสิ่งบางอย่างกับผู้ประกอบกิจกรรม ความอัศจรรย์จากสิ่งที่เกิดขึ้น โดยไม่สามารถหาเหตุผลทางวิทยาศาสตร์มาอธิบายเป็นข้อบ่งชี้ถึงความ เป็นไสยศาสตร์ในเบื้องต้น

ไสยศาสตร์เป็นลักษณะความเชื่อในรูปแบบการปฏิบัติอีกแบบหนึ่งที่อธิบายหรือพิสูจน์ไม่ได้ตามหลักสากล ขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละบุคคล แต่เป็นสิ่งที่อยู่ในทุกระบบความเชื่อทางศาสนา ซึ่งอาจมีรายละเอียดในเชิงพิธีกรรมการดำเนินการแตกต่างกันบ้าง แต่อยู่บนหลักการและองค์ประกอบคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ การดำเนินการทางไสยศาสตร์จำเป็นต้องอาศัยทั้งสี่บุคคลที่เป็นผู้ประกอบกิจกรรม (จิตที่เป็นสมาธิและเวทมนตร์คาถา) สื่อวัตถุเชื่อมโยงความสัมพันธ์ เช่น การเสกตะปูเข้าห้อง เป็นต้น สื่อหรือตัวแทนที่แสดงถึงพลังอำนาจ ความศักดิ์สิทธิ์ ความขลัง เช่น รูปปั้น รูปเคารพต่างๆ และเมื่อองค์ประกอบครบถ้วนสมบูรณ์ ก็สามารถทำให้บังเกิดผลตามความปรารถนาต่างๆ ได้ โดยนอกจากวัตถุประสงค์ของการใช้ไสยศาสตร์ในเชิงลบแล้ว ยังมีในด้านสว่างที่เป็นการใช้เพื่อสร้างประโยชน์ สร้างคุณค่าอีกด้วย โดยเฉพาะไสยขาวที่เป็นไปเพื่อทำให้อุบัติโยมมีขวัญและกำลังใจในการดำเนินชีวิต หากญาติโยมผู้นั้นมีสิ่งอื่นที่ยึดมั่นเป็นสรณะอยู่แล้ว เช่น พระรัตนตรัย การใช้ไสยศาสตร์ก็ไม่มีผลและไม่จำเป็นแต่อย่างใด ไสยศาสตร์เป็นเพียงเครื่องมือเพื่อทำให้จิตใจมั่นคง มั่นใจกล้าหาญมากขึ้น เป็นการเสริมเพิ่มกำลังใจ เยียวยาจิตใจเมื่อประสบเหตุแห่งทุกข์ หรือต้องการกำลังใจสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง เหล่านี้คือวัตถุประสงค์และความสำคัญของไสยศาสตร์ (ไสยขาว) พระสงฆ์เองที่ต้องมาทำหน้าที่นี้ก็เพราะเพื่อบำบัดทุกข์ของญาติโยม เป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญที่ปฏิเสธไม่ได้ ญาติโยมมีทุกข์มาเราก็ต้องหาวิธีคลายทุกข์ ซึ่งไสยศาสตร์ก็เป็นทางเลือกหนึ่งที่ได้ผลเช่นกัน แต่เป็นการคลายทุกข์ในระดับเบื้องต้นเท่านั้น หากต้องการกำจัดทุกข์อย่างถาวรไสยศาสตร์คงไม่สามารถทำหน้าที่นั้นได้ พระครูปลัดสิทธิวัฒน์หรือหลวงพ่่าน้ำฝน เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม หนึ่งในกลุ่มประชากรสงฆ์ที่ให้สัมภาษณ์ในประเด็นนี้ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์โดยตรง กล่าวคือ ได้มีโอกาสรับเรียนวิชาไสยเวทต่างๆ มาจากหลวงพ่อบุญ ทำให้ท่านเป็นผู้สืบทอดกิจกรรมและพิธีกรรมไสยศาสตร์ เช่น การเป็นเจ้าพิธีในการลงนะหน้าทอง เจิมเป็ญนะเมตตามหามงคล สวดสะเดาะเคราะห์เสริมชะตาบารมี การเป็นประธานในพิธีไหว้ครู-ครอบครูร่างทรงเทพต่างๆ เป็นต้น ตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ที่สอดคล้องกับแนวคิดข้างต้น มีดังนี้

“ไสยศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่มาจากเขมร เช่น เสกหนังควาย ทำคุณไสย มนต์ดำ ไสยศาสตร์มีทั้งดีและไม่ดี ถ้าใช้ในทางดีก็เป็นการเพิ่มกำลังใจ สำเร็จผล ก่อให้เกิดความศรัทธา แต่ถ้าใช้ในทางร้ายก็จะเกิดความวิบัติ พวกลัทธิปราหิณณ์ที่มีการบวงสรวงต่างๆ ก็เป็นไปในเชิงไสยศาสตร์ รวมถึงการปลุกเสกก็จัดเป็นไสยศาสตร์ถึงพราหิณณ์...” (พระราชวริยาลังการ, สัมภาษณ์, 4 ธันวาคม 2555)

“ไสยศาสตร์ คือ วิชาที่เรียนกันมาตั้งแต่โบราณกาล มี 2 แบบ คือ ไสยดำกับไสยขาว ตัวอย่างพิธีกรรมแบบไสยขาว เช่น การตั้งศาลพระภูมิของหลวงพ่อบุญ เป็นต้น ทำเพื่อให้ญาติโยมมีขวัญและกำลังใจ...” (พระครูปลัดสิทธิวัฒน์, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2555)

“ไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อด้วยรู้สึกกลัว กลัวสิ่งที่มองไม่เห็น เนื้อธรรมชาติ ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุและผล มีการใช้คาถาอาคมเพื่อแสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ อิทธิปาฏิหาริย์ เป็นการพึ่งพาสิ่งต่างๆ ที่อยู่ภายนอก ไม่ได้พึ่งพาตัวเอง...” (พระครูใบฎีกาสุรชัย, สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2556)

แนวคิดที่ 2 ไสยศาสตร์ คือ สิ่งที่ยังมอง มีรากศัพท์มาจากไสยดำ - เป็นการมองไสยศาสตร์ในเชิงความเชื่อที่เป็นความงมงายไร้เหตุผล ไม่สามารถหาสาระหรือแก่นสารอะไรได้ โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับพุทธศาสนาที่เป็นศาสตร์ของปัญญาและเหตุผล ไสยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ถึงแม้จะเป็นที่พึ่งทางใจให้กับคนบางกลุ่มได้ แต่ก็ยังเป็นเพียงชั่วคราวไม่แน่นอนถาวรเหมือนพุทธศาสนา เป็นที่พึ่งที่สร้างความงมงายให้แก่ผู้นับถือและปฏิบัติ กล่าวคือ ไม่สามารถหลุดพ้นจากสิ่งที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ซึ่งถือเป็นวิชาอย่างหนึ่งตามหลักพุทธศาสนา ต้องพึ่งพาสิ่งเหล่านี้อยู่ตลอด โดยไม่คิดจะพึ่งพาตนเองภายใต้พื้นฐานศกยภาพที่ตนมีอยู่ และเชื่อว่าสิ่งที่อยู่เหนือตนเอง เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ที่พร้อมจะมีอำนาจเข้ามาควบคุมหรือดลบันดาลชีวิตของตนเองได้ ตนเองเป็นเพียงเศษเสี้ยวของสิ่งมีชีวิตที่พร้อมจะให้ไสยศาสตร์เข้ามาครอบงำ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นความงมงายเบาปัญญาตามหลักพุทธศาสนา พุทธศาสนาปฏิเสธสิ่งเหล่านี้และถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ใช่วิถีแห่งพุทธะ แต่ในบริบทของสังคมไทย ความเชื่อเช่นนี้ถือเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยมานาน อยู่คู่ขนานไปกับสังคมพุทธ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างหนึ่งตามหลักมานุษยวิทยา ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่ยังมอง ไร้สาระ รากคำเป็นไสยดำ (Black magic) แต่ก็สามารถเป็นที่พึ่งทางใจให้กับคนบางกลุ่มได้ ไสยศาสตร์เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนไทยอย่างมาก เพราะคนไทยเชื่อในจินตนาการที่อยู่เหนือธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เป็นความเชื่อเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมา” (พระมหาไยตะ, สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2555)

“การทำของให้สามิ/ภรรยา กลับมาคืนดี ในวัดบางวัดก็มี... ใช้น้ำมันพราย กระดุกผี” (พระสมุห์อภิเชษฐ, สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2555)

กลุ่มมรวาต

แนวคิดที่ 1 ไสยศาสตร์ คือ การพึ่งพาอาศัยสิ่งอื่น สิ่งภายนอก เช่น สิ่งลึกลับ อำนาจเหนือธรรมชาติ ความศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่างๆ ของผีसाงเทวดา เทพเจ้า เป็นต้น - ไสยศาสตร์เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยากทั้งในเชิงเหตุผลและเชิงทฤษฎีความหมาย แต่สามารถพบเห็นได้ในสังคมไทยปัจจุบัน ถึงแม้ความเจริญทางเทคโนโลยีจะก้าวไกลไปมากก็ตามความเชื่อและการปฏิบัติในเชิงไสยศาสตร์ก็ยังคงดำรงอยู่อย่างเหนียวแน่น ไสยศาสตร์มีทั้งดีและไม่ดี หรือที่เรียกกันว่า ไสยดำกับไสยขาว ช่วยเหลือคนก็ได้ ทำร้ายคนก็ได้ แต่ทั้งหมดอาศัยคาถาเวทมนตร์ และอำนาจเหนือธรรมชาติเข้าช่วย หากไม่มีอำนาจดังกล่าวก็อาจไม่สามารถทำให้ลู่ลวง สำเร็จผลตามความปรารถนาได้ สัญลักษณ์สำคัญที่แสดงถึงความเป็นไสยศาสตร์คือ เวทมนตร์คาถาที่ทำให้เกิดผลบางอย่างตามความเชื่อความศรัทธา โดยความรู้สึกที่ว่าสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งลึกลับมีอยู่จริง และสามารถเข้ามาควบคุมหรือมีอิทธิพลกับสิ่งต่างๆ รอบข้างและชีวิตของมนุษย์ได้ ในสังคมไทยมีความเชื่อเช่นนี้อยู่มาก ไม่เว้นแม้กระทั่งในวงการพุทธศาสนา ความเป็นไสยศาสตร์ก็ยังถูกนำเข้ามาใช้ในการประกอบพิธีกรรมบางอย่าง เช่น การลงนะหน้าทอง การเจิมแป๊ะเมตตามหามงคล การอาบน้ำคั้นเพ็ญ เป็นต้น ตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ของกลุ่มประชากรในแนวคิดดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

“ไสยศาสตร์ เป็นเรื่องคาถา เวทมนตร์ พิธีกรรมที่ทำด้วยความรู้สึก ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งลึกลับ...” (พรเทพ ปิติวิ, สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2555)

“ไสยศาสตร์ คือ สิ่งเร้นลับ ไม่มีคำอธิบาย มีทั้งดีและไม่ดี แง่ดี เช่น การรักษาคันไ้ หมอเป่าส่วนที่ไม่ดี เช่น มนต์ดำ เสกหนังควาย ตะปูเข้าท้อง ใช้คาถาเวทมนตร์ อำนาจเหนือธรรมชาติเข้าช่วย” (ชาติชาย ทรงฤกษ์, สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2555)

แนวคิดที่ 2 ไสยศาสตร์ คือ การทำ คุณไสย มนต์ดำ ทำเสน่ห์ยาแฝด เสกตะปูเข้าท้อง ฯลฯ - ไสยศาสตร์ในความเข้าใจของผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มนี้เป็นไปในแง่ลบ เป็นมนต์ดำ เป็นสิ่งที่มุ่งทำร้ายผู้คน ทำอันตรายศัตรูหรือคนที่ไม่ชอบพอ ด้วยวิธีการที่เหนือธรรมชาติ รวมถึงการใช้อำนาจจากสิ่งลึกลับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิปาฏิหาริย์ต่างๆ เพื่อให้ตนเองเป็นที่รักใคร่หรือสมปรารถนาในเรื่องต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องทางเพศ ทางเมตตามหานิยม เสน่ห์หา หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิเลสตัณหา ราคะระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า “ไสยศาสตร์ คือ เวทมนตร์ วิชามนต์ดำ เสกของ ทำของ ทำคุณไสย เป็นการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์เหนือธรรมชาติ เช่น นักร้องตามห้องอาหารมาลงของ ลงนะ เพื่อให้

แขกคิด หรือการทำเสน่ห์ ทำให้แฟนที่เลิกกันกลับมาหาฉัน” (ไพบูลย์ งามศิลป์พัฒนา, สัมภาษณ์, 30 ธันวาคม 2555)

กล่าวโดยสรุปสำหรับแนวคิดเกี่ยวกับไสยศาสตร์ทั้งในกลุ่มพระสงฆ์และฆราวาส ล้วนมีมุมมองและองค์ประกอบบางส่วนที่คล้ายคลึงกันซึ่งก็คือ การพึ่งพาอาศัยสิ่งอื่น สิ่งภายนอก เช่น สิ่งลึกลับ อำนาจเหนือธรรมชาติ ความศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่างๆ ของผีसाงเทวดา เทพเจ้า โดยใช้เวทมนตร์คาถาอาคม เช่น การปลุกเสกวัตถุมงคล เครื่องรางของขลังต่างๆ และการใช้เป็น เครื่องมือในการบำบัดทุกข์เบื้องต้น สร้างขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้นกับชีวิต อย่างกรณีการลงนะหน้าทอง จันท์มหาเสน่ห์ การเจิมแป้งนะเมตตามหาแมงคด เป็นต้น หากแต่รายละเอียดของแนวคิดและคำอธิบายในกลุ่มฆราวาส พบว่า ฆราวาสส่วนใหญ่มีความเข้าใจไสยศาสตร์ไปในเชิงการทำ คุณไสยมนต์ดำ ทำเสน่ห์ยาแฝด เสกตะปูเข้าท้อง ฯลฯ กล่าวคือ เป็นไสยศาสตร์ในลักษณะการทำอันตรายแก่ผู้อื่น ทั้งนี้อาจเกิดจากการรับรู้และเข้าใจที่ไม่รอบด้าน รวมถึงประสบการณ์ที่ได้รับมามีลักษณะเชิงลบ ภาพลักษณ์ที่มีต่อไสยศาสตร์จึงเป็นความเลวร้าย ลึกลับและน่าสะพรึงกลัว ซึ่งความกลัวกับไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่อยู่ควบคู่กัน โดยสามารถอธิบายได้ว่า ไสยศาสตร์เกี่ยวพันกับความรู้สึกแรกเริ่มขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งก็คือความกลัว กลัวในสิ่งที่ไม่รู้ ไม่เข้าใจ อธิบายไม่ได้ด้วยหลักเหตุผลและหลักการทางวิทยาศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยการ ควบคุมอำนาจอันลึกลับซึ่งเชื่อว่ามีอยู่ในโลก ในธรรมชาติและในจักรวาล เพื่อให้อำนาจนั้นบันดาลให้เกิดผลที่พึงปรารถนา เช่น การรักษาโรค การทำเสน่ห์ยาแฝดให้ผู้คนหลงใหล การสักยันต์ต่างๆ เพื่อความอยู่ยงคงกะพัน การแขวนวัตถุมงคลเพื่อให้พ้นภัย การทำอิทธิปาฏิหาริย์เพื่อให้เกิดผลที่ต้องการ การท่องบ่นคาถา เป็นต้น ในเรื่องไสยศาสตร์ คำว่า “เวทมนตร์คาถา” จึงเป็นคำที่มีบทบาทสำคัญที่สุด ซึ่งเวทมนตร์คาถานี้ได้รับการถ่ายทอดสืบ ๆ กันมา โดยใช้เพื่อให้เกิดความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ แสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาสิ่งต่างๆ ภายนอก ที่มีใช้การพึ่งพาตนเองด้วยสติปัญญาตามหลักพุทธศาสนาอันจะทำให้สิ้นทุกข์สิ้นกิเลสไม่ต้องเกรงกลัวสิ่งอื่นใดอีกต่อไป

ดังนั้น หากพิจารณาวิถีปฏิบัติของชาวพุทธจากกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่เข้าข่ายไสยศาสตร์จากวัดทั้งสอง ตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้และประกอบกับข้อสรุปจากกลุ่มประชากรข้างต้น สามารถจำแนกออกได้ ดังนี้

วัดไร่จิง พระอารามหลวง

- ทำบุญขอพรเทพเจ้าในเชิงเฮี้ย ด้วยการหยอดเหรียญ ธนบัตร

- ทำบุญเสริมบารมี สะเดาะเคราะห์แก้ปีชงกับเทพเจ้า 11 พระองค์
- ทำบุญสะเดาะเคราะห์ตลอดทั้งข้าง (รูปปั้นข้างคู่ด้านหน้าโบสถ์)
- การแก้คุณไสย สะเดาะเคราะห์ รักษาโรคร้ายไข้เจ็บด้วยยาสมุนไพรและคาถาอาคม คุณวง คุณฤกษ์ยาม เจริมรด บูชา कुमारทอง ทำขวัญเรียกขวัญ (กิจกรรมเหล่านี้กระทำการโดยพระสงฆ์ในวัดบางรูปเท่านั้นหรืออีกนัยหนึ่งคือ กิจกรรมปิด ไข้พื้นที่บริเวณกุฏิเป็นที่ประกอบกิจกรรม โดยหาไข้เป็นกิจกรรมเปิดที่เจ้าอาวาสและผู้ที่เกี่ยวข้องจัดให้บริการกับพุทธศาสนิกชนเหมือนเช่นกิจกรรมอื่นๆ)

วัดไผ่ล้อม

- การลงหน้าทองจันทร์มหาเสน่ห์ - การเจิมแป้งนะเมตตามหามงคล
- การสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา เสริมบารมี - การอาบน้ำคั้นเพ็ญ
- ทำบุญเช่าบูชาเหรียญเทพดาประจำวันเกิด - ทำบุญเช่าบูชา कुमारทอง
- ทำบุญค่าพานบูชาครูร่างทรงองค์ कुमारทอง - ทำบุญบูชาท้าวเวสสุวรรณ ท้าวภูเร
- พิธีเทวาภิเษก พานเทพ 8 ทิศ 12 ราศี และปลุกเสก कुमारทอง
- พิธีครอบเศียรไหว้ครูบูรพาจารย์ ชุมมนุสร่างทรงองค์เทพ
- ทำบุญบูชาไหว้พระราหู และจุดธูปบูชาพระราหูคู่มิตรพระเสาร์เสริมบารมีแก้ปีชง

กิจกรรมที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์

จากกิจกรรมในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยที่เข้าข่ายพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์โดยสามารถพิจารณาแบ่งแยกได้อย่างชัดเจนแล้ว มาสู่รูปแบบกิจกรรมหรือวิถีปฏิบัติอีกประเภทหนึ่งที่ไม่สามารถระบุชี้ชัดจัดเข้าพวกไปในส่วนของพุทธศาสตร์หรือไสยศาสตร์ได้อย่างเฉพาะเจาะจง กล่าวคือ เป็นกิจกรรมที่ไม่สามารถอธิบายได้ชัดเจนในเชิงพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากิจกรรมที่ผสมผสานระหว่างความเป็นพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ซึ่งจากการวิจัยเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่าที่มาของกิจกรรมดังกล่าวเกิดจากวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย ที่มีการผสมผสานความเชื่อต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน โดยก่อนที่คนไทยจะรู้จักและนับถือพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท ความเชื่อในผีบางเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ รวมไปถึงศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ก็ได้มีอยู่ก่อนแล้ว และเป็นความเชื่อที่ฝังรากลึกในจิตวิญญาณของผู้คนในดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันนี้ด้วย โดยมีรูปแบบของการปฏิบัติที่เหมือนและแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เช่น ใน หนังสือวรรณกรรมต่าง ๆ มีการกล่าวถึงเรื่องทางไสยศาสตร์อยู่

มากมาย แม้ว่าจะเป็นความเกินเลยของจินตนาการมนุษย์ แต่ก็มีเค้ามูลที่มาจากความเป็นจริง ประเพณี และวิถีปฏิบัติของผู้คนในสมัยนั้น เสาภูชนช้างขุนแผนเป็นวรรณกรรมที่มีเรื่องราวเหล่านี้มากที่สุด เรื่องหนึ่ง

ในสังคมไทย พระพุทธศาสนากับไสยศาสตร์ เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก (ในลักษณะความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน) ดังคำกล่าวที่ว่า “พุทธกับไสยย่อมอาศัยกัน” ทั้งนี้เพราะก่อนที่คนไทยจะนับถือพระพุทธศาสนา ก็นับถือผีมาก่อนแล้ว ช้างยังได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเข้ามาทั้งก่อน และพร้อมกับ พระพุทธศาสนา จึงทำให้ผสมผสานองค์ประกอบของความเชื่อทั้งสามไปด้วยกัน (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2538) ความเชื่อทั้งสามคตินี้เมื่อนับถือคละเคล้าปะปนกันไปจนเกิดเป็นการผสมกลมกลืนของพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยที่ปรากฏผ่านกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ของทั้งสองวัด โดยมีรายละเอียดและคำอธิบาย ดังนี้

วัดไร่จิง พระอารามหลวง

- ทำบุญโลงศพ สะเดาะเคราะห์ ต่อชะตา เสริมดวง บริจาคแก่ศพ ไร่ญาติ
- ทำบุญแก้บนองค์หลวงพ่อวัดไร่จิง ด้วยละครรำ ปะทัด และว่าวที่วัดจัดบริการไว้ให้
- การสวดนพเคราะห์ เจริญพระพุทธรณ์ เสริมชะตา บารมี ในวันส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่
- พิธีมหาพุทธาภิเษก “วัดมุงคลแก้ปีชง 2556” โดยพระเกจิ 108 รูป

วัดไผ่ล้อม

- ทำบุญต่อชะตาซื้อโลงศพให้กับศพผู้ยากไร้ โดยมีการเขียนชื่อ นามสกุล วัน เดือน ปีเกิด ของผู้บริจาคเงินทำบุญ ใส่ลงไป ในโลงศพที่ตั้งจำลองไว้เป็นสัญลักษณ์
- พิธีสวดนพเคราะห์ เจริญพระพุทธรณ์ เสริมบารมี ดำรับหลวงพ่อพูล ส่งท้ายปีเก่ารับพรปีใหม่ เพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต และขอขมากรรม ถอนคำสาบาน ถอนคำสาปแช่ง

กิจกรรมที่มีการผสมกลมกลืนทั้งพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์เหล่านี้ หากนำมาพิจารณาอย่างละเอียดเพื่อหาคำอธิบายถึงการผสมผสานดังกล่าว สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ คือ

1. ด้านรูปธรรม ได้แก่

1.1 ตัวบุคคลที่เรียกว่า พระเกจิอาจารย์ เช่น พระเกจิอย่างหลวงพ่อบุญ วัดไผ่ล้อม และหลวงพ่่าน้ำฝน ผู้สืบสานพระเวททายาทศิษย์เอกหลวงพ่อบุญ ความหมายโดยนัยของ

พระเกจิอาจารย์ เป็นชื่อเรียกหนึ่งของพระสงฆ์ที่ศึกษาไสยเวทวิทยาและมีความเชี่ยวชาญในการใช้ไสยศาสตร์ อาทิเช่น การปลุกเสกเครื่องรางของขลัง การแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ที่เหนือธรรมชาติต่างๆ ซึ่งในลักษณะนี้กล่าวได้ว่า หนึ่งในพระรัตนตรัยที่เป็นอีกสัญลักษณ์หนึ่งของพุทธศาสนา คือ พระสงฆ์ เมื่อได้มีการศึกษาและปฏิบัติในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ก็จัดเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นรูปธรรมของการผสมผสานตัวแทนความเป็นพุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์ได้ เพราะนอกจากพระเกจิจะศึกษาพระธรรมคำสอนแล้ว ท่านยังศึกษาไสยศาสตร์ควบคู่ไปด้วย

1.2 กิจกรรมหรือพิธีกรรม เช่น พิธีมหาพุทธาภิเษก “วัตถุมงคลแก้ปญสง 2556” โดยพระเกจิ 108 รูป พิธีเทวาภิเษก พานเทพ 8 ทิศ 12 ราศี และปลุกเสกวัตถุมงคล การสวดนพเคราะห์ เจริญพระพุทธรูป เสริมชะตา บารมี เป็นต้น ที่มีการใช้ตัวแทนความเป็นพุทธศาสตร์ เช่น พระสงฆ์ บทสวดในพุทธศาสนา พระพุทธรูปหรือพระประธานในพระอุโบสถเป็นองค์ประกอบหลักในการประกอบพิธีกรรม ทั้งนี้เพื่อให้บังเกิดผลสัมฤทธิ์ทางไสยศาสตร์ เช่น ความเข้มแข็งของวัตถุมงคลที่เกิดจากการนั่งปรกอธิษฐานจิตของพระเกจิ ซึ่งบ่งบอกถึงการพึ่งพาอาศัยสิ่งภายนอก หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์จากวัตถุที่ผ่านการปลุกเสก เพื่อส่งผลในทางที่ดี ที่ปรารถนา เป็นส่วนหนึ่งของการเสริมอำนาจ วิชา บารมี ความสำเร็จให้กับชีวิต พร้อมกับการปิดเป่าสิ่งเลวร้าย อัปมงคลให้มลายหายไป

1.3 สถานที่ประกอบพิธีกรรม เช่น ในวัดและพระอุโบสถ สถานที่สำคัญซึ่งแสดงถึงสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา ถูกนำไปใช้ในการประกอบพิธี กรรมการแก้บน จากการบนบานศาลกล่าวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ เช่น องค์หลวงพ่อดำ ไร่จิง หลวงพ่อพูลวัดไผ่ล้อม เป็นต้น โดยวิธีการจุดประทัด ถวายว่าว ถวายละครรำ ซึ่งการบนบานนั้นจัดเป็นพฤติกรรมที่เข้าข่ายไสยศาสตร์อย่างหนึ่ง เพราะเป็นการพึ่งพาอาศัยอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อให้คลี่คลายตามความปรารถนา แต่สิ่งที่คุณบนบานเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนความเป็นพุทธศาสตร์ เช่น พระพุทธรูป พระสงฆ์ เป็นต้น ทำให้จัดว่าเป็นอีกกิจกรรมหนึ่ง ที่เรียกว่าเป็นการผสมผสานระหว่างพุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์ได้เช่นกัน นอกจากนี้ยังมีพิธีครอบเศียร ไหว้ครูบูรพาจารย์ ชุมมนูร่างทรง องค์เทพ โดยผู้ประกอบพิธีหรือเจ้าพิธีเป็นพระสงฆ์ (พุทธศาสตร์) มีการใช้ขนบธรรมเนียม ประเพณีการไหว้ครู บูชาครูที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยใช้เศียรหรือศีรษะเทพเจ้าในคติพราหมณ์มาเป็นเครื่องมือในการประกอบพิธี และที่สำคัญผู้เข้าร่วมพิธี ส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มที่เป็นร่างทรงองค์เทพต่างๆ (ผี) ทำให้ในขณะประกอบพิธีอาจมีลักษณะอาการของบุคคลเหล่านี้ที่ผิดไปจาก

ปกติ เช่น มีอาการเหมือนเทพเจ้าเข้ามาประทับทรง หรือลุกขึ้นแสดงท่าทางแปลกประหลาดในลักษณะที่เรียกว่า ของขึ้น เป็นต้น

1.4 ตัวมนต์ ตัวคาถาอาคม มีการใช้บทสวดทางพุทธศาสนาร่วมด้วย เช่น ในพิธีพุทธาภิเษก จะมีการใช้บทสวดธัมมจักรกัปปวัตตสูตร และ พระสูตรต่างๆที่ถือว่าเป็นพระพุทธรูปมนต์แต่ละสูตรมารวมกัน โดยเชื่อว่าบทสวดดังกล่าวจะเป็นการสร้างพลังศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ที่เหนือธรรมชาติ เป็นการปลุกพลังหรือเรียกอำนาจลึกลับต่างๆ เข้ามาบรรจรรวมอยู่ในวัตถุมงคลเหล่านั้น ทำให้เกิดคุณค่าในทางความเข้มขลังทางไสยศาสตร์ขึ้นมา

2. ด้านนามธรรม ได้แก่

2.1 เจตนาการนำไปใช้ประโยชน์และความเข้าใจในวัตถุมงคล หรือกิจกรรมที่ประกอบนั้นๆ หากเข้าใจว่าเป็นอนุสติระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เพื่อทำให้ตนเองปฏิบัติตามแนวทางพุทธธรรม ก็เป็นพุทธศาสตร์ แต่ถ้าเป็นเรื่องความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ อันเกิดด้วยพลังอำนาจจากสิ่งภายนอกที่ผู้บูชาหรือผู้เข้าร่วมพิธีศรัทธา ยึดถืออยู่นั้น ก็เป็นเรื่องไสยศาสตร์ เช่น ในวิถีชีวิตประจำวันของผู้ใช้รถ หลายคนมีการติดตั้งพระบูชา หรือรูปหล่อของหลวงพ่อบุญต่าง ๆ ไว้ในรถ เพื่อหวังจะให้ท่านช่วยทำให้แคล้วคลาดจากอุบัติเหตุ การกระทำเช่นนี้ถือว่าเป็นไสยศาสตร์ และท้ายที่สุดแล้วอุบัติเหตุก็สามารถเกิดขึ้นได้เช่นกัน ไม่แตกต่างจากผู้ไม่ได้บูชาติดตั้งวัตถุมงคลแต่อย่างใด หากหลงลืมการใช้สติและความไม่ประมาทในการขับรถ

2.2 การนั่งปรกปลุกเสกอธิษฐานจิต (เจริญจิตตภาวนา) หรือสวดมนต์เพราะเหตุเจริญพระพุทธมนต์ สะเดาะเคราะห์เสริมบารมี เพื่อก่อเกิดพลังอำนาจ ในด้านพุทธคุณ โดยเฉพาะถ้าเป็นพระพุทธรูป พระเครื่อง พระบูชา ซึ่งได้ผ่านกรรมวิธีการบรรจุพุทธคุณ วิทยคาถา และพุทธปริมาภิเษก สามารถใช้เป็นเครื่องรางของขลัง ค้ำครองป้องกันภัยอันตราย ตลอดจนอำนาจสิริมงคลให้กับผู้สักการะบูชาได้ นั่นหมายถึงเป็นการคาดหวังผลในเชิงไสยศาสตร์มากกว่าพุทธศาสตร์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เหตุที่เรื่องพุทธคุณ ถูกนำมากล่าวไว้ในส่วนของกิจกรรมที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ เนื่องจากเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับวัตถุที่สื่อถึงพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูป รวมทั้งอนุภาพในการคลบ้นดาลให้เกิดผลในทางที่ดี เป็นสิริมงคลกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมสวดมนต์เพราะเหตุเจริญพระพุทธมนต์ เป็นต้น โดยหากพิจารณาอย่างถ่องแท้จากการศึกษาพบว่า ประเด็นเรื่องพุทธคุณ สามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ตามคำอธิบาย ดังนี้

1. เป็นรูปแบบของไสยศาสตร์ประเภทหนึ่ง – พุทธคุณในความเชื่อสำหรับบุคคลบางกลุ่ม จัดรวมอยู่ในส่วนของไสยศาสตร์ที่เป็นไสยขาว เพราะเป็นหนึ่งในวิชาทางไสยศาสตร์ กล่าวคือ วิชาพุทธคุณ เรียนแล้วนำไปใช้ในการช่วยรักษาคนที่โดนกระทำด้วยคุณไสย และยังช่วยผู้ตกทุกข์ร้อนใจให้พ้นจากทุกข์ โดยใช้วิชาพุทธคุณในการช่วยเหลือ ผ่านการใช้คาถาต่างๆที่พระพุทธรูปเจ้าท่านได้นำแสดงไว้มาใช้ให้เกิดความขลัง เช่น ทำให้เกิดเป็นเมตตามหานิยม มหาอำนาจ โภกทรัพย์ โดยวิธีการนำมาสัก นำมาเขียน นำมาเป่า นำมาเสก ลงสู่ร่างกาย หรือวัตถุมงคล โดยมีเงื่อนไขข้อปฏิบัติและกฎข้อห้ามต่างๆ ที่ต้องยึดถือ เช่น ต้องประพฤติตามหลักศีล 5 เป็นเบื้องต้น หากละเมิดหรือทำผิดกฎข้อห้ามวิชาพุทธคุณก็สามารถเสื่อมและดับลงได้

2. เป็นการแผ่พลังพุทธานุภาพที่เกิดขณะพระพุทธรูปเจ้าทรงตรัสรู้ บรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ – เมื่อครั้งพุทธกาลในขณะที่เจ้าชายสิทธัตถะทรงสำเร็จมรรคผล เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้มีเหตุอัศจรรย์เกิดขึ้น กล่าวคือ เกิดนิพพรมรังสีจากการตรัสรู้แผ่กระจายไปทั่วทุกทิศ ทุกแห่งหนบนพื้นพิภพแห่งนี้ทั้งมนุษย์ภูมิและเทวภูมิ ซึ่งอานุภาพของรังสีดังกล่าวยังคงสถิตอยู่นับแต่ครั้งพุทธกาลจวบจนบัดนี้ เปรียบเสมือนการอุบัติขึ้นของดวงอาทิตย์ที่แผ่ขยายพลังงานความร้อนกระจายไปทั่วทุกหนแห่ง สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการใดการหนึ่ง เช่น นำมาบรรจุลงในวัตถุมงคลหรือพระเครื่อง พระบูชา ผ่านสื่อบุคคลที่เรียกว่า พระเกจิอาจารย์ ผู้ทรงศีลจริยวัตรสมบูรณ์งดงามที่เป็นผู้รวบรวมพลังพุทธคุณดังกล่าว โดยอาศัยการอธิษฐานจิตร่วมด้วย ซึ่งอำนาจของพุทธคุณนั้นยังมีความสัมพันธ์กับพระสงฆ์ที่ เป็นผู้สร้างอีกด้วย เพราะหากพระสงฆ์รูปนั้นสำเร็จอภิญญาจิต และฌานสมาบัติขั้นสูงสุด อำนาจพุทธคุณย่อมจะมีพลังศักยภาพเพิ่มมากขึ้น โดยเชื่อว่าสามารถป้องกันรักษาโรค ป้องกันภัย แก่คุณไสย ช่วยให้แคล้วคลาดปลอดภัย มีเมตตามหานิยม ช่วยให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าในกิจการงาน ทำให้มีชื่อเสียง มีอำนาจปราศจากศัตรู เป็นต้น

3. คุณของพระพุทธรูปเจ้า – พระธรรมปิฎก (2546) ได้ให้ความหมายของพุทธคุณไว้ว่า เป็นคุณของพระพุทธรูปเจ้า 3 ประการ คือ พระบริสุทธิคุณ พระปัญญาคุณ และพระกรุณาคุณ คำว่า “คุณ” มี 2 ความหมาย คือ คุณความดี หมายถึงความดีของท่าน กับคุณประโยชน์ หมายถึงอุปการะที่ท่านมีต่อเรา คำว่า “พุทธคุณ” ก็อาจหมายถึงทั้ง 2 อย่าง หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนความดีของพระพุทธรูปเจ้า นั้นมี 9 ประการ เรียกว่า พระพุทธรูปคุณ 9 หรือนวทรคุณ คือ 1. อรหัง เป็นผู้สิ้นกิเลส ไม่มีความคิดร้ายใดๆ ในพระทัยเลย 2. สัมมาสัมพุทธ เป็นผู้ตรัสรู้ธรรมอย่างถูกต้องด้วยพระองค์เอง 3. วิชชาจรณสัมปັນโน ทรงพร้อมด้วยความรู้พิเศษ 8 ประการ ทั้งมีความประพฤติดีครบ

15 อย่าง 4. **สุคติ** เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว คือเสด็จไปยังแห่งใดก็มีแต่ทรงทำสิริมงคลแก่มหาชนไม่เบียดเบียนใคร 5. **โลกวิทู** ทรงรู้แจ้งโลก คือ ทรงรู้จักโลกเป็นอย่างดี 6. **อนุตตโร ปุริสทัมมสารถิ** ทรงสามารถฝีกอบรมคนที่ควรฝึกได้ดีเยี่ยม 7. **สัตตา เทวมนุสสานัง** ทรงเป็นครูทั้งมนุษย์และเทวดา 8. **พุทโธ** เป็นผู้เบิกบานแล้ว ทรงถึงซึ่งความสุขสุดยอดแล้ว ไม่มีทุกข์ 9. **ภควา** ทรงเป็นผู้จำแนกธรรม คือทรงสามารถอย่างยอดเยี่ยมในการหยิบยื่นธรรมให้แก่บุคคลต่างเพศ ต่างวัย และต่างนิสัยใจคอ

สังเกตเห็นได้ว่าพุทธคุณทั้ง 9 ประการนั้น มาจากบทสวดมนต์ที่อยู่ในหมวด พุทธานุสสติ (บทสรรเสริญพระพุทธรูป) หากผู้ใดสวดมนต์แปล ก็จะทราบในความหมายเหล่านี้ดี แต่ พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ มักจะละเลยหรือมองข้ามไป และในพระคุณ 3 ประการข้างต้น ข้อที่เป็นหลักและกล่าวถึงทั่วไปในคัมภีร์ต่าง ๆ มี 2 ข้อ คือ ปัญญา และกรุณา ส่วนบริสุทธิคุณ เป็นพระคุณเนื่องอยู่ในพระปัญญาแล้ว เพราะเป็นผลเกิดจากการตรัสรู้ คัมภีร์ทั้งหลายจึงไม่แยกไว้เป็นข้อหนึ่งต่างหาก นอกจากนี้พระคุณทั้ง 9 ประการ กล่าวโดยย่อได้เป็น 2 ประการ คือ 1. **อตฺตหิตสมบัตติ – ความถึงพร้อมแห่งประโยชน์ตน** คือทรงบำเพ็ญส่วนพระองค์เองเสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้ว พระคุณข้อนี้มุ่งเอาพระปัญญาเป็นหลัก เพราะเป็นเครื่องให้สำเร็จพุทธภาวะ คือความเป็นพระพุทธรเจ้า และความเป็นอตฺตนาถะ คือพึ่งตนเองได้ 2. **ปรหิตปฏิบัติ – การปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น** คือทรงบำเพ็ญพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น พระคุณข้อนี้มุ่งเอาพระกรุณาเป็นหลัก เพราะเป็นเครื่องให้สำเร็จพุทธกิจคือหน้าที่ของพระพุทธรเจ้า และความเป็นโลกนาถ คือเป็นที่พึ่งของชาวโลกได้ พุทธคุณ 9 ประการนั้นเมื่อย่อลงมาก็จะได้เป็น 2 ประการข้างต้น กล่าวคือ ข้อ 1, 2, 3 และ 5 เป็นส่วนอตฺตหิตสมบัตติ ข้อ 6 และ 7 เป็นส่วนปรหิตปฏิบัติ ส่วนข้อ 4, 8 และ 9 เป็นทั้งอตฺตหิตสมบัตติและปรหิตปฏิบัติ (พระราชวิริยาลังการ, สัมภาษณ์, 4 ธันวาคม 2555)

โดยสรุปจากการศึกษาพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย ที่มีการผสมกลมกลืนระหว่างกันจนเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย ในส่วนของข้อมูลที่ได้สังเกตและสัมภาษณ์จากการเก็บข้อมูลภาคสนามนั้น สามารถสรุปเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 4-1 แสดงการจำแนกวิถีปฏิบัติตามเกณฑ์พุทธศาสตร์ ไสยศาสตร์ และกิจกรรมผสม

วัด	กิจกรรมพุทธศาสตร์	กิจกรรมพุทธผสมไสย	กิจกรรมไสยศาสตร์
ไร่จิง	<ul style="list-style-type: none"> - การทำบุญตักบาตร - ฟังพระธรรมเทศนา - การสืบทอดกรรมฐาน - การทำวัตรสวดมนต์ - การบรรพชาอุปสมบท - ทำบุญค่าดอกไม้ รูป เทียนทอง กราบสักการะหลวงพ่อดาวไร่จิง - การถวายสังฆทานเวียน - การทำบุญไถ่ชีวิตโค กระบือ - การเช่าพระบูชาวัตถุมงคลหลวงพ่อดาวไร่จิง - ทำบุญพระพุทธรูปปางประจำวันเกิด - ทำบุญตักบาตรสดางค์ - ทำบุญหยอดเหรียญผู้อัดโน้มนั้บูชาพระเกจิชื่อดัง - ทำบุญปิดทองพระพุทธรูปปางจำลอง - ทำบุญไหว้พระธาตุ 12 ราศีประจำวันเกิด - ทำบุญบูชาพระบรมสารีริกธาตุ - ทำบุญน้ำมันตะเกียงบูชาองค์หลวงพ่อดาวไร่จิง - ทำบุญน้ำมันต์หลวงพ่อดาวไร่จิง 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำบุญโลงศพ สะเดาะเคราะห์ต่อชะตา เสริมดวง บริจาคแก่ศพไร้ญาติ - ทำบุญแก้บนองค์หลวงพ่อดาวไร่จิง ด้วยละครรำ ปะทัด และว่าวที่วัดจัดบริการไว้ให้ - การสวดนพเคราะห์ เจริญพระพุทธมนต์ เสริมชะตา บารมี ในวันสงฆ์ทำปีเก่าต้อนรับปีใหม่ - พิธีมหาพุทธาภิเษก “วัตถุมงคลแก้ปีชง 2556” โดยพระเกจิ 108 รูป 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำบุญขอพรเทพเจ้าไล่ซึ่งเอื้อด้วยการหยอดเหรียญ ธนบัตร - ทำบุญเสริมบารมี สะเดาะเคราะห์แก้ปีชงกับเทพเจ้า 11 พระองค์ - ทำบุญสะเดาะเคราะห์ลอดท้องช้าง (รูปปั้นช้างคู่หน้าโบสถ์) - การแก้คุณไสย สะเดาะเคราะห์รักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยยาสมุนไพรและคาถาอาคม ดูดวง ดูฤกษ์ยาม เจิมรด บูชากุมารทอง ทำขวัญเรียกขวัญ (กิจกรรมเหล่านี้กระทำการโดยพระสงฆ์ในวัดบางรูปเท่านั้นหรืออีกนัยหนึ่งคือ กิจกรรมปิด ใช้พื้นที่บริเวณกุฏิเป็นที่ประกอบกิจกรรม โดยหาใช่เป็นกิจกรรมเปิดที่เข้าอาวาสและผู้ที่เกี่ยวข้องจัดให้บริการกับพุทธศาสนิกชนเหมือนเช่นกิจกรรมอื่นๆ ไม่)
ไผ่ล้อม	<ul style="list-style-type: none"> - การทำบุญตักบาตร - ฟังพระธรรมเทศนา - การทำวัตรสวดมนต์ - การบรรพชาอุปสมบท - การถวายสังฆทานเวียน 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำบุญต่อชะตาซื้อโลงศพให้กับศพผู้ยากไร้ โดยมีการเขียนชื่อ นามสกุล วัน เดือน ปีเกิดของผู้บริจาคเงินทำบุญไถ่ลงไป ในโลงศพที่ตั้งไว้ 	<ul style="list-style-type: none"> - การลงนะหน้าทองจันทร์มหาเสน่ห์ - การเจิมแป้งนะเมตตามหามงคล - การอาบน้ำคั้นเพ็ญ

วัด	กิจกรรมพุทธศาสตร์	กิจกรรมพุทธสมัย	กิจกรรมไสยศาสตร์
ไผ่ล้อม (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> - ทำบุญพระพุทธรูปปางประจำวันเกิด - ทำบุญค่าดอกไม้ รูป เทียนทอง ถวายหลวงพ่อบุญ - ทำบุญหยอดเงินใส่ตู้บริจาค ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าบำรุงการศึกษา พระสงฆ์ สามเณร - ทำบุญพวงมาลัย หมากพลู ถวายหลวงพ่อบุญ - ทำบุญสมทบทุนสร้างวิหาร หลวงพ่อบุญ 	<ul style="list-style-type: none"> - พิธีสวนพเคราะห์เจริญพระพุทธรณ์เสริมบารมี ดำรับ หลวงพ่อบุญ ส่งท้ายปีเก่า รับพร ปีใหม่ เพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต และขอขมากรรม ถอน คำสาบาน ถอนคำสาปแช่ง 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำบุญเช่าบูชากุมารทอง - การสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาเสริมบารมี - ทำบุญเช่าบูชาเหรียญเทพดาประจำวันเกิด - ทำบุญค่าพานบูชาครูช่างทอง องค์กุมารทอง - ทำบุญบูชาท้าวเวสสุวรรณ ท้าว กุเวร - ทำบุญบูชาไหว้พระราหู และ จุฑาบูชาพระราหูคู่มิตรพระ เสาร์เสริมบารมีแก้ปีชง - พิธีเทวาภิเษก พานเทพ 8 ทิศ 12 ราศี และปลุกเสกกุมารทอง - พิธีครอบเศียรไหว้ครู บูรพาจารย์ ชุมมนูรช่างทอง กั เทพ

วิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยที่มีทั้งแบบพุทธศาสตร์ เช่น การถวายสังฆทาน การทำบุญ ตักบาตร ฟังพระธรรมเทศนา การ ทำบุญบูชาพระบรมสารีริกธาตุ ฯลฯ รวมทั้งแบบไสยศาสตร์ เช่น การลงนะหน้าทองจันท์มหาเสน่ห์ การเจิมแป้งนะเมตตามหามงคล ฯลฯ นั้น ยังมีกิจกรรมที่เป็นวิถีปฏิบัติอีกรูปแบบหนึ่งที่มีการผสมกลมกลืนของทั้งสองความเชื่อและความศรัทธา โดยเป็นการแสดงออกถึงลักษณะของพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ อาทิเช่น กรณีการทำบุญโลงศพ ที่จัดเป็นกิจกรรมที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ เนื่องจากการกระทำเพื่อหวังผลในการสะเดาะเคราะห์ ต่อชะตา เสริมดวง โดยใช้วิธีการเขียนชื่อ นามสกุล วัน เดือน ปีเกิด ของผู้บริจาค ใส่ลงในโลงศพที่ตั้งไว้ พร้อมกับใส่เงินทำบุญลงในตู้รับบริจาค และทางวัดจะนำเงินเหล่านั้นไปทำการซื้อโลงศพให้กับศพผู้ยากไร้ตามวัตถุประสงค์ที่ได้รับ จากรูปแบบพฤติกรรมกรรมการทำบุญที่ต้องการให้ชีวิตตัวเองดีขึ้นผ่านการสะเดาะเคราะห์ ต่อชะตา เสริมดวง ด้วยการซื้อโลงศพและผู้ตาย (ผี) เป็นเครื่องมือสนองความเชื่อในเรื่องของการต่ออายุ ทำให้จากคนที่ชะตาขาดอาจบรรเทาเบาบางลงได้ สิ่งเลวร้ายที่เกิดขึ้นในชีวิต ผีหรือผู้ตายก็อาจเป็นผู้รับแทนเราไป ซึ่งเป็นการกระทำเชิงสัญลักษณ์ตามความเชื่อและ

การแนะนำจากบุคคลบางกลุ่ม เช่น หมอคู เป็นต้น การบริจาค โลงศพให้กับผู้ยากไร้หรือศพไร้ญาติ ตามหลักพุทธศาสนา (พุทธศาสตร์) ก็จัดเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการบริจาคทาน เป็นการให้ปันวัตถุ สิ่งของแก่ผู้สมควรได้รับ แต่ประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ เกิดจากวิธีการนำการให้ทาน ดังกล่าว มาผูกโยงกับเรื่องของความตาย การสะเดาะเคราะห์ ต่อชะตา หวังพึ่งอำนาจจากสิ่งภายนอก ให้บังคับเข้ามาภายในชีวิตตน เป็นการกระทำบนพื้นฐานหลักการที่เป็นพุทธศาสตร์แต่ใช้วิธีการและ วิธีคิดแบบไสยศาสตร์

นอกจากนั้นยังมี พิธีมหาพุทธาภิเษก “วัตถุมงคลแก่ปีชง 2556” โดยพระเกจิ 108 รูป ที่จัดขึ้น โดยวัดไร่จิง ซึ่งมีเหตุผลและหลักฐานเชิงประจักษ์ประกอบการสนับสนุนแนวคิดนี้ โดยประการที่ หนึ่ง การใช้พระพุทธรูป หรือพระบูชาของคหังพ่อดาวไร่จิงเป็นสื่อวัตถุหลักในการเข้าร่วมพิธีปลุกเสก รวมถึงผู้ประกอบพิธีกรรมที่เป็นพระสงฆ์ (พระเกจิอาจารย์) กับการใช้บทสวดทางพุทธศาสนา ที่ เรียกว่า บทชัมมจักรกัปปวัตตสูตร และ พระสูตรต่างๆที่ถือว่าเป็นพระพุทธรูปแต่ละสูตรมารวมกัน เพื่อทำการปลุกเสกวัตถุมงคลต่างๆ ให้มีพลังอำนาจความเข้มขลังขึ้นมา โดยกระทำการท่ามกลาง สถานที่สำคัญทางศาสนา เช่น ภายในพระอุโบสถ ที่มีการยึดโยงด้วยสายสิญจน์จากองค์พระประธาน แผ่ขยายไปยังมณฑลพิธีรอบๆ เสมือนหนึ่งองค์พระปฏิมาเป็นประธานเจ้าพิธีร่วมในการประกอบ กิจกรรมด้วย ซึ่งหากใช้เกณฑ์การพิจารณาที่ได้กำหนดไว้ สามารถกล่าวได้ว่าสิ่งเหล่านี้ได้เข้าข่ายความ เป็นพุทธศาสตร์แล้วเพราะมีวัตถุที่สื่อถึงพระพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปหรือพระเครื่องที่เข้าร่วม ปลุกเสก เป็นต้น ประการที่สอง สาเหตุที่มีความเป็นไสยศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากองค์ประกอบ ของพุทธศาสตร์ข้างต้นเหล่านั้น เมื่อนำมารวมกันแล้วมีเป้าหมายที่การทำให้วัตถุหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งมี พลังอำนาจในเชิงความศักดิ์สิทธิ์ ความเข้มขลัง ก่อให้เกิดอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ขึ้นมา วิธีการนำ องค์ประกอบทางพุทธศาสตร์เพื่อยังผลสัมฤทธิ์ให้เกิดขึ้นในเชิงไสยศาสตร์ โดยอาศัยขั้นตอนกรรมวิธี ทางไสยเวทนั้น นับเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ยืนยันถึงการผสมกลมกลืนระหว่างพุทธศาสตร์และ ไสยศาสตร์ได้เป็นอย่างดี

บทที่ 5

พฤติกรรมบุญพาณิชย์กับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย

ในบทนี้จะเป็นการศึกษาพฤติกรรมที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุญพาณิชย์กับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจในประเด็นดังกล่าว การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษากลุ่มประชากรในความหมาย และข้อเท็จจริงจากวิถีปฏิบัติ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม รวมถึงผลการศึกษาของการผสมกลมกลืนระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย เพื่อประกอบการศึกษาวิเคราะห์ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. พุทธพาณิชย์ ไสยพาณิชย์ และบุญพาณิชย์ กับกิจกรรมในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย

พุทธพาณิชย์

ความหมายของคำว่า “พุทธพาณิชย์” ตามความเข้าใจของกลุ่มประชากรที่ศึกษา ทั้งกลุ่มพระสงฆ์และฆราวาส ส่วนใหญ่มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ มองว่าเป็นกิจกรรมหรือกระบวนการที่อาศัยช่องทางความเชื่อและความศรัทธาในพุทธศาสนาไปสู่การแสวงหาผลประโยชน์ในทางพาณิชย์ทุกรูปแบบ โดยส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในหลักธรรมที่ส่งผลต่อการปฏิบัติอันผิดไปจากแนวทางคำสอนที่แท้จริง เช่น การรับบริจาคเงินหรือปัจจัยจากญาติโยมผู้มีจิตศรัทธา เพื่อการสมทบทุนสร้างสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัด โดยเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น ไม่เหมาะสมกับสมณะวิสัย หรือเพื่อนำไปใช้ในวัตถุประสงค์อื่นที่ขัดต่อพระธรรมวินัย มาเป็นข้ออ้างหรือเหตุผลในการทำกิจกรรม เป็นพฤติกรรมการขายความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ซึ่งบางกรณีอาจมีวัตถุประสงค์ เหยียดต่างๆ รวมถึงพระพุทธรูป รูปเคารพของเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงให้เป็นสิ่งตอบแทนกับผู้ทำบุญบริจาคด้วย โดยจากคำให้สัมภาษณ์ของกลุ่มประชากรที่ศึกษาในประเด็นพุทธพาณิชย์ สามารถนำมาประมวลผลและวิเคราะห์หาข้อสรุปเป็นแนวคิดต่างๆ ได้ดังนี้

กลุ่มพระสงฆ์และกลุ่มฆราวาส

แนวคิดที่ 1 พุทธพาณิชย์ คือ การนำเอาพุทธศาสนาไปแสวงหาผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ มีการลงทุน ผลตอบแทนคือกำไร โดยส่วนหนึ่งเป็นการอาศัยหลักคำสอนหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการหาประโยชน์ เช่น การหาเงินเข้าวัดโดยการขายความเชื่อเรื่องบุญ

เป็นต้น - การนำพุทธศาสนาไปแสวงหาผลประโยชน์ หรือที่เรียกว่า “พุทธพาณิชย์” มีหลายรูปแบบหลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับวิธีการและกลยุทธ์ที่ใช้ เช่น หาประโยชน์จากการเช่าบูชาพระเครื่อง พระบูชา การถวายสังฆทานเวียน การทำบุญหยอดเงินใส่ตู้บริจาคประเภทต่างๆ การทำบุญไถ่ชีวิตโค-กระบือ ฯลฯ โดยมีฐานคิดของกิจกรรมที่มุ่งเน้นจำนวนเงินบริจาคจากญาติโยมเป็นหลัก พุทธพาณิชย์จึงเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเกือบทุกวัดในประเทศไทย ตัวอย่างเช่นวัดไร่จิงที่มีญาติโยมเข้ามากราบสักการะองค์หลวงพ่อวัดไร่จิง ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางดึงดูดศรัทธาจากญาติโยมพุทธศาสนิกชนทั่วไปให้เข้ามาทำบุญใช้บริการกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด เช่น การเช่าบูชาพระเครื่อง พระบูชาองค์หลวงพ่อวัดไร่จิง เป็นต้น เป็นการใช้พื้นที่และสิ่งเคารพทางศาสนาอย่างวัดและองค์หลวงพ่อวัดไร่จิงที่มีผู้คนให้ความเคารพนับถือ มาเป็นเครื่องมือสร้างรายได้เพื่อร่วมสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดขึ้น ทั้งกิจกรรมสาธารณประโยชน์เพื่อสังคม การก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ภายในวัด เช่น ห้องน้ำ ลานจอดรถ ศาสนสถาน ฯลฯ และเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารทรัพยากรบุคคล (เงินเดือนพนักงานและเจ้าหน้าที่ประจำของวัด) รวมไปถึงค่าสาธารณูปโภคต่างๆ (ค่าน้ำ ค่าไฟ) เป็นต้น

ลักษณะอีกประการหนึ่งของพุทธพาณิชย์คือ การนำสิ่งที่พุทธศาสนิกชนให้ความเคารพศรัทธา เช่น พระเครื่อง สังฆทาน มาทำการค้า โดยกระทำในลักษณะการโฆษณาชวนเชื่อ ทั้งในรูปแบบการแลกเปลี่ยน การซื้อ-ขาย จำหน่าย จ่าย แจก ภายใต้เงื่อนไขที่ทางวัดเป็นผู้กำหนด เป็นการสร้างแรงจูงใจของการทำบุญด้วยของสมนาคุณที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา แต่ทั้งหลายทั้งปวงขึ้นอยู่กับศรัทธาของญาติโยมที่สมัครใจจะเช่าบูชา ทำบุญหรือรับบริการ ซึ่งทางวัดไม่ได้บังคับ เพียงแต่สร้างกลยุทธ์แผนการตลาดเพื่อเพิ่มจำนวนเงินจากการทำบุญด้วยสิ่งที่เป็นความเชื่ออันเกี่ยวเนื่องด้วยพุทธศาสนา อย่างกรณีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ว่าพระเครื่อง พระบูชาขององค์หลวงพ่อวัดไร่จิงรุ่นนี้มีจำนวนจำกัด ทำให้ญาติโยมผู้สนใจต้องรีบจับจองก่อนจะหมด หรือแม้กระทั่งเป็นรุ่นที่สร้างจากเศษชิ้นส่วนของฐานชุกชีที่ประดิษฐานองค์หลวงพ่อ รวมถึงพระพิมพ์ พระเนื้อผงหลวงพ่อวัดไร่จิงที่เป็นรุ่นที่สร้างจากแผ่นกระเบื้องเก่าที่เคยใช้ฝังหลังคาพระอุโบสถ เป็นต้น

การพิจารณาประเด็นพุทธพาณิชย์ว่าเป็นการอาศัยความเชื่อทางพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนมาทำในรูปแบบการค้าเชิงพาณิชย์ เป็นความเชื่อความศรัทธาในพระรัตนตรัย (พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์) ตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา โดยนำพื้นฐานความเชื่อดังกล่าวมาแปลงเปลี่ยนและตีเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ แล้วนำมาจำหน่าย จ่าย แจกให้กับญาติโยม ภายในวัดซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นสัญลักษณ์หนึ่งทาง

พุทธศาสนา เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีเรื่องของบุญหรือการทำบุญมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการค้าขายความเชื่อดังกล่าว จนอาจมองเป็นส่วนหนึ่งของช่องทางการขายบุญไปด้วย เช่น การจัดงานบุญตามเทศกาลต่างๆ เช่น งานเทศกาลประจำปีนมัสการปิดทองหลวงพ่อวัดไร่จิง งานประจำปีพิธีไหว้ครูบูรพาจารย์หลวงพ่อพลวัดไผ่ล้อม เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดหารายได้เข้าวัด และนำไปใช้ในกิจการต่างๆ ทั้งในเชิงสาธารณณะและเชิงปัจเจก ซึ่งกิจกรรมงานบุญดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดเรื่องบุญในพุทธศาสนา มีบุญเป็นจุดร่วมของทั้งฝ่ายวัดและญาติโยม กล่าวคือ มาร่วมงานวัดและบริจาคเงินทำบุญ วัดที่ถือเป็นแหล่งสร้างบุญ ศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนซื้อ-ขายบุญ ก็มีรายได้ พร้อมกับมีบุญเป็นสิ่งตอบแทนให้ ในทางกลับกันญาติโยมที่ต้องการจะได้บุญก็เข้ามาที่วัดเพื่อทำบุญถวายเงินและนำบุญกลับไป การหารายได้จากทุกกิจกรรมที่วัดจัดขึ้น ภายใต้กระแสแห่งบุญที่แทรกซึมอยู่ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยทำให้พุทธพาณิชย์เป็นสิ่งที่พบเห็นได้จลจลตา

การใช้ส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับหลักคำสอนทางพุทธศาสนา มาแปรเปลี่ยนเป็นต้นทุนทางธุรกิจเพื่อการดำเนินการแสวงหาช่องทางทำรายได้อย่างเป็นระบบ เช่น เรื่องการทำบุญทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา กิจกรรมดังกล่าวอาจซ่อนเร้นไปด้วยเงื่อน ไขทางธุรกิจที่ทางวัดและผู้ให้บริการได้มีการลงทุนไป ทั้งทุนทรัพยากรบุคคล และทุนทรัพย์ที่เป็นวัตถุดิบของต่างๆ พร้อมกับคาดหวังผลตอบแทนในเชิงธุรกิจ (กำไร) ที่จะได้มาจากการลงทุนเหล่านั้น โดยมีกลุ่มเป้าหมายสำคัญคือ ญาติโยมพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาใช้บริการ เข้ามาทำบุญ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้มิใช่เป้าหมายหรือหลักการของพุทธศาสนาแต่อย่างใด แต่มีกลุ่มบุคคลที่แฝงตัวอยู่ในศาสนาโดยอาจรู้เท่าไม่ถึงการณ์ อาศัยความเชื่อ ความศรัทธาเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน โดยหารู้ไม่ว่าเป็นการบ่อนทำลายพุทธศาสนาในลักษณะหนึ่ง

สิ่งที่วัดส่วนใหญ่ดำเนินการอยู่ในขณะนี้ ภายใต้วัตถุประสงค์หลักที่มุ่งหารายได้ด้วยการอาศัยความเชื่อความศรัทธาของญาติโยมมาเป็นเครื่องมือในการทำกิจกรรมพุทธพาณิชย์ต่างๆ การกระทำทั้งหลายเหล่านี้มิใช่สิ่งที่วัดและพระสงฆ์พึงปฏิบัติ เนื่องจากขัดกับพระธรรมวินัยและหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า พระสงฆ์บางรูปหรือบุคคลกรในวัดบางคนก็ไม่เห็นด้วย ยอมรับว่าไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้อง แต่ด้วยเงื่อน ไขส่วนบุคคลหรือข้อจำกัดในบทบาทหน้าที่ทางการปกครอง จึงไม่สามารถที่จะทำอะไรได้ เพราะไม่มีอำนาจในการสั่งการหรือวางนโยบาย และอีกประการหนึ่งกระบวนการพุทธพาณิชย์ดังกล่าวก็ไม่ได้เกิดจากพระสงฆ์ฝ่ายเดียว หากมีฆราวาสเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งฆราวาสภายนอกที่เป็นกลุ่มหมอดู กลุ่มผู้ประกอบการตู้หยอดเหรียญทำบุญอัตโนมัติ ตลอดจน

ชมราวาสภายในวัด เช่น ไวยาวัจกร กรรมการวัด ซึ่งกิจกรรมหลายอย่างก็เป็นผลงานและความคิดของ ชมราวาสเหล่านั้น ขอมรับว่าผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ชมราวาสทั้งสองกลุ่มต่างก็มีส่วนได้ส่วนเสียด้วย เช่นกัน เป็นการอาศัยตำแหน่งหน้าที่เพื่อหาผลประโยชน์กับวัดในทางหนึ่ง สอดคล้องกับคำให้ สัมภาษณ์ของกลุ่มประชากร ดังต่อไปนี้

“การเอาพุทธเข้าไปขายในรูปแบบต่างๆ เอาศาสนาเป็นการค้า บางครั้งก็เป็นฝีมือจากคนที่ โกลัซติดกับวัดเอง คิดหาผลประโยชน์เข้าตัว เรื่องแบบนี้มันพุดยาก เงินๆ ทองๆ ก็ไม่เข้าใครออกใคร หรือ... การเป็นพุทธพาณิชย์ไม่รวมถึงการเอาเงินไปใช้ทำอะไร หาเงินเพื่อวัตถุประสงค์อะไร...” (พระรัตนสุธี, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2556)

“ขายความเชื่อ การขายบุญ เป็นบุญที่ผิดเพี้ยนไปจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า มี สาเหตุส่วนหนึ่งจากกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อิทธิพลของทุนนิยม วัตถุนิยมเข้ามาครอบงำ ความคิด การให้ความรู้และการศึกษาด้านพุทธศาสนาอ่อนแอ ขาดความใส่ใจอย่างจริงจัง...” (พระ มหารวิทย์, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2555)

“การค้าขายความเชื่อ เครื่องเคาระพหูชาติต่างๆ เหริยญาติต่างๆ ขายสัญลักษณ์ที่เป็นของ พระพุทธศาสนา พุทธพาณิชย์เกิดจากบุคคล 2 ฝ่าย คือ ชมราวาสและพระ...” (พระพุฒิพงษ์, สัมภาษณ์, 4 ธันวาคม 2555)

“พุทธพาณิชย์มีการลงทุน ผลตอบแทนคือกำไร อาศัยหลักคำสอนของพุทธศาสนาเป็น เครื่องมือในการทำกิจกรรม เป็นระบบเชิงธุรกิจ ซึ่งไม่ใช่เป้าหมายของพุทธศาสนา” (ประสิทธิ์ ทอง อุ่น, สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2555)

“วัดจัดงานเพื่อที่จะหาเงินเข้าวัด โดยเอาเรื่องบุญมาเป็นเครื่องดึงดูด” (ฉวีวรรณ รัตนเกื้อกุล- ชัย, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2556)

“ทำอะไรก็ได้อาศัยช่องของศาสนาหาผลประโยชน์ สังคมพุทธปัจจุบันเป็นการเปิด ช่องทางและให้อิสระอย่างเต็มที่ในการแสวงหาผลประโยชน์จากศาสนาไม่ว่าจะออกมาในรูปแบบใด ก็ตาม หากมุ่งเน้นและมีเจตนาที่ผลประโยชน์เป็นที่ตั้งแล้ว ทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นในวัดหรือมี พุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง ล้วนถือเป็นพุทธพาณิชย์ทั้งสิ้น ช่องของศาสนาที่กลุ่มผู้แสวงหา ผลประโยชน์ใช้เป็นเครื่องมือในการหารายได้คือ ความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อ พระพุทธศาสนา” (พรเทพ ปัตถวี, สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2555)

แนวคิดที่ 2 พุทธพาณิชย์ คือ การทำบุญที่ต้องมีการกำหนดราคาไม่ใช่การทำบุญตามแต่ศรัทธาของญาติโยม ตลอดจนการทำบุญแล้วมีเงื่อนไขสิ่งของตอบแทนกลับ - การทำบุญที่มีการกำหนดราคา เช่น ค่าดอกไม้ รูป เทียน ทอง ที่ทางวัดจัดไว้เป็นชุด ในราคาที่แตกต่างกันไปตามแต่ละวัด หรือการทำบุญค่าขันธครูในการร่วมพิธีสวดนพเคราะห์ เจริญพระพุทธมนต์ ส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ (สวดมนต์ข้ามปี) โดยคิดค่าใช้จ่ายต่อคนในราคา 199 บาท เป็นต้น การทำบุญในลักษณะดังกล่าว นั้น เป็นการบ่งบอกถึงความเป็นพุทธพาณิชย์อย่างชัดเจน เนื่องจากมีการกำหนดราคาค่าใช้จ่ายบุญไว้แล้ว เสมือนเป็นการบังคับศรัทธาญาติโยมในทางหนึ่ง ผู้ที่ต้องการจะทำบุญหรือใช้บริการก็ไม่สามารถหยอดเงินบริจาคตามศรัทธาหรือตามกำลังทรัพย์ที่ตนเองมีอยู่ได้ ส่วนกรณีการทำบุญแล้วมีเงื่อนไขสิ่งของตอบแทนกลับก็เช่นกัน เป็นการทำการตลาดส่งเสริมการขายอย่างหนึ่ง เช่น ทำบุญ 100 บาทแล้วจะได้พระบูชา 1 องค์ เป็นต้น ในทางตรงกันข้าม หากกิจกรรมการทำบุญต่างๆ ที่มีได้มีการกำหนดราคาค่าใช้จ่ายไว้ล่วงหน้า ถือว่าไม่เข้าข่ายความเป็นพุทธพาณิชย์ พุทธพาณิชย์ในแง่นี้จึงขึ้นอยู่กับ การกำหนดราคาในกิจกรรมการทำบุญต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อกำลังทรัพย์ของญาติโยมและจำนวนเงินที่จะบริจาค ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“การจำหน่ายพระ (ชื่อ-ขาย) โฆษณาชวนเชื่อ เช่น บอกให้ทำบุญ 100 บาท แล้วจะแจกพระ 1 องค์ แต่วัดไม่ได้บังคับ แล้วแต่ศรัทธา แต่ถ้าอยากได้พระแจกก็ต้องถวายตามนั้น ถ้าไม่อยากได้จะทำเท่าไรก็ได้ บางคนทำมากกว่าร้อยบาทแต่ไม่รับพระที่แจกก็มี แต่น้อยมากที่ทำแบบนี้” (ชาตรี สุขถาวร, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2556)

“กิจกรรมที่วัดไร้จึงจัดให้ญาติโยมทำบุญก้ำกึ่งพุทธพาณิชย์ เพราะเป็นการทำบุญที่เน้นศรัทธา ไม่ได้บังคับ ไม่ได้เป็นพุทธพาณิชย์เต็มตัว” (พระเสริมศักดิ์ เขมธมฺโม, สัมภาษณ์, 30 ธันวาคม 2555)

ข้อสังเกตประการหนึ่งที่ได้จากการประมวลแนวคิดพุทธพาณิชย์ โดยเฉพาะกลุ่มแนวคิดที่ 2 คือ ผู้ที่เห็นว่าพุทธพาณิชย์คือการทำบุญที่มีการกำหนดราคา ตลอดจนการทำบุญแล้วมีเงื่อนไขสิ่งของตอบแทนกลับ ล้วนเป็นบุคคลที่อยู่ในวัดและมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมการทำบุญต่างๆ ที่วัดจัดขึ้น ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยมีทั้งกลุ่มพระสงฆ์และกลุ่มฆราวาส กล่าวคือ เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพุทธพาณิชย์และเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับวัดพอสมควร หากเป็นญาติโยมพุทธศาสนิกชนทั่วไปไม่ ซึ่งแสดงถึงการสงวนท่าทีของตนเองและการหาข้อโต้แย้งที่สร้างความชอบธรรมในพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเหล่านี้

ปรากฏการณ์พุทธพาณิชย์บ่งบอกถึงกิจกรรมทางธุรกิจภายใต้ร่มเงาของพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นในรูปแบบที่หลากหลาย อาศัยความเชื่อความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อศาสนาพุทธเป็นจุดขายสำคัญ ถึงแม้ความเชื่อเหล่านั้นบางครั้งก็คาบเกี่ยวกับความเป็นพุทธหรือไม่ใช่พุทธ แต่อาศัยความศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นเครื่องค้ำจุนหนุนนำ ใช้ต้นทุนที่พุทธศาสนามีต่อพุทธศาสนิกชนและสังคมเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนกิจกรรมความเป็นพาณิชย์ต่างๆ ทั้งนี้ความเป็นพุทธพาณิชย์ไม่ได้พิจารณาจากปลายทางของรายได้หรือผลประโยชน์ที่วัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องได้รับ กล่าวคือไม่ว่าจะนำเงินหรือทุนทรัพย์ที่ได้มาจากกิจกรรมข้างต้นไปทำอะไรหรือเพื่อวัตถุประสงค์ใด เป็นการให้ตามแต่ศรัทธาหรือมีราคาค่างวดตามเงื่อนไขหรือไม่ ความเป็นพุทธพาณิชย์ก็ถือว่าได้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์แล้ว

กล่าวโดยสรุป พุทธพาณิชย์เป็นคำที่นักวิชาการ ใช้วิจารณ์กระบวนการที่อาศัยความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธรูปของประชาชนมาเป็นเครื่องมือในการหารายได้ โดยมีหลายรูปแบบ เช่น การทำพระพิมพ์ พระเครื่อง พระบูชา และการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อหารายได้อย่างเป็นล่ำเป็นสัน เช่น การทำบุญ ถวายสังฆทานเวียน การทำบุญค่าดอกไม้ รูป เทียน ทอง ฯลฯ แต่หากเมื่อพิจารณาตามรากศัพท์ของคำแล้ว คำว่า “พุทธพาณิชย์” มาจากคำว่า “พุทธ” ซึ่งหมายถึงพระพุทธรูป กับคำว่า “พาณิชย์” ที่แปลว่า การค้า พุทธพาณิชย์ จึงแปลว่า การค้าที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูป เมื่อสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาหาได้มีเพียงหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แต่ยังมีเรื่องของพิธีกรรมและความเชื่ออื่นที่เข้ามาผสมกลมกลืนกับพุทธศาสนาหรือพุทธศาสตร์ ตลอดจนความเชื่อพื้นฐานของคนไทยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ เช่น ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งลี้ลับ อิทธิปาฏิหาริย์ต่างๆ และความเข้าใจในศาสนาที่คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงตามหลักพุทธธรรม ซึ่งตามหลักพุทธศาสตร์แล้วจะไม่มีเรื่องลักษณะดังกล่าว ทำให้การพิจารณาความหมายของพุทธพาณิชย์จึงจำเป็นที่จะต้องนำปัจจัยแวดล้อมต่างๆ เข้ามาร่วมพิจารณาอย่างถี่ถ้วน ภายใต้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เพราะหากพิจารณาอย่างสุดโต่งตามรากศัพท์ที่มีแนวทางจากพุทธศาสตร์ พุทธพาณิชย์จะเป็นเพียงการค้าที่อาศัยหลักธรรมคำสอนของพระพุทธรูปมาหาผลประโยชน์ ซึ่งจากข้อเท็จจริงในวิถีปฏิบัติ สิ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือในการหาผลประโยชน์หาใช้หลักธรรมคำสอนที่แท้จริงตามพุทธธรรมไม่ แต่อาศัยปัญหาความคลาดเคลื่อนในหลักธรรมและการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับคำสอนมาเป็นข้อกล่าวอ้างและเหตุผลสร้างความชอบธรรมให้กับกิจกรรมดังกล่าว พุทธพาณิชย์ตามหลักพุทธศาสตร์จึงเป็นเพียงความหมายเชิงนิรุกติศาสตร์ ซึ่งไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ที่เกิดขึ้นตามความหมายนั้น แต่สิ่งที่สะท้อนวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน

ไทยตามนัยของพุทธพาณิชย์ที่เป็นอยู่คือ พุทธพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติที่เกิดขึ้นและสามารถพบเห็นได้ในปัจจุบัน นั่นเอง

อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือ กระบวนการพุทธพาณิชย์ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากขาดบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ซึ่งมีอยู่ 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายพระสงฆ์ และฝ่ายฆราวาส หรืออีกนัยหนึ่งคือ พุทธบริษัท 4 โดยทั้งสองฝ่ายล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นเหล่านี้ กล่าวคือ ภายในวัดต่างๆ ย่อมมีการบริหารจัดการที่มีฆราวาสเข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เช่น ไวยาวัจกร กรรมการวัด กลุ่มคนเหล่านี้ย่อมมีส่วนในการตัดสินใจ แสดงความคิดเห็น รวมถึงรับรู้ในกิจกรรมหรือสิ่งที่เกิดขึ้นในวัด เช่น ในกรณีของวัดไร่ขิง พระอารามหลวง ที่มีการจัดกิจกรรมแก้ปีชง โดยมีจุดบริการเครื่องเซ่นไหว้แก้ปีชงแบบต่างๆ ไว้ให้บริการกับญาติโยม โดยคิดราคาชุดละ 149 บาท ซึ่งผู้ที่คิดนำเอากิจกรรมดังกล่าวเข้ามาในวัดนี้คือ ไวยาวัจกรท่านหนึ่ง โดยได้รับความเห็นชอบและสนับสนุนจากทางฝ่ายเจ้าอาวาส นอกจากนั้นยังมีกลุ่มบุคคลที่นำเครื่องหยอดเหรียญทำบุญอัตโนมัติแบบต่างๆ มาเสนอให้ทางวัดติดตั้งเพื่อเพิ่มจุดบริการทำบุญ ดึงดูดเงินจากญาติโยมผู้มีจิตศรัทธา โดยมีการคิดคำนวณอัตราส่วนแบ่งของรายได้ระหว่างวัดและผู้ประกอบการเจ้าของตู้ เช่น วัดได้ 40% บริษัทเจ้าของตู้ได้ 60% เป็นต้น (พระเสริมศักดิ์ เขมธมฺโม, สัมภาษณ์, 30 ธันวาคม 2555)

ไสยพาณิชย์

ไสยพาณิชย์ หากตีความจากคำให้สัมภาษณ์ของกลุ่มประชากรทั้งกลุ่มพระสงฆ์และฆราวาสแล้ว เนื้อหาสาระของความหมายโดยเฉพาะในเรื่องการนำไปแสวงหาผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจนั้น ไม่แตกต่างจากลักษณะของพุทธพาณิชย์ หากแต่วัตถุประสงค์หรือเครื่องมือที่ใช้จะเป็นไปในเชิงตัววัตถุสิ่งของต่างๆ ที่สามารถมองเห็นและจับต้องได้เป็นหลัก มากกว่าที่จะใช้สัญลักษณ์หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาโดยตรง ทั้งนี้เพื่อเป็นสื่อในการทำให้เกิดพลังอำนาจ อิทธิปาฏิหาริย์ตามประสงค์ เช่น ดินเจ็ดป่าช้าที่เป็นส่วนผสมในการทำกุมารทอง แป้งนะเมตดาที่ใช้ในการเจิมหน้าผาก รวมถึงแผ่นทองคำสำหรับการลงนะหน้าทอง จันท์มหาเสน่ห์ เป็นต้น

ดังนั้น กิจกรรมหรือกระบวนการที่อาศัยช่องทางความเชื่อและความศรัทธาในไสยศาสตร์ไปสู่การแสวงหาผลประโยชน์ในทางพาณิชย์ทุกรูปแบบ โดยอาจมีส่วนผสมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น พระสงฆ์ เข้าไปรวมอยู่ด้วย เหตุเพราะเป็นอิทธิพลจากการผสมกลมกลืนระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ตามผลการศึกษา อาทิเช่น การจัดทำกุมารทองแบบต่างๆ การลงนะหน้าทองของพระครูปลัดสิทธิวัฒน์ (หลวงพี่น้ำฝน) วัดไร่ลือม โดยมีการรับบริจาคเงินทำบุญจากญาติโยม

ผู้มีจิตศรัทธา เพื่อสมทบทุนสร้างวิหารหลวงพ่อบุญ (งบประมาณจัดสร้าง 40 ล้านบาท) หรือเพื่อนำไปใช้ในวัตถุประสงค์อื่น มาเป็นข้ออ้างหรือเหตุผลในการทำกิจกรรม โดยเน้นเรื่องจำนวนเงินเป็นเป้าหมายสำคัญ แสดงถึงการขายรากฐานความเชื่อทางไสยศาสตร์เพื่อเป็นเครื่องมือสร้างรายได้ และสามารถกล่าวได้ว่าเข้าข่ายไสยพาณิชย์ในแง่ของหลักการและวิธีการ ซึ่งมีมูลค่ามหาศาลไม่ต่างจากพุทธพาณิชย์ โดยจากคำให้สัมภาษณ์ของกลุ่มประชากรที่ศึกษาในประเด็นไสยพาณิชย์ทั้งในกลุ่มพระสงฆ์และฆราวาส สามารถนำมาประมวลผลและวิเคราะห์หาข้อสรุปเป็นแนวคิดต่างๆ ได้ดังนี้

กลุ่มพระสงฆ์

แนวคิดที่ 1 ไสยพาณิชย์ คือ การขายรากฐานความเชื่อทางไสยศาสตร์มาเป็นเครื่องมือสร้างรายได้ ทำเป็นธุรกิจ เช่น การลงนะหน้าทอง การเจิมแป้งนะเมตตา การปลุกเสกกุมารทอง เครื่องรางของขลังทุกรูปแบบแล้วนำไปจำหน่าย จ่าย แจก เพื่อหวังกำไร เป็นต้น - ไสยพาณิชย์ คือ การใช้วิธีการและความเป็นไสยศาสตร์ด้วยวัตถุสิ่งของหรือรูปเคารพต่างๆ ที่ยอมรับกันในวงการไสยศาสตร์มาทำประโยชน์ในเชิงการค้า วิธีการทางไสยศาสตร์ที่กล่าวถึงนั้นส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับพุทธศาสตร์ กล่าวคือในรูปของพิธีกรรมการปลุกเสกพระเครื่อง พระบูชา (พุทธาภิเษก) มีการใช้ขั้นตอนกรรมวิธีทางไสยศาสตร์เพื่อผลิตสื่อสัญลักษณ์ทางพุทธศาสตร์ โดยนำเอาวัตถุหรือรูปเคารพแทนองค์พระศาสดา เช่น พระพุทธรูป มาร่วมประกอบพิธีเพื่อสร้างความขลังความศักดิ์สิทธิ์ให้ทวีคูณมากยิ่งขึ้น อาศัยสัญลักษณ์ความเป็นพุทธศาสนาที่ผู้คนศรัทธาเชื่อถือ มาสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ผ่านการปลุกเสกของพระเกจิอาจารย์ต่างๆ ที่อาศัยอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถพิสูจน์และอธิบายได้ตามหลักเหตุผลเหมือนหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้ประกอบ ซึ่งอิทธิปาฏิหาริย์ สิ่งเหนือธรรมชาติ เหล่านี้เป็นวัฒนธรรมความเชื่อพื้นฐานที่ญาติโยมคนไทยมีอยู่เป็นทุนเดิม และฝังรากลึกในจิตวิญญาณมาโดยตลอด ทำให้ผลิตผลของกระบวนการไสยพาณิชย์ย่อมได้รับการตอบรับที่ดี ไม่ว่าจะเป็นการจำหน่าย จ่ายหรือแจก ทุกกลยุทธ์เหล่านี้ล้วนมีเบื้องหลังของความเป็นธุรกิจแฝงอยู่ในตัว ไม่ต่างจากการส่งเสริมการขายของห้างสรรพสินค้า ที่มีการลด แลก แจก แถม เพราะทุกอย่างล้วนมีต้นทุนที่ต้องแบกรับ ดังนั้นเรื่องการมุ่งหวังผลกำไรและความพยายามลดความเสี่ยงจากการขาดทุน จึงเป็นเป้าหมายสำคัญที่คิดตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ไสยพาณิชย์มีการใช้ไสยศาสตร์ทั้งแบบไสยขาวคือวิธีการให้เกิดผลดี โชคลาภและสิริมงคล อยู่ยงคงกะพัน เช่น การรักษาโรค การสักยันต์ การลงนะหน้าทอง เจิมแป้งนะเมตตาตามหานิยม และไสยดำ ซึ่งกระทำเพื่อให้เกิดผลร้ายต่อผู้อื่น เช่น การเสกตะปูเข้าท้อง ทำเสน่ห์ยาแฝด ทำคุณไสย เป็นต้น

โดยกระทำการในเชิงธุรกิจ คาดหวังผลตอบแทนเป็นกำไร สังเกตจากการเรียกเก็บค่าบริการหรือค่าครู หรือในบางกรณีอาจไม่มีการกำหนดราคากำหนดในการให้บริการ ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการว่าจะจ่ายค่าตอบแทนมากหรือน้อยตามแต่ศรัทธา โดยนัยนี้เป็นกลยุทธ์หนึ่งของการทำธุรกิจไสยพาณิชย์ เพราะตามปกติแล้วเมื่อไม่ได้มีการกำหนดราคาตายตัว โอกาสที่ผู้ให้บริการจะได้ค่าตอบแทนที่สูงกว่าการตั้งราคาไว้ตั้งแต่ตอนต้นย่อมมีขึ้นได้เสมอ และวิธีการนี้ยังเป็นการสร้างศรัทธาความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นในตัวผู้ให้บริการทางอ้อมอีกด้วย อย่างไรก็ตามบุคคลผู้ประกอบกิจกรรมไสยพาณิชย์ดังกล่าว ส่วนใหญ่จะเป็นฆราวาสที่เคยบวชเรียนมาก่อนหรือเป็นลูกศิษย์พระเกจิอาจารย์ต่างๆ ที่มีวิชาทางไสยเวท ส่วนพระสงฆ์ที่ประกอบไสยพาณิชย์ก็มีให้เห็นไม่น้อยเช่นกัน แต่จะเป็นในรูปแบบของพระเกจิอาจารย์ที่เป็นเจ้าพิธีต่างๆ เช่น ร่วมนั่งปรกปลุกเสกในพิธีพุทธาภิเษก รวมทั้งการลงนะหน้าทองจันทรมหาเสน่ห์ของหลวงพ่่านาฬ วัดไผ่ล้อม เป็นต้น ตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ของกลุ่มประชากรที่สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว มีดังนี้

“ใช้ไสยศาสตร์มาหาเงิน หารายได้ ไม่ว่าจะป็นไสยขาวหรือไสยดำ...การปลุกเสกกุมารทอง การเจิมหน้าเจิมตา ลงนะต่างๆ ทำเสน่ห์ยาแฝด น้ำมันพราย แล้วเรียกเก็บค่าครู บางทีทำแบบไม่รู้จริง กลายเป็นการหลอกลวง ดัมคุ่นไปก็มี เสียเงิน เสียทอง หรืออาจต้องเสียตัวด้วย...” (พระพิมลสมณคุณ, สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2555)

“การปลุกเสกวัตถุมงคล เครื่องรางของขลัง แล้วนำไปจำหน่าย จ่าย แจก เพื่อหวังกำไร” (พระมหาประกาศิต, สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2555)

“การใช้เวทมนตร์ คาถา ควบคุมสั่งการให้เป็นไปตามต้องการ เป็นการนำสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติมาแสวงหาผลประโยชน์” (พระครูปลัดนิรันต, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2556)

แนวคิดที่ 2 ไสยพาณิชย์ คือ การใช้ไสยศาสตร์ (ไสยดำ) ในลักษณะการทำอันตรายแก่ผู้อื่น หรือการปลุกเสกเครื่องรางของขลัง (ที่มีใช้พระพุทธรูป) เช่น การทำคุณไสย มนต์ดำ ทำเสน่ห์ยาแฝด เสกตะปูเข้าห้อง ทำ สาลิกา ตะกรุด เบี้ยแก้ โดยมีวัตถุประสงค์ในเชิงพาณิชย์ มุ่งหวังผลกำไร – เป็นกิจกรรมที่มุ่งสนองกิเลส ตัณหา ราคะ เน้นไปทางเรื่องเพศ เรื่องรักๆ ใคร่ๆ โดยใช้ไสยศาสตร์ (ไสยดำ) เป็นเครื่องมือในการหารายได้ ซึ่งมีอยู่ในวัดบางแห่งและส่วนหนึ่งผู้ประกอบพิธีก็เป็นพระสงฆ์อีกด้วย มีฆราวาสบางส่วนแต่ไปอยู่ในรูปของสำนักมากกว่า ออกไปเปิดสำนักของตนเองข้างนอกหรือบางทีก็เปิดในวัดนั้นๆ ก็มี รูปแบบของไสยศาสตร์ที่เป็นไสยพาณิชย์ เช่น การทำของ (คุณไสย) ให้สามี/

ภรรยา กลับมาคืนดี การทำอันตรายผู้อื่นด้วยวิชาอาคม เช่น ทำเสน่ห์ น้ำมันพราย เสกตะปูเข้าห้อง ทำคุณไสยมนต์ดำ โดยมีเรื่องเงินเป็นข้อแลกเปลี่ยน รวมทั้ง เครื่องรางของขลังที่ผ่านการปลุกเสกทำพิธีแล้วนำมาจำหน่ายแก่ญาติโยมเพื่อนำไปบูชา ตลอดจนวัตถุมงคลที่เกี่ยวข้องกับผีसाงเทวดา เทพเจ้าต่างๆ โดยยกเว้นวัตถุหรือรูปเคารพอันเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูป พระเครื่อง เหรียญพระเกจิอาจารย์ต่างๆ รูปเหมือนหรือรูปหล่อพระสงฆ์ที่ได้รับการเคารพนับถือ เป็นต้น ดังเช่นที่พระภิกษุรูปหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า

“ไสยพาณิชย์ เป็นการนำไสยศาสตร์ไปหาผลประโยชน์ เช่น การทำคุณไสย ใช้ไสยศาสตร์ไสยคำทำร้ายคนอื่น รวมไปถึงเครื่องรางของขลัง (ที่มีใช้พระพุทธรูป) กุมารทอง สาลิกา ตะกรุด เบี้ยแก้ ที่ทำเพื่อหวังหารายได้” (พระสมุห์ราชวัตร, สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2555)

กลุ่มฆราวาส

แนวคิดที่ 1 ไสยพาณิชย์ คือ การขายรากฐานความเชื่อทางไสยศาสตร์มาเป็นเครื่องมือสร้างรายได้ ทำเป็นธุรกิจ - เป็นแนวคิดที่มีหลักการพื้นฐานไม่แตกต่างจากกลุ่มพระสงฆ์ (แนวคิดที่ 1) แต่เพิ่มเติมในส่วนของการใช้อำนาจของจิตที่เป็นสมาธิ (มิชฌาสมาธิ – ตามหลักพุทธศาสตร์) มาเป็นส่วนหนึ่งของการทำกิจกรรมไสยพาณิชย์ โดยเพื่อให้เกิดเป็นพลังพิเศษ อิทธิปาฏิหาริย์ เชื่อมโยงกับอำนาจของผีसाงเทวดา เทพเจ้า สิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ เป็นอวิชาที่พุทธศาสนาไม่แนะนำให้ปฏิบัติ เพราะไม่อยู่บนพื้นฐานของเหตุและผล ไม่ทำให้เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงตามธรรมชาติ คนที่ไม่รู้ หรือคนที่มีอวิชาตามคำอธิบายทางพุทธศาสนา ไม่ใช่ปัญญาและไม่ศึกษาจนขวยพระธรรมคำสอนก็จะตกเป็นเหยื่อของกระบวนการเหล่านี้โดยไม่รู้ตัว ซึ่งมีคนจำนวนมากเป็นเช่นนั้น

ความเป็นพาณิชย์ในไสยศาสตร์ของผู้ประกอบกิจกรรมกลุ่มนี้ จะมุ่งเน้นไปที่การเรียกเก็บค่าบริการ ค่าพานบูชาครูที่มีราคาสูงเกินจริง หรือแม้กระทั่งการใช้กลยุทธ์แผนการตลาดในลักษณะต่างๆ เพื่อจูงใจหรือให้ญาติโยม ผู้มาใช้บริการตกหลุมพราง เช่น กรณีของวัดไผ่ล้อมจะมีญาติโยมบางส่วนที่ตั้งใจมากราบสักการะสังฆารหลวงพ่อบุญที่ประดิษฐานอยู่ในโลงแก้วเพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้คิดที่จะมาลงนะหน้าทองหรือเจิมแป้งนะเมตตามหามงคลแต่อย่างใด แต่ในข้อเท็จจริงจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น พบว่า ทางวัดได้ส่งคุณยายท่านหนึ่งที่ทำงานประจำอยู่ภายในวัด มาประจำอยู่ที่จุดสักการะสังฆารหลวงพ่อบุญ โดยมีหน้าที่หลักคือ การแจกบัตรคิวให้ผู้เข้าร่วมพิธีลงนะหน้าทอง ซึ่งตามระเบียบข้อปฏิบัติของวัด ญาติโยมที่จะมาลงนะหน้าทอง ต้องมารับบัตรคิวที่คุณยายท่านนี้โดยทาง

วัดใช้จุดสักการะสังฆารหลวงพ่อบุญเป็นสถานที่รับบัตร์คิว ทำให้พุทธศาสนิกชนที่ไม่ได้ต้องการลง
 ณะหน้าทอง แต่เมื่อต้องมาพบกับคุณยายในจุดดังกล่าว และได้รับการเชิญชวนแบบเรียกร่องกิ่งบังคับ
 จากคุณยายนั้น ทำให้จำเป็นต้องควักสตางค์ถวายร่วมไปกับชุดสักการะหลวงพ่อบุญอย่างเสียไม่ได้ ซึ่ง
 ทางวัดก็ได้มีการกำหนดจำนวนเงินทำบุญสำหรับการลงณะหน้าทองขั้นต่ำคือ 108 บาท และหากใคร
 ต้องการทำบุญมากกว่านี้ทางวัดก็ยินดี โดยมีโฆษกของวัดคอยประชาสัมพันธ์อยู่ตลอดเวลาว่า เงินที่
 ญาติโยมทำบุญจะนำไปสมทบทุนสร้างวิหารหลวงพ่อบุญ ที่มีการตั้งงบประมาณการก่อสร้างอยู่ที่
 40 ล้านบาท

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นสะท้อนถึงความเป็นพาณิชย์ที่เป็นเงื่อนไขสำคัญและมีอิทธิพลต่อวิถี
 ปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่ผู้มีวิชาอาคมจะไม่นำเรื่องผลประโยชน์หรือ
 เงินทองมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินใจกระทำการ หากมุ่งเน้นที่การใช้ไสยศาสตร์เพื่อการ
 ช่วยเหลือผู้คนตามหลักมนุษยธรรม ปิดเป่าโรคร้าย สร้างขวัญและกำลังใจมากกว่า ดังตัวอย่างคำให้
 สัมภาษณ์ที่ว่า “การเอาความเชื่อ (อวิชชา) ที่ไม่ใช่เป้าหมายของพุทธ แต่อิงเรื่องหลักสมาธิของพุทธ มา
 ใช้ให้เกิดเป็นพลัง ให้เกิดเป็นของขลัง ความอัศจรรย์ กลายเป็นเวทมนตร์... โยงกับเทพเจ้า เทวดา โดย
 ทำเป็นธุรกิจ หารายได้เข้าตัวหรือพวกพ้อง” (ประสิทธิ์ ทองอุ่น, สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2555)

แนวคิดที่ 1 นี้เมื่อเทียบกับแนวคิดของฆราวาสในกลุ่มที่ 2 พบว่า มีสัดส่วนจำนวนที่น้อยกว่า
 มาก เนื่องจากฆราวาสส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากฐานคิดในส่วนของไสยศาสตร์ ทำให้มองเรื่องของ
 ไสยพาณิชย์เป็นเรื่องมนต์ดำ การทำคุณไสยหรือการใช้ไสยศาสตร์ทำร้ายผู้อื่น (ไสยดำ)

แนวคิดที่ 2 ไสยพาณิชย์ คือ การใช้ไสยศาสตร์ (ไสยดำ) เช่น การทำคุณไสย มนต์ดำ ทำเสน่ห์
 ยาแฝด เสกตะปูเข้าท้อง ทำวัธนู ฯลฯ โดยมีวัตถุประสงค์ในเชิงพาณิชย์ มุ่งหวังผลกำไร - มุมมอง
 ของไสยพาณิชย์ในฆราวาสส่วนใหญ่ มีความเข้าใจไม่แตกต่างจากแนวคิดหลักของฆราวาสที่มีต่อ
 ไสยศาสตร์ กล่าวคือเป็นการใช้ไสยศาสตร์เพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ โดยเข้าใจว่าเป็นไสยศาสตร์
 ในลักษณะไสยดำหรือมนต์ดำ ที่มีไว้เพื่อทำอันตรายแก่ผู้อื่น เช่น การเสกตะปูเข้าท้อง เสกหนังควาย
 เลี้ยงผีพรายเพื่อไว้ทำร้ายศัตรู ทำเสน่ห์ยาแฝด ทำคุณไสย เป็นต้น การรับรู้และความเข้าใจใน
 ไสยศาสตร์ดังกล่าว สำหรับฆราวาสหรือพุทธศาสนิกชนบางกลุ่มอาจดูเป็นเรื่องไกลตัว ไม่สามารถ
 เข้าถึงหรือสัมผัสได้ เป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ ไม่น่าปรารถนาและเข้าไปยุ่งเกี่ยว ด้วยเหตุจากภาพลักษณ์ที่

คนส่วนใหญ่ได้รับจากสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ ภาพยนตร์ รวมถึงสื่อบุคคลรอบข้าง ทำให้ไสยพาณิชย์ จึงมีลักษณะดังที่ว่ามานี้

“การใช้ไสยศาสตร์ไปในเชิงพาณิชย์ เช่น การทำคุณไสย ทำเสน่ห์ การเสกตะปูเข้าท้องศัตรู วัชฆู กล้วยฆู... โดยมีการชูครีตก่าครูแพงๆ” (ธีรภัทร์ ตุ่มทองคำ, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2556)

ข้อแตกต่างระหว่างกลุ่มพระสงฆ์และฆราวาสในประเด็นไสยพาณิชย์ พบว่า ฆราวาสส่วนใหญ่ยังคงมีความเข้าใจในไสยพาณิชย์โดยอิงจากพื้นฐานแนวคิดทางไสยศาสตร์ที่ว่า เป็นเรื่องของ คุณไสย มนต์ดำ วิชาที่ไว้ทำอันตรายผู้อื่น เช่นเดียวกับพระสงฆ์บางรูปที่มองไสยพาณิชย์ในแง่ของตัว วัตถุหรือสื่อที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมต่างๆ โดยไม่ได้พิจารณาวิธีการหรือรูปแบบการดำเนินการ เป็นสำคัญ พิธีกรรมหรือผลผลิตของกระบวนการไสยพาณิชย์จึงอาจถูกเข้าใจว่าเป็นพุทธพาณิชย์อย่าง เดียวโดยไม่เกี่ยวข้องกับไสยพาณิชย์

ดังนั้น กระบวนการไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติจึงมีส่วนคาบเกี่ยวและดำเนินควบคู่ ไปกับพุทธพาณิชย์ในลักษณะผสมผสาน ซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงการผสมกลมกลืนของพุทธศาสตร์และ ไสยศาสตร์ในวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยตามข้อเท็จจริงที่ได้จากการศึกษาข้างต้น โดยไม่สามารถพิจารณาแยกขาดจากกันในเชิงความเชื่อ ความศรัทธาและวิถีปฏิบัติอย่างเป็นเอกเทศได้ เนื่องจากเป็นสิ่งที่มาร่วมกันมายาวนาน หลอมรวมเป็นวัฒนธรรมการนับถือพุทธศาสนาในสังคมไทยที่มี ลักษณะเฉพาะแตกต่างจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยสิ้นเชิง ลักษณะเด่นของความเป็น ไสยศาสตร์คือ การพึ่งพาสิ่งภายนอก อำนาจลึกลับ สิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ ให้มีอำนาจบังคับเข้ามา ภายในตน เพื่อให้อำนาจนั้นบันดาลให้เกิดผลที่พึงปรารถนาผ่านการใช้เวทมนตร์คาถาเป็นสื่อในการ เชื่อมโยงความสัมพันธ์กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ต่างๆนั้น แล้วนำการกระทำดังกล่าวมาหาผลประโยชน์ใน เชิงธุรกิจ สร้างรายได้ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับตนเองและพวกพ้อง ไสยพาณิชย์จึงเป็นสิ่งที่ เกิดจากรากฐานของความเป็นไสยศาสตร์ที่ชัดเจนและถูกต้องตามแก่นแท้ของแนวคิดที่ได้จากการ สัมภาษณ์และข้อเท็จจริงจากวิถีปฏิบัติที่เกิดขึ้น ไม่จำเป็นต้องพิจารณาหรือตีความบริบทแวดล้อมตาม หลักภาษาและความหมายทางทฤษฎีเหมือนกับคำว่าพุทธพาณิชย์แต่อย่างใด องค์ประกอบหลักของ ไสยพาณิชย์ยังคงมีที่มาจากรากฐานแนวคิดองค์ประกอบของไสยศาสตร์ ซึ่งก็คือ การพึ่งพาอาศัยสิ่งอื่น สิ่งภายนอก เช่น สิ่งลึกลับ อำนาจเหนือธรรมชาติ ความศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่างๆ ของผีสาว เทวดา เทพเจ้า โดยไม่สามารถพิสูจน์และอธิบายได้ตามหลักเหตุและผล ส่วนหนึ่งของการแสดงออก ดังกล่าว เช่น การลงนะหน้าทอง การเจิมแป้งนะเมตตามหามงคล การอาบน้ำคั้นเพ็ญ ภายใต้อธิบาย

จากหนึ่งในผู้ประกอบพิธีกรรมที่ว่า “เป็น เครื่องมือในการบำบัดทุกข์ให้กับญาติโยม สร้างขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้นกับชีวิต เพื่อความเป็นสิริมงคล เจริญรุ่งเรือง...” (พระครูปลัดสิทธิวัฒน์, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2555)

บุญพานิษฐ์

ประเด็นเรื่อง “บุญพานิษฐ์” จากการสัมภาษณ์และสังเกตวิถีปฏิบัติของกลุ่มประชากรที่ศึกษาปรากฏผลว่า ในกลุ่มพระสงฆ์และฆราวาสล้วนถือเอาความหมายไปในเชิงกระบวนการซื้อ-ขายบุญหรือขายความดี โดยต่างมีมุมมองในฐานคิดเรื่องบุญที่คล้ายคลึงกันแต่อาจแตกต่างกันไปในรายละเอียด ซึ่งสิ่งหนึ่งที่มีร่วมกันและสัมพันธ์กับวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย คือ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาโดยตรง สามารถมีโอกาสเป็นได้ทั้งเหตุและผลของพุทธพานิษฐ์และไสยพานิษฐ์ กล่าวคือเมื่อพุทธศาสนิกชนมีความเชื่อเรื่องบุญและต้องการทำบุญเพื่อคาดหวังผลบุญที่จะได้รับ ทางวัดก็จะมีกิจกรรมพุทธพานิษฐ์หรือไสยพานิษฐ์เพื่อตอบสนองความต้องการบุญของญาติโยมดังกล่าว ในการนี้บุญพานิษฐ์ก็จะเป็นเหตุให้เกิดพุทธพานิษฐ์และไสยพานิษฐ์ แต่หากวิเคราะห์อีกด้านหนึ่งจะพบว่า บุญพานิษฐ์ก็สามารถเป็นผลพวงที่ญาติโยมจะได้รับจากกระบวนการพุทธพานิษฐ์และไสยพานิษฐ์ที่วัดจัดให้บริการเช่นกัน เนื่องจากมีพื้นฐานความเป็นพานิษฐ์และความเชื่อเรื่องบุญที่มีร่วมกัน

อีกประการหนึ่ง ด้วยสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เรื่องการทำบุญกลายเป็นสิ่งที่สร้างเสริมค่านิยมที่ผิดไปจากหลักคำสอนของพุทธศาสนา โดยสามารถสังเกตจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคมพุทธศาสนาปัจจุบันที่การทำบุญถูกเน้นหนักไปที่การบริจาคเงิน บริจาควัตถุ ยิ่งกำลังทรัพย์มาก ก็จะได้บุญมาก เป็นลักษณะของการซื้อ-ขายบุญ ตามวิถีแห่งสังคมบริโภคนิยม บ่งบอกถึงความคับแคบในจิตใจของคนในปัจจุบันที่ทำการบุญแบบเห็นแก่ตัว มองเรื่องบุญเป็นเรื่องปัจเจกนิยม เป็นการทำเพื่อตนเองมากกว่าผู้อื่น มุ่งที่ความต้องการส่วนตนเป็นหลัก กล่าวคือต้องการทำบุญเพื่อเสริมอำนาจ ความสำเร็จให้กับตนเอง โดยหารู้ไม่ว่าแท้จริงแล้วสิ่งนี้เป็นความคลาดเคลื่อนในความเข้าใจเรื่องบุญเป็นอย่างมาก บุญที่พุทธศาสนิกชนไทยส่วนใหญ่นิยมยึดถือปฏิบัติกันอยู่ทุกวันนี้ จึงเป็นเพียงเปลือกนอกที่ห่อหุ้มพระพุทธศาสนา ไม่สามารถเข้าถึงแก่นแท้ของบุญตามหลักพุทธธรรมได้

พระพรหมคุณาภรณ์ (2552 : 136) ได้กล่าวถึงเรื่องบุญไว้ว่า เรื่องบุญในสังคมใหญ่ของคฤหัสถ์ควรต้องทำการศึกษาทบทวนให้ถูกต้องชัดเจน เพราะที่ผ่านมามีประเด็นที่มาของปัญหาใน

พระพุทธศาสนามักเกิดจากการไม่สนใจใส่ใจกับการศึกษา คนในสังคมใหญ่นี้ ตามปกติอยู่กันโดยไม่ตระหนักถึงความจริงที่ชีวิตจะต้องมีการศึกษา และในเวลาเดียวกันก็มีเรื่องราววุ่นวายห่างกังวลมากมาย ไม่ค่อยมีเวลาที่จะนึกถึงหรือให้ความสำคัญกับการศึกษานั้น การฝึกศึกษาพัฒนาชีวิตจึงมีเพียงตามที่ความจำเป็นบังคับเพื่อให้อยู่รอดและสนองความต้องการพื้นฐานเท่านั้น ชีวิตของกาม โภคิชนอยู่อยู่กับวัตถุและการอยู่ร่วมสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม ตั้งแต่การกินใช้เสพวัตถุ และการทำมาหากินเลี้ยงชีพแสวงหาวัตถุ อยู่ในครอบครัว พึ่งพากับญาติพวกพ้อง แข่งขันแข่งชิงกับคนพวกอื่น หาทางได้ผลประโยชน์จากสังคม กรรม ทั้งคิดพูดทำ มักคร่ำเคร่งอยู่กับการแสวงหาผลประโยชน์

เมื่อชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างนี้ พระพุทธเจ้าจึงไม่ทรงนำเขาเข้าสู่ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เต็มทั้งระบบโดยตรง แต่ทรงจัดวางระบบการพัฒนาชีวิตอย่างพื้นฐานที่สอดคล้องกับสภาพทั่วไปในความเป็นอยู่ของเขา ที่มักครุ่นคิดจะหาจะเอาจะได้จะเสพวัตถุและฝึกไปฝึกขบเกี่ยวกัน ในสังคมเริ่มด้วยสอนหลักการที่มีให้ฝึกแต่จะเอาจะได้ แต่ให้ฝึกที่จะแบ่งปันกันด้วย เมื่อจะทำมาหากินมาเลี้ยงตัว ก็อย่าให้มีการละเมิดเบียดเบียนคนอื่น และให้รู้จักพัฒนาจิตใจให้มีความสุข โดยมีคุณธรรม เริ่มแต่รักใคร่มีไมตรีปรารณาดีต่อกัน พระพรหมคุณาภรณ์ (2552 : 140) อธิบายว่า โดยนัยนี้ หลักการพัฒนาชีวิตสำหรับประชาชนทั่วไป จึงปรับเปลี่ยนจากศีล สมาธิ ปัญญา เป็น **ทาน ศีล ภาวนา** ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ คือ

การปฏิบัติต่อวัตถุ ต่อทรัพย์สินสมบัติที่สะสมครอบครอง ด้วยการรู้จักให้ปันกัน ที่เรียกว่าทาน แล้วก็ให้เป็นอยู่และทำมาหากินโดยไม่ข่มเหงรังแกเบียดเบียนกัน ด้วยการรักษาหลักความประพฤติพื้นฐานในขั้นศีล 5 พร้อมทั้งมีการพัฒนาจิตพัฒนาปัญญา เรียกรวมๆ ว่าภาวนา โดยเน้นที่การเจริญเมตตาหรือไมตรี

จากการให้ปันวัตถุ ก็ขยายออกไปถึงการให้คำแนะนำสั่งสอน วิชาความรู้ และการให้โอกาสมีส่วนร่วมในการทำสิ่งที่ดีงาม จากการไม่ละเมิดเบียดเบียนกัน รักษาระเบียบวินัย ก็พัฒนาต่อไปสู่การมีความสัมพันธ์ที่ดี การปฏิบัติต่อกัน โดยเอื้อเฟื้อ ความมีกิริยามารยาท การรู้จักเคารพนับถือกัน การยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ทรงคุณ การช่วยเหลือกัน การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ จากการเจริญเมตตา ทำจิตใจให้เยือกเย็นลง รู้จักคิดคำนึงถึงผู้อื่น เห็นอกเห็นใจและใส่ใจในสุขทุกข์ของเพื่อนมนุษย์ มีความปรารถนาดีมีน้ำใจแผ่ขยายความสุข และมีศรัทธาในสิ่งที่ดีงามมีเหตุผล ก็ก้าวต่อไปในการพัฒนาทั้งจิตใจและปัญญา ให้มีคุณธรรมเพิ่มมากขึ้น มีพรหมวิหารครบทั้ง 4 ประการ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีสติ มีสมาธิ มีฉันทะ มีวิริยะ มีขันติ มีใจร่าเริงสดชื่นผ่องใสเบิกบาน มีปีติ

ปราโมทย์ ฝึกตัวฝึกจิตใจให้เป็นอิสระ ขึ้นต่อวัตถุและการเสพบริ โภคน้อยลง เป็นคนที่สุขได้ง่ายขึ้น และมีสุขที่เกิดจากกุศลมากขึ้น ฝึกสติปัฏฐานธรรมแสวงหาความรู้ เจริญปัญญา ปรับแก้พัฒนาความรู้ ความคิดให้ถูกต้องต้องแท้ชัดเจน

นี่คือเรื่องทาน ศีล ภาวนา ที่เรียกรวมว่า “บุญกิริยา” แปลว่า การทำบุญ หรือประกอบความดีงาม คือการเสริมสร้างคุณสมบัติที่ดีงามเป็นประโยชน์ให้แก่ชีวิตของตน เป็นงานของแต่ละบุคคลในการศึกษาพัฒนาชีวิต ดังที่พระพุทธเจ้าทรงใช้คำว่า “บุญญเมว โส ลิกฺขะเยยฺย” (บัณฑิตพึงศึกษาบุญนี้แหละ) (ขุ.อติ.25/200/241 อ้างถึงใน พระพรหมคุณาภรณ์, 2552 : 138) ถ้าดูความหมายให้ทั่ว จะเห็นว่า ที่ว่าการศึกษาบุญ ก็คล้ายกับที่คนยุคนี้พูดว่าพัฒนาคุณภาพชีวิตนั่นเอง แต่อาจจะครอบคลุมกว่า เพราะลงไปถึงจิตใจและปัญญา

พระพรหมคุณาภรณ์ (2552) ยังกล่าวต่ออีกว่า คนไทยสมัยก่อนค่อนข้างคุ้นกับเรื่องราวของการทำบุญ และเรื่องหนึ่งที่พระนำมาเทศน์ให้ชาวบ้านฟัง พอจะรู้กันดี คือเรื่องมฆมานพ ซึ่งมีเล่าไว้ในคัมภีร์ต่างๆ มากแห่ง มฆมานพนี้ ทำงานประกอบอาชีพเช่นเดียวกับคนอื่นๆ ในหมู่บ้าน แต่เป็นคนมีน้ำใจและรู้จักคิดริเริ่ม เมื่อมองเห็นว่ามีอะไรที่ควรจัดทำเพื่อให้ชาวบ้านอยู่กันดีทำงานได้สะดวก ก็ทำการบุญโดยไม่เรียกร้องใคร การบุญ (บุญกรรม) ที่เขาทำ ก็เริ่มตั้งแต่จัดทำลานกลางหมู่บ้านเป็นที่คนมาพักผ่อนกันหลังเลิกงาน จัดที่ฝังไฟในยามหนาว จัดหาน้ำไว้บริการในคราวร้อน พัฒนาทางเข้าหมู่บ้าน ขุดสระน้ำ สร้างสะพานเชื่อมทาง

ต่อมาก็มีพวกคนหนุ่มสนใจเห็นคล้อยตามไปร่วมทำบุญกับเขาเพิ่มขึ้นๆ จนเป็นกลุ่มใหญ่ 33 คน เทียวดูแลปรับปรุงถนนหนทางให้เรียบร้อย สร้างศาลาพักตามทางแยก ปลูกสวนดอกไม้ ปลูกไม้พุ่มไม้ก่อ ไม้ดอกไม้ประดับ คอยเทียวดูแลร่วมกันทำงานบุญทำนองนี้ ขยายกว้างไกลออกไปเป็นประโยชน์ถึงหมู่บ้านใกล้เคียง เมื่อมฆมานพ หัวหน้ากลุ่มทำบุญ (คือบำเพ็ญประโยชน์) ได้รับความนับถือเชื่อกันมากขึ้น ก็ได้แนะนำชักชวนชาวบ้านให้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันกัน และละเว้นสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย เช่น สุรา ยาเสพติด และการพนัน จนคนทั้งหมู่บ้านอวยทานตั้งอยู่ในศีลกันทั่ว

ฝ่ายนายบ้าน เมื่อพวกเขาบ้านเหล่านี้เลิกดื่มสุรา เลิกยิงนกตกปลาล่าสัตว์ เป็นต้น ก็เสียหายได้จากเรื่องสุรา และการเก็บส่วย จึงหาทางขัดขวาง ในที่สุดก็ตั้งเรื่องฟ้องทางการจนถึงพระราชามฆมานพพิศดารใหญ่ ส่องส่องผู้คนจะก่อการกำเริบเสิบสาน กลุ่มทำบุญถูกล้อมจับตัวทั้งหมด พระราชาทรงสอบสวนทราบ ว่า คนเหล่านี้รวมกลุ่มกันทำบุญ ก็กลับพระราชทานพระราชทรัพย์สนับสนุน กลุ่ม

ทำบุญก็ขยายงานบุญออกไป มีโครงการที่ใหญ่ขึ้นและมีผู้คนขอมีส่วนร่วมทำบุญ (ปิดติ) ด้วย รวมทั้งพวกสตรีแม่บ้าน

“เรื่องมฆมาณพนี้ เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการทำบุญ ควรนำมาเล่าให้คนสมัยนี้ฟังกันให้เจนหูเจนใจ จะได้มองความหมายของ “บุญ” อย่างเพียงพอ และทำให้ถูกให้ตรงให้เต็ม ไม่คับแคบคลาดเคลื่อนหรือเพี้ยนไปอย่างที่เป็นกันอยู่ในปัจจุบัน” (พระพรหมคุณาภรณ์, 2552 : 139)

สังเกตเห็นได้ว่าเรื่องราวของมฆมาณพกับวิถีนุญของเขา แตกต่างจากการทำบุญในสังคมไทยปัจจุบันโดยสิ้นเชิง การละเลยถึงการศึกษาในหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ทำให้เกิดความเข้าใจที่ผิดพลาดไปจากความเป็นจริง ส่งผลต่อความเชื่อความศรัทธารวมทั้งการปฏิบัติที่วิปริต สภาพการณ์บุญในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยที่มุ่งเน้นไปในเชิงพาณิชย์ ทั้งในรูปแบบพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ล้วนเป็นเครื่องพิสูจน์ถึงความล้มเหลวของการปฏิบัติตนตามหลักพุทธธรรม ปราภฏการณ์บุญพาณิชย์แสดงถึงรูปแบบการทำบุญที่ต่างคนต่างก็มีอิสระในการเลือกตัดสินใจทำบุญตามที่วัดจัดไว้ให้ จะหยอดเงินใส่ตู้บริจาคใด หรือจะถวายเงินเพื่อซื้อดอกไม้ รูป เทียน ทอง ทำสังฆทานเวียนเท่าไรก็ตาม แต่ทั้งหมดนั้นล้วนมีเป้าหมายตรงกันคือ ความปรารถนาบุญ ซึ่งเป็นบุญเชิงปัจเจก คาดหวังผลบุญที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวเท่านั้น โดยละเลยมิติทางสังคมและส่วนรวมที่เป็นความหมายของ “บุญ” อย่างเพียงพอที่แท้จริง ภาพที่สะท้อนออกมาจึงเป็นดังที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน หลักฐานเชิงประจักษ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญในพื้นที่การศึกษาทั้ง 2 วัด สามารถเป็นเครื่องยืนยันถึงข้อเท็จจริงในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“คนไทยเดี๋ยวนี้เวลามีความทุกข์ใจก็จะวิ่งเข้าหาวัด เรียกว่า ได้แต่ไปวัดแต่เข้าไม่ถึงวัด สัมผัสแต่เพียงพิธีกรรม ไปวัดปิดทอง ถวายสังฆทาน ตีระฆัง พอทำบุญกับสิ่งเหล่านี้แล้วสบายใจก็กลับบ้าน ไม่คิดจะไฝ่หาธรรมะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว คนเราเวลามีความสุขไม่ค่อยนึกถึงวัดหรือเข้าวัดทำบุญก็หวังเพียงให้ตนสบายใจขึ้น ดีขึ้น ก็เท่านั้น...” (พระรัตนสุธี, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2556)

“ญาติโยมควรมีสติ คิดก่อนที่จะควักเงินทำบุญ เงินไม่ได้แก้ปัญหาได้ทุกอย่าง ใช้วิจารณ์ญาณอย่าหลงเชื่อคำโฆษณาชวนเชื่อ ไม่เช่นนั้นก็จะตกเป็นเหยื่อ แทนที่จะได้บุญกลับเป็นการส่งเสริมพุทธพาณิชย์ให้เพิ่มมากขึ้น บุญกับเงินมันคนละเรื่อง... มีทุกข์ก็แสวงหาหนทางดับทุกข์ แก้ที่ต้นเหตุแห่งทุกข์ แคม่าทำบุญ ถวายสังฆทาน หยอดน้ำมันตะเกียง เข้าวัดอุ้มกอลอย่างกุมารทอง มันไม่ได้ช่วยให้ดับทุกข์ได้ อาจช่วยให้สบายใจได้ชั่วคราว แต่ไม่ได้ดับทุกข์อย่างถาวร ควรศึกษาพุทธศาสตร์

มากกว่านี้จะได้เข้าใจความหมายของบุญและการดับทุกข์ที่ถูกต้อง” (พระสมุห์ปัญญา, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2556)

มายาคติที่เกิดขึ้นจนกลายเป็น “บุญพาณิชย์” ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัตินี้ สะท้อนจากข้อเท็จจริงในวิถีปฏิบัติและทำให้สัมภรณ์ของกลุ่มประชากรที่ศึกษาทั้งในกลุ่มพระสงฆ์และฆราวาส ซึ่งสามารถนำมาประมวลผลและวิเคราะห์หาข้อสรุปเป็นแนวคิดต่างๆ ได้ดังนี้

กลุ่มพระสงฆ์และฆราวาส : แนวคิดที่มีร่วมกันในบุญพาณิชย์

บุญพาณิชย์ คือ กระบวนการซื้อ-ขายบุญ ขายความดี ภายใต้พื้นฐานแนวคิดการหลุดพ้นจากทุกข์ (ชีวิตปัจจุบัน) บรรเทาทุกข์ อุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ สังสมบุญ คาดหวังชาติหน้าจะมีชีวิตที่ดีกว่า รวมถึงได้ขึ้นสวรรค์ โดยเชื่อว่าผู้ใดมีกำลังทรัพย์มาก ก็จะได้บุญมาก - บุญพาณิชย์ เป็นการนำส่วนหนึ่งของหลักธรรมคำสอนเรื่อง “บุญ” ทางพุทธศาสนา หรือที่เรียกว่าบุญกิริยาวัตถุ 3 มาเป็นเครื่องมือในการสร้างวงจรทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา กล่าวคือ แบบแผนความเข้าใจเรื่องบุญที่คลาดเคลื่อน ไปจากหลักพุทธธรรม “บุญ” หรือ “ความดี” ถูกแปลงเปลี่ยนไปเป็นคำอธิบายในการประเมินค่าชีวิตของมนุษย์ “บุญ” ในโลกทัศน์ของคนไทย จึงเป็นมาตรฐานสำคัญในการกำหนดสถานภาพและการจัดระเบียบสังคม บุญเป็นทั้งเกณฑ์ในการกำหนดสถานภาพและยังเป็นคำอธิบายที่มาของสถานภาพนั้น ตลอดจนความแตกต่างหรือความไม่เท่าเทียมทางสังคม ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน เจ้ากับไพร่ ต่างได้รับการอธิบายว่าเป็นผลิตผลของบุญที่สั่งสมมาแตกต่างกัน บุญถูกให้ค่าเสมือนสิ่งมหัศจรรย์ที่เปลี่ยนแปลงชีวิตของมนุษย์ได้ ทำให้หลักการพัฒนาชีวิตสำหรับประชาชนทั่วไปที่มีการพัฒนาทั้งจิตใจและปัญญาเป็นเป้าหมาย เพื่อชีวิตที่สุขเกษมดีงาม ธรรมชาติที่รื่นรมย์ และสังคมที่สันติสุขตามคำอธิบายของพระพรหมคุณาภรณ์ (2552 : 141) โลกทัศน์เรื่องบุญของพุทธศาสนิกชนไทยจึงมีลักษณะเป็น “บุญ” แบบพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติที่ต่างจากบุญตามหลักพุทธธรรมโดยสิ้นเชิง

กระบวนการต่อสู้เพื่อรักษาและเลื่อนตำแหน่งสถานภาพนี้ คนร่ำรวยย่อมมีพลังหรือมีความสามารถในการกระทำมากกว่า และมีอิสระจากความทุกข์มากกว่าคนจน เนื่องจากเขามีบุญมากกว่านั่นเอง องค์ประกอบของความเชื่อและเหตุปัจจัยทางสังคมจึงทำให้เกิดค่านิยมในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยเกี่ยวกับการทำบุญ ที่ผิดแผกไปจากหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ความ เป็น “บุญพาณิชย์” ที่มีการซื้อ-ขายบุญได้ตามต้องการ ผู้ที่มีกำลังทรัพย์มาก ร่ำรวยมาก ย่อมมีพลังหรือมีความสามารถในการเข้าถึง (กระทำ) บุญได้มากกว่า ในทางตรงข้ามคนยากจนผู้ไม่มีกำลังทรัพย์ใน

การได้มาซึ่งบุญ ก็จำเป็นต้องยอมตกอยู่ในสถานภาพที่ด้อยค่า จำนวนต่อกรรม (บุญ) ที่ตนเคยทำมา สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของกลุ่มประชากรทั้งพระสงฆ์และฆราวาส ดังนี้

“บุญ คือ ความดี การได้บุญไม่จำเป็นต้องแลกมาด้วยเงินเสมอไป มีวิธีได้มาซึ่งบุญอีกมาก แค่ คิดดี พูดดี ทำดี ก็ได้บุญแล้ว อย่าคิดว่าทำบุญกับวัดถึงจะได้บุญ ทำบุญที่ไหนก็ได้ไม่จำเป็นต้องเป็นวัด เสมอไป แต่คนทุกวันนี้ชอบทำบุญเอาหน้า ทำบุญเพื่อหวังผล คิดว่าบริจาคมากบุญก็จะมากตาม จริงๆ ไม่ใช่ ทุกอย่างอยู่ที่ใจ...” (ณรงค์ ยุธสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2555)

“วิถีปฏิบัติของชาวพุทธไทยที่มีต่อเรื่องการทำบุญ จะมีเพียงการอ่อนน้อมขอ ขอให้รวย ให้ สบาย เก่ง ฉลาด ทำบุญแล้วจะชอบอธิษฐานจะเอา จะมี จะได้ ซึ่งสิ่งที่ขอเหล่านั้นล้วนเป็นการเสริมเพิ่ม กิเลสทั้งสิ้น ทำบุญมากก็อยากได้ผลตอบแทนกลับมาก มันเป็นการคาดหวังเกินไป” (สันติ อนุตธโต, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2555)

“เดี๋ยวนี้ญาติโยมคนที่เข้าวัดเพียงหวังแต่ได้บุญ โดยไม่สนใจสังคัมครอบข้างว่าจะเป็นอย่างไร ไม่คิดจะสนใจใฝ่หาธรรมะ หรือพูดคุยสนทนาธรรมกับพระสงฆ์ ไม่เห็นปฏิกิริยาการตอบสนองว่า อยากจะหลุดพ้นจากทุกข์ตามแนวคำสอนของพระพุทธเจ้าเลย...” (พระวิทยา, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2556)

“ทำบุญแบบเอาความสะดวก รวดเร็วเข้าว่า ไม่ชอบลงแรงกาย อาศัยปัจจัย ทุนทรัพย์บริจาค คิดว่าเงินคือพระเจ้า บางคนทำบุญแล้วยังจะเอาไปอนุโมทนาบัตร เอาไปเพื่อลดหย่อนภาษี...” (มยุรี ชนะปณณานนท์, สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2555)

“คนส่วนมากจะมีเงื่อนไขในการทำบุญ การทำบุญที่เป็นอยู่ไม่สอดคล้องตามหลักพุทธธรรม แต่เป็นการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสังคม” (พระมหาโยตะ, สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2555)

กิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย

เมื่อได้ศึกษาทำความเข้าใจในประเด็นพุทธพาณิชย์ ไสยพาณิชย์ และบุญพาณิชย์แล้ว เพื่อความชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรมของคำอธิบาย จึงได้นำกิจกรรมในวิถีปฏิบัติดังกล่าวมาแยกพิจารณา ตามหมวดหมู่ เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างของวิถีปฏิบัติแต่ละประเภท ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5-1 แสดงการจำแนกกิจกรรมในวิถีปฏิบัติตามหมวดหมู่พุทธพาณิชย์ ไสยพาณิชย์ และกิจกรรมผสม

วัด	กิจกรรมพุทธพาณิชย์	กิจกรรมผสมผสาน	กิจกรรมไสยพาณิชย์
ไร่จิง	<ul style="list-style-type: none"> - การถวายสังฆทานเวียนหมู่ - ทำบุญค่าดอกไม้ รูป เทียน ทอง กราบสักการะหลวงพ่อดาวไร่จิง - การทำบุญไถชีวิตโค กระบือ - การเข้าพระบูชาวัตถุมงคล หลวงพ่อดาวไร่จิง - ทำบุญพระพุทธรูปปางประจำวันเกิด - ทำบุญตักบาตรสดจาก - ทำบุญหยอดเหรียญตู้อัตโนมัติ บูชาพระเกจิชื่อดัง - ทำบุญปิดทองพระพุทธรูปปางจำลอง - ทำบุญไหว้พระธาตุ 12 ราศีประจำวันเกิด - ทำบุญน้ำมันตะเกียงบูชาองค์หลวงพ่อดาวไร่จิง - ทำบุญหยอดเงินใส่ตู้บริจาคค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าซ่อมแซมบูรณะวัด - ทำบุญน้ำมันต์หลวงพ่อดาวไร่จิง - ทำบุญบูชาพระบรมสารีริกธาตุตามศรัทธา 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำบุญโรงศพ สะเดาะเคราะห์ ต่อชะตา เสริมดวง บริจาคแก่ศพไร้ญาติ - ทำบุญแก้บนองค์หลวงพ่อดาวไร่จิง ด้วยละครรำ ปะทัด และว่าที่วัดจัดบริการไว้ให้ - การสวดนพเคราะห์ เจริญพระพุทธมนต์ เสริมชะตา บารมี ในวันสงฆ์ทำปีเก่าต้อนรับปีใหม่ โดยต้องเสียเงินทำบุญค่าขันธครู คนละ 199 บาท 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำบุญขอพรเทพเจ้าไฉ่ซิงเอี้ย ด้วยการหยอดเหรียญ ธนบัตร - ทำบุญเสริมบารมี สะเดาะเคราะห์แก้ปีชงกับเทพเจ้า 11 พระองค์ - ทำบุญสะเดาะเคราะห์ลอดห้องช้าง (รูปปั้นช้างคู่หน้าโบสถ์)
ไผ่ล้อม	<ul style="list-style-type: none"> - การถวายสังฆทานเวียน - ทำบุญค่าดอกไม้ รูป เทียน ทอง ถวายหลวงพ่อดาว - ทำบุญพระพุทธรูปปางประจำวันเกิด - ทำบุญพวงมาลัย หมากพลูดาวหลวงพ่อดาว - ทำบุญหยอดเงินใส่ตู้บริจาคค่าน้ำ ค่าไฟ 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำบุญต่อชะตาซื้อโรงศพ ให้กับศพผู้ยากไร้ โดยมีกรเขียนชื่อ นามสกุล วัน เดือน ปีเกิด ของผู้บริจาคเงินทำบุญ ใส่งไปโรงศพที่ตั้งไว้ 	<ul style="list-style-type: none"> - การลงนะหน้าทองจันทร์มหาเสน่ห์ - การเจิมเป็งนะเมตตามหามงคล - การสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาเสริมบารมี - การอาบน้ำคั้นเพ็ญ - ทำบุญเช่าบูชาเหรียญเทพดาประจำวันเกิด - ทำบุญเช่าบูชากุมารทอง

วัด	กิจกรรมพุทธพาณิชย์	กิจกรรมผสมผสาน	กิจกรรมไสยพาณิชย์
ไผ่ล้อม (ต่อ)	- ทำบุญสมทบทุนสร้างวิหาร หลวงพ่อบุญ	- พิธีสวนพเคราะห์ เจริญพระ พุทธมนต์ เสริมบารมี คำรับ หลวงพ่อบุญ ส่งท้ายปีเก่า รับพรปีใหม่ เพื่อความเป็นสิริ มงคลในชีวิต และขอขมากรรม ถอนคำสาบาน ถอนคำสาปแช่ง	- ทำบุญค่าพานบูชาครูช่างทรง องค์กุมารทอง - ทำบุญบูชาท้าวมหาสุวรรณ์ ท้าว กัเวร - ทำบุญบูชาเครื่องไหว้พระราหู และจุดธูปบูชาพระราหูคู่มิตร พระเสาร์เสริมบารมีแก้ปั้ง ใน ราคาชุดละ 99 บาท - พิธีครอบเศียรไหว้ครู บูรพาจารย์ ชุมนุมช่างทรงองค์ เทพ เสริมบุญบารมี โดยมีค่า พานเทพบูชาครู พานละ 2,600 บาท และทำบุญครอบเศียรไหว้ ครู ค่ายกครู 108 บาท

หลักเกณฑ์เบื้องต้นในการแบ่งแยกกิจกรรมพุทธพาณิชย์ กิจกรรมไสยพาณิชย์ และกิจกรรมผสมผสานระหว่างพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ได้ใช้หลักเกณฑ์เดียวกันกับการแบ่งประเภทกิจกรรมพุทธศาสตร์ ไสยศาสตร์ และกิจกรรมผสมระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ แต่สำหรับการลงรายละเอียดในเหตุผลคำอธิบายความเป็นเชิงพาณิชย์ของแต่ละกิจกรรม ได้มีการนำฐานคิดจากประเด็นพุทธพาณิชย์ ไสยพาณิชย์ และบุญพาณิชย์ กับกิจกรรมในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยมาประกอบไปด้วย ดังตัวอย่างกิจกรรมต่อไปนี้

กิจกรรมพุทธพาณิชย์ เช่น การถวายสังฆทานเวียน ทำบุญค่าดอกไม้ รูป เทียน ทอง กราบสักการะหลวงพ่อดาวไร้จิง/หลวงพ่อบุญ การเช่าพระบูชาหลวงพ่อดาวไร้จิง ฯลฯ

กรณีการถวายสังฆทานเวียนหมู่ ของวัดไร้จิงนั้น พบว่า เป็นรูปแบบการถวายสังฆทานที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากวัดอื่น ทั้งองค์ประกอบของการจัดสถานที่และพระสงฆ์ที่จะมารับถวายอย่างเป็นระบบระเบียบ มีกำหนดเวลารับถวายแน่นอนชัดเจน กล่าวคือ เวลาถวายสังฆทาน ช่วงเช้า 8.00-11.00 น. และช่วงบ่าย 11.45-16.30 น. มีเจ้าหน้าที่โฆษกอำนาจความสะดวกกล่าวนำถวาย รวมถึงคนคอยเก็บที่กรวดน้ำ เมื่อญาติโยมทำการกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลหลังจากถวายสังฆทานเรียบร้อยแล้ว ตลอดจนถึงขั้นตอนการประกอบพิธีที่กำหนดเป็นรอบๆ เมื่อญาติโยมพุทธศาสนิกชนมา

รวมตัวกัน หยิบถึงสังฆทานที่วัดจัดเตรียมไว้ให้พร้อมกับใส่เงินทำบุญตามแต่ศรัทธาแล้ว (จำนวนเงินโดยเฉลี่ยต่อคนที่ถวายไปประมาณ 50-100 บาท) และไปนั่งรอที่เก้าอี้ตามที่วัดจัดให้บริการ ซึ่งภายในรอบๆ หนึ่ง จะสามารถรองรับผู้คนได้สูงสุดประมาณ 100-120 คน รวมเวลาที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมต่อรอบ ตั้งแต่เริ่มต้นพิธีจนเสร็จสิ้นประมาณ 10-15 นาที (เวลาที่ใช้ขึ้นอยู่กับปริมาณญาติโยมในรอบนั้นๆ ด้วย หากมีจำนวนมาก เวลาที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเกิดจากการที่พระสงฆ์ที่มีอยู่เพียง 4 รูป ต้องใช้เวลาในการรับถวายสังฆทานมากขึ้น อีกทั้งการประพรมน้ำมนต์หลังเสร็จสิ้นพิธีที่ต้องให้ทั่วถึงกับทุกๆ คน) นับว่าเป็นกิจกรรมที่ดึงดูดความสนใจของพุทธศาสนิกชนได้ไม่แพ้กิจกรรมพุทธพาณิชย์อื่นของทางวัด เนื่องจากเป็นกิจกรรมการทำบุญที่ญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาต่างก็คุ้นเคยและปฏิบัติกันอยู่เป็นประจำไม่เฉพาะที่วัดไร่ขิงอย่างเดียว โดยเฉพาะเมื่อคิดที่จะทำบุญกับวัดและพระสงฆ์ การถวายสังฆทานจะเป็นรูปแบบวิถีปฏิบัติลำดับแรก ที่พุทธศาสนิกชนมักจะนึกถึง

ภาพที่ 1

พุทธศาสนิกชนหยิบถึงสังฆทานที่วัดไร่ขิงจัดเตรียมไว้ให้ พร้อมใส่เงินทำบุญที่ผู้รับบริจาค

ภาพที่ 2

พุทธศาสนิกชนขณะกำลังประกอบพิธีถวายสังฆทานเวียนหมู่ โดยมีเจ้าหน้าที่ของวัดเป็นผู้กล่าวนำถวาย

ประเด็นสำคัญที่แสดงถึงความเป็นพาณิชย์อย่างชัดเจน ประกอบด้วย

1. การที่วัดจัดเตรียมถังสังฆทานไว้ให้บริการ ซึ่งเป็นการเวียนถวายไปเรื่อยๆ โดยทางวัด มุ่งเน้นที่จำนวนเงินทำบุญจากการใส่ตู้บริจาคของญาติโยมเป็นหลัก มิใช่วัตถุสิ่งของ เครื่องอุปโภค-บริโภคในถังสังฆทาน ทำให้ในวันหนึ่งๆ วัดสามารถสร้างรายได้จากกิจกรรมดังกล่าว ไม่ต่ำกว่า 30,000 บาท และหากเป็นวันเสาร์ อาทิตย์ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ด้วยแล้ว ยอดรวมรายรับต่อวันย่อมมีถึงหลักแสนบาท ทำให้สังฆทานเวียนในแต่ละเดือนมีรายรับเฉลี่ยเดือนละเกือบสองล้านบาท ถือเป็นยอดรายรับอันดับที่ 2 รองจากจุดทำบุญดอกไม้ ธูป เทียน ทอง ที่อยู่บริเวณหลังโบสถ์ และจากค่าให้สัมภาระของเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน พบว่าขณะนี้จำนวนเงินในบัญชีรายรับเฉพาะสังฆทาน รวมแล้วมีประมาณ 50-60 ล้านบาท

“วัตถุประสงค์หลักของกิจกรรมสังฆทานเวียน คือ การเน้นที่จำนวนเงินที่ญาติโยมนำมาถวายมากกว่าสิ่งของในถังเหลืองที่ถวายเป็นเชิงพิธีกรรมเท่านั้น และวัดจะนำเงินดังกล่าวไปใช้ในสาธารณประโยชน์ รวมๆ ตั้งแต่แรกจนถึงวันนี้ร่วมล้านถึงได้ โดยแต่ละสัปดาห์ทางวัดจะเปลี่ยนถังใหม่ให้ แล้วเอาสิ่งของเครื่องใช้ในถังเก่าไปแจกจ่ายให้กับวัดหรือผู้ที่เดือดร้อนทั่วประเทศ เพราะของในถังมีวันหมดอายุ จึงต้องสับเปลี่ยนตลอด แต่วัดไร้จึงจะไม่มีการขายถังเหล่านี้ให้กับร้านค้าหรือวัดอื่นเพื่อที่จะนำไปจำหน่ายใหม่เด็ดขาด ห้ามเลย” (พระราชวิริยาลังการ, สัมภาษณ์, 4 ธันวาคม 2555)

2. เงินเดือน ค่าจ้างบุคลากรในจุดรับถวายสังฆทานที่วัดต้องแบกรับ เฉพาะเจ้าหน้าที่ในจุดรับถวายสังฆทานเวียนหมู่ที่มีไม่ต่ำกว่า 5 คน แบ่งเป็นโฆษกกล่าวนำถวาย 2 คน เจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกทั่วไป 3 คน (จัดเตรียมถังสังฆทาน ดอกไม้ เก็บที่กรวดน้ำ) รวมถึงพระสงฆ์ที่ลงมารับถวาย รอบละ 4 รูป (แบ่งเป็นกะเช้า-บ่าย ตามการจัดสรร) โดยทางวัดจะต้องจ่ายเป็นค่าตอบแทนหรือเงินเดือนให้เหมือนเช่นพนักงานประจำตามบริษัท ห้างร้านทั่วไป เช่น โฆษกที่กล่าวนำถวาย จำนวนเงินที่เขาได้รับต่อเดือนประมาณ 7,000-8,000 บาท ส่วนพระสงฆ์ที่ลงสังฆทานจะได้เงินค่าตอบแทนหรือที่เรียกว่านิศยภัต ครั้งละ 500 บาทต่อวัน (1 วัน = 2 กะ คือ เช้าและบ่าย) ซึ่งจำนวนเงินนี้ไม่รวมเงินที่ญาติโยมใส่ซองถวายให้ส่วนตัวขณะประเคนถวายสังฆทาน (บางรูปหากนั่งรับถวายครบทั้งสองกะ จะได้ถึงเกือบหมื่นบาท) นอกจากนี้ยังมีนิศยภัตที่วัดให้กับพระสงฆ์ที่ประจำตามจุดบริการทำบุญต่างๆ เช่น จุดเช่าบูชาวัตถุมงคล หลวงพ่อวัดไร่จิง รูปละ 3,000 บาท อีกทั้งเงินเดือนของเจ้าหน้าที่และพนักงานประจำอีกกว่าร้อยคน ที่วัดต้องจ่ายให้ เฉลี่ยคนละ 4,500-7,500 บาท เป็นต้น

ภาพที่ 3

บุคลากร เจ้าหน้าที่ที่กล่าวนำถวายในจุดรับถวายสังฆทานเวียนหมู่ของวัดไร่จิง ขณะกำลังปฏิบัติหน้าที่

การที่วัดไร่จิงได้ลงทุนทั้งในเรื่องวัตถุดิบในการประกอบกิจกรรมที่เป็นถึงสังฆทาน และค่าจ้างพนักงานประจำทั้งส่วนของฆราวาสและพระสงฆ์ที่ลงรับถาวยนั้น โดยยึดจำนวนเงินที่ญาติโยมทำบุญถวายใส่ตู้เป็นสำคัญ แสดงให้เห็นถึงข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ที่เป็นเชิงพาณิชย์ กล่าวคือมีการ

วางแผนลงทุนดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยใช้ทุนทางศาสนา ทุนมนุษย์ที่เป็นทรัพยากรบุคคล และ ทุนทรัพย์ในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ เพื่อคาดหวังผลประโยชน์ที่จะได้รับกลับคืนมา โดยส่วนหนึ่ง นำไปจัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างพนักงาน และต่อ ยอดกิจการให้มีความต่อเนื่องต่อไป ซึ่ง แตกต่างจากการถวายสังฆทานของบางวัด ที่ไม่มีการจัดระบบหรือการเวียนถวาย กล่าวคือ ถ้า พุทธศาสนิกชนต้องการทำบุญถวายสังฆทาน ก็ต้องเตรียมสังฆทาน (ที่ไม่จำเป็นต้องเป็นถึงเหลือง) อันประกอบด้วยเครื่องอุปโภค บริโภคที่จำเป็นและเป็นประโยชน์กับพระสงฆ์ตนเอง ไม่สามารถจัดหา ซื้อได้จากที่วัด การจะถวายให้กับพระรูปใดก็เป็นไปตามอหิชาศัยภายใต้หลักการที่ว่าไม่เลือก เฉพาะเจาะจงรูปใดรูปหนึ่ง และประการสุดท้ายไม่จำเป็นต้องหยอดเงินใส่ตู้บริจาคหรือการใส่ซอง ถวายเป็นการส่วนตัว นั่นหมายถึงการที่วัดนั้นไม่ได้มุ่งเน้นที่จำนวนเงินเป็นหลัก และไม่ได้คาดหวัง รายได้ที่เกิดจากการทำบุญถวายจากญาติโยม ด้วยองค์ประกอบเหล่านี้จึงทำให้การถวายสังฆทานไม่ เข้าข่ายพุทธพาณิชย์ และไม่ใช้กิจกรรมทางศาสนาเพื่อแสวงหารายได้

อย่างไรก็ตาม ยังมีกิจกรรมที่เป็นพุทธพาณิชย์ของวัด ไร่จึงอีกมากที่นอกเหนือจากสังฆทาน เวียน เช่น การทำบุญดอกไม้ม้วน เทียน ทอง ที่ทำรายได้สูงสุดเมื่อเทียบกับกิจกรรมอื่น การเช่าบูชา พระบูชา พระเครื่อง พระพุทธรูปหลวงพ่อดำ ไร่จึง และการทำบุญหยอดเงินใส่รูปปั้นโคกระบือเพื่อ นำไปไถ่ชีวิตจากโรงฆ่าสัตว์ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมพุทธพาณิชย์ของวัด ไร่จึง มีทั้งบางรายการที่กำหนด ราคา (เช่น การเช่าบูชาพระพุทธรูปบูชา พระเหรียญองค์หลวงพ่อดำ ไร่จึง) และบางรายการที่ไม่ได้ กำหนดราคา ขึ้นอยู่กับกำลังศรัทธาของญาติโยมที่ต้องการทำบุญด้วยจำนวนเงินเท่าไร เช่น การทำบุญ ไถ่ชีวิตโคกระบือ การตัดบาตรสดางค์ หยอดตู้บริจาคต่างๆ เป็นต้น แต่โดยภาพรวมของกิจกรรม พุทธพาณิชย์ของวัด ไร่จึงมีลักษณะเป็นกิจกรรมที่ไม่ได้มีการกำหนดราคาล่วงหน้า แตกต่างจากการเช่า บูชาพระเครื่อง พระบูชาขององค์หลวงพ่อดำ ไร่จึงที่เป็นกิจกรรมพุทธพาณิชย์อีกรูปแบบหนึ่งซึ่งมีการ กำหนดราคาไว้ตายตัว โดยคิดคำนวณตั้งราคาจากต้นทุนของวัตถุดิบและค่าใช้จ่ายที่ได้ลงทุนไป เช่น พระพุทธรูปบูชาองค์หลวงพ่อดำ ไร่จึง ขนาดหน้าตักกว้าง 9 นิ้ว เนื้อทองเหลือง ราคาเช่าบูชาองค์ละ 5,999 บาท ขนาดหน้าตัก 5 นิ้ว เนื้อทองเหลืองรมมันปู สูง 12 นิ้ว รุ่นปี พ.ศ. 2500 ราคาเช่าบูชาองค์ละ 4,900 บาท เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพระเหรียญ พระเนื้อผง พระกริ่ง-พระชัยวัฒน์ พระลือเกต พระ กรรมกรวัด ที่มี การตั้งราคาบูชาเริ่มต้นที่องค์ละ 199 บาท หรือแม่กระทั่งแหวนมงคลหลวงพ่อดำ ไร่จึงที่มีให้เลือกหลากหลายรูปแบบ เช่น แหวนหลวงพ่อดำ ไร่จึง เนื้อเงินลงยาสีธงชาติ ฯลฯ โดย ทั้งหลายทั้งปวงของการเช่าบูชาพระบูชา พระเครื่องขององค์หลวงพ่อดำ ไร่จึงเหล่านี้ มีเอกลักษณ์หรือ

จุดขายสำคัญอยู่ที่ ไม่สามารถหาเช่าบูชาจากที่อื่นได้ หากต้องการของแท้ของจริง จำเป็นต้องมาเช่าบูชาที่วัดไร่จิงที่นี่แห่งเดียวเท่านั้น ไม่มีตัวแทนจำหน่ายตามสถานที่ภายนอกต่างๆ แสดงให้เห็นถึงการผูกขาดของวงการเช่าบูชาพระหลวงพ่อดาวไร่จิง ที่ไม่มีบุคคลภายนอกใดจะสามารถเข้ามาแย่งชิงส่วนแบ่งตลาดนี้ได้ และสำหรับวัดไร่จิงเองแล้วกิจกรรมพุทธพาณิชย์ประเภทนี้สามารถทำรายได้เข้าวัดโดยเฉลี่ยสูงถึงวันละ 100,000 บาท เป็นอันดับที่ 3 รองจากดอกไม้ รูป เทียน ทอง และสังฆทานเวียน โดยทางวัดได้ตั้งจุดให้บริการเช่าบูชาพระเครื่อง พระบูชาองค์หลวงพ่อดาวไร่จิงถึง 3 จุด กระจายอยู่ทั่วบริเวณวัด ได้แก่ บริเวณหน้าโบสถ์ที่เป็นห้องปรับอากาศ 1 จุด ซึ่งจุดนี้สามารถทำยอดขายได้ได้มากที่สุดเมื่อเทียบกับจุดอื่น เนื่องจากมีสินค้าให้เลือกหลากหลายประเภท และบริเวณหลังโบสถ์ที่เป็นแผงหรือเคาน์เตอร์อีก 2 จุด โดยจุดหนึ่งอยู่ตรงปากทางเข้าโบสถ์ด้านหลัง และอีกจุดหนึ่งอยู่ติดหลังโบสถ์

การทำบุญดอกไม้ รูป เทียน ทอง ถึงแม้จะไม่ได้มีการกำหนดราคาค่าใช้จ่ายว่าต้องทำบุญชุดละเท่าไร แต่ที่สามารถทำรายได้สูงสุดเกิดจากเหตุผล 3 ประการ คือ 1) เป็นกิจกรรมที่พุทธศาสนิกชนทุกคนที่เข้ามาวัดไร่จิงจะต้องมาใช้บริการ เนื่องจากตามวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย เมื่อไปทำบุญที่วัดใด จะต้องซื้อดอกไม้ รูป เทียน ทอง เพื่อเข้าไปกราบสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพระประธานในโบสถ์อยู่เสมอ เช่น กรณีของวัดไร่จิงที่มิ่งองค์หลวงพ่อดาวไร่จิงเป็นตัวแทนของความศักดิ์สิทธิ์ที่มีผู้คนเข้ามากราบไหว้ขอพรหรือแม้กระทั่งบนบานศาลกล่าว เป็นต้น 2) ต้นทุนจากการลงทุนจัดหาซื้อวัตถุดิบที่มีค่าใช้จ่ายไม่สูงมาก เช่น ในวันหนึ่งๆ ทางวัดจะซื้อดอกบัวเฉลี่ยวันละ 100 กำ (1 กำ = 10 ดอก) รวมประมาณวันละ 1,000 ดอก ส่วนค่ารูป เทียน และแผ่นทอง ตกเฉลี่ยเพียงวันละไม่เกิน 5,000 บาท ซึ่งหากรวมกับค่าดอกไม้แล้ว ค่าใช้จ่ายที่ลงทุนไปประมาณเกือบหมื่นบาทเท่านั้น และ 3) ลักษณะของกิจกรรมที่สามารถหมุนเวียนทรัพยากรหรือวัตถุดิบที่ลงทุนไปได้ กล่าวคือดอกไม้ที่ญาติโยมได้ถวายให้กับหลวงพ่อดาวไร่จิงไปแล้ว ทางวัดก็จะเก็บกลับมาหมุนเวียนใช้ใหม่ เป็นการประหยัดต้นทุนการบริการ ถือเป็นการลงทุนต่อกิจกรรมที่คุ้มค่ามาก เมื่อเทียบกับรายได้ที่ได้มา และจากการสัมภาษณ์และสังเกตวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนที่ทำบุญดอกไม้รูป เทียน ทอง ส่วนใหญ่จะใส่เงินทำบุญโดยเฉลี่ยประมาณ 20-100 บาท ต่อคน โดยจำนวนเงินที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจและเงื่อนไขทางความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อรูปแบบและประเภทการทำบุญเป็นสำคัญ เช่น ญาติโยมบางคนจะมุ่งเน้นที่การถวายสังฆทานเวียนด้วยจำนวนเงินที่มากกว่าการทำบุญดอกไม้ รูป เทียน ทอง เป็นต้น

ภาพที่ 4

พุทธศาสนิกชนขณะกำลังทำบุญค่าดอกไม้ ทุเรียน ทอง และกราบสักการะองค์หลวงพ่อดำวัดไร่จิ้ง

อีกรูปแบบหนึ่งของกิจกรรมพุทธพาณิชย์ที่แม่จะไม่ได้ทำเงินให้วัดมากเท่ากิจกรรมอื่น แต่สำหรับบริบทการศึกษาวิจัยวิถีปฏิบัติพุทธพาณิชย์ถือว่ามีความน่าสนใจในเชิงความคิดสร้างสรรค์ กิจกรรมและการสนองตอบจากวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน ซึ่งนั่นคือ การทำบุญได้ชีวิตโคกระบือ โดยการหยอดเงินลงไปในรูปแบบ โคกระบือที่ทางวัดตั้งให้บริการอยู่ทางเข้าด้านหลังโบสถ์ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นที่ชื่นชอบของเด็กๆ ที่พ่อแม่ ผู้ปกครองพามาเที่ยวและทำบุญที่วัดเป็นอย่างมาก สังเกตจากพฤติกรรมการเรียกร้องให้ผู้ปกครองช่วยอุ้มขึ้นไปหยอดเงินใส่ลงในช่องบนตัวรูปปั้นที่วัดเจาะไว้ โดยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมพุทธพาณิชย์นี้ พบว่า เป็นกิจกรรมที่ได้มาจากการที่เจ้าอาวาสและบุคลากรที่เป็นฆราวาสของวัดไปดูงานตามวัดหรือสถานที่ต่างๆ แล้วเกิดความคิดที่จะนำมาใช้ที่วัดไร่จิ้งบ้าง แต่ปรากฏว่าไม่ประสบความสำเร็จในด้านรายได้ที่ได้รับเท่าไรนัก จนถึงขนาดที่บางครั้งเมื่อถึงกำหนดวาระของการทำบุญได้ชีวิตโคกระบือประจำปีของทางวัด เงินที่ได้จากกิจกรรมดังกล่าวไม่เพียงพอที่จะได้ชีวิตสัตว์ตามจำนวนและเป้าหมายที่คาดการณ์ไว้ ทางวัดไร่จิ้งจึงจำเป็นต้องนำเงินจากกิจกรรมพุทธพาณิชย์ประเภทอื่นมาอุดหนุนเสริมช่วยแทน ซึ่งเป็นจำนวนเงินหลายแสนบาท เรียกว่าในแง่ของผลประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมทำบุญได้ชีวิตโคกระบือด้วยการหยอดเงินใส่รูปปั้นวัวควายนี้ ประสพกับความขาดทุนอย่างย่อยยับก็ว่าได้ แต่ในเมื่อวัดได้จัดกิจกรรมการทำบุญประเภทนี้ขึ้นแล้ว และสังคมทั่วไปก็ร่วมรับรู้ในการกระทำดังกล่าว การจะล้มเลิก

หรือยกเลิกกิจกรรมนี้ไปจึงเป็นเรื่องยาก เนื่องจากทางวัดยังพอมีกำลังทรัพย์ที่ได้มาจากช่องทาง
พุทธพาณิชย์อื่นๆ อีกมากมาย แค่งแบ่งส่วนรายได้จากกิจกรรมอื่นมาค้ำจุนกิจกรรมดังกล่าวจึงไม่ใช่
เรื่องหนักหนาสาหัสสำหรับวัดไร่จึงเลยแม้แต่น้อย

ภาพที่ 5

การทำบุญไถชีวิตโค-กระบือของวัดไร่จึง ด้วยการหยอดเงินใส่ลงในช่องบนตัวรูปปั้นวัวและควายที่วัดเจาะไว้

ภาพที่ 6

พระเครื่อง พระเหรียญ พระเนื้อผง พระลือกเกตองค์หลวงพ่อวัดไร่จึง ที่วางจำหน่ายในราคารูขาคที่แตกต่างกัน

ภาพที่ 7

จุดเช่าบูชาพระพุทธรูปบูชาและแหวนมงคล

ภาพที่ 8

จุดเช่าบูชาพระบูชา วัดถมุงกล

หลวงพ่อดาวเรือง (ด้านหน้าโบสถ์ติดริมน้ำท่าจีน)

และหากนำยอดรายได้จากทุกกิจกรรมมารวมกัน โดยเฉพาะในช่วงวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ และช่วงเทศกาลวันสำคัญต่างๆ เช่น วันลอยกระทง วันขึ้นปีใหม่ ฯลฯ ย่อมมีไม่ต่ำกว่า 1 ล้านบาทต่อวัน ซึ่งเป็นผลจากจำนวนญาติโยมพุทธศาสนิกชนที่เข้ามากราบสักการะองค์หลวงพ่อดาวเรือง และร่วมทำบุญในกิจกรรมพุทธพาณิชย์ต่างๆ ที่มีโดยเฉลี่ยประมาณ 5,000 คนต่อวัน และหากเป็นวันเสาร์ วันอาทิตย์ด้วยแล้วจำนวนหลักหมื่นคนก็ถือเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นได้เป็นประจำ

“เฉพาะวันอาทิตย์วันนี้วันเดียว รายรับของวัดไร่จิงอยู่ที่ 1 ล้านบาท...” (พระเสริมศักดิ์, สัมภาษณ์, 17 มีนาคม 2556)

นอกจากรายรับที่มียอดสูงถึงล้านบาทต่อวันนั้น รายจ่ายต่อเดือนของวัดไร่จิงก็มีไม่น้อยเช่นกัน อาทิเช่น ค่าไฟที่สูงถึงเดือนละ 400,000 บาท ค่าน้ำ 100,000 บาท เงินเดือนพนักงานและ

เจ้าหน้าที่ประจำว่าล้านบาท ฯลฯ เฉพาะรายจ่ายประจำทั้ง 3 อย่างต่อเดือนรวมแล้วประมาณเกือบ 2 ล้านบาท ค่าใช้จ่ายที่วัดต้องดูแลรับผิดชอบดังกล่าว ทำให้ส่วนหนึ่งต้องมีการจัดกิจกรรมเพื่อแสวงหารายได้มาหล่อเลี้ยงค้ำจุนวัดและบุคลากรที่มีทั้งพระสงฆ์และฆราวาส โดยกิจกรรมพุทธพาณิชย์ก็เป็นช่องทางหนึ่งของแหล่งที่มารายได้ดังกล่าว

กิจกรรมไสยพาณิชย์ เช่น พิธีลงนะหน้าทองจันทร์มหาเสน่ห์ การเจิมแป้งนะเมตตามหา มงคล การสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา เสริมบารมี การอาบน้ำคั้นเพ็ญ เป็นต้น พิธีกรรมเหล่านี้ ดำเนินการโดยพระครูปลัดสิทธิวัฒน์ หรือหลวงพี่น้ำฝน วัดไผ่ล้อม เป็นตัวอย่างกิจกรรมไสยพาณิชย์ ที่นำเรื่องราวหรือวิชาทางไสยศาสตร์มาหาผลประโยชน์ กล่าวคือ มีหลักการหรือวิธีคิดทางธุรกิจที่ไม่แตกต่างจากพุทธพาณิชย์ หากแต่ใช้วิธีการทางไสยศาสตร์มาเป็นเครื่องมือในการหารายได้ ไสยพาณิชย์จึงเป็นอีกวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยที่มีผู้คนให้ความสนใจและเข้าร่วมไม่น้อยไปกว่าพุทธพาณิชย์เลย

ความเป็นพาณิชย์ในกิจกรรมเหล่านี้เกิดจากปัจจัยสนับสนุนส่งเสริมชีวิตที่สำคัญ โดยสามารถแบ่งได้เป็น 5 ประการหลัก คือ

1. กิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ที่บริการให้กับพุทธศาสนิกชน

(Product) – พื้นฐานความเชื่อ ความศรัทธาของคนไทยที่มีเรื่องของผีसाงเทวดา ลี้งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ และพุทธศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนาในประเทศไทย ที่มีลักษณะผสมผสานกับศาสนาพราหมณ์และคติความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับผีसाงเทวดา อำนาจลี้ลับ จนเป็นแหล่งที่มาของไสยศาสตร์ โดยผสมกลมกลืนไปกับพิธีกรรมหรือวิถีปฏิบัติทางพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนไทย องค์กรประกอบที่เป็นต้นทุนทางการผลิตที่สำคัญสำหรับกิจกรรมและผลิตภัณฑ์พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์เหล่านี้ เป็นการทำการตลาดของผู้ประกอบกิจกรรมที่คำนึงถึงความต้องการ (ด้านจิตวิญญาณ) ของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นพุทธศาสนิกชนทั่วไป อาศัยทุนทางความเชื่อความศรัทธาในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ที่มีอยู่ในวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน แปลงเปลี่ยนเป็นกิจกรรมหรือพิธีกรรม รวมไปถึงสินค้าผลิตภัณฑ์ต่างๆ ในลักษณะพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ เช่น พระเครื่อง พระบูชา กุมารทอง เป็นต้น เพื่อตอบสนองความต้องการของพุทธศาสนิกชนบางกลุ่มให้ตรงใจและได้รับความพึงพอใจสูงสุด กล่าวคือเป็นการวางแผนการตลาดโดยยึดความต้องการ (บุญ) ของผู้บริโภคเป็นหลัก และสร้างกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อมาสนับสนุนกิจกรรมและผลิตภัณฑ์ที่ให้บริการ เป็นวิธีการเบื้องต้นในการสร้างความสำเร็จทาง

ธุรกิจให้กับผู้ประกอบการ ซึ่งในส่วนของผลิตภัณฑ์และการบริการในกิจกรรมของทางวัดเหล่านี้ หากพิจารณารายละเอียดในส่วนของกิจกรรมให้ถี่ถ้วน นอกเหนือจากความต้องการ (Demand) ของพุทธศาสนิกชนแล้ว ยังพบว่าผู้ให้บริการหรือทางวัดยังนำเรื่องของรูปแบบ (Design) การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย (Technology) และความสะดวกรวดสบาย (Convenience) เข้ามาประกอบไปด้วย เช่น การถวายสังฆทานเวียนของวัดไร่จิง พระอารามหลวง ที่มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์และความแตกต่างเฉพาะตัว ไม่เหมือนกับที่วัดอื่น ทั้งการจัดระบบถวายแบบหมู่ที่แบ่งเป็นรอบๆ อีกทั้งชุดสังฆทานที่มีการสับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาสินค้าในถังสังฆทานหมดอายุ ซึ่งวิธีการบริหารจัดการดังกล่าวก็เป็นที่ชื่นชอบของพุทธศาสนิกชน เนื่องจากการอำนวยความสะดวกให้กับญาติโยมที่ไม่ต้องไปเดินหาพระสงฆ์เพื่อถวายสังฆทานเหมือนในอดีต มาที่จุดบริการถวายสังฆทานที่วัดจัดบริการไว้ให้ ก็สามารถลุล่วงความต้องการบุญที่ตนเองปรารถนาได้ รวมไปถึงการทำบุญ หยอดเหรียญอุ้มโต๋ โนมัตินุชาพระเกจิอาจารย์ชื่อดัง พระธาตุประจำปีเกิด พระพุทธรูปประจำวันเกิด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาประยุกต์ใช้ในวิถีปฏิบัติการทำบุญของพุทธศาสนิกชน สร้างความสะดวกสบายมากขึ้น ไม่จำเป็นต้องเดินทางไปวัดที่มีพระธาตุหรือพระเกจิประดิษฐานอยู่ให้เสียเวลา แค่นำเงินใส่ตู้อัตโนมัติที่รวบรวมบรรดาพระธาตุ รูปจำลองพระเกจิต่างๆ ก็เหมือนกับได้ทำบุญกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์รูปเคารพเหล่านั้นแล้ว บุญกุศลก็จะบังเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติตามความเชื่อ ความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนไทย

ความสำเร็จในกิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ จากประเด็นกิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ที่บริการให้กับพุทธศาสนิกชนนั้น จะเห็นได้ว่าเรื่องของอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ที่เป็นหลักการทางเศรษฐศาสตร์พื้นฐาน เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ประกอบการให้ความสำคัญ กล่าวคือจากมุมมองของผู้ประกอบการ (วัดและพระสงฆ์) กิจกรรมหรือพิธีกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นไม่ได้ หากขาดความต้องการ การเรียกร้องจากพุทธศาสนิกชน เมื่อญาติโยมมีความต้องการมาก (Demand) จึงเป็นธรรมดาที่จะเกิดกิจกรรมหรือพิธีกรรม (Supply) เพื่อรองรับกับความต้องการเหล่านั้น ทำให้เห็นถึงวงจรธุรกิจทางศาสนาที่ญาติโยมพุทธศาสนิกชนมีส่วนเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์อย่างปฏิเสธไม่ได้ หรือหากกล่าวอีกนัยหนึ่งหากไม่มีความต้องการของพุทธศาสนิกชนเข้ามาเป็นเครื่องสนับสนุน โอกาสที่จะเกิดกิจกรรมลักษณะนี้และสามารถประสบความสำเร็จในด้านผลประโยชน์นั้นคงเป็นไปได้ยาก

“รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมการทำบุญต่างๆของวัด ส่วนหนึ่งเกิดจากความปรารถนาของโยมด้วย เป็นเรื่อง Demand และ Supply โยมมีความต้องการแบบนี้ วัดก็เป็นผู้สนองตอบ ส่วนจะตรงตามหลักพุทธธรรมหรือไม่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ความรู้ความอ่านของโยมแต่ละคนในเรื่องพุทธศาสนาก็มีไม่เท่ากัน บางคนก็มองวัดเป็นศูนย์รวมปฏิบัติธรรมอย่างเดียว บางคนก็มองวัดเป็นที่ระบายนานาทุกข์ เวลาที่มีความทุกข์ใจถึงค่อยเข้าวัดทำบุญ ทำให้ตนเองสบายใจตามแบบฉบับวิธีคิดวิถีปฏิบัติของตน พอสมปรารถนา เสร็จกิจแล้วก็จากไป” (พระปลัดสุรศักดิ์ ปญญาธิโร, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2555)

“ส่วนตัวผมก็เป็นคนชอบทำบุญนะ เวลาไม่รู้ไปทำบุญที่ไหนก็จะนึกถึงวัด เห็นว่าวัดมีกิจกรรมทำบุญให้เลือกมากมายดี อยากทำแบบไหน อะไรยังไง วัดก็มีจัดให้ครบ สะดวกสบายกว่าเมื่อก่อนเยอะ เช่น มาวัดไร่จึงนี้อยากทำสังฆทานก็ได้ทำ อยากเข้าบูชาพระพุทธรูปหลวงพ่อไร่จึงก็มีให้เช่า...” (เกรียงไกร พงษ์อุดม, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2556)

2. สถานที่ประกอบกิจกรรม (Place) – วัดหรือศาสนสถานถือเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นสัญลักษณ์สำคัญทางศาสนาที่พุทธศาสนิกชนให้ความเคารพศรัทธา ส่วนหนึ่งได้ทำหน้าที่เป็นสถานที่ที่ใช้แสดงออกถึงความเชื่อความศรัทธาและการปฏิบัติในฐานะผู้เป็นศาสนิก เช่น การทำบุญตักบาตร ฟังพระธรรมเทศนา เป็นต้น แต่ปัจจุบันนี้วัดหลายแห่งได้นำต้นทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมดังกล่าวมาใช้เพื่อการประกอบกิจกรรมเชิงพาณิชย์ เช่น กรณีของวัดไผ่ล้อม เป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ของความเชื่อระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงการใช้จ่ายด้านสถานที่ขายความเชื่อ โดยมีเรื่องของความเชื่อความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อธิปฎิภาหิรย์ สิ่งเหนือธรรมชาติ และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาสนับสนุนการหารายได้

3. บุคคลผู้ประกอบกิจกรรม (People) – หลวงพ่่าน้ำฝน เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม ผู้สืบสานทายาทพุทธาคมศิษย์เอกหลวงพ่อบุณ เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องนับถือทางด้านไสยศาสตร์ เนื่องจากท่านได้มีการศึกษาและปฏิบัติทางด้านนี้มาโดยตรง ผ่านการถ่ายทอดจากพระเกจิอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญทางไสยเวท ซึ่งก็คือ พระมงคลสิทธิการหรือหลวงพ่อบุณ อดีตเจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม ทำให้ญาติโยมที่มาลงนะหน้าทอง หรือประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์อื่นๆ นั้น เกิดความเลื่อมใสศรัทธา และอยากเข้าร่วมในกิจกรรมที่ท่านเป็นผู้ประกอบพิธี ทุนมนุญย์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวหาใช่มีเพียงหลวงพ่่าน้ำฝนรูปเดียวไม่ แม้กระทั่งหลวงพ่อบุณพระเถรจารย์ผู้ล่วงลับมรณภาพไปแล้ว ทางวัดก็ได้นำสิริระสังขารของท่านที่ไม่เนาเปื่อยมาประดิษฐานไว้ในโลงแก้ว เพื่อใช้เป็นเครื่องตั้งคู่ศรัทธาญาติโยม ทั้งกลุ่มสาธุชนหน้า

ใหม่ และรักษาสถานผู้เลื่อมใสศรัทธาหลวงพ่อบุญหน้าเดิมไว้ ให้เข้ามากราบสักการะ เป็นการใช้จิตวิทยาเพื่อสนับสนุนความต้องการด้านจิตวิญญาณของผู้คน พุทธศาสนิกชน ว่าหลวงพ่อบุญท่านยังอยู่ที่นั่นไม่ได้ไปไหน ทั้งนี้เพื่อวัตถุประสงค์ในการแสวงหารายได้ หาเงินเข้าวัด เหตุที่กล่าวว่า บุคคลผู้ประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ เช่น หลวงพ่่าน้ำฝน มีการมุ่งเน้นกิจกรรมไปในเชิงพาณิชย์ มากกว่าการให้ความสำคัญกับประเด็นไสยวิถี เนื่องจากคำให้สัมภาษณ์ของท่าน ญาติพี่น้องและบุคคลรอบข้างภายในวัดที่ดีความบ่งบอกถึงนัยดังกล่าว โดยมีใจความสำคัญจากคำบอกเล่า ดังต่อไปนี้

“ไสยศาสตร์จริงๆ แล้วก็ไม่มีอะไร เป็นเพียงกุศโลบายในการอธิษฐานจิต เป็นคำให้พร เสริมสร้างขวัญและกำลังใจ เสริมพลังทางใจ พระที่ทำแบบนี้ก็เป็นการทำหน้าที่รักษาญาติโยมที่มีปัญหาทางใจ มีทุกข์ใจ เมื่อมาขอให้พระช่วย พระก็ต้องช่วย ส่วนหมอดามโรงพยาบาลก็รักษาทางกายไป แต่พระบางส่วนก็มีเป็นหมอยาคือเหมือนกัน ญาติโยมส่วนใหญ่มีความเชื่อและการปฏิบัติที่เน้นหนักในทางไสยเวทอยู่แล้ว แต่ถ้าเป็นหลักพุทธแล้ว ทุกอย่างขึ้นอยู่กับการกระทำของตัวเอง... อย่างกุมารที่ทำออกมาให้บูชา ไม่ว่าจะเป็นอย่างอื่นกุมารทองสมบัติ หรือกุมารเพชรน้อยนั่น ก็ไม่ได้มีความแตกต่างหรือนัยสำคัญทางความศักดิ์สิทธิ์อะไรเลย เหมือนๆ กันทั้งนั้น...” (พระครูปลัดสิทธิวัฒน์ หลวงพ่่าน้ำฝน, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2555)

“หลวงพ่่าน้ำฝนไม่เชื่อในเรื่องสะเดาะเคราะห์ แก้วปีขง อะไรแบบนี้หรอก ท่านเชื่ออะไรยากจะตาย แต่โยมแม่ของท่านจะเชื่อเรื่องแบบนี้มากกว่าด้วยซ้ำ เชื่อมากถึงขนาดไปทำพิธีแบบนี้ที่อื่นด้วยนะ นอกจากทำกับที่นี่แล้ว อย่างตัวพ่่าน้ำฝนแม่บอกว่านี่เป็นปีขง ต้องไปสะเดาะเคราะห์ แก้วปีขง อาน้ำกินเพี้ยถึงจะดี พี่ก็ต้องยอมแกล ไปก็ไป เคยได้ยินหลวงพ่อบุญว่า ถ้าใครปีขง วิถีแก้ก็ไม่ยาก แค่เอาชิงผงสำเร็จรูปหรือกาแฟใส่น้ำร้อนชงดื่มก็หายแล้ว จะขงสักก็แก้ก็ได้ ไม่มีใครว่า พี่ฟังแล้วก็ขำ...” (ประภา สุนทรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2556)

“พรุ่งนี้หลวงพ่อบุญต้องไปงานพวกทรงเจ้าแต่เช้า เป็นงานไหว้ครูประจำปีของพวกโรงทรงเขา พวกเขานิมนต์หลวงพ่อบุญไปเป็นประธานในพิธี เป็นเจ้าพิธี ในความเป็นจริงเรื่องทรงเจ้าเข้าผี หลวงพ่อบุญไม่เชื่อเลย แต่ที่ต้องไปเพราะได้เงิน พวกโรงทรงนี้รวย ไปที่พวกนั้นก็ถวายเยอะ ถ้าไม่ได้เงินหลวงพ่อบุญไม่ไปหรอก เสียเวลา อีกอย่างจะได้เป็นการขยายเครือข่ายกิจกรรมของวัดเราด้วย อย่างในพิธีครอบครูไหว้ครูบูรพาจารย์ จะมืองค์เทพโรงทรงมาร่วมชุมนุมมากมาย หลวงพ่อบุญไปงานนี้ก็จะได้ฐานลูกศิษย์

ร่างทรงเพิ่มขึ้น วัดก็มีคนมาร่วมกิจกรรมมากขึ้น มีแต่ได้กับได้” (เจ้าหน้าที่วัดผู้หนึ่ง, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2556)

ภาพที่ 9

พระครูปลัดสิทธิวัฒน์ (หลวงพี่น้ำฝน) กับการร่วมกิจกรรมไหว้ครูประจำปี ชุมชมร่างทรงองค์เทพ
ที่วัดไผ่ล้อมจัดขึ้น

อย่างไรก็ตาม ในประเด็นบุคคลผู้ประกอบพิธีกรรมนี้ นอกจากผู้เป็นเจ้าของพิธีหรือผู้ดำริ ริเริ่ม
สร้างสรรค์กิจกรรมเช่นพระสงฆ์แล้ว ยังหมายรวมถึงพนักงาน เจ้าหน้าที่ประจำ ที่มีการว่าจ้างเพื่อ
นำมาบรรจุเป็นบุคลากรในตำแหน่งต่างๆ เพื่อการบริหารจัดการทางกิจกรรมพุทธพาณิชย์และ
ไสยพาณิชย์ อาทิเช่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายสื่อประชาสัมพันธ์ เจ้าหน้าที่ประจำจุดเช่าวัตถุมงคล เจ้าหน้าที่
รายวันแผนกทำบุญพวงมาลัย หมากพลูถวายหลวงพ่อบุญ เจ้าหน้าที่ยกสังฆทานประจำจุดถวาย
สังฆทานเวียน เป็นต้น ซึ่งลักษณะการกระทำดังกล่าวบ่งบอกถึงนัยเชิงพาณิชย์ กล่าวคือ การที่วัดจะ
สามารถว่าจ้างบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อมาทำงานปฏิบัติภารกิจให้กับวัดได้นั้น วัดจำเป็นต้องมีเงินทุนหรือ
รายได้เพื่อมาบริหารจัดการสรรเป็นค่าตอบแทนให้กับพนักงานที่ตนว่าจ้าง โดยรายได้เหล่านั้นก็มีที่มาจาก
เงินทำบุญที่ญาติโยมบริจาคถวายให้กับวัดผ่านทางกิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ต่างๆ และวัด
ก็นำเงินเหล่านั้นมาบริหารทรัพยากรบุคคลที่ตนว่าจ้าง เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนกิจกรรม
พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ได้ต่อไป แสดงให้เห็นถึงการใช้นุญนุษย์เพื่อต่อ ยอดทุนทางธุรกิจ

ดังเช่นบริษัท ห้างร้านหรือธุรกิจภาคเอกชนทั่วไปที่มีการว่าจ้างแรงงานเพื่อเป็นวัตถุประสงค์หลักในการประกอบกิจกรรม

ภาพที่ 10

เจ้าหน้าที่ผู้ช่วย (ภราวาส) ประกอบกิจกรรมการลงนะหน้าทองของวัดไผ่ล้อม ขณะกำลังเตรียมแผ่นทองให้ญาติโยม

4. ราคา ค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรม (Price) – ญาติโยมที่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรม ไสยพาณิชย์จำเป็นต้องชำระเงินในลักษณะค่าขันธครุ ค่ายกครุ เพื่อเป็นการทำบุญถวายให้กับวัด เช่น พิธีลงนะหน้าทองจันทร์มหาเสน่ห์ ค่าใช้จ่ายคนละ 108 บาท พิธีสะเดาะเคราะห์ ต่อชะตา เสริมบารมี และพิธีอาบน้ำคั้นเพ็ญ ให้ใส่เงินที่มีจำนวนมากกว่าอายุของตน จะใส่มากเท่าไรก็ได้ แต่ห้ามต่ำกว่าอายุของผู้ร่วมพิธี และตลอดเวลาขณะที่มีการประกอบกิจกรรมเหล่านี้ ทางวัดก็จะมีโฆษกคอยทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์กิจกรรม ไสยพาณิชย์อื่นๆ รวมถึงการเช่าบูชาวัตถุมงคลต่างๆด้วย โดยมีการเน้นย้ำเรื่องจำนวนเงินทำบุญที่สามารถถวายมากกว่าที่ทางวัดกำหนดไว้ก็ได้ เนื่องจากขณะนี้วัดจำเป็นต้องใช้เงินจำนวนมากในการก่อสร้างวิหารหลวงพ่อบุญ ซึ่งยังไม่รวมรายจ่ายประจำ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ เงินเดือนของเจ้าหน้าที่ในวัด ค่าสื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรม ฯลฯ ที่รวมแล้วไม่ต่ำกว่า 500,000 บาทต่อเดือน

จำนวนเงินที่ทางวัดไผ่ล้อมได้เรียกเก็บเป็นค่าบริการในการเข้าร่วมกิจกรรม ไสยพาณิชย์ต่างๆ นั้น ทางผู้ประกอบกิจกรรมได้มีการคิดคำนวณต้นทุนค่าใช้จ่ายในการลงทุนดำเนินกิจกรรม และจึงมีการตั้งราคา ค่าใช้จ่ายให้เหมาะสมกับกิจกรรมและกลุ่มพุทธศาสนิกชนเป้าหมาย โดยให้สอดคล้องกับตำแหน่งของสินค้า (วัตถุมงคล) หรือกิจกรรมพุทธพาณิชย์และ ไสยพาณิชย์ที่มีการแข่งขันในตลาด ราคาไม่สูงหรือต่ำกว่าผู้ประกอบการรายอื่นจนเกินไป เป็นราคาที่พุทธศาสนิกชน (ผู้บริโภค) ยอมรับ

และสามารถเข้าถึงได้ตามเงื่อนไขฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละบุคคล การคำนึงถึงกำลังซื้อของกลุ่มเป้าหมายเป็นเกณฑ์นี้ ในทางการตลาดถือเป็นกลยุทธ์ด้านราคา (Price Strategy) ที่สำคัญในการส่งเสริมการขาย ซึ่งจะทำให้เกิดการบริโภคซ้ำ บอกกันปากต่อปาก เกิดความจงรักภักดีต่อตราสินค้าและบริการ (Brand Loyalty) ของวัด ไร่ล้อม ซึ่งนั่นหมายถึงต้นทุนความเชื่อความศรัทธา และวิถีปฏิบัติอันเหนียวแน่นของพุทธศาสนิกชนที่มีให้กับกิจกรรมหรือสินค้าโดยไม่มีวันเปลี่ยนแปลง และจะยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องต่อไป

ภาพที่ 11

ญาติโยมขณะกำลังเอาเงินทำบุญถวายค่าเข้าร่วมพิธีลงนะหน้าทองจันทร์มหาเสน่ห์ใส่ลงในตู้บริจาคพร้อมรับบัตรคิว
จากเจ้าหน้าที่ของทางวัดไร่ล้อม

5. แผนการตลาดส่งเสริมกิจกรรม (Promotion) – กลยุทธ์ทางการตลาดที่วัดได้นำมาใช้เพิ่มยอดรายรับ เพื่อสามารถรับมือกับค่าใช้จ่ายที่มีจำนวนมากข้างต้นได้ ทำให้รูปแบบการส่งเสริมการขายในลักษณะต่างๆ ถูกถ่ายทอดออกมาในเชิงสื่อบุคคล (เจ้าหน้าที่วัด โฆษก) สื่อสิ่งพิมพ์ (หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ป้ายโฆษณา Billboard ที่ติดตั้งริมถนนใหญ่ เป็นต้น) สื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ (สถานีวิทยุชุมชนของวัด รายการ โทรทัศน์) และสื่อออนไลน์ (อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ของวัด) โดยนับนี้จึงสามารถเทียบเคียงได้กับการทำการตลาดของบริษัท ห้างร้านหรือองค์กรธุรกิจต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ที่จะได้รับกลับมา

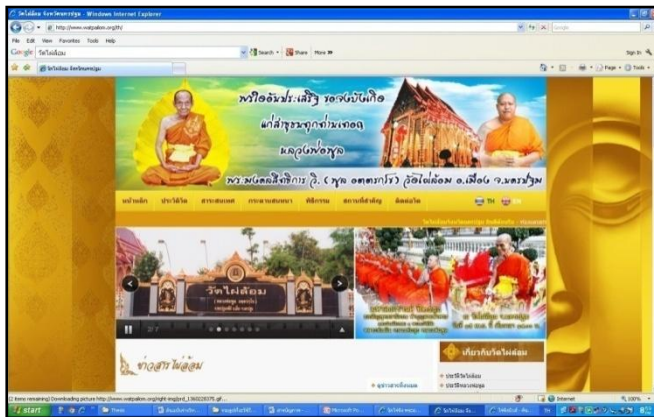

ภาพที่ 12
สื่อส่งเสริมการตลาดที่เป็นข้อความ

ภาพที่ 13

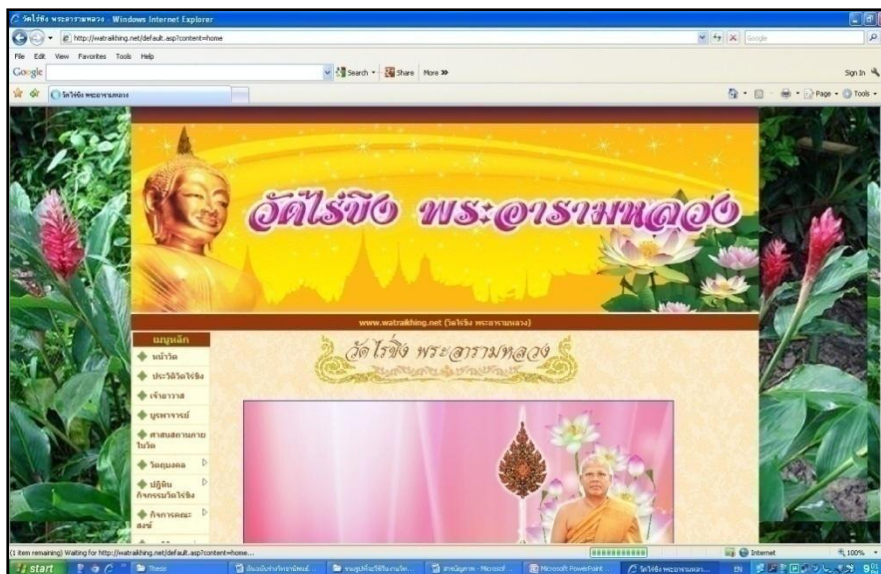
สถานีวิทยุกระจายเสียงประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ของวัดไร่ล่อมทั้ง 2 สถานี ซึ่งตั้งอยู่ภายในวัด

ภาพที่ 14

เว็บไซต์ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและข้อมูลข่าวสารต่างๆ ของวัดไร่ล่อม

<http://www.watpailom.org/th/>

ภาพที่ 15

เว็บไซต์ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและข้อมูลข่าวสารต่างๆ ของวัดไร่ขิง พระอารามหลวง

<http://www.watraikhing.net/default.asp>

ภาพที่ 16

แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์กิจกรรมการสังฆจอง-บูชาหลวงพ่อวัดไร่ขิง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงกลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด

ปฏิเสธไม่ได้ว่าการลงทุนโฆษณาประชาสัมพันธ์ทั้งหลายเหล่านี้จำเป็นต้องใช้เงินจำนวนมาก ซึ่งเงินดังกล่าวก็มาจากที่ญาติโยมทำบุญถวาย และทางวัดก็ได้นำส่วนหนึ่งของเงินเหล่านั้นมาหมุนเวียนต่อยอดในกิจกรรมเชิงพาณิชย์ต่างๆ เป็นการดำเนินการทางธุรกิจเพื่อสร้างผลประกอบการ

ให้เจริญเติบโตยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้เนื้อหาหรือข้อความที่ใช้สื่อกับญาติโยมพุทธศาสนิกชนย่อมไม่ได้แสดงออกอย่างตรงไปตรงมา ว่าต้องการจะขายสินค้าหรือบริการ หากใช้กลยุทธ์และอุบายที่แยบยลในการทำการตลาด โดยอาศัยทุนมนุษย์ที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม และทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมความเชื่อของคนไทย เป็นเครื่องมือ กลไกในการขับเคลื่อนกิจกรรม เช่น กลยุทธ์ในการทำการตลาดพิธีอาบน้ำสรงศพ ที่ได้กำหนดให้มีขึ้นทุกวันเพื่อ ขึ้น 15 ค่ำ ของทุกเดือน เพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสในการทำรายได้ โดยที่บางแห่งอาจมีการจัดพิธีลักษณะนี้แค่วันเดียวในรอบปี คือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 นอกจากนั้นยังมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ภาพกลุ่มดารา นักร้อง นักแสดง ศิลปินต่างๆ ที่มาเข้าร่วมพิธีกรรม เช่น การลงนะหน้าทอง ตามสื่อต่างๆ เพื่อเป็นการดึงดูดเรียกศรัทธาจากญาติโยมพุทธศาสนิกชนให้มาเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้น เพราะในการรับรู้ ความเข้าใจของคนทั่วไปที่เห็นภาพและข้อความจากสื่อเหล่านี้ หากไม่ได้พิจารณาคิดวิเคราะห์อย่างถ่องแท้ก็จะหลงเข้าใจว่าหลวงพี่ท่านต้องไม่ธรรมดา ขนาดพวกดารายังมาหาเลย ถ้าเราไปหาไปร่วมพิธีเราก็คงมีโอกาสโด่งดัง มีชื่อเสียงแบบดารา ศิลปินเหล่านั้นได้ หากไม่ว่านี่คือกลยุทธ์หนึ่งในกระบวนการสร้างความมีชื่อเสียงของผู้ประกอบพิธีกรรม เป็นแผนสร้างการยอมรับจากสังคมเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจในภายภาคหน้า

“ที่ดาราท่านนี้มา เพราะถูกจ้างมาหรือไม่ก็ต้องมาเพราะเกรงใจผู้ใหญ่ ผู้บริหารต้นสังกัด ถ้าไม่มาเดี๋ยวผู้ใหญ่ไม่ป้อนงานให้ ตัวเขาเองไม่ได้อยากมาหรอก แต่ถ้าเขาได้ประโยชน์เขาก็มา ก็ดูอย่างดาราผู้หญิงที่ดังๆบางคนสิ! ตั้งแต่แต่งงานกับมหาเศรษฐีตระกูลใหญ่ไป เดี่ยวนี้ไม่เห็นมาเลย... และที่ผู้ใหญ่ คนในวงการเก่าแก่พวกนั้นมา เป็นเพราะเขาศรัทธาหลวงพ่อคุณหลวงมาก กราบขอเป็นลูกศิษย์หลวงพ่อดังแต่ตอนที่หลวงพ่อบุญคุณท่านยังอยู่ ถึงแม้หลวงพ่อมรณภาพแล้วเขาก็ยังมา แต่ไม่บ่อยเหมือนสมัยที่หลวงพ่อบุญคุณท่านยังมีชีวิตอยู่นะ” (ชาวบ้านผู้หนึ่ง, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2556)

ภาพที่ 17

พิธีอาบนำคั้นเพ็ญของวัดไผ่ล้อม

ส่วนผสมทางการตลาด (Marketing Mix) ทั้ง 5 ประการข้างต้นนั้น (Product, Place, People, Price and Promotion – 5P) ล้วนเป็นข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ที่บ่งบอกถึงปัจจัยสนับสนุนส่งเสริมชีวิตความเป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยได้อย่างชัดเจน สามารถพบเห็นได้ทั้งวัดไร่ขิง พระอารามหลวง และวัดไผ่ล้อม จ.นครปฐม การประยุกต์หลักคิดทางการตลาดเพื่อต่อยอดกิจกรรมพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ให้สอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมทุนนิยมและบริโภคนิยม เชื่อมโยงความเชื่อและศรัทธาไปสู่วิถีการปฏิบัติที่มุ่งเน้นเงินตราเป็นสำคัญ ส่งผลถึงพฤติกรรมการทำบุญของพุทธศาสนิกชนที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นบุญพาณิชย์ ทำให้วัดและพระสงฆ์ในฐานะผู้ให้บริการจึงจำเป็นต้องพัฒนาสร้างสรรค์กิจกรรมการทำบุญที่แปลกใหม่และน่าสนใจ เพื่อตอบสนองความต้องการด้านจิตวิญญาณของญาติโยม ผู้เป็นกลุ่มเป้าหมายทางการตลาดบุญที่ขอความสะดวกรวดเร็ว และมีกิจกรรมหรือพิธีกรรมให้เลือกหลากหลาย ทั้งนี้โดยอาศัยกลยุทธ์แผนการตลาดทุกรูปแบบ ไม่เว้นแม้กระทั่งสื่อบุคคล เช่น ศิลปิน ดารา นักร้อง นักแสดง ผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของสังคม

อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบของความเป็นพาณิชย์ในกิจกรรมเหล่านี้ มิได้เกิดขึ้นเพียงไสยพาณิชย์เท่านั้น หากแต่ยังพบได้ในพุทธพาณิชย์ และกิจกรรมผสมระหว่างพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ด้วย ประเด็นสำคัญคือกลยุทธ์เชิงพาณิชย์ที่เกิดขึ้นภายใต้ความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ผ่านการแสดงออกในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย ที่เรียกได้ว่าเป็น

การบริโภคอุตสาหกรรมความเชื่อความศรัทธาเพื่อตอบสนองความกระหายทางจิตวิญญาณของผู้คน
ในสังคมทุนนิยม บริโคนิยมก็ว่าได้

2. ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม “บุญพาณิชย์” กับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติของ พุทธศาสนิกชนไทย

ภายใต้พื้นฐานความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสนาและไสยศาสตร์ เรื่อง “บุญ” ตามความคิด
และความเข้าใจของญาติโยมคนไทย ถือเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงวิถีปฏิบัติที่เป็นพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์
ให้มาบรรจบกัน จนนำมาสู่การผสมกลมกลืนและการดำเนินการในเชิงพาณิชย์ตามลำดับ ที่มีลักษณะ
เป็นพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ การเกิดขึ้นของกิจกรรมบุญพาณิชย์แบบพุทธพาณิชย์ บุญพาณิชย์แบบ
ไสยพาณิชย์ และบุญพาณิชย์ที่ผสมระหว่างพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์นั้น พิจารณาจากหลักเกณฑ์
การแบ่งแยกกิจกรรมพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์โดยยิวัตถุหรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องอันบ่งบอกถึง
ความเป็นพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในเชิงสื่อตัวแทนเป็นหลักในการแบ่งแยกวิถีปฏิบัติในแต่ละ
กิจกรรมหรือพิธีกรรม ยกเว้นกรณีที่ไม่สามารถแบ่งแยกได้อย่างชัดเจนจากรูปลักษณะของวัตถุภายนอก
ว่าควรจัดอยู่ในหมวดใด ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่อยู่ตรงกลางระหว่างพุทธกับไสย โดยมีการผสมกลมกลืนซึ่ง
กันและกัน กรณีนี้ให้จัดอยู่ในหมวดผสมระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์แทน ดังเช่นที่ได้กล่าวไว้
ในส่วนของผลการศึกษาพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยแล้ว ซึ่ง
ตัวอย่างของกิจกรรมบุญพาณิชย์ที่เป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ มีรายละเอียดตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5-2 แสดงการจำแนกกิจกรรมบุญพาณิชย์แบบพุทธพาณิชย์ บุญพาณิชย์แบบไสยพาณิชย์ และ
บุญพาณิชย์แบบผสมผสานทั้งพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์

วัด	กิจกรรมบุญพาณิชย์แบบ พุทธพาณิชย์	กิจกรรมบุญพาณิชย์แบบ ผสมผสาน	กิจกรรมบุญพาณิชย์แบบ ไสยพาณิชย์
ไร่จิง	- การถวายสังฆทานเวียนหมู่ - ทำบุญค่าดอกไม้ ธูป เทียน ทอง กราบสักการะหลวงพ่อวัดไร่จิง - การทำบุญไถ่ชีวิตโค กระบือ - การทำบุญเช่าพระบูชาวัตถุมงคลหลวงพ่อวัดไร่จิง เพื่อนำ รายได้ไปบูรณะปฏิสังขรณ์วัด	- ทำบุญโรงศพ สะเดาะเคราะห์ ต่อชะตา เสริมดวง บริจาคแก่ ศพไร้ญาติ - ทำบุญแก้บนองค์หลวงพ่อวัด ไร่จิง ด้วยละครรำ ปะทัด และ ว่าวที่วัดจัดบริการไว้ให้	- ทำบุญขอพรเทพเจ้าไล่ซึ่งเอี้ย ด้วยการหยอดเหรียญ ธนบัตร - ทำบุญเสริมบารมี สะเดาะเคราะห์แก้ปีชงกับ เทพเจ้า 11 พระองค์

วัด	กิจกรรมบุญพาณิชย์แบบ พุทธพาณิชย์	กิจกรรมบุญพาณิชย์แบบ ผสมผสาน	กิจกรรมบุญพาณิชย์แบบ ไสยพาณิชย์
ไร่จิ้ง (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> - ทำบุญพระพุทธรูปปางประจำวันเกิด - ทำบุญปิดทองพระพุทธรูปบาทจำลอง - ทำบุญตักบาตรสดตังก์ - ทำบุญไหว้พระธาตุ 12 ราศีประจำปีเกิด - ทำบุญน้ำมันตะเกียงบูชาองค์หลวงพ่อไร่จิ้ง - ทำบุญน้ำมันต๋หลวงพ่อไร่จิ้ง - ทำบุญหยอดเงินใส่ตู้บริจาคค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าซ่อมแซมบูรณะวัด - ทำบุญหยอดเหรียญตู้อัตโนมัติบูชาพระเกจิชื่อดัง - ทำบุญบูชาพระบรมสารีริกธาตุ 	<ul style="list-style-type: none"> - การสวดนพเคราะห์ เจริญพระพุทธรูป เสริมชะตา บารมี ในวันสงฆ์ทำปีเก่าต้อนรับปีใหม่ โดยต้องเสียเงินทำบุญค่าขันธครู คนละ 199 บาท 	
ไผ่ล้อม	<ul style="list-style-type: none"> - การถวายสังฆทานเวียน - ทำบุญค่าดอกไม้ รูป เทียน ทองถวายหลวงพ่อบุญ - ทำบุญพระพุทธรูปปางประจำวันเกิด - ทำบุญพวงมาลัย หมากพลูถวายหลวงพ่อบุญ - ทำบุญหยอดเงินใส่ตู้บริจาคค่าน้ำ ค่าไฟ - ทำบุญสมทบทุนสร้างวิหารหลวงพ่อบุญ 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำบุญต่อชะตาซื้อโลงศพให้กับศพผู้ยากไร้ โดยมีกรเขียนชื่อ นามสกุล วัน เดือน ปีเกิดของผู้บริจาคเงินทำบุญ ใส่ลงไปโลงศพที่ตั้งแสดงไว้ - พิธีสวดนพเคราะห์เจริญพระพุทธรูป เสริมบารมี ดำรับหลวงพ่อบุญ สงฆ์ทำปีเก่ารับพรปีใหม่ เพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต และขอขมากรรมถอนคำสาบาน ถอนคำสาปแช่ง 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำบุญเช่าบูชาเหรียญเทพยดาประจำวันเกิด เพื่อนำรายได้ไปสร้างวิหารหลวงพ่อบุญ เป็นการร่วมทำบุญใหญ่ให้กับหลวงพ่อบุญ - ทำบุญบูชาเครื่องไหว้พระราหูและจุดธูปบูชาพระราหูคู่มิตรพระเสาร์เสริมบารมีแก้ปีชง ในราคาชุดละ 99 บาท

จากรายชื่อของกิจกรรมบุญพาณิชย์แต่ละประเภท เมื่อพิจารณาในส่วนของความสัมพันธ์ที่มีร่วมกันในแต่ละองค์ประกอบระหว่างพฤติกรรม กล่าวคือ ความเป็นบุญพาณิชย์กับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยนั้น สามารถแบ่งแยกเป็นประเด็นการศึกษาได้ ดังนี้

2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างบุญพาณิชย์กับพุทธพาณิชย์

ข้อเท็จจริงจากวิถีปฏิบัติของญาติโยมและกิจกรรมการทำบุญที่วัดได้จัดขึ้น ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุญพาณิชย์กับพุทธพาณิชย์ได้ชัดเจน อาทิเช่น กรณีของวัดไร่จิงที่ตั้งตู้บริจาคเงินทำบุญอย่างมากมายโดยมีไม่ต่ำกว่า 60 ตู้ มีหลากหลายวัตถุประสงค์ของการนำเงินไปใช้ดำเนินการที่เขียนระบุไว้ข้างตู้ที่แตกต่างกันไป ทำให้ญาติโยมพุทธศาสนิกชนสามารถเลือกทำบุญใส่ตู้บริจาคได้ตามความต้องการ ซึ่งหลักคิดในการตัดสินใจเลือกใส่ตู้บริจาคได้นั้น ได้มีเรื่องของผลตอบแทนจาก “บุญ” เข้ามามีเกี่ยวข้อง คาดหวังผลบุญที่จะได้จากการทำบุญใส่ตู้ประเภทนั้นๆ อานิสงส์ของบุญแปรผันตามวัตถุประสงค์ของการนำเงินไปใช้ที่ระบุไว้แต่ละตู้ กล่าวคือเมื่อญาติโยมคนใดที่ปัจจุบันไม่มีที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัยที่เป็นของตัวเอง ก็จะเลือกทำบุญใส่ตู้ที่เขียนไว้ว่า “เชิญบริจาคทรัพย์ซื้อที่ดิน” เพื่อคาดหวังชีวิตในอนาคตหรือในชาติภพหน้าที่จะได้มีที่ดินเป็นของตนเอง หรือหากต้องการมีสติปัญญา ความเฉลียวฉลาด สมอบดี ตู้ที่เขียนไว้ว่า “ทำบุญการศึกษาพิเศษเพื่อเด็กพิการ/ทำบุญการศึกษาโรงเรียนวัดไร่จิงวิทยา” ก็จะเป็นตัวเลือกหนึ่งที่น่าสนใจ แม้กระทั่งหากต้องการมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง ไร้โรคร้าย ตู้บริจาค “ทำบุญสร้างโรงพยาบาลสามพราน (วัดไร่จิง) ร่วมกับหลวงพ่อดาวไร่จิง” ก็มีให้เลือกเช่นกัน ตลอดจนผู้ที่ต้องการมีรากฐานชีวิตที่มั่นคง สุขสบาย ไร้ทุกข์ โศก ตู้บริจาค “บูรณะฐานชุกชีหลวงพ่อดาวไร่จิง” ก็เป็นคำตอบสำหรับการทำบุญ (พาณิชย์) ลักษณะนี้ดังคำกล่าวประชาสัมพันธ์ของคุณอาท่านหนึ่งที่เป็นโฆษกวัด ที่เชิญชวนญาติโยมเข้ามาทำบุญว่า “ขณะนี้ทางวัดเรากำลังมีการบูรณะปฏิสังขรณ์ฐานหลวงพ่อดาว ขอเรียนเชิญญาติโยมผู้มีจิตศรัทธามาร่วมบุญบริจาคกัน มากน้อยตามศรัทธา ไม่ว่ากัน ชีวิตจะได้มีหลักมีฐานที่มั่นคง ไม่โอนเอนแปรปรวน ประสบแต่สุขกายสบายใจไปตลอด...” (วิเชียร นรจีน, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2556)

“...ที่ที่เลือกทำบุญใส่ตู้ซื้อที่ดิน ก็เพราะอยากมีที่ มีบ้านเป็นของตัวเองบ้าง ทั้งชีวิตนี้เช่าเขาอยู่มาตลอด เมื่อเหมือนกัน อยากมีเป็นของเราเองสักที ก็เลยย้ายไปย้ายมาแล้ว...” (นิศยา, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2556)

ภาพที่ 18

บรรดาผู้รับบริจาคเงินทำบุญประเภทต่างๆ ที่ตั้งอยู่ภายในพระอุโบสถวัดไร่จิง ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 32 คู่

จะเห็นได้ว่าเรื่องบุญกับวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น บุญที่เป็นพาณิชย์กับกิจกรรมพุทธพาณิชย์จึงสามารถอธิบายร่วมกันในลักษณะเป็นทั้งเหตุและผลได้ กิจกรรมบุญเหล่านี้ในด้านหนึ่งเป็นส่วนหนึ่งของตัวอย่างวิถีปฏิบัติพุทธพาณิชย์ที่มีบุญเป็นสื่อกลาง บุญพาณิชย์ที่สามารถได้มาด้วยการซื้อหาถูกขับเคลื่อนด้วยกิจกรรมพุทธพาณิชย์ ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างเป็นพลวัต

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างบุญพาณิชย์กับไสยพาณิชย์

หากใช้ความหมายของบุญตามความเข้าใจและการปฏิบัติของญาติโยมคนในสังคม เป็นกรอบคิดวิเคราะห์ บุญตามแนวทางพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติจึงเป็นเสมือนเครื่องช่วยในการทำให้จิตใจผ่อนคลาย เย็นสบาย มีความสุข อุ่นใจ สอดรับกับคำกล่าวของท่านพุทธทาสภิกขุ (2529) ที่กล่าวถึงความเข้าใจเรื่องบุญกุศลที่เชื่อมโยงกับเรื่องกรรม โดยแทนที่จะเป็นเรื่องของกรรม กลับถือว่าบุญกุศลเป็นเครื่องรางเป็นสิ่งช่วยป้องกันความหวาดกลัวภัย ซึ่งโลกทัศน์และวิถีแห่งบุญดังกล่าว ส่วนหนึ่งสอดรับกับแนวทางของไสยศาสตร์ กล่าวคือ ตามข้อเท็จจริงของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ไสยศาสตร์สามารถเป็นคำตอบและคำอธิบายให้กับชีวิต รวมถึงเป็นอีกหนทางหนึ่งของการแก้ไข ปัญหาทางด้านร่างกายและจิตใจให้กับผู้คนบางกลุ่มได้ กระบวนทัศน์และมายาคติที่อธิบายชีวิตที่ตกต่ำ แร้นแค้น ประสบแต่ทุกข์และสิ่งเลวร้าย ว่าเกิดจากเรื่อง “บุญ” วาสนาที่มีไม่เพียงพอ การใช้ไสยศาสตร์เพื่อแก้ไขสถานการณ์ปัญหาจึงเป็นพฤติกรรมรูปแบบหนึ่งของพุทธศาสนิกชนไทย โดยพิธีกรรมทางไสยพาณิชย์เหล่านั้น จำต้องใช้ทรัพย์สินเงินทองในการเข้าร่วมประกอบกิจกรรม ความ

เป็นพาณิชย์ของบุญด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์จึงเกิดขึ้น เช่น ทำบุญบูชาเครื่องไหว้พระราหู และจุดธูปบูชาพระราหูคู่มิตรพระเสาร์เสริมบารมีแก้ปีชง ในราคาชุดละ 99 บาท หรือการทำบุญเช่าบูชาเหรียญเทพดาประจำวันเกิดของวัดไผ่ล้อม เพื่อนำรายได้ไปสร้างวิหารหลวงพ่อพูล เป็นการร่วมทำบุญใหญ่ให้กับหลวงพ่อพูลไปในครั้งเดียวกัน ได้ทั้งบุญจากการร่วมสร้างถาวรวัตถุเพื่อประดิษฐานสรีระสังขารหลวงพ่อและบุญจากเหรียญเทพดาที่ช่วยคุ้มครองป้องกันภัย เสริมดวงชะตา บารมี ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ในวิถีปฏิบัติระหว่างบุญพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ด้วยการพึ่งพาอาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์เทพเจ้า เทวดา สิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ เพื่อมาช่วยขจัดปัดเป่าเคราะห์ร้าย และเสริมดวงชะตาราศีเพิ่มบุญบารมีให้เกิดขึ้นกับตนเองตามแนวทางพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย

ภาพที่ 19

การทำบุญบูชาเครื่องไหว้พระราหู

เสริมบารมีแก้ปีชงของวัดไผ่ล้อม

ภาพที่ 20
จุดเช่าบูชาเหรียญเทพดาประจำวันเกิด เพื่อนำรายได้ไปสร้างวิหารหลวงพ่อพูล เป็นการร่วมทำบุญใหญ่ให้กับหลวงพ่อพูล (วัดไผ่ล้อม)

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างบุญพาณิชย์ที่ผสมผสานทั้งพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์

ในส่วนความสัมพันธ์ประเด็นนี้ นอกเหนือจากความเป็นพาณิชย์ที่เป็นรากฐานอยู่ แล้ว ยังมีสาระสำคัญอยู่ที่ลักษณะกิจกรรมที่เป็นการผสมผสานระหว่างพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ เช่น การทำบุญโลงศพ สะเดาะเคราะห์ ต่อชะตา เสริมดวง ชื่อ โลงศพให้กับศพผู้ยากไร้ โดยมีการเขียนชื่อ นามสกุล วัน เดือน ปีเกิดของผู้บริจาคเงิน ใส่งไปใน โลงศพที่ตั้งแสดงไว้ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นทั้งวัดไร่จิงและวัดไผ่ล้อม โดยต่างได้รับกระแสตอบรับที่ดีจากความนิยมในกิจกรรมดังกล่าวของพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาทำบุญที่วัด ซึ่งส่วนหนึ่งของญาติโยมที่เลือกทำบุญโลงศพ เกิดจากการได้รับคำแนะนำจากหมอดูหรือคนทรงที่ถือเป็นการแก้เคล็ดและสะเดาะเคราะห์เพื่อต่อชะตา เสริมดวง ทำให้เรื่องราวในชีวิตที่เลวร้าย กลับกลายเป็นดีตามวิถีทางและความเชื่อความศรัทธาในไสยศาสตร์ สืบเนื่องจากการเขียนชื่อ นามสกุล วัน เดือน ปีเกิดของผู้บริจาคหรือผู้ที่เราต้องการอุทิศผลบุญกุศลให้ แล้วนำแผ่นกระดาษที่เขียนข้อความดังกล่าวใส่งไปใน โลงศพที่วัดจัดไว้ เสมือนกับการได้สะเดาะ-เคราะห์ ต่อชะตา คลายทุกข์ โศกให้ตายไปกับศพที่เราบริจาคเงินชื่อ โลงให้ และหากพิจารณาในแง่มุม พุทธศาสตร์สามารถกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงความมีเมตตากรุณา ปราบปรามให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ (มี โลงศพไว้บรรจุกศพ) โดยกระทำการบริจาคเงินทำบุญ เสียสละทรัพย์เงินทองส่วนตัว เพื่อช่วยเหลือแก่ศพเพื่อนมนุษย์ผู้ยากไร้ เป็นวิถีปฏิบัติภายใต้การผสมผสานความเชื่อ ความศรัทธา ระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์

โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ที่วิถีปฏิบัติดังกล่าวกำลังกลายเป็นกิจกรรมการทำบุญแบบ พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ที่เริ่มแพร่หลายและได้รับความนิยมในกลุ่มพุทธศาสนิกชนไทย สืบเนื่อง จากข้อเท็จจริงที่ทั้ง 2 วัด ต่างมีรูปแบบของการจัดกิจกรรมที่เหมือนกัน กล่าวคือการใช้หุ่น โครง กระดุกจำลองที่สามารถขยับไปมาได้ ประกอบกับเสียงเชิญชวนประชาสัมพันธ์ให้คนมาทำบุญโลงศพ ที่เป็นเสียงจากบุคคลคนเดียวกัน มีเนื้อหาใจความและคำพูดที่เป็นแบบเดียวกัน (เป็นเสียงจากการ บันทึกลงในแถบบันทึกเสียงที่เปิดควนซ่าไปมา) และอุปกรณ์ชิ้นสุดท้ายเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้มีจิต ศรัทธาให้พร้อมที่จะยินยอมทำบุญบริจาคเงินชื่อ โลงศพ คือ โลงศพที่ตั้งไว้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อที่จะให้ญาติโยมนำกระดาษที่เขียนข้อความส่วนตัวมาใส่งไป เรียกว่าเป็นตัวอย่างหนึ่งในลักษณะ ของวิถีปฏิบัติบุญพาณิชย์เชิงสัญลักษณ์ที่ผสมผสานทั้งพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ โดยสิ่งที่เป็น เครื่องยืนยันถึงความเป็นพาณิชย์อีกประการหนึ่งคือ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่มาจากโรงงานผู้ผลิตเดียวกัน วัดที่สนใจหรือต้องการหากิจกรรมทำบุญให้กับญาติโยมจึงมี

แบบแผนหรือวิธีการที่คล้ายคลึงกัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นอุตสาหกรรมบุญอย่างหนึ่งที่มีการคิดค้นวางแผนและกระทำอย่างเป็นระบบ ซึ่งสำหรับวัดไผ่ล้อม รายได้จากกิจกรรมทำบุญโรงศพ ต่อชะตา สามารถทำรายได้สูงถึงเดือนละหลายหมื่นบาท เป็นอันดับที่ 2 รองจากการเช่าบูชาวัตถุมงคลกุมารทองต่างๆ และกรณีวัดไร่จิง ทุกๆเดือนจะมีการนำเงินที่ญาติโยมบริจาคนำไปซื้อ โลงศพให้กับผู้ยากไร้สูงถึงเดือนละ 100,000 บาท

ภาพที่ 21

พุทธศาสนิกชนขณะกำลังเขียนชื่อ-นามสกุล ทำบุญสะเดาะเคราะห์ ต่อชะตา ซื้อโลงศพให้กับศพผู้ยากไร้ (วัดไร่จิง)

ภาพที่ 22

พุทธศาสนิกชนกับการทำบุญต่อชะตาซื้อโลงศพ ขณะกำลังเขียนชื่อ-นามสกุล และอธิษฐานกับแผ่นกระดาษที่เขียนก่อนนำส่งไปในโลงศพที่วัดจัดไว้บริการ (วัดไผ่ล้อม)

กล่าวโดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมบุญพาณิชย์กับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย นอกจากประเด็นเรื่องความเป็นเชิงพาณิชย์ในกิจกรรมแล้ว ยังมี เรื่องของการตอบสนองทางจิตวิญญาณ กล่าวคือ เมื่อคนเราต้องการสั่งสมบุญ เสริมความมั่นใจ สร้าง ความสบายใจ ผ่อนคลายทุกข์ภายในใจ เสริมสร้างขวัญและกำลังใจ โดยอาศัยอานิสงส์ของ “บุญ” หรือผลตอบแทนที่คิดว่าจะได้จากการทำบุญแบบบุญพาณิชย์เหล่านั้น ก็อาจจะไปพึ่งพากิจกรรม เช่น พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ เป็นต้น ความเป็นบุญพาณิชย์จึงถูกนำมาอธิบายเป็นแกนกลางเชื่อมโยง วิถีปฏิบัติ โดยที่บุญพาณิชย์ที่ขับเคลื่อนด้วยพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ กับพุทธพาณิชย์และ ไสยพาณิชย์ที่ขับเคลื่อนด้วยบุญพาณิชย์ หรืออ้างเอาผลบุญกุศลเป็นเป้าหมายของกิจกรรม ความเป็น ทั้งเหตุและผลของบุญพาณิชย์ดังกล่าว ทำให้ส่งผลต่อความสัมพันธ์ในวิถีปฏิบัติซึ่งกันและกันอย่าง เป็นพลวัตของทั้งพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์

ปรากฏการณ์บุญพาณิชย์จึงเป็นเงื่อนไขและพฤติกรรมสำคัญที่ทั้งเชื่อมโยงและเกี่ยวพัน กระบวนการพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์เข้าด้วยกัน สร้างเสริมและสนับสนุนความสัมพันธ์ระหว่าง ญาติโยมกับวัดและพระสงฆ์ในลักษณะพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ องค์ประกอบของบุญพาณิชย์เกิดจาก ความเชื่อเรื่องบุญในลักษณะพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยโดยได้รับอิทธิพลมาจาก พื้นฐานความเชื่อทางไสยศาสตร์และความศรัทธาในพุทธศาสนา ตลอดจนสภาพสังคมที่เต็มไปด้วย แนวความคิดแบบทุนนิยมและบริโภคนิยม ทำให้การทำบุญถูกมองเป็นเรื่องเชิงวัตถุ เป็นอีกหนึ่ง รูปแบบของความเป็นวัตถุนิยม บุญในมุมมองของพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่จึงกลายเป็นสินค้าส่วนบุคคล ที่ใครก็ตามที่มีเงินก็สามารถซื้อหาจับต้องได้ตามต้องการ การทำบุญที่แท้จริงคือ การบำเพ็ญ ประโยชน์ มิใช่แค่เพียงหยอดเงินใส่ตู้บริจาคและคาดหวังผลบุญที่จะสนองตอบกลับมาในเชิงสิ่ง มหัศจรรย์เท่านั้น การทำบุญผ่านพิธีกรรมหรือกิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์จึงเป็นสิ่งที่ พุทธศาสนิกชนมีโอกาสนิยมและใกล้ชิดมากที่สุด โดยหาใช่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธธรรม ไม่ ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญสะเดาะเคราะห์ เสริมอำนาจ วาสนาบารมี ความสำเร็จให้กับชีวิต ล้วนเป็น เครื่องยืนยันถึงปรากฏการณ์บุญพาณิชย์ผ่านกิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ได้เป็นอย่างดี บุญ เป็นสิ่งเดียวที่พุทธบริษัท 4 สามารถมีร่วมกันและแสดงออกผ่านวิถีปฏิบัติของกันและกันได้ การใช้ เรื่องบุญมาเป็นเครื่องมือในเชิงพาณิชย์จึงนับว่าเป็นภาพสะท้อนของพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติในทางหนึ่ง

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้จะเป็นการสังเคราะห์ผลและสรุปผลการวิจัยตามแนวทางพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ จากการศึกษาความเชื่อ ความศรัทธา และวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยทั้งกลุ่มพระสงฆ์และฆราวาส ในประเด็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย : กรณีศึกษาวัดในจังหวัด นครปฐม โดยแบ่งการศึกษาออกเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

1. พุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในความเชื่อ ความศรัทธา และวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย
 2. วิถีปฏิบัติ “บุญพาณิชย์” กับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย
- พุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในความเชื่อ ความศรัทธา และวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย**

วิถีชีวิตของคนไทยประกอบไปด้วยความเชื่อพื้นฐานที่เป็นไปตามพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่หลากหลาย ทั้งความเชื่อเกี่ยวกับผีसाงเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ และพุทธศาสนาตามลำดับ รากฐานความเชื่อดังกล่าวได้มีอิทธิพลหล่อหลอมวิถีชีวิตของคนไทยจนมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากชาติอื่นๆ ในแถบเอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะพุทธศาสนาที่ประดิษฐานมั่นคงในประเทศไทย มีลักษณะที่ผสมผสานกับศาสนาพราหมณ์ และคติความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับผีसाงเทวดา จนเป็นแหล่งที่มาของไสยศาสตร์ โดยผสมกลมกลืนไปกับพิธีกรรมหรือวิถีปฏิบัติทางพุทธศาสนา ภายใต้ความเชื่อความศรัทธาที่บางครั้งพุทธศาสนิกชนก็ไม่สามารถพิจารณาแบ่งแยกความรู้และความคิดระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ออกจากกันได้ การผสมผสานความเชื่อที่มีพุทธศาสนาเป็นฉากหน้า ดังเช่น การเปลี่ยนให้พระอินทร์และเทพดาอื่นให้มานับถือพุทธศาสนา ให้มีหน้าที่ปกป้องดูแลพุทธศาสนาและพุทธศาสนิกชนให้พ้นจากภัยอันตรายต่างๆ หรือพิธีกรรมการขับไล่ผีร้ายก็ผสมผสานกับศาสนากลายเป็นพิธีสวดพระปริตร อันเป็นอุบายที่ทำให้ประชาชนรู้สึกปลอดภัยว่าได้ทำพิธีกรรมทางศาสนา ช่วยให้เกิดสวัสดิมงคลต่อตนเองและบ้านเมือง และเป็นวิธีป้องกันการรบกวนของผีชั่วร้ายตามที่มีความเชื่อเดิมอยู่ สาเหตุที่การผสมกลมกลืนออกมาในลักษณะดังกล่าว พระยาอนุมานราชชน (2524 : 174) อธิบายว่า เนื่องจากส่วนหนึ่ง คนทุกชาติทุกศาสนา นับตั้งแต่ดึกดำบรรพ์นับถือผีसाงเทวดา หรือความเชื่อว่ามีสิ่งลึกลับซึ่งมี

สภาวะอยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งอาจจะให้คำให้ร้ายได้ จึงรู้สึกเกรงขามในอำนาจของสิ่งลึกลับ และจะ “ตำแดงความเชื่อและความรู้สึกนั้นออกเป็นรูปพิธีตองอันเนื่องด้วยคาถาอาคมและเวทมนตร์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่คนทั้งในทางดีและทางชั่ว” ในทางดีหมายถึง ให้สิ่งลึกลับบันดาลสิ่งเป็นสิริมงคล หรือช่วยปกป้องและขจัดเหตุร้าย สิ่งอุบาทว์จัญไรทั้งหลายไม่ให้มาเบียดเบียนทำอันตราย ในทางชั่วคือใช้เวทมนตร์และคาถาอาคมด้วยเล่ห์เพทุบาย ให้เป็นผลเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น หรือทำด้วยอุบายที่เรียกว่า “ทำคุณไสย” ให้คนอื่นมาหลงรักตน ดังนั้นการถือไสยศาสตร์จึงก่อให้เกิด พิธีกรรม 2 แนวทาง คือ พิธีกรรมในทางดีที่เป็นเรื่องการแก้ไขและป้องกัน (white magic) และ พิธีกรรมในทางชั่วซึ่งเป็นการกระทำให้ร้ายคนอื่น (black magic) การถือไสยศาสตร์จึงเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อในพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ และการประกอบพิธีกรรมเพื่อให้บรรลุผลตามที่ต้องการ ตัวอย่างของกิจกรรมไสยศาสตร์ ได้แก่ พิธีอาบน้ำคั้นเพ็ญกันเสนียดจัญไร ผู้ทำพิธีเสกน้ำจะอ่านมนต์ ซึ่งเรียกว่า โองการ เป็นถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์ มักขึ้นต้นด้วย “โอม” เป็นคำต้นเสมอและต่อด้วยถ้อยคำซึ่งส่วนใหญ่เป็นคำไทยแทรกคำบาลีเป็นคาถาบทสั้นๆ แทรกเป็นแห่งๆ รวมถึงการสวดพระปริตร เจริญพระพุทธร่วมด้วย เป็นต้น

พิธีกรรมหรือกิจกรรมในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยจากการศึกษาพบว่า นอกจากอิทธิพลของความเชื่อความศรัทธาดั้งเดิมที่มีการผสมกลมกลืนกับคติพราหมณ์และพุทธศาสนาแล้ว ยังเกิดจากพื้นฐานความเชื่ออันเนื่องด้วยหลักคำสอนทางพุทธศาสนาเข้ามาประกอบเชื่อมด้วย โดยเป็นศูนย์กลางฐานคิดของวิถีปฏิบัติทั้งพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ซึ่งนั่นก็คือ ความเชื่อเรื่อง “บุญ” และ “กฎแห่งกรรม” ที่ส่งผลต่อวิถีปฏิบัติทางศาสนาที่เน้นหนักไปในกิจกรรมการทำบุญ อันมีเรื่องของกฎแห่งกรรมเป็นแรงจูงใจและคำอธิบายตามหลักศาสนา แต่เนื่องจากบุญตามความคิดความเข้าใจของพุทธศาสนิกชนไทยนั้นคลาดเคลื่อนและผิดเพี้ยนไปจากบุญตามที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนไว้ สอดคล้องกับการศึกษาของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2552) ที่กล่าวถึงเรื่องบุญไว้ว่า “บุญ” โดยนัยหนึ่งก็คือหลักการพัฒนาชีวิตสำหรับประชาชนทั่วไป หรือที่เรียกว่า ทาน ศีล ภาวนาที่เรียกรวมว่า “บุญกิริยา” แปลว่า การทำบุญ หรือประกอบความดีงาม คือการเสริมสร้างคุณสมบัติที่ดีงามเป็นประโยชน์ให้แก่ชีวิตของตน เป็นงานของแต่ละบุคคลในการศึกษาพัฒนาชีวิต ถ้าดูความหมายให้ทั่ว จะเห็นว่า ที่ว่าการศึกษานี้ ก็คล้ายกับที่คนยุคนี้พูดว่าพัฒนาคุณภาพชีวิตนั่นเอง แต่อาจจะครอบคลุมกว่า เพราะลงไปถึงจิตใจและปัญญา

การทำบุญในสังคมไทยปัจจุบันมักจะละเอียดถึงการศึกษานในหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ทำให้เกิดความเข้าใจที่ผิดไปจากความเป็นจริง ส่งผลต่อความเชื่อความศรัทธารวมทั้งวิถีแห่งการบุญที่วิปริต ยิ่งไปกว่านั้นยังใช้ไสยศาสตร์เพื่อตอบสนองความกระหายทางจิตวิญญาณภายใต้ความหมายของบุญแบบผิดๆ ที่ตนเองเข้าใจอีกด้วย โดยคาดหวังผลบุญว่าจะช่วยเปลี่ยนแปลงชีวิตและผลกรรมไปในทางที่ดีขึ้น กล่าวคือมีความกินดีอยู่ดี สุขสบาย ร่ำรวย ไร้ทุกข์โศก สมปรารถนาทุกประการ หรือแม้กระทั่งสั่งสมบุญเพื่อชาติหน้าจะมีชีวิตที่ดีกว่านี้ เป็นต้น ตัวอย่างของกิจกรรมบุญมิให้เห็นทั้งในเชิงพุทธศาสตร์ ไสยศาสตร์ และกิจกรรมผสมผสานระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์

ความคิดเบื้องหลังของกิจกรรมเหล่านี้ ญาติโยมทุกคน ล้วนมีเป้าหมายตรงกันคือ ความปรารถนาบุญ ซึ่งเป็นบุญเชิงปัจเจก คาดหวังผลบุญที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวเท่านั้น โดยละเลยมิติของสังคมส่วนรวมที่เป็นความหมายของ “บุญ” อย่างเพียงพอที่แท้จริง ความคับแค้นคลาดเคลื่อนในเรื่องบุญที่เพี้ยนไปอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สะท้อนออกมาในภาพของพิธีกรรมหรือกิจกรรมทางพุทธศาสนาที่ผิดไปจากหลักความเป็นจริงดังกล่าว หลักฐานเชิงประจักษ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญในพื้นที่การศึกษาทั้ง 2 วัด สามารถเป็นเครื่องยืนยันถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

บุญพาณิชย์กับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย

วิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยภายใต้ความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากสภาพการณ์ปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วประกอบกับอิทธิพลของทุนนิยมและบริโภคนิยม ก่อให้เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตและกระแสนิยมความคิดของคนไทย เกิดการผันแปรความเชื่อและการปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาแตกต่างไปจากเดิม เป็นสภาพการณ์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยที่มีเรื่องของผลประโยชน์หรือทรัพย์สินเงินทองเข้ามาเกี่ยวข้อง จากเพียงแค่วิถีปฏิบัติทางพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ที่มีโลกทัศน์เรื่องบุญเป็นสิ่งเชื่อมต่อ ได้กลายเป็นสู่ปรากฏการณ์พฤติกรรมที่เรียกว่า “บุญพาณิชย์” กับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ โดยต่างล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันอย่างเป็นพลวัต

การศึกษาวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยที่เกิดขึ้นในกิจกรรมหรือพิธีกรรมการทำบุญทั้งในเชิงพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ที่ทางวัดในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ วัดไร่จิง พระอารามหลวง และวัดไร่ล้อม ได้จัดขึ้น ทำให้เห็นถึงรูปแบบพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติที่สามารถใช้อธิบายวิถีปฏิบัติของ

พุทธศาสนิกชนที่ต่างจากหลักพุทธธรรมหรือตำราคำสอนทางพุทธศาสนาได้ กล่าวคือ วิถีปฏิบัติทางศาสนาที่มีเรื่องของบุญพาณิชย์ พุทธพาณิชย์ และไสยพาณิชย์นั้น การศึกษาทำความเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติเป็นพื้นฐานในการคิดวิเคราะห์ เพื่อให้เข้าใจความสำคัญของวิถีปฏิบัติที่มีร่วมกันของพุทธศาสนิกชนเหล่านั้น รวมถึงปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา โดยพิจารณาจากวิถีปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงท่ามกลางความเชื่อ ความศรัทธาต่างๆ ภายใต้บริบทของวิถีชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนที่มีรากฐานสำคัญมาจากความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากวิถีการดำเนินชีวิตทางโลกแบบท้องถิ่นที่ไม่ได้เป็นวิถีปฏิบัติในตำราคำสอนทางพุทธศาสนา

สังเกตเห็นได้ว่าวิถีชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน เมื่อมีความไม่สบายใจ กลุ้มใจ ทุกข์ใจ ส่วนใหญ่ก็จะเลือกที่จะเข้าวัดเพื่อไปทำบุญ ไปกราบสักการะขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เสริมบุญบารมี ความสำเร็จให้กับตนเอง ซึ่งกิจกรรมการทำบุญเหล่านั้นเกิดจากความร่วมมือของวัดและพระสงฆ์ รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ไวยาวัจกร กรรมการวัด ในการจัดหากิจกรรมบุญมาให้บริการ เพื่อตอบสนองความต้องการทางจิตใจของพุทธศาสนิกชน ความสัมพันธ์ในวิถีปฏิบัติระหว่างฆราวาสกับพระสงฆ์จึงมีเพียงพิธีกรรมการทำบุญเพื่อคลายทุกข์ คลายโศก เสริมอำนาจ ความสำเร็จ บารมีให้กับญาติโยมผู้โหยหาบุญเท่านั้น

การได้มาซึ่งบุญข้างต้นนั้นเป็นที่มาของพฤติกรรมที่เรียกว่าบุญพาณิชย์ กล่าวคือ กิจกรรมงานบุญในวิถีปฏิบัติทางศาสนาที่เกิดขึ้นในวัดทั้งสอง ล้วนต้องใช้เวลาในการแลกเปลี่ยน ยังมีกำลังทรัพย์มาก ทำบุญบริจาคเงินมาก ก็จะยิ่งได้บุญมาก กระบวนการสร้างบุญด้วยการซื้อ-ขายผ่านเงินตรา จึงเป็นวิถีแห่งบุญในโลกสมัยใหม่ที่เรื่องบุญถูกกำหนดควบคุมด้วยอำนาจของวัดอุสมบัติในเชิงพาณิชย์ โดยต่างมองเรื่องบุญเป็นเรื่องปัจเจกนิยม เป็นการทำเพื่อตนเองมากกว่าผู้อื่น มุ่งที่ความต้องการส่วนตนเป็นหลัก ต้องการทำบุญเพื่อเสริมอำนาจ ความสำเร็จให้กับตนเอง คิดว่าบุญที่ตนเองได้กระทำไปจะสามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตในเชิงกายภาพได้ โดยละเลยการพึ่งพาตนเองตามแนวทางพุทธธรรม ทั้งนี้วิถีปฏิบัติดังกล่าวเกิดจากความเข้าใจในบุญของพุทธศาสนิกชนไทยที่คลาดเคลื่อน ผิดพลาดจากพระธรรมคำสอน

อย่างไรก็ตาม บุญพาณิชย์จะเกิดขึ้นไม่ได้หากขาดพิธีกรรมหรือกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นกระบวนการทางธุรกิจโดยใช้วัตถุหรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาหรือพระรัตนตรัย มาเป็นเครื่องมือสร้างรายได้ รวมถึงการใช้ไสยศาสตร์เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ที่เรียกว่า

พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ตามลำดับ โดยกิจกรรมพุทธพาณิชย์มีหลักเกณฑ์การพิจารณาจัดประเภทที่เริ่มต้นจากหลักเกณฑ์พื้นฐานความแตกต่างระหว่างกิจกรรมพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเรื่องวัตถุหรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องโดยบ่งบอกถึงความเป็นพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในเชิงสื่อตัวแทน มาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งแยกวิถีปฏิบัติในแต่ละกิจกรรมหรือพิธีกรรม กล่าวคือวัตถุดิบของหรือสัญลักษณ์ที่ไม่ได้สื่อถึงพระรัตนตรัยและพระพุทธรูป เช่น กุมารทอง เทพเจ้า ดวงดาวต่างๆ อันมีพระจันทร์ พระราหู พระเสาร์เป็นอาทิ พิธีเจิมแป้งนะเมตตามหาเมฆคล ลงนะหน้าทอง เข้าทรงกุมารทอง ฯลฯ ให้จัดอยู่ในหมวดหมู่ของไสยศาสตร์ ส่วนสื่อวัตถุประเภทพระพุทธรูป พระเครื่อง พระบูชา รอยพระพุทธรูป รูปเหมือนหรือรูปหล่อของพระสงฆ์ รวมไปถึงเหรียญที่ระลึกต่างๆ นั้น โดยหมายรวมถึงวัตถุที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปในรูปลักษณะอื่นด้วย ให้จัดรวมอยู่ในหมวดหมู่ของตัวแทนความเป็นพุทธศาสตร์ ทั้งนี้ยกเว้นกรณีที่ไม่สามารถแบ่งแยกได้อย่างชัดเจนจากรูปลักษณะของวัตถุภายนอกกว่าควรจัดอยู่ในหมวดใดระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ให้จัดอยู่ในหมวดหมู่ผสมระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์แทน

การนำพุทธศาสนาไปแสวงหาผลประโยชน์ หรือที่เรียกว่า “พุทธพาณิชย์” มีหลายรูปแบบหลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับวิธีการและกลยุทธ์ที่ใช้ อาทิเช่น หาประโยชน์จากการเช่าบูชาพระเครื่อง พระบูชา การถวายสังฆทานเวียน การทำบุญหยอดเงินใส่ตู้บริจาคประเภทต่างๆ การทำบุญไถ่ชีวิตโค-กระบือ ฯลฯ โดยมีฐานคิดของกิจกรรมที่มุ่งเน้นจำนวนเงินบริจาคจากญาติโยมเป็นหลัก พุทธพาณิชย์จึง เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเกือบทุกวัดในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างวัดไร่จิงที่มีพุทธศาสนิกชนทั่วไปเข้ามาทำบุญใช้บริการกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด เป็นการใช้จ่ายพื้นที่และสิ่งเคารพทางศาสนา คือวัดและองค์หลวงพ่อพระประธานวัดไร่จิงที่มีผู้คนให้ความเคารพนับถือมากราบสักการะมากมายเป็นเครื่องมือสร้างรายได้ ต่อยอดกิจกรรมบุญพาณิชย์ที่เป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์อื่นๆ เช่น การทำบุญไถ่ชีวิตโค-กระบือ ที่ทางวัดไร่จิงได้จัดทำเป็นรูปปั้นโคและกระบือตั้งไว้ที่ทางเข้าไปกราบสักการะหลวงพ่อวัดไร่จิง โดยญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาสามารถหยอดเงินทำบุญลงไปในช่วงรับเงินที่ทางวัดเจาะไว้บนตัวโคและกระบือคู่นั้น และวัดจะให้เจ้าหน้าที่ที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาสมาไขตู้บริจาคทุกวันเพื่อนำเงินเข้าบัญชีธนาคารและนำไปไถ่ถอนชีวิตวัวควายจากโรงฆ่าสัตว์อีกที (ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้) กล่าวได้ว่า เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่เข้าช่วยความเป็นพุทธพาณิชย์อย่างแท้จริง การทำบุญหยอดเงินใส่รูปปั้นวัวควาย โดยที่ญาติโยมพุทธศาสนิกชนไม่

จำเป็นต้องเสียเวลาเดินทางไปถ่ถอนชีวิตสัตว์เหล่านั้นด้วยตนเอง เป็นการทำบุญที่สำเร็จรูปที่วัดได้ พัฒนารูปแบบของกิจกรรมเพื่อความสะดวกสบายของญาติโยม เพียงแค่ใส่เงินลงไปก็เหมือนได้ทำบุญกับสัตว์เหล่านั้นแล้ว ความเป็นบุญ (พหุณีย์) ได้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์เสมือนหนึ่งได้ไปถ่ชีวิตโค กระบือด้วยตัวเอง แสดงให้เห็นถึงกระบวนการสร้างสรรค์กิจกรรมบุญพหุณีย์ที่เป็นพุทธพหุณีย์ของทางวัด โดยเกิดจากความคิดริเริ่มของทั้งพระสงฆ์ เช่น เจ้าอาวาส และฆราวาส เช่น ไวยาวัจกร ที่ส่วนหนึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากการ ไปดูงานตามวัด และสถานที่ต่างๆ ว่าเขาทำอะไรกัน แล้ววัดไฉนจึงก็นำมาดัดแปลงหรือทำเลียนแบบบ้างเพื่อจะได้ทันสมัย ไม่ตกยุค ญาติโยมจะได้มีกิจกรรมทำบุญที่มีให้เลือกหลากหลายและครบวงจร ไม่จำเป็นจะต้องเดินทางไปอื่น แค่ว่าที่วัดไฉนที่เดียวก็สามารถทำบุญได้ครบทุกอย่างท่ามกลางวิถีนุญพหุณีย์ที่จัดสรรให้อย่างพร้อมสรรพ ในมุมหนึ่งหากวัดไม่ทำเช่นนั้น โอกาสที่จะได้รับรายได้จากเงินทำบุญก็จะลดน้อยลง การคิดรูปแบบกิจกรรมใหม่ๆ เพื่อสนองต่อความต้องการบุญของญาติโยม โดยที่ทางวัดก็ได้รายได้เพิ่มมากขึ้น จึงเป็นพันธกิจสำคัญของความเป็นพุทธพหุณีย์ ไสยพหุณีย์ และบุญพหุณีย์ที่มีร่วมกัน ญาติโยมก็ได้ประโยชน์เป็นบุญ ส่วนพระสงฆ์ก็ได้รายได้จากการช่วยให้พุทธศาสนิกชนมีโอกาสทำบุญ เรียกได้ว่าได้ประโยชน์ร่วมกันทั้ง 2 ฝ่าย

“ที่ทำบุญไปแล้วพี่ก็สบายใจ ถ้าทำไปแล้วมานั่งคิดมากมันก็จะไม่สบายใจ ไม่ได้บุญ วัดจะเอาเงินไปใช้ตามวัตถุประสงค์หรือไม่ เป็นเรื่องของวัด พี่ถือว่าได้ทำแล้ว จบแล้ว ได้บุญแล้ว เช่นอย่างที่พี่ทำบุญถ่ชีวิตโค ถ้าวัดเอาเงินไปถ่จริงพี่ก็ยินดี แต่ถ้าเอาไปใช้อย่างอื่นก็ไม่ใช่ไร ใครทำอะไรก็ได้ของมันแหละ” (ประกาศรณ์ โชคพงษ์พันธ์, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2556)

ปรากฏการณ์พุทธพหุณีย์บ่งบอกถึงกิจกรรมทางธุรกิจภายใต้ร่มเงาของพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นในรูปแบบที่หลากหลาย อาศัยความเชื่อความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อศาสนาพุทธเป็นจุดขายสำคัญ ถึงแม้ความเชื่อเหล่านั้นบางครั้งก็คาบเกี่ยวกับความเป็นพุทธหรือไม่ใช่พุทธ แต่อาศัยความศรัทธาในพุทธเป็นเครื่องค้ำจุนหนุนนำ ใช้จ่ายทุนที่พุทธศาสนามีต่อพุทธศาสนิกชนและสังคมเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนกิจกรรมความเป็นพหุณีย์ต่างๆ ทั้งนี้ความเป็นพุทธพหุณีย์ไม่ได้พิจารณาจากปลายทางของรายได้หรือผลประโยชน์ที่วัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องได้รับ กล่าวคือไม่ว่าจะนำเงินหรือทุนทรัพย์ที่ได้มาจากกิจกรรมข้างต้นไปทำอะไรหรือเพื่อวัตถุประสงค์ใด เป็นการให้ตามแต่ศรัทธาหรือมีราคาแพงตามเงื่อนไขหรือไม่ ความเป็นพุทธพหุณีย์ก็ถือว่าได้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์แล้ว

โดยเฉพาะหากพิจารณาวิเคราะห์และสังเคราะห์ความแตกต่างของต้นทุนความเชื่อความศรัทธาและความแตกต่างของกิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในเชิงพื้นที่ที่จะเห็นได้ว่า วัดไร่จิงพระอารามหลวง เมื่อเทียบเคียงกับวัดไผ่ล้อมแล้ว จะไม่ค่อยมีกิจกรรมการให้บริการที่มุ่งเน้นไปในเชิงไสยศาสตร์ เนื่องจากจุดขายของวัดไร่จิงคือ พระพุทธรูปหลวงพ่อดำวัดไร่จิง (พระประธานในพระอุโบสถ) ซึ่งในบริบทของงานวิจัยนี้ถือเป็นตัวแทนของความเป็นพุทธศาสตร์และยังเป็นศูนย์รวมความเชื่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญ กิจกรรมภายในวัดไร่จิงที่เกิดขึ้นจึงมีทิศทางไปในเชิงพุทธพาณิชย์มากกว่าไสยพาณิชย์เพื่อให้สอดคล้องกับจุดขายที่วัดกำหนดไว้ แตกต่างจากวัดไผ่ล้อมที่มีพระเกจิอาจารย์ผู้ทรงวิทยาคม เช่น หลวงพ่อพูลและหลวงพ่่าน้ำฝน ที่ถือเป็นตัวแทนของไสยศาสตร์และเป็นจุดขายสำคัญของกิจกรรมหรือพิธีกรรมของวัด เนื่องจากทั้ง 2 รูป ได้มีการศึกษาและปฏิบัติในเชิงไสยเวท ดังที่พบเห็นได้จากกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่วัดไผ่ล้อมได้จัดขึ้น เช่น การลงนะหน้าทอง จันทรมหาเสน่ห์ การเจิมแป้งนะเมตตามหามงคล การอาบน้ำกินเพ็ญ เป็นต้น

ความแตกต่างในจุดเน้นของทั้งสองสถานที่ ส่งผลถึงตำแหน่งหรือจุดยืนทางการตลาดพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ และประเภทของกิจกรรมที่ตอบสนองต่อวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนซึ่งแตกต่างกัน กล่าวคือวัดไร่จิงไม่สามารถที่จะดำเนินกิจกรรมในลักษณะเชิงไสยศาสตร์ได้มากเท่ากับวัดไผ่ล้อม เนื่องจากมีพระพุทธรูปที่เป็นสัญลักษณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนาซึ่งพุทธศาสนิกชนและประชาชนทั่วไปให้ความเคารพนับถือประดิษฐานอยู่ หากไปดำเนินกิจกรรมที่เน้นไสยศาสตร์จะทำให้กระทบต่อความเชื่อความศรัทธาและตำแหน่งจุดขายทางการตลาดได้ แตกต่างจากวัดไผ่ล้อมที่สามารถประกอบกิจกรรมไสยพาณิชย์ได้ทุกรูปแบบ เนื่องจากมีตำแหน่งจุดขายที่โดดเด่นในเชิงไสยศาสตร์ เช่น หลวงพ่อพูล ผู้เป็นพระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียง ถึงแม้ท่านจะมรณภาพไปแล้วแต่ทางวัดยังได้เก็บสรีระสังขารของท่านไว้ในโลงแก้ว เพื่อใช้เป็นแรงดึงดูดความเชื่อความศรัทธาที่เป็นต้นทุนสำคัญในการประกอบกิจกรรม แต่ทว่าเมื่อเปรียบเทียบประเด็นนี้ในลักษณะข้อได้เปรียบและเสียเปรียบในเชิงศาสนสถานทั้งสอง ผู้วิจัยพบว่า วัดไผ่ล้อม ถึงแม้จะมีพระเถระอาจารย์ผู้ทรงวิทยาคม เช่น หลวงพ่อพูล แต่หากเทียบกับวัดไร่จิงที่มีองค์หลวงพ่อดำวัดไร่จิง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนแล้ว วัดไผ่ล้อมย่อมมีความเสียเปรียบในเชิงต้นทุนความเชื่อความศรัทธาที่เกิดขึ้นกับกิจกรรมต่างๆมากกว่า โดยมีข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์จากการศึกษาวิจัยที่พบว่า ตั้งแต่หลวงพ่อดำมรณภาพไป ญาติโยมพุทธศาสนิกชนที่เลื่อมใสศรัทธาในตัวหลวงพ่อก็ได้ค่อยๆลดจำนวนลง ไม่เดินทางเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเนืองแน่นเหมือนในอดีต แสดงให้เห็นถึง

ปริมาณของพุทธศาสนิกชนผู้เข้ามาใช้บริการในกิจกรรมไสยพาณิชย์ที่ลดน้อยลงเนื่องจากการสูญเสียจุดเด่นที่เป็นจุดขายในกิจกรรมเหล่านั้น ถึงแม้ว่าทางวัดจะเก็บสรีระสังขารของท่านไว้และพยายามสร้างเสริมความโดดเด่นของหลวงพ่่าน้ำฝนให้มีชื่อเสียงเทียบเท่าหลวงพ่อบุศ แต่ก็ไม่สามารถเพิ่มจำนวนผู้เลื่อมใสศรัทธาให้มากเท่ากับสมัยที่หลวงพ่อบุศท่านยังมีชีวิตอยู่ได้ ทำให้ส่งผลกระทบต่อรายได้ที่เกิดจากกิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ โดยทางวัดจำเป็นต้องไปพึ่งพาอาศัยช่องทางในการทำการตลาดในลักษณะอื่น เช่น สื่อประชาสัมพันธ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ต่างๆ เป็นต้น เพื่อเป็นหนทางในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ดังกล่าว

จากความแตกต่างในเชิงพื้นที่ศึกษาต่อประเด็นวงจรชีวิตทางธุรกิจพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ แสดงให้เห็นถึงจุดเด่นและจุดด้อยของศูนย์กลางความเชื่อความศรัทธาหรือที่เรียกว่า “จุดขาย” ของแต่ละวัด ที่ส่งผลกระทบต่อกระแสตอบรับในกิจกรรมที่เป็นวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย การมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนให้การยอมรับ ไม่ว่าจะเป็นยุคสมัยการปกครองของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์รูปใด ก็ไม่กระทบกับแรงศรัทธาและปริมาณญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาที่มากำหนดถวายปัจจัยเงินทองให้กับวัด ตรงกันข้ามยิ่งนานวันไป กลับยังเพิ่มจำนวนผู้เลื่อมใสศรัทธาเป็นทวีคูณ ซึ่งเห็นได้จากจำนวนเงินยอดรายรับของวัดไร่จิงที่ได้จากงานเทศกาลประจำปีทำบุญปิดทองหลวงพ่อบุศไร่จิง ปี 2556 ที่มีจำนวนสูงถึง 32 ล้านบาท ซึ่งเทียบกับปีที่ผ่านมา (ปี 2555) ยอดรายรับรวมได้เพียง 30 ล้านบาท กล่าวได้ว่ามียอดรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นทุกปีละ 1-2 ล้านบาท ปรัชญาการณดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของจุดเด่นที่เป็นข้อได้เปรียบของวัดไร่จิง กล่าวคือมีวัตถุหรือสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปเป็นจุดขาย ซึ่งไม่มีวันมรณภาพหรือละสังขารตามธรรมชาติเหมือนตัวบุคคลที่เป็นพระสงฆ์ เนื่องใจความเชื่อความศรัทธาจึงยังคงอยู่และมีโอกาสเพิ่มมากขึ้น แตกต่างจากตัวบุคคลที่เป็นพระสงฆ์ ที่มีโอกาสสูญดับไปตามกาลเวลา ซึ่งหมายถึงความเชื่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่อาจอันตรธานหายไปกับการจากไปของพระสงฆ์รูปนั้นก็ไม่ได้ ถึงแม้จะมีทายาทศิษย์เอกหรือผู้สืบทอดวิชาอาคม ก็ไม่สามารถทดแทนซึ่งกันและกันได้ เนื่องจากมีเรื่องของวัตรปฏิบัติและปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลกระทบต่อความเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนเข้ามาเกี่ยวข้อง

ส่วนประเด็นคำอธิบายไสยพาณิชย์ภายใต้ความเชื่อ ความศรัทธา และวิถีปฏิบัติ เนื้อหาสาระของความหมายโดยเฉพาะในเรื่องการนำไปแสวงหาผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจนั้นไม่แตกต่างจากลักษณะของพุทธพาณิชย์ หากแต่วัตถุหรือเครื่องมือที่ใช้จะเป็นไปในเชิงวัตถุสิ่งของต่างๆ ที่สามารถมองเห็นและจับต้องได้เป็นหลัก มากกว่าที่จะใช้สัญลักษณ์หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับ

พุทธศาสนาโดยตรง ทั้งนี้เพื่อเป็นสื่อในการทำให้เกิดพลังอำนาจ อิทธิปาฏิหาริย์ตามประสงค์ ไสยพาณิชย์เป็นกิจกรรมหรือกระบวนการที่อาศัยช่องทางความเชื่อและความศรัทธาในไสยศาสตร์ ไปสู่การแสวงหาผลประโยชน์ในทางพาณิชย์ทุกรูปแบบ โดยอาจมีส่วนผสมที่เกี่ยวข้องกับ พุทธศาสนา เช่น พระสงฆ์ เข้าไปรวมอยู่ด้วย เหตุเพราะเป็นอิทธิพลจากการผสมกลมกลืนระหว่าง พุทธศาสตร์และไสยศาสตร์

โดยสิ่งที่เป็นรูปธรรมของวิถีปฏิบัติความเป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ที่แตกต่างจากสิ่งที่เป็นนามธรรมอย่างเช่นความเชื่อความศรัทธา คือ ผลประโยชน์ที่กลุ่มผู้เกี่ยวข้องได้รับ จำนวนเงินมหาศาลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมทั้งหลายเหล่านี้ ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าความสำเร็จจากความเป็นพาณิชย์ในกิจกรรมทั้งหมดนี้ เกิดจากปัจจัยสนับสนุนส่งเสริมที่สำคัญ โดยสามารถแบ่งได้เป็น 5 องค์ประกอบ คือ 1) กิจกรรมหรือพิธีกรรมและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง เช่น พระบูชา กุมารทอง เป็นต้น 2) สถานที่ประกอบกิจกรรม 3) บุคคลผู้ประกอบกิจกรรม 4) ค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรม และ 5) แผนการตลาดส่งเสริมกิจกรรม ตัวอย่างเช่นกรณีวัดไร่จิงได้มีการจัดตั้งสำนักงานจัดผลประโยชน์วัดไร่จิงในปี พ.ศ. 2555 ซึ่งเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ขององค์ประกอบของปัจจัยสนับสนุนดังกล่าวได้เป็นอย่างดี โดยวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเพื่อเป็นการบริหารจัดการทรัพย์สินและผลประโยชน์ที่วัดมีอยู่ในครอบครอง แสดงให้เห็นถึงมูลค่าของผลประโยชน์หรือจำนวนเงินที่มีอยู่อย่างมหาศาล เฉพาะวันหยุดราชการ เช่น วันอาทิตย์เพียงวันเดียว วัดสามารถทำรายได้สูงถึง 1 ล้านบาทเศษ เป็นต้น จึงไม่น่าแปลกใจที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านสิ่งปลูกสร้าง ศาสนสถาน การปรับสภาพภูมิทัศน์ภายในวัดอยู่ตลอดเวลา ถึงขนาดมีคำกล่าวจากคนในวัดว่า “ทุกๆ 2-3 ปี วัดไร่จิงจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด ถ้าใครไม่ได้มานานๆ พอมาเห็นเข้า ก็จะตกใจว่าเปลี่ยนไปได้ถึงขนาดนี้เลยหรือ ทุกอย่างมันเกิดขึ้นเร็วมาก อย่างสวนหย่อมที่เห็นอยู่หน้าโบสถ์นี้ ก็หมดเงินไปหลายล้าน ลงต้นไม้แพงๆ ทั้งนั้น...” (ชาติรี สุขถาวร, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2556)

ลักษณะทางกายภาพของวัดไร่จิงที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีใช้เพียงแค่สิ่งปลูกสร้างเท่านั้น หากยังมีการติดตั้งกล้องวงจรปิด (CCTV) ภายในบริเวณวัดกว่า 50 ตัว เพื่อสอดส่องดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของทั้งพระสงฆ์ในวัดและญาติโยมพุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญ ไม่ต่างจากธนาคาร ห้างสรรพสินค้า หรือบริษัทองค์กรธุรกิจทั่วไป และล่าสุดในปีที่ผ่านมา ทางวัดได้มีนโยบายเปิดพระอุโบสถเพื่อให้ญาติโยมเข้ามากราบสักการะนมัสการหลวงพ่อวัดไร่จิงได้ทุกวันตลอด 24 ชั่วโมง และเพื่อรับมือกับการเปิดโบสถ์ทั้งวันทั้งคืนนี้ ทางวัดได้ทำการว่าจ้างเจ้าหน้าที่รักษา

ความปลอดภัยจากบริษัทเอกชนมาดูแลความสงบเรียบร้อยเพิ่มเติม การเปลี่ยนแปลงทั้งหมดนี้เป็นไปเพื่อสร้างความพึงพอใจในการรับบริการจากทางวัด เพื่ออำนวยความสะดวกสบายให้ญาติโยมได้รับการจัดบริการการทำบุญอย่างน่าประทับใจ ดังข้อความที่ติดประชาสัมพันธ์อยู่รอบวัดที่ว่า “พนักงานเจ้าหน้าที่ของวัดบริการไม่สุภาพ โปรดแจ้ง เจ้าอาวาส โทร. 08-9549-8777”

ตู้บริการเงินด่วน (ATM) เครื่องนวดฝ่าเท้าหยอดเหรียญอัตโนมัติ และตู้บริการเครื่องดื่มหยอดเหรียญอัตโนมัติ สิ่งอำนวยความสะดวกทั้งสามเป็นตัวอย่างหนึ่งของวิธีการสร้างความประทับใจเมื่อมาใช้บริการการทำบุญที่วัดใดจริง หากเงินหมด ไม่พอทำบุญทางวัดก็มีตู้บริการเงินด่วนหลากหลายธนาคารให้เลือกกด เดินทำบุญไปมาแล้วรู้สึกเมื่อยล้า เครื่องนวดฝ่าเท้าอัตโนมัติก็เป็นทางเลือกหนึ่งของการผ่อนคลาย และเมื่อหิวกระหายต้องการเครื่องดื่มมาคลายร้อน ตู้บริการเครื่องดื่มก็มีให้บริการ แต่ถ้าญาติโยมคนใด ไม่มีเหรียญหยอดตู้ หรือเหรียญสำหรับทำบุญ ทางวัดก็มีจุดรับแลกเหรียญคอยให้บริการเช่นกัน ทั้งหลายเหล่านี้ล้วนชี้ให้เห็นถึงความพยายามในการตั้งใจ สร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้ำหรือพุทธศาสนิกชนที่มาใช้บริการพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ การคิดวางแผนกลยุทธ์เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ภายในวัดให้สอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตของคนในปัจจุบัน ตลอดจนการศึกษาพฤติกรรมของญาติโยมผู้บริโภคบุญพาณิชย์ กิจสร้างสรรค์กิจกรรมบุญที่ตอบโจทย์ความต้องการของพุทธศาสนิกชน เหล่านี้คือองค์ประกอบและปัจจัยความสำเร็จที่ทำให้วัดใดวัดหนึ่งมีญาติโยมพุทธศาสนิกชนเดินทางเข้ามาทำบุญเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่งผลต่อรายได้และผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ที่มากขึ้นเป็นเงาตามตัว

พุทธศาสนิกชนไทยชอบทำบุญซื้อกระเบื้อง ซื้อที่ดิน สร้างโบสถ์ สร้างวิหาร สร้างศาลา คนส่วนใหญ่ชอบทำมากพวกสร้างแบบนี้ ชอบสร้างมาก เทียบเคียงได้กับบริบทของวัดใดวัดหนึ่งและวัดใดวัดหนึ่ง เพราะ 4-5 ปี มาแล้ว วัดทั้งสองได้พัฒนาขึ้นมาก มีศาลา มีวิหารเกิดขึ้น ทั้งที่เมื่อก่อนไม่มี หรือมีน้อยมาก ทำให้แสดงถึงการทำบุญด้วยเงินของญาติโยม ที่พึงพอใจกับการที่วัดได้นำเงินของตัวเองไปสร้างวัดดู สิ่งปลูกสร้างเหล่านี้ เพราะเห็นว่าเงินของตัวเองก็ได้เอาไปใช้ประโยชน์ ยังเห็นผลผลิตของเงินแปรเปลี่ยนเป็นสิ่งปลูกสร้างเหล่านี้แล้วยิ่งภาคภูมิใจ และนั่นหนึ่งก็เป็นเครื่องสะท้อนถึงการทำบุญแบบชอบความสะดวก รักความสบายของญาติโยมด้วย เนื่องจากพอวัดได้จัดสร้างสิ่งปลูกสร้างเหล่านี้แล้ว ในทางหนึ่งก็เป็นการอำนวยความสะดวกสบายสำหรับสถานที่ที่ญาติโยมจะมาใช้ประกอบพิธีทางศาสนาหรือทำบุญ พื้นที่ที่ถูกปรับให้เอื้ออำนวยต่อการทำกิจกรรมบุญต่างๆ มากขึ้น ศาลา วิหารที่ตกแต่งอย่างสวยงาม วิจิตรตระการตา มองไปทางไหนก็เจริญตาเจริญใจไปหมด เย็นสบาย แดดไม่

ร้อน การดำเนินกิจกรรมการทำบุญก็จะได้อย่างสบายกายสบายใจ ไม่ต้องทนลำบากตากแดด ตากลมเหมือนในอดีต

“ทำวัดให้เป็น รมณีสถาน และ One-Stop Shopping “บุญ” คือแนวคิดหลักในการบริหารวัด ไร่จิง...” (พรเทพ ปิติวิ, สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2555) เป็นคำกล่าวของไวยาวัจจร ผู้มีบทบาทสำคัญใน วัดไร่จิงคนหนึ่งที่มีส่วนร่วมคิดและตัดสินใจในการจัดกิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ซึ่งหลัก คัดค้านกล่าวก็สอดคล้องกับการบริหารบุญพาณิชย์ของวัด ไร่จิงด้วยเช่นกัน ทำให้กิจการงานบุญ สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ที่มีส่วนสัมพันธ์กับพฤติกรรมบุญ ดังกล่าว สะท้อนข้อเท็จจริงที่ว่า トラบใดที่มนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ในสังคมประเภทใด สังคมชนบท สังคม เมือง หรือสังคมที่เจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ถ้าไม่มีความมั่นใจ ไม่สบายใจ トラบนั้นความ เชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาและอำนาจเหนือธรรมชาติก็จะยังคงเป็นที่พึ่งทางใจให้มนุษย์ได้เสมอ เพราะในยามที่มนุษย์มีอาจจะกำหนด โชคชะตาของตัวเองได้หรือในยามที่มนุษย์ไม่มีที่พึ่ง มนุษย์ย่อม หวังพึ่งผู้มีอำนาจเหนือกว่า ซึ่งบางครั้งก็อยู่ในรูปของอำนาจเหนือธรรมชาติ ทุกวันนี้จึงพบว่า ถ้าคนใน สังคมรู้สึกว่ามีความเสี่ยงในอาชีพ ไม่นั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่ ก็จะหันหน้าเข้าหาวัดเพื่อไปทำบุญ หรือหาหมอดู คนทรง ด้วยหวังจะได้รับความสบายใจหรือบุญที่เป็นที่พึ่งทางใจจากวิถีปฏิบัติและ บุคคลเหล่านั้น มนุษย์แต่ละคนมีวิธีการหาที่พึ่งทางใจต่างกัน ซึ่งแต่ละศาสนาก็มีวิธีการ โอบอุ้ม ช่วยเหลือที่ต่างกัน พุทธศาสนาก็เป็นอีกหน่วยของสังคมหนึ่งที่เป็นพื้นที่ในการแสดงออกของวิถี ปฏิบัติที่เป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์เช่นกัน

วิธีการ โอบอุ้มช่วยเหลือตามแนวทางพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติที่เกิดขึ้นภายใต้ความเชื่อความ ศรัทธาและวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยนี้ แสดงให้เห็นถึงประโยชน์เชิงหน้าที่ (Function) ของ พุทธพาณิชย์ ไสยพาณิชย์ และบุญพาณิชย์ ที่มีต่อสังคมไทย กล่าวคือเป็นกระบวนการเยียวยาทาง สังคมผ่านวิถีปฏิบัติทางศาสนา เพื่อหาทางออกทางระบายนให้กับปัญหาทางจิตวิญญาณของผู้คนในยุค สมัยปัจจุบัน ท่ามกลางกระแสทุนนิยมและบริโภคนิยมที่เต็มไปด้วยการแข่งขันแย่งชิงเพื่อ ผลประโยชน์ในการมีชีวิตรอดของแต่ละบุคคล สภาวะทางจิตใจที่ถูกบีบคั้นกดดันจากสภาพแวดล้อม รอบข้าง ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่ก่อให้เกิดความเครียด ความทุกข์ใจ ปัจจัยองค์ประกอบของ ประสบการณ์ชีวิตเหล่านี้ ทำให้ท่าทีการแสดงออกเพื่อรับมือกับปัญหาของชาวพุทธสะท้อนออกมาใน วิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน เช่น ในประเด็นพุทธพาณิชย์ การรับรู้และความเข้าใจของ พุทธศาสนิกชนไทยในเป้าหมายหลักของพุทธศาสนามีเพียงเรื่องของพิธีกรรม การทำบุญ และความ

เชื่อเรื่องนรก สวรรค์ซึ่งมีความใกล้ชิดและชัดเจนมากกว่าเรื่อง “นิพพาน” ที่เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของ พุทธศาสนา ปราศณาการณดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความคาดหวังเชิงรูปธรรมจากศาสนาที่พุทธศาสนิกชน ยึดถือและปฏิบัติ และเมื่อเกิดสภาพการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและสังคมด้วยอิทธิพลของทุนนิยม และบริโภคนิยม ทำให้การแสดงออกซึ่งปฏิสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนกับพุทธศาสนา ที่บ่งบอก ถึงความใกล้ชิดและลักษณะความสัมพันธ์ที่มีร่วมกัน ผ่านกิจกรรมหรือพิธีกรรมทางพุทธศาสตร์ปกติ ทั่วไป เช่น การทำบุญตักบาตร ฟังพระธรรมเทศนา โดยอาจหมายรวมถึงการสนับสนุนทำนุบำรุง พระพุทธศาสนาด้วย แปลงเปลี่ยนเป็นพุทธพาณิชย์ที่มีระบบวงจรทางธุรกิจรองรับ มีเรื่องการลงทุน การวางแผนกลยุทธ์การตลาด และผลประโยชน์เชิงพาณิชย์ที่สร้างรายได้หรือกำไรอย่างมหาศาล โดย รูปแบบของกิจกรรมหรือพิธีกรรมพุทธพาณิชย์ได้อาศัยพื้นฐานความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสตร์ เป็นฐานคิดในการดำเนินกิจกรรม และพุทธศาสนิกชนผู้ใช้บริการก็ยอมรับและพึงพอใจในวิถีปฏิบัติที่ วัดได้จัดขึ้น จากในอดีตที่การทำบุญไม่ได้มุ่งเน้นเงินตราเป็นสำคัญ แต่ด้วยสภาพการณ์ของสังคม ปัจจุบันทำให้พุทธพาณิชย์อุบัติขึ้นและแผ่ขยายวงกว้างออกไปในสังคม ทำหน้าที่สนองตอบต่อวิถี ปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนและสถาบันพุทธศาสนา

สำหรับ ไสยพาณิชย์ จากความเชื่อความศรัทธา และวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย พบว่า เป็นประเด็นที่เกิดขึ้นร่วมสมัยไปกับสังคมไทยมาโดยตลอด พร้อมกับรับใช้พื้นที่ทางจิตวิญญาณของ ผู้คนทุกยุคทุกสมัยที่ยังมีความเชื่อความศรัทธาทางไสยศาสตร์ ชอบการพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีสางเทวดา สิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ปราศจากเหตุผลและเข้ากันได้ดีกับสัญชาตญาณอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด ของมนุษย์ มีความเป็นรูปธรรมในพิธีกรรมหรือกิจกรรมที่สามารถสัมผัสและจับต้องได้ เช่น การใช้ แผ่นทองเพื่อเป็นสื่อวัตถุในการสร้างเสน่ห์เมตตามหานิยมในพิธีลงนะหน้าทอง เป็นต้น รวมไปถึง เป็นเครื่องขจัดความกลัวในสิ่งที่ไม่รู้ไม่เห็น ทำให้เกิดความสบายใจเพียงชั่วขณะหนึ่ง สำหรับ พุทธศาสนิกชนบางกลุ่ม ไสยศาสตร์ยังเป็นสิ่งที่มีประโยชน์สามารถทำหน้าที่เป็นสรณะให้กับผู้ที่ อ่อนแอทางความคิดและจิตใจ หรือมีความไม่พอใจต่อสภาพชีวิตและสังคมที่เป็นอยู่ แต่ในทาง พุทธศาสนา ไสยศาสตร์ก็ยังไม่ใช่สรณะที่เกษม ที่อุดม เป็นแต่เพียงการบรรเทาความขลาดความกลัว ให้กับคนได้บ้างเท่านั้น เช่น รูปแบบไสยศาสตร์ที่เป็นพระเกจิอาจารย์ เป็นไสยศาสตร์แห่งความเชื่อ และความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทุกชนชั้น กล่าวคือเป็นการบูชาความศักดิ์สิทธิ์ของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเชื่อกันว่ามีอิทธิฤทธิ์หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ที่จะดลบันดาลลาภยศหรือปกป้องภัยให้แก่ผู้ที่ เคารพกราบไหว้ได้ เช่น ในกรณีของ “หลวงพ่อบุส” วัดไผ่ล้อม เป็นต้น

ไสยศาสตร์กับสังคมไทยจึงเป็นเรื่องที่ผูกพันกับวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนอย่างปฏิเสธไม่ได้ และเช่นเดียวกับพุทธพาณิชย์ที่มีเรื่องของผลประโยชน์ทางธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้วิถีปฏิบัติทางไสยศาสตร์พัฒนาเป็นไสยพาณิชย์ เพื่อเป็นการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยและสภาพการดำเนินชีวิตที่มีเงินตราทำหน้าที่ในการขับเคลื่อนกิจกรรม กล่าวโดยสรุป ไสยศาสตร์ที่เป็นไสยพาณิชย์ในปัจจุบัน เป็นกิจกรรมเพื่อการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ สร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นกับชีวิตท่ามกลางสถานะที่ดิ้นรนบนโลกสมัยใหม่ ทำหน้าที่ลดความขัดแย้งและความวิตกกังวล อันเกิดจากความไม่แน่นอนของชีวิต เช่น การเจิมเป็งนะเมตตามหามงคล สวดสะเดาะเคราะห์ เสริมอำนาจวาสนา บารมี การอาบน้ำคั้นเพ็ญปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย เป็นต้น

พฤติกรรมหรือเงื่อนไขในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนประการสุดท้ายที่สำคัญซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งเหตุและผลเชื่อมโยงพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ นอกจากประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับความสัมพันธในวิถีปฏิบัติทั้งสองแล้ว บุญพาณิชย์ยังทำหน้าที่สนับสนุนความเชื่อความศรัทธาและการปฏิบัติทางศาสนาของชาวพุทธไทย ตามผลการศึกษาวิจัยที่พบว่า โลกทัศน์เรื่องบุญถือเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนให้ความสำคัญและมีอยู่ร่วมกันในวัฒนธรรมการนับถือพุทธศาสนา มีวิวัฒนาการและการปรับตัวให้เข้ากับชีวิตความเป็นจริงของสังคมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น วิถีปฏิบัติการทำบุญ ที่ในสมัยก่อนอาศัยแรงกาย แรงใจร่วมลงมือกันทำการบุญ สังเกตเห็นได้จากทั้งในระดับพระสงฆ์กับชาวบ้าน เช่น การถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ในวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนา โดยชาวบ้านแต่ละคนจะนำข้าวปลาอาหารที่ตนเองหุงหา มารวบรวมกันเพื่อมอบถวาย และระดับชาวบ้านฆราวาสด้วยกัน เช่น การช่วยเหลือการงานที่คั่งค้าง การลงแขกเกี่ยวข้าว การชูดบ่อน้ำ สร้างสะพาน สร้างศาลา ฯลฯ เป็นการสร้างความสามัคคี ความเป็นปึกแผ่นของสมาชิกในสังคม แต่ในเมื่อสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ความเรียกร้องต้องการของคนในสังคมก็เปลี่ยน บทบาทและหน้าที่ของวิถีแห่งบุญ รวมไปถึงวัดและพระสงฆ์จึงเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เช่นว่า เมื่อต้องการทำบุญก็เข้าวัดที่มีการจัดกิจกรรมบุญพาณิชย์ไว้ให้บริการ โดยอาศัยทรัพย์สินเงินทองเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนให้ได้มาซึ่งบุญ ประโยชน์เชิงหน้าที่ของบุญพาณิชย์ จึงมีจุดประสงค์เพื่อการสร้างและสะสมบุญ ตลอดจนการอุทิศผลบุญกุศลให้กับผู้ล่วงลับ รับผิดชอบต่อความต้องการบุญของพุทธศาสนิกชนที่ไม่ต้องการลงแรงกาย และปรารถนาการหลุดพ้นจากทุกข์ คาดหวังชีวิตที่ดีกว่าในชาติภพหน้าตามความเชื่อความศรัทธาของตน เป็นการดำเนินการภายใต้แนวคิดที่ว่า “กำลังทรัพย์มาก ได้บุญมาก” บุญพาณิชย์จึงมีบทบาทหน้าที่รองรับความต้องการบุญในแบบฉบับพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยในสังคมปัจจุบัน

ปรากฏการณ์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนข้างต้น ภายใต้การนำของพระสงฆ์และฆราวาสผู้เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นถึงประโยชน์เชิงหน้าที่ของพุทธพาณิชย์ ไลยพาณิชย์ และบุญพาณิชย์ที่ดำเนินควบคู่ไปกับพัฒนาการของสังคมไทย ทั้งความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การขยายตัวของระบบการศึกษาสมัยใหม่ และการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจทุนนิยมเสรี โดยต่างอาศัยพื้นฐานความเชื่อความศรัทธาที่มีมาแต่ดั้งเดิมเป็นเงื่อนไข/ปัจจัยส่งเสริมวิถีปฏิบัติทางศาสนา ทำให้พุทธพาณิชย์ ไลยพาณิชย์ และบุญพาณิชย์สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมยุคปัจจุบัน

นอกเหนือจากพระสงฆ์และฆราวาสผู้เกี่ยวข้องในแต่ละวัด ที่กำหนดความเป็นไปของกิจกรรมพุทธพาณิชย์และไลยพาณิชย์แล้ว บุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่มีส่วนผลักดันอุตสาหกรรมความเชื่อความศรัทธาเพื่อตอบสนองความกระหายทางจิตวิญญาณของผู้คนในสังคมทุนนิยมและบริโภคนิยมให้ดำเนินต่อไปได้ก็คือ หมอคู่ คนทรง ที่ชอบแนะนำให้คนที่ดวงตก ประสบเคราะห์กรรม ไปสะเดาะเคราะห์ ต่อชะตา เสริมบุญ บารมี วาสนา แก้ปวง ด้วยวิธีการปล่อยนกปล่อยปลา บริจาคโรงศพ ถวายสังฆทาน ใถ้ชีวิต โศกระบือ เป็นต้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวถือเป็นการสนับสนุนกระบวนการพุทธพาณิชย์และไลยพาณิชย์ทางอ้อม โดยมีผู้ที่เป็นฝ่ายสนับสนุนหลัก คือ ญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาที่ใช้บริการกิจกรรมบุญพาณิชย์เช่นพุทธศาสนิกชนทั่วไปนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม เมื่อนำผลการวิจัยในประเด็นพุทธพาณิชย์ ไลยพาณิชย์ และบุญพาณิชย์ ที่กลุ่มพระสงฆ์และฆราวาสได้ให้ความหมายไว้มาประกอบการตรวจสอบกับข้อเท็จจริงและวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยที่เกิดขึ้น ทำให้สามารถสรุปรวมเพื่อหาความแตกต่างหรือจุดแยกกระหว่างกันของแนวคิดต่างๆ ได้ ดังนี้

1. **พุทธพาณิชย์** คือ กระบวนการค้าขายความเชื่อและความศรัทธาในพุทธศาสนาโดยใช้วัตถุหรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาหรือพระรัตนตรัย มาเป็นเครื่องมือสร้างรายได้แสวงหาผลประโยชน์ในทางพาณิชย์ กล่าวคือ เป็นการใช้จ่ายเงินเพื่อแสดงออกซึ่งปฏิสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนกับพุทธศาสนา ที่บ่งบอกถึงความใกล้ชิดและลักษณะความสัมพันธ์ที่มีร่วมกัน ผ่านกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น การเข้าบูชาพระเครื่อง พระบูชา การทำบุญพระพุทธรูปปางประจำวันเกิด การสักการะพระพุทธรูปด้วยดอกไม้ ธูป เทียน ทอง ที่ทางวัดจัดบริการไว้ให้ เป็นต้น
2. **ไลยพาณิชย์** คือ กระบวนการค้าขายความเชื่อความศรัทธาทางไสยศาสตร์ เพื่อเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ สร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นกับชีวิต เช่น การใช้จ่ายเงินเพื่อเข้าร่วม

พิธีกรรมการลงนะหน้าทองจันทร์มหาเสน่ห์ การเจิมแป้งนะเมตตามหามงคล การอาบน้ำคั้นเพ็ญ การสวนคนพเคราะห์ สะเดาะเคราะห์เสริมชะตา บารมี หรือแม้กระทั่งการใช้เงินซื้อเครื่องรางของขลัง วัตถุ หรือสัญลักษณ์ทางไสยศาสตร์ เพื่อป้องกันสิ่งไม่ดี แคล้วคลาดปลอดภัย เสริมสิริมงคล เมตตามหานิยม เจริญรุ่งเรือง เช่น กุมารทอง วัชรดุสิตรับหลวงพ่อบุญ มงคลวัตถุสิ่งเมตตามหาบารมี เป็นต้น

3. บุญพาณิชย์ คือ กระบวนการค้าบุญหรือการใช้เงินเพื่อเป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนซื้อ-ขายบุญ สะสมบุญ อุทิศผลบุญกุศลให้กับผู้ล่วงลับ ภายใต้รูปแบบและเจตนาทางธุรกิจ โดยกระทำการผ่านผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการ (บุญ) ที่ต่างยอมรับปฏิบัติตามเงื่อนไขและวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งบุญตามความเชื่อนั้น

จุดต่างของแนวคิดทั้ง 3 ที่แบ่งแยกความชัดเจนสำหรับผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยเฉพาะพุทธพาณิชย์และบุญพาณิชย์นั้น คือ ประเด็นความแตกต่างในเชิงสัญลักษณ์ อันสอดคล้องกับหลักเกณฑ์พื้นฐานความแตกต่างระหว่างกิจกรรมพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย ที่ผู้วิจัยได้นำเรื่องวัตถุหรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้อง โดยบ่งบอกถึงความเป็นพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ในเชิงสื่อตัวแทน มาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งแยกวิถีปฏิบัติในแต่ละกิจกรรมหรือพิธีกรรม ซึ่งในบริบทของการจำแนกความต่างนี้ “บุญพาณิชย์” จึงหมายถึง การใช้เงินทำบุญซื้อบุญในลักษณะที่ไม่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ความเป็นพุทธศาสนา เช่น การทำบุญไถ่ชีวิตโค-กระบือของวัดไร่จิง โดยการหยอดเงินลงไปในรูปแบบโคกระบือ เป็นต้น โดยรูปแบบโคกระบือคือ ตัวแทนของบุญในเชิงสัญลักษณ์ ที่ผู้ให้บริการ (วัด) และผู้ให้บริการ (พุทธศาสนิกชน) มีความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน การได้มาของบุญในลักษณะนี้จึงเป็นการกระทำผ่านสัญลักษณ์ที่วัดได้จัดทำขึ้นซึ่งในที่นี้คือ รูปแบบวัวควาย พุทธศาสนิกชนสามารถจ่ายเงินในการแลกเปลี่ยนซื้อ-ขายบุญ โดยการหยอดเงินใส่รูปแบบนั้น โดยที่ตนเองไม่จำเป็นต้องดำเนินการไถ่ชีวิตโคกระบือเอง เพียงแค่หยอดเงินทำบุญลงไปที่รูปแบบ แล้วให้วัดเป็นผู้ดำเนินการแทน ก็เสมือนหนึ่งตนเองได้เป็นผู้กระทำการไถ่ชีวิตโคกระบือนั้นตามเจตนารมณ์แห่งบุญที่คาดหวังไว้ เช่นเดียวกับประเด็นพุทธพาณิชย์ ที่เป็นการใช้สัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาอันหมายถึง พระพุทธรูป รอยพระพุทธรูป พระบรมสารีริกธาตุ เป็นต้น มาเป็นเครื่องมือแสวงหารายได้ เช่น การเช่าบูชาพระเครื่อง พระบูชา การทำบุญพระพุทธรูปปางประจำวันเกิด การสักการะพระพุทธรูปด้วยดอกไม้ รูปเทียน ทอง ฯลฯ ดังนั้นพุทธพาณิชย์กับบุญพาณิชย์จึงต่างกันในเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ความเป็นพุทธและสัญลักษณ์การได้มาซึ่งบุญ (ที่มีหลากหลายรูปแบบ) เป็นเกณฑ์แบ่งแยก โดยต่างกระทำการภายใต้ฐานคิดของการซื้อขายแลกเปลี่ยน

สินค้าและบริการทางความเชื่อความศรัทธาด้วยเงินตราเป็นสิ่งสำคัญ สะท้อนภาพความเป็นพาณิชย์ในสังคมวัฒนธรรมพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทยที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยสิ้นเชิง

จากผลการศึกษาที่สะท้อนถึงวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบันที่มีความเกี่ยวข้องกับทั้งเรื่องของพุทธพาณิชย์ ใสยพาณิชย์ และบุญพาณิชย์ ทำให้ต้องหันมาพิจารณาบทบาทของการกระทำและความเข้าใจที่มีต่อพุทธศาสนาในฐานะพุทธศาสนิกชนที่ดี โดยจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจะเห็นได้ว่า ฆราวาส (อุบาสก อุบาสิกา) ส่วนมีส่วนก่อให้เกิดพุทธพาณิชย์และใสยพาณิชย์อย่างปฏิเสธไม่ได้ โดยเฉพาะโลกทัศน์เรื่องบุญที่ผิดเพี้ยนไปจากหลักธรรมคำสอน นำไปสู่พฤติกรรมบุญพาณิชย์ที่ฉาบฉวยไร้คุณค่าทางสภาวะธรรม วิถีปฏิบัติที่ยึดเงินตราเป็นเครื่องมือแลกเปลี่ยนบุญและหารายได้เป็นการบ่อนทำลายพุทธศาสนา หากใช้เป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาตามแนวทางคำสอนของพระพุทธเจ้าไม่ หากพิจารณาถึงพุทธวณะที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า “บุคคลใดบูชาตาคดด้วยการปฏิบัติบูชา นอกจากจะได้ชื่อว่าเป็นการบูชาอย่างยิ่งแล้ว ยังเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวอีกด้วย” (พระพรหมคุณาภรณ์, 2554 : 88) พระพุทธวณะนี้ชี้ให้เห็นว่า การนำเอาธรรมะของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติจนเกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เป็นการบำรุงพระพุทธศาสนาอีกแบบหนึ่งที่ทำให้ประโยชน์ทั้งแก่พระพุทธศาสนาและตัวผู้ปฏิบัติเอง เพราะพระพุทธศาสนามีคำสอน ที่เป็นประโยชน์มากมาย รอเพียงแต่มีผู้นำไปปฏิบัติอย่างจริงจังให้เป็นที่น่าภาคภูมิใจ ก็จะมีคนมั่นใจในการนำพระพุทธศาสนาไปเป็นดวงประทีปนำทางของตนมากขึ้น เมื่อมีผู้ปฏิบัติธรรมมากขึ้นและได้รับผลจากการปฏิบัติมากขึ้นตามลำดับ ก็จะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านการปฏิบัติของประชาชนได้ขยายวงกว้างยิ่งขึ้น ซึ่งนั่นหมายถึงการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่แท้จริงและยั่งยืน

“คนสมัยนี้ บริจาคมากเพื่อหวังจะได้อะไรกลับ คิดว่าทำบุญมากต้องได้บุญกลับไปมาก ทำร้อยละหนึ่งต้องได้ตอบแทนร้อยละร้อย เป็นวิธีคิดแบบทุนนิยมมาก หยิบเอาเรื่องกำไรสูงสุดมาเป็นตัวชี้้นำให้คนทำบุญหรือไม่ทำบุญ ซึ่งมันผิด มันไม่ใช่บุญในพระพุทธศาสนาที่แท้จริงแล้ว ผมเข้าใจนะว่าวัดทุกวัดมีความจำเป็นที่จะต้องใช้เงิน แต่ปัจจุบันนี้เราผูกโยงเรื่องการเข้าวัดทำบุญไว้กับเรื่องกำไรขาดทุนมากเกินไป มันกลายเป็นวงจร พระหรือวัดก็รู้ว่าคนต้องการอย่างนี้ เขาก็เลยทำขึ้นมา และกลายเป็นพิธีกรรมที่เอื้อกันพอดี ถ้าจะแก้ไขเรื่องนี้ให้ได้ผล ผมว่าต้องแก้ทั้งระบบ ” (ศิริวัฒน์ โปษยานนท์, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2555)

“ญาติโยมควรมีสติ คิดก่อนที่จะควักเงินทำบุญ เงินไม่ได้แก้ปัญหาได้ทุกอย่าง ใช้
 วิจารณ์ญาณ อย่าหลงเชื่อคำโฆษณาชวนเชื่อ ไม่เช่นนั้นก็จะตกเป็นเหยื่อ แทนที่จะได้บุญกลับเป็นการ
 ส่งเสริมพุทธพาณิชย์ให้ไสยพาณิชย์มากขึ้น บุญกับเงินมันคนละเรื่อง... มีทุกข์ก็แสวงหาหนทางดับทุกข์
 แก้ที่ต้นเหตุแห่งทุกข์ แค่มาททำบุญ ถวายสังฆทาน หยอดน้ำมันตะเกียง เช่าวัตถุมงคลอย่างกุมารสมบัด
 มันไม่ได้ช่วยให้ดับทุกข์ได้ อาจช่วยให้สบายใจได้ชั่วคราว แต่ไม่ได้ดับทุกข์อย่างถาวร ควรศึกษา
 พุทธศาสตร์มากกว่านี้จะได้เข้าใจความหมายของบุญและการดับทุกข์ที่ถูกต้อง” (พระสมุห์ปัญญา,
 สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2556)

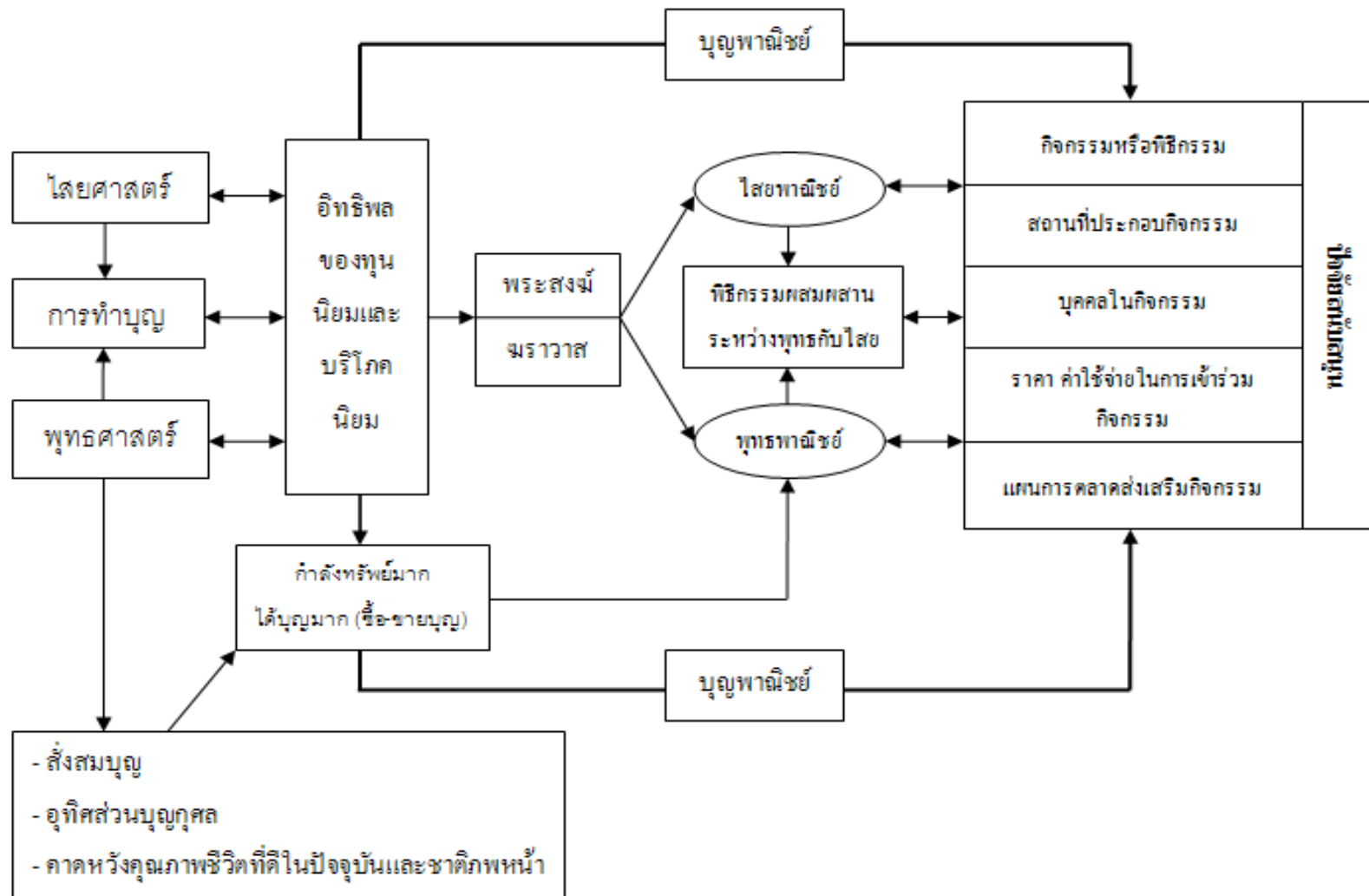
ผลการวิจัยนี้สามารถสะท้อนถึงความเชื่อ ความศรัทธา และวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย
 ซึ่งมีการผสมกลมกลืนของพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่เรียกว่า
 “บุญพาณิชย์” ผ่านกิจกรรมที่เป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ตลอดจนกิจกรรมที่ผสมผสานระหว่าง
 พุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ด้วย ซึ่งหากพิจารณาในแง่ของวิถีปฏิบัติที่ตรงตามตำราคำสอนทาง
 พุทธศาสนา ย่อมไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงในวิถีปฏิบัติที่เกิดขึ้น การอธิบายปรากฏการณ์โดยใช้
 แนวทางพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ จึงเป็นสิ่งที่สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงให้เกิดขึ้นได้ ช่วย
 ให้เกิดการเรียนรู้ในกระบวนการทางความคิดที่นำไปสู่วิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน
 และยังสามารถจำแนกวิถีปฏิบัติที่อยู่บนพื้นฐานของพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ออกจากวิถีปฏิบัติที่
 เหมาะสมที่ตรงตามหลักพุทธธรรมได้

การศึกษาวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนทั้งในเชิงพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ที่ทางวัดใน
 พื้นที่ศึกษาได้จัดขึ้น ทำให้เห็นถึงรูปแบบพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ ที่สามารถใช้อธิบายวิถีปฏิบัติของ
 พุทธศาสนิกชนที่ต่างจากหลักพุทธธรรมหรือตำราคำสอนทางพุทธศาสนาได้ และทำให้เห็นถึงองค์
 ความรู้ในเชิงเปรียบเทียบระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ตลอดจนการผสมกลมกลืนของแนวคิด
 เหล่านี้ในวิถีชีวิต วิธีคิดและวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย และยังพบว่าปรากฏการณ์ดังกล่าว
 ส่วนหนึ่งเป็นเหตุจากความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า จนนำไปสู่
 พฤติกรรมที่เรียกว่า “บุญพาณิชย์” ภายใต้ความสัมพันธ์กับวิถีปฏิบัติที่เป็นพุทธพาณิชย์และ
 ไสยพาณิชย์ด้วย ซึ่งแสดงถึงความสอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิตของคนยุคปัจจุบันที่ได้รับ
 อิทธิพลทางความคิดจากกระแสทุนนิยมและบริโภคนิยม

ทั้งนี้จากผลการศึกษาวิจัย นอกจากประเด็นการอธิบายปรากฏการณ์วิถีปฏิบัติของ
 พุทธศาสนิกชนไทยข้างต้นตามแนวทางพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติแล้ว ยังเป็นการสะท้อนภาพความเป็น

พาณิชย์ในกิจกรรมการทำบุญทางศาสนาให้ปรากฏออกมาอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมผ่านปัจจัยชี้วัด
ความเป็นพาณิชย์ในวิถีปฏิบัติการทำบุญ 5 ประการ ซึ่งบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในวิถีปฏิบัติดังกล่าวหา
ใช่เป็นเพียงกลุ่มพระสงฆ์ผู้มีบทบาทหลักภายในวัดไม่ แต่ยังมีกลุ่มฆราวาสภายในวัดผู้มีส่วนได้ส่วน
เสียกับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นรวมอยู่ด้วย ทำให้สามารถกล่าวได้ว่า เป็นการกระทำในลักษณะ
ขบวนการที่เกิดจากกลุ่มพุทธบริษัท 4 เอง ที่เป็นผู้สมรู้ร่วมคิด ร่วมทำ ไม่ใช่กลุ่มคนนอกพุทธศาสนา
แต่อย่างใด ซึ่งข้อสรุปจากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถแสดงให้เห็นได้จากแผนภูมิที่ 2 ข้อสรุป
ผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

ข้อเท็จจริงพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์จากวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย ตามแนวทางพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ

แผนภูมิที่ 2 ข้อสรุปผลการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเห็นว่าจากผลการศึกษาที่ผ่านมาทั้งหมด สามารถนำไปสู่ข้อเสนอแนะในประเด็น แนวทางเพื่อการปรับเปลี่ยนบทบาทของกลุ่มผู้ประกอบการหรือพิธีกรรมและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของไทย โดยแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย คือ

1. กลุ่มพระสงฆ์ – พระสงฆ์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของผู้นำทางความคิดและจิตวิญญาณของประชาชนในสังคม เป็นแบบอย่างที่ต้องแก่การเคารพสักการะของพุทธศาสนิกชน เพื่อการดำรงและรักษาไว้ซึ่งเป้าหมายหลักของพุทธศาสนาและวัตรปฏิบัติในพระธรรมวินัยตามพุทธบัญญัติ คณะสงฆ์ทั้งในระดับพระสังฆาธิการ และพระสงฆ์ทั่วไปที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทบทวนอำนาจ บทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของตนที่มีส่วนสัมพันธ์กับสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมพุทธศาสนาเหล่านั้น โดยควรจะ หลีกเลียงวิถีปฏิบัติที่เป็นการสนับสนุนส่งเสริมกระบวนการพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่กระทำการหรือประพฤติปฏิบัติกิจกรรมใดที่ขัดต่อพระธรรมวินัย ทั้งนี้เพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา และเพื่ออนุเคราะห์แก่พระธรรมวินัยตามพุทธเจตนา

การมุ่งเน้นผลประโยชน์เชิงพาณิชย์จากกิจกรรมพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ทำให้ละเลยบทบาทหน้าที่ที่พึงประสงค์ของผู้ครองเพศบรรพชิตตามพุทธประสงค์และความคาดหวังของสังคม กลายเป็นเพียงผู้ประกอบการหรือกิจกรรมทางความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ ที่ไม่แตกต่างจากผู้ประกอบการทางธุรกิจทั่วไปที่เป็นฆราวาสแต่อย่างใด โดยเฉพาะสำหรับประเด็นความเชื่อความศรัทธาและการปฏิบัติทางไสยศาสตร์ ที่มีพระสงฆ์จำนวนไม่น้อยได้ใช้ความเชื่อทางไสยศาสตร์ เช่น เวทมนตร์ คาถาอาคม สะเดาะเคราะห์ ทำเครื่องรางของขลัง ปลูกเสกกุมารทอง ทำมนต์เสน่ห์ลงนะหน้าทอง ฯลฯ ความเชื่อและวิถีปฏิบัติดังกล่าว หากพิจารณาตามพระธรรมวินัยย่อมไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสมกับสมณวิสัยที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติ กล่าวคือเป็นความเชื่อและการปฏิบัติที่ขัดต่อหลักพุทธศาสนา ที่สอนให้คนใช้ปัญญา ไม่พึ่งพาอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ผีสางเทวดา ดวงดาว สิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งขัดกับเหตุและผล และหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังนั้นคณะสงฆ์ในระดับพระสังฆาธิการที่มีอำนาจปกครองจึงควรมีมาตรการในการกำกับควบคุมดูแลความประพฤติของพระสงฆ์ทั่วทั้งสังฆมณฑลให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย

เอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัย ทั้งนี้เพื่อควรค่าแก่การบูชาทำอัญชลีของพุทธศาสนิกชนและสืบทอดอายุของพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวสืบไป

2. กลุ่มพุทธศาสนิกชน ผู้ใช้บริการกิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ – ในผลการศึกษาวิจัยที่กล่าวถึงประเด็นความต้องการของพุทธศาสนิกชน (Demand) ที่มีต่อวิถีปฏิบัติการทำบุญ ภายใต้ความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ทำให้เกิดการตอบสนองต่อความเชื่อ ความศรัทธา และวิถีปฏิบัติด้วยการจัดกิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ของทางวัด (Supply) ปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงแรงสนับสนุนส่งเสริมของพุทธศาสนิกชนที่มีส่วนช่วยเกื้อหนุนและขับเคลื่อนกระบวนการพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ให้ดำเนินต่อไปได้ หากไม่ใช่พฤติกรรม/เงื่อนไขจากความต้องการของพุทธศาสนิกชนแล้ว ความเป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ก็คงไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นจากผลการศึกษาวิจัยที่เกิดขึ้นในวิถีปฏิบัติทางศาสนาของพุทธศาสนิกชน ที่ลักษณะบางอย่างของกิจกรรมอาจไม่สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนา จึงนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงวิถีปฏิบัติที่เป็นแนวทางการปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชนซึ่งตรงตามหลักพุทธศาสนาและไม่ขัดติดกับพฤติกรรมหรือเงื่อนไขบุญพาณิชย์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ควรมีการศึกษาทำความเข้าใจและปรับเปลี่ยนโลกทัศน์เรื่องบุญและกฎแห่งกรรมให้สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ไม่มองเรื่องบุญเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนสภาพความเป็นอยู่และคำอธิบายสถานะของชีวิตในเชิงปัจเจก คิดหวังเพียงแต่พึ่งพาบุญในแง่ความศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เป็นการทำบุญเพื่อหวังผลต่างๆ เช่น ขอให้รวย ขอให้ถูกหวย ซึ่งการทำบุญลักษณะนี้เข้าข่ายการทำบุญเพื่อสนองกิเลสทั้งสิ้น ควรมีการทบทวนทำความเข้าใจประเด็นเรื่องบุญ/กรรม ที่เป็นความเชื่อในลักษณะที่ไม่มีเหตุผล ไม่สามารถตรวจสอบได้ เพราะมีเช่นนั้นจะเป็นการสร้างมายาคติเรื่องบุญในวิถีปฏิบัติ และความเข้าใจที่ผิดพลาดให้กับสังคมและสภาพการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ได้ ซึ่งจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับชีวิตและสังคมได้ตรงจุดอย่างมีประสิทธิภาพ

การทำบุญที่ตรงตามแนวทางคำสอนของพระพุทธเจ้าหาใช่เพียงแค่การให้เงินทอง หรือเสียสละทรัพย์สมบัติส่วนตัว แต่รวมถึงการให้วิชาความรู้ ให้โอกาสให้มีความมีส่วนร่วมในการทำสิ่งที่ดีงามร่วมกัน ตลอดจนการไม่ละเมิดเบียดเบียนกัน รักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติต่อกันโดยเอื้อเพื่อ รวมถึงความมีกิริยามารยาท รู้จักเคารพนับถือกัน ควรพิจารณาบุญว่าเป็นการบำเพ็ญประโยชน์

ทำความดีเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจ ช่วยแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม สร้างสรรค์ชีวิตที่สุข
เกษมดีงาม ธรรมชาติที่รื่นรมย์ และสังคมที่สันติสุข

2.2 เมื่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป มีประเด็น
ความสะดวกสบาย ความรวดเร็ว ความพึงพอใจเข้ามาเกี่ยวข้อง ส่งผลต่อวิถีปฏิบัติการทำบุญของ
พุทธศาสนิกชนไทยที่เป็นไปเพื่อตอบสนองต่อความต้องการบุญในลักษณะฉาบฉวย มักง่าย กล่าวคือ
เน้นความสะดวกรวดเร็วและบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่สบายในการทำบุญเป็นหลัก มากกว่า
ประโยชน์หรือความสำคัญของบุญที่จะเกิดขึ้นตามหลักพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนจึงต้องทำความ
เข้าใจกับการเข้าวัดทำบุญกันใหม่ เช่น กรณีการถวายสังฆทาน หลายคนเข้าใจว่าเป็นการซื้อสิ่ง
ไปถวายพระสงฆ์แล้วเสร็จสิ้น แต่จริงๆ แล้วในเจตนารมณ์ดั้งเดิมของพระพุทธศาสนา “สังฆทาน” มี
ที่มาจากคำว่า “สังฆะ” แปลว่าชุมชนของพระสงฆ์ และ “ทาน” หมายถึงการให้ รวมความหมายว่าการ
ถวายสิ่งของเครื่องอุปโภค-บริโภค เพื่อเป็นสาธารณประโยชน์แก่ชุมชนสงฆ์โดยไม่แบ่งแยกว่าต้อง
เป็นรูปใดรูปหนึ่ง หากเข้าใจประเด็นนี้พุทธศาสนิกชนก็สามารถถวายสังฆทานได้โดยไม่ต้องถวายถึง
สิ่งของเสมอไป โดยสามารถเลือกซื้อสิ่งของเครื่องใช้เพื่ออุปโภค บริโภคที่สดใหม่ได้ตามที่
เห็นสมควรและเหมาะสมกับสมณเพศ ไม่เป็นสิ่งที่ขัดต่อพระธรรมวินัยและบ่อนทำลายสุขภาพ
ของพระสงฆ์ เช่น บุหรี่ ยาเส้น เป็นต้น ซึ่งทำให้เห็นถึงการไม่ไปหลงยึดติดกับระบบบุญพาณิชย์ใน
ลักษณะพุทธพาณิชย์ที่เป็นรูปแบบการถวายสังฆทานเวียนตามที่วัดทั่วไปจัดให้บริการ

2.3 ควรพิจารณาถึงสาระและเหตุผลในกิจกรรมการทำบุญแต่ละประเภท ว่า
เป็นการดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ที่มุ่งเน้นจำนวนเงินเป็นหลัก มากกว่าการสร้างสรรคสภาวะธรรม
ที่เกื้อกูลเพื่อนมนุษย์และสังคมหรือไม่ อีกทั้งการใช้สติปัญญาใคร่ครองพิจารณาวิถีการปฏิบัติของวัด
และพระสงฆ์ว่าถูกต้องและสมควรตามบทบาทหน้าที่ที่พึงประสงค์ภายใต้ขอบเขตแห่งพระธรรมวินัย
ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เพียงใด

2.4 เมื่อชีวิตประสบความสำเร็จ ควรแก้ที่ต้นเหตุแห่งทุกข์ตามหลักอริยสัจ 4
การเข้าวัดไหว้พระทำบุญเป็นเพียงกุศโลบายเพื่อให้จิตใจสงบ สบายขึ้นเท่านั้น หากเป็นวิธีการดับ
ทุกข์ตามหลักพุทธธรรมไม่ การทำบุญขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นเพียงการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุและ
สามารถคลายทุกข์โศกได้เพียงชั่วคราว การพึ่งพาอำนาจจากสิ่งภายนอกจึงไม่ใช่หนทางที่ถูกต้องตาม
หลักพุทธศาสนา สิ่งเดียวที่สามารถจัดการทุกข์ของตนเองได้ คือตนเองเท่านั้น ตามพุทธพจน์ที่ว่า
“อตุตทาหิ อตุตโณ นาโถ” ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน

3. กลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา – ผู้วิจัยพบว่า ส่วนหนึ่งจากผลการศึกษาในครั้งนี้ แสดงให้เห็นถึงพุทธศาสนิกชนไทยนับถือพุทธศาสนาที่ตัวพระสงฆ์มากกว่าคำสอนหรือแก่นของพุทธศาสนา หากตัวบุคคลไม่ดี ย่อมทำให้ศาสนาสิ้นคลอนได้ง่ายดาย ซึ่งตัวบุคคล (พระสงฆ์) จะดีหรือไม่ นั่น นอกจากมนโสนานิกหรือสมณสัญญาของแต่ละรูปแล้ว กลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาย่อมมีส่วนสำคัญในการกำกับควบคุมดูแลความประพฤติของพระสงฆ์และแนวทางการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาของแต่ละวัดโดยภาพรวมด้วย

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) และมหาเถรสมาคม (มส.) เป็นตัวอย่างขององค์กรดังกล่าวที่มีส่วนในการต้องร่วมรับผิดชอบกับกระบวนการพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ที่เกิดขึ้นกับวัดและพระสงฆ์ที่เป็นผู้ประกอบการ ด้วยการร่วมมือกันปฏิรูปการทำงานขององค์กร โดยใช้อำนาจและหน้าที่ความรับผิดชอบในการหามาตรการและบทลงโทษสำหรับวัดและพระสงฆ์ที่ฝ่าฝืน เพื่อลดเงื่อนไขการเป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในกิจการพระพุทธศาสนา เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยมหาเถรสมาคม นอกจากไม่สนับสนุนวัดที่ทำการปลุกเสกวัตถุมงคล เช่น กุมารทอง และเครื่องรางของขลังอื่นๆ แล้ว ควรออกคำสั่งห้ามเพื่อกำหนดหรือควบคุมไม่ให้วัดจัดสร้างวัตถุมงคลเครื่องรางของขลังทุกรูปแบบด้วย เพราะที่ผ่านมามหาเถรสมาคม (มส.) มีมติอย่างชัดเจนว่าไม่ส่งเสริมให้มีการทำกุมารทองและเครื่องรางของขลังอื่นๆ แต่อนุญาตให้มีการจัดสร้างและสนับสนุนการปลุกเสกพระพุทธรูป ด้วยเหตุผลที่ว่า เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจระลึกถึงพระพุทธรูป พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ ซึ่งในกรณีนี้อาจดูเป็นการดำเนินการ 2 มาตรฐาน เนื่องจากการจัดสร้างพระพุทธรูป พระบูชา ส่วนหนึ่งสามารถเข้าข่ายความเป็นพุทธพาณิชย์ด้วยเช่นกัน และตามพระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าไม่สนับสนุนและยังห้ามการทำพิธีปลุกเสกทุกรูปแบบ เรื่องเหล่านี้พระสงฆ์ไม่ควรยุ่งเกี่ยว ไม่ใช่กิจของสงฆ์ ดังนั้นการประกอบกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ องค์กรที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาจึงควรตรวจสอบการดำเนินการของวัดและพระสงฆ์ว่าเป็นไปตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้หรือไม่ โดยอาจพิจารณาเป็นรายกรณีไป พร้อมทั้งดำเนินการบังคับใช้มาตรการคำสั่งและบทลงโทษอย่างจริงจังโดยไม่เลือกปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดการลุ่มหลงมัวเมากับวิถีพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์มากเกินไป โดยหลงลืมภาระหน้าที่ของพระสงฆ์ที่พึงปฏิบัติตามพุทธดำรัสและพุทธเจตนาในการถือกำเนิดขึ้นของพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางการทำวิจัยในอนาคตว่า

1. ควรมีการศึกษาวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยที่เป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในวัดและจังหวัดอื่นในแต่ละภูมิภาคของประเทศ ที่อาจมีรายละเอียดในวิถีปฏิบัติและความเชื่อความศรัทธาที่แตกต่างกัน
2. ควรทำการศึกษาในด้านความเชื่อความศรัทธาและการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยที่เฉพาะกลุ่มมากขึ้น เช่น ความเชื่อความศรัทธาในวิถีปฏิบัติของกลุ่มวัยรุ่น หรือวิถีปฏิบัติของกลุ่มคนวัยทำงานหรือวัยชรา รวมถึงในประเด็นการศึกษาเชิงลึกถึงบทบาทของกลุ่มฆราวาสที่มีส่วนสำคัญและเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อ ความศรัทธา และวิถีปฏิบัติพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ของพุทธศาสนิกชนไทย
3. ควรทำการศึกษาผลกระทบทางสังคมจากพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ที่เกิดขึ้นในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย ว่าส่งผลกระทบต่อความเชื่อและศรัทธาที่มีต่อสถาบันพุทธศาสนา คือวัดและพระสงฆ์อย่างไร
4. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกิจกรรมหรือพิธีกรรมไสยพาณิชย์ที่ให้บริการ โดยวัด กับไสยพาณิชย์ที่ให้บริการโดยฆราวาสตามสำนักต่างๆ เช่น สำนักสัจจันต์ของอาจารย์หนู กันภัย เป็นต้น ว่ามีความแตกต่างกันของไสยพาณิชย์ทั้งสองลักษณะนี้อย่างไร
5. กรณีวัดไร่จิง พระอารามหลวง จ.นครปฐม ซึ่งเป็นหนึ่งในพื้นที่การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพื่อความครอบคลุมในทุกมิติความสัมพันธ์ของกิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ควรมีการศึกษากระบวนการบริหารจัดการผลประโยชน์ ในส่วนของการนำเงินทำบุญที่ญาติโยมบริจาคถวาย ไปใช้เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การศึกษาสงเคราะห์ และสาธารณะสงเคราะห์ต่างๆที่วัดไร่จิงอุปถัมภ์ เช่น สถานศึกษา โรงพยาบาล ห้องสมุดประชาชน เป็นต้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กิ่งแก้ว อัดถากร. คติชนวิทยา. เอกสารนิเทศการศึกษา หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2519.

คำหุ่ย พลลือชา. ความเชื่อเรื่องนาคในกระบวนการทำ นาคของชาวนาลาว : กรณีศึกษาชาวนาบ้านสีฐานใต้

อ.เมือง หาดทรายฟอง จ.กำแพงนครเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย

ขอนแก่น, 2543.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ และคณะ. ความรู้พื้นฐานทางพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์, 2536.

ชาย โปธิสิตา. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งฯ, 2550.

ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. ไสยศาสตร์ : ปรัชญาการมองของสังคมไทย. พิทยา ว่องกุล บรรณาธิการ,

ไสยศาสตร์ครองเมือง, 105–115. กรุงเทพฯ : วิถีธรรม, 2543.

ทัศนีย์ สุจินะพงษ์. การใช้ไสยศาสตร์ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,

สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.

เทพย์ สาริกบุตร. พุทธาภิเษกพิธี พิธีกรรมปลุกเสกพระเครื่องรางของขลัง. พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2509.

นัยนา เกิดวิชัย. ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเรื่องบุญกับนิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาท. วิทยานิพนธ์

ปริญญาโท มหาบัณฑิต, ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิ

โกมลคีมทอง, 2543.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ก่อนยุคพระศรีอริย์ ว่าด้วยศาสนา ความเชื่อ และศีลธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน,

2545.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ศาสนาในสังคมไทยสมัยใหม่. [ออนไลน์]. 2552 แหล่งที่มา : [http://www.bangkokbiznews.com/](http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/life-style/culture/20090507/39614/พุทธศาสน์หลากหลาย-คืนพลัง.html)

[home/detail/life-style/culture/20090507/39614/พุทธศาสน์หลากหลาย-คืนพลัง.html](http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/life-style/culture/20090507/39614/พุทธศาสน์หลากหลาย-คืนพลัง.html) [29 สิงหาคม 2555]

บุญลือ วันทายนต์. สังคมวิทยาศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2529.

บุศรา สว่างศรี. พุทธพาณิชย์ : พระเครื่อง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549.

- ประจักษ์ ประภาพิตยากร. ประเพณีและไสยเวทวิทยาในชุมชนช้างขุนแผน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญธรรม, 2519.
- ประยงค์ สุวรรณบุบผา. สังคมปรัชญา แนวคิดตะวันออก-ตะวันตก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2537.
- ประเวศ วะสี และคนอื่นๆ. พระพุทธศาสนากับจิตวิญญาณสังคมไทย : ประเด็นวิจัยศาสนาและวัฒนธรรม.
กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- ไผ่ล้อม, วัด. อนุสรณ์ 100 วัน พระมงคลสิทธิการ (พล อุดตกรุกโข). นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, 2548.
- พระเกียรติวิทย์ โอชาวัฒน์. การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง : กรณีศึกษา
ในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , 2549.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
2543.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : มหาจุฬ
าลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). ถ้าอยากพ้นวิภวต ต้องเลิกคิดไสยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ธรรมสาร,
2540.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). สถานการณ์พระพุทธศาสนากระแสไสยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
สหธรรมิก, 2539.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). สิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวฤทธิ์ปาฏิหาริย์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2538.
- พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). กฎแห่งทาน ทำหนึ่งได้ร้อย ทำร้อยได้ล้าน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
กรีน-ปัญญาญาณ, 2553.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก. พิมพ์ครั้งที่ 3 .
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธรรม, 2552.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). สยามสามไตร. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : พิมพ์สวย, 2552.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). มองวิสาขบูชา หวังถึงอารยธรรมโลก. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราช-
วิทยาลัย, 2554.
- พระไพศาล วิสาโล. พุทธศาสนาไทยในอนาคต : แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต. พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง , 2552.

- พระไพศาล วิสาโล . ศาสนธรรมกับการเมืองเพื่อสันติ . [ออนไลน์]. 2543. แหล่งที่มา : http://www.visalo.org/article/maticchon254311_15.htm [1 กันยายน 2555]
- พระมหาแก้ว กัษิมา . การศึกษาคำศัพท์ไสยศาสตร์ภาษาเขมรถิ่นอำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาเขมรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540.
- พุทธทาสภิกขุ. ปฏิจกสมุปบาท คืออะไร . กรุงเทพฯ : ธรรมบูชา, 2514.
- พุทธทาสภิกขุ. พุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์ โหราศาสตร์กับพุทธศาสนา . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์, 2529.
- พุทธทาสภิกขุ. การทำบุญสุนทรทาน . กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2537.
- เพ็ญศรี ตู่ . วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ . พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- มรรยาท กิจสุวรรณ . ความเชื่อดั้งเดิมของไทย . กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม . พิมพ์ครั้งที่ 3 . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- รายงานพิเศษ กองบรรณาธิการ. โคนคุณไสยปางตาย เดรัจฉานวิชา เลียนนามพระศาสนา. อาทิตย์ ปีที่ 23 ฉบับที่ 1153 (25-31 มกราคม 2544) : 4-5.
- ไร่จิง, วัด. พระอุบาลีคุณูปมาจารย์กับตำนานวัดไร่จิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. นครปฐม : สำนักพิมพ์ศาลา, 2549.
- วัชระ งามจิตเจริญ . พุทธศาสนาเถรวาท . พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.
- วรรณนิภา ชวนชม . ความเชื่อเรื่องการสักยันต์ห้าแฉกหนูนวดง : ศึกษากรณีสำนักสักยันต์อาจารย์หนู กันภัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาสังคมวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- วสิน อินทสระ . ชาวพุทธกับวิกฤติศรัทธา . กรุงเทพฯ : ปัญญา, 2537.
- ศรีศักร วัลลิโกดม. การถือผีในเมืองไทย. วารสารศิลปวัฒนธรรม 5, 4 (กุมภาพันธ์ 2527) : 6-17.
- สนิท สมัครการ, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, 2539.
- สมภาร พรหมทา . มนุษย์กับศาสนา . กรุงเทพฯ : ศยาม, 2546.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ . “อำนาจ” ของ ผี, พราหมณ์, พุทธ. [ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา : <http://www.sujitwongthes.com/2012/03/lecture18032012/> [1 กันยายน 2555]

- สุชีพ ปุญญานุภาพ . ศาสนาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ 4 . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2540.
- สุเชาว์ พลอยชุมแสง . ไทยคดีศึกษา . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.
- สุรางค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 11 . กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์ . พุทธกับไสย ในสังคมไทย . กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2538.
- สุวรรณ สุวรรณเวโซ . พื้นฐานความเชื่อของคนไทย . กรุงเทพฯ : บรรณกิจ 1991, 2546.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค 2 . นครหลวงกรุงเทพธนบุรี : พุทธ-
อุปถัมภ์การพิมพ์, 2515.
- อนุমানราชชน, พระยา . ศาสนาเปรียบเทียบ . พระนคร : รุ่งเรืองธรรม, 2502.
- อนุমানราชชน, พระยา. ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน และการศึกษาเรื่องประเพณีไทย.พระนคร : คลังวิทยา, 2515.
- อนุমানราชชน, พระยา. ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน . พระนคร : บรรณาการ, 2510.
- อนุমানราชชน, พระยา. การศึกษาเรื่องประเพณีไทย . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2524.
- อภิชัย พันธเสน. พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ .
พิมพ์ครั้งที่ 3 . กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2547.
- อภิชัย พันธเสน. ฟังพุทธเศรษฐศาสตร์แก้วิกฤตเศรษฐกิจ . โพสต์ทูเดย์ (9 ธันวาคม 2551) : 4.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล . มานุษยวิทยาศาสนา แนวคิดพื้นฐานและข้อถกเถียงทางทฤษฎี . เชียงใหม่ : พงษ์สวัสดิ์
การพิมพ์, 2551.
- อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษย-วิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 5.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- อรุณ เวชสุวรรณ. พุทธศาสนากับไสยศาสตร์ . กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2518.
- ฮาชาชิ ยูจิโอะ . พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของคนไทยอีสาน : ศาสนาในความเป็นภูมิภาค (Practical
Buddhism among the Thai-Lao : Religion in the Making of a Region) . แปลและเรียบเรียงโดย
พินิจ ลาภธนานนท์ . กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.

ภาษาอังกฤษ

- Buddhaghosa . The Visuddhimagga (The Path of Purification), trans. Bhikkhu Nyanamoli , Colombo :
M.D. Gunasena, 1964.
- Hoskin,John. And Dugast,Jean-Léo. The Supernatural in Thai Life. Bangkok : Tamarind Press, 1993.

Justin Thomas McDaniel . The Lovelorn Ghost and the Magical Monk: Practicing Buddhism in Modern Thailand . New York : Columbia University Press, 2011.

Kitiarsa, Pattana . Mediums, Monks, and Amulets :Thai Popular Buddhism Today. Seattle : University of Washington Press, 2012.

L. Hanks . Merit and Power in the Thai Social Order. Ithaca : Cornell University Press, 1962.

Tambiah,S.J. Buddhism and the Spirit Cults in North-East Thailand. Great Britain : Cambridge University Press, 1970.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบฟอร์มการบันทึกข้อมูลการสังเกต

วันที่

เวลา

สถานที่.....

1. ประเภทกิจกรรม/เหตุการณ์

2. ข้อมูลรายละเอียดผู้เข้าร่วม (1 คน/กลุ่ม = 1 หน่วย)

2.1 จำนวนผู้เข้าร่วม (ระหว่างช่วงเวลา.....ถึง.....) มีจำนวน

2.2 เพศชาย	คน	<u>ช่วงอายุ</u> :	ต่ำกว่า 20 ปี	คน	20 ปี – 30 ปี	คน
31			- 40 ปี	คน	41 – 50 ปี	คน
51			- 60 ปี	คน	มากกว่า 60 ปี	คน

2.3 เพศหญิง	คน	<u>ช่วงอายุ</u> :	ต่ำกว่า 20 ปี	คน	20 ปี – 30 ปี	คน
			31 – 40 ปี	คน	41 – 50 ปี	คน
			51 – 60 ปี	คน	มากกว่า 60 ปี	คน

2.4 ลักษณะความสัมพันธ์ เช่น สามี-ภรรยา, เพื่อน,ญาติ-พี่น้อง

.....

3. ข้อมูลรายละเอียดผู้ประกอบกิจกรรมหรือพิธีกรรม

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. รายละเอียดกิจกรรมที่เข้าร่วม

4.1 ลักษณะสถานที่ในการประกอบกิจกรรม

.....
.....

4.2 ขั้นตอนการประกอบกิจกรรมหรือพิธีกรรมของผู้เข้าร่วม

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4.3 พฤติกรรมของผู้เข้าร่วมก่อนเริ่มกิจกรรมหรือพิธีกรรม

.....
.....

ขณะประกอบกิจกรรมหรือพิธีกรรม

.....
.....

หลังเสร็จสิ้นกิจกรรมหรือพิธีกรรม

.....
.....

4. 4 พฤติกรรมของผู้ประกอบกิจกรรมหรือพิธีกรรมก่อนเริ่มดำเนินการ

.....
.....

ขณะดำเนินการประกอบกิจกรรม

.....

.....

หลังเสร็จสิ้นการประกอบกิจกรรม

.....

.....

5. เงื่อนไข/พฤติกรรมที่เป็นบุญพามาซึ่งของกิจกรรมหรือพิธีกรรม

.....

.....

.....

หมายเหตุ :

บันทึก ความรู้สึก/ความคิดเห็นส่วนตัวของผู้วิจัย และประเด็นคำถามที่สงสัย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เจาะลึก (Interview Guides)

แนวคำถามสำหรับกลุ่มพระสงฆ์ (เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระเลขานุการ และพระลูกวัด) ที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์

คำถามสำหรับพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์	คำถามสำหรับพระสงฆ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์
<ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลพื้นฐานด้านประวัติส่วนตัว เช่น สถานภาพและบทบาทภายในวัด อายุพรรษา ฯลฯ - คำอธิบายในความหมายของ “พุทธศาสตร์/ไสยศาสตร์” และ “พุทธพาณิชย์/ไสยพาณิชย์” ตามความคิดเห็นของตน - ตามความเห็นของตนกิจกรรมหรือพิธีกรรมใดในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนที่เป็นไปตามหลักพุทธศาสตร์ และกิจกรรมหรือพิธีกรรมใดเป็นไปตามแนวทางไสยศาสตร์ - กิจกรรมหรือพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับพุทธพาณิชย์ และ/หรือไสยพาณิชย์เหล่านี้ เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์อย่างไร - ความเชื่อและกิจกรรมหรือพิธีกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นภายในวัดมีความเปลี่ยนแปลงหรือแตกต่างจากในอดีตอย่างไร ทั้งในแง่หลักการและวิธีการที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสตร์ และไสยศาสตร์ - ลักษณะกิจกรรมการทำบุญที่มีลักษณะเป็นบุญพาณิชย์ของพุทธศาสนิกชนไทยทั้งในส่วนที่เป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ - เหตุปัจจัยที่นำกิจกรรมหรือพิธีกรรมดังกล่าวมาให้บริการกับพุทธศาสนิกชน - ปัญหา และอุปสรรคในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์ และ/หรือ ไสยพาณิชย์ - พฤติกรรม และเป้าหมายการทำบุญในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย - ความเกี่ยวข้องในพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ต่อวิถีชีวิต และวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน - กิจกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์กับพฤติกรรม และความเชื่อเรื่องบุญ/กรรมของพุทธศาสนิกชนในเงื่อนไข/พฤติกรรมที่เป็นบุญพาณิชย์ 	<ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลพื้นฐานด้านประวัติส่วนตัว เช่น สถานภาพและบทบาทภายในวัด อายุพรรษา ฯลฯ - มุมมองในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบันเมื่อเปรียบเทียบกับอดีต - คำอธิบายในความหมายของ “พุทธศาสตร์/ไสยศาสตร์” และ “พุทธพาณิชย์/ไสยพาณิชย์” ตามความคิดเห็นของตน - ตามความเห็นของตนกิจกรรมหรือพิธีกรรมใดในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนที่เป็นไปตามหลักพุทธศาสตร์ และกิจกรรมหรือพิธีกรรมใดเป็นไปตามแนวทางไสยศาสตร์ - ความคิดเห็นต่อพฤติกรรมแบบพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ - แนวทาง / วิธีการสนับสนุนส่งเสริมพุทธศาสนาของวัดมีอะไรบ้าง และดำเนินการอย่างไร - มีกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่จัดขึ้นภายในวัดที่สัมพันธ์กับวิถีปฏิบัติของญาติโยมในชุมชนที่อยู่ใกล้วัดอย่างไร - ความเกี่ยวข้องและการผสมกลมกลืนในพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ต่อวิถีชีวิต และวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย - พฤติกรรมและเป้าหมายการทำบุญภายใต้บริบทของความเชื่อเรื่องบุญ/กรรมในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทย - ทักษะที่มีต่อรูปแบบกิจกรรมการทำบุญหรือพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ที่ทางวัดจัดขึ้นในเงื่อนไข/พฤติกรรมที่เป็นบุญพาณิชย์ - วิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาควรเป็นอย่างไร

คำถามสำหรับพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์	คำถามสำหรับพระสงฆ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกัพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์
<ul style="list-style-type: none"> - รายได้จากกิจกรรมที่เป็นพุทธพาณิชย์และ/หรือไสยพาณิชย์เมื่อเทียบกับรายได้จากช่องทางอื่น เช่น กิจนิมนต์ทั่วไป (งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานสวดพระอภิธรรมศพ ฯลฯ) มีความแตกต่างกันอย่างไร - การบริหารจัดการรายได้ที่เกิดจากพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ รวมถึงการนำรายได้ดังกล่าวไปใช้ในลักษณะใดบ้าง - ผู้ซื้อสินค้าและบริการส่วนใหญ่เป็นชนกลุ่มใด มีลักษณะร่วมกันอย่างไร - ความนิยมในสินค้าหรือบริการที่ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เลือกบริโภคคืออะไร - วิถีปฏิบัติที่มีการผสมกลมกลืนของความเชื่อทางพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ภายใต้บริบทสังคมไทย มีส่วนสัมพันธ์กับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์อย่างไร - กลุ่มผู้รับบริการพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ของวัด มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างชาวบ้านในชุมชนรอบวัดหรือไม่ อย่างไร - ชาวบ้านในชุมชนที่อยู่ใกล้วัดที่จัดกิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ได้รับผลประโยชน์หรือผลกระทบจากกิจกรรมดังกล่าวที่ทางวัดจัดขึ้นหรือไม่ อย่างไร - ผลประโยชน์ที่วัดได้รับจากชุมชนรอบวัดในการจัดกิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์มีหรือไม่ อย่างไร 	<ul style="list-style-type: none"> - วัดและพระสงฆ์ควรมีบทบาทอย่างไรในการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปฏิบัติที่เหมาะสมในการบำเพ็ญบุญของพุทธศาสนิกชนไทย - ในอดีตกิจกรรมหรือพิธีกรรมต่างๆ ที่ทางวัดจัดขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบันมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ความเป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์มีน้อยเพียงใด

แนวคำถามสำหรับกลุ่มฆราวาสที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์

คำถามสำหรับฆราวาสที่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์	คำถามสำหรับฆราวาสที่ไม่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์
<ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลพื้นฐานในด้านประวัติส่วนตัว เช่น เพศ อายุ อาชีพ สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ - คำอธิบายในความหมายของ “พุทธศาสตร์/ไสยศาสตร์” และ “พุทธพาณิชย์/ไสยพาณิชย์” ตามความคิดเห็นของคุณ - ตามความเห็นของคุณกิจกรรมหรือพิธีกรรมใดในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนที่เป็นไปตามหลักพุทธศาสตร์ และกิจกรรมหรือพิธีกรรมใดเป็นไปตามแนวทางไสยศาสตร์ - บทบาทในการบริหารกิจการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ - เหตุปัจจัยที่นำกิจกรรมหรือพิธีกรรมดังกล่าวมาให้บริการกับพุทธศาสนิกชน - ปัญหา และอุปสรรคในกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์ และ/หรือ ไสยพาณิชย์ - การบริหารจัดการรายได้ที่เกิดจากพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ รวมถึงการนำรายได้ดังกล่าวไปใช้ในลักษณะใดบ้าง - ความสัมพันธ์กันในทางส่วนตัวกับกลุ่ม พระสงฆ์หรือกลุ่มผู้ผลิต/ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ในเจ็อน ใจ/พฤติกรรมที่เป็นบุญพาณิชย์ - ลักษณะ ความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่เป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ เช่น การปลุกเสกเครื่องรางของขลัง วัตถุมงคล และอื่นๆ เป็นต้น - ผู้ซื้อสินค้าและบริการส่วนใหญ่เป็นชนกลุ่มใด มีลักษณะร่วมกันอย่างไร - ความนิยมในสินค้าหรือบริการที่ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เลือกบริโภคคืออะไร - จำนวนผู้เข้ามาซื้อสินค้าและรายได้จากการบริการของทางวัดในแต่ละช่วงเวลามีความแตกต่างกันอย่างไร 	<ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลพื้นฐานในด้านประวัติส่วนตัว เช่น เพศ อายุ อาชีพ สถานภาพทางสังคม และเศรษฐกิจ - ความเชื่อ ความคิดเห็นใน พฤติกรรมและเป้าหมายการทำบุญ ของพุทธศาสนิกชนไทยปัจจุบัน - คำอธิบายในความหมายของ “พุทธศาสตร์/ไสยศาสตร์” และ “พุทธพาณิชย์/ไสยพาณิชย์” ตามความคิดเห็นของคุณ - ตามความเห็นของคุณกิจกรรมหรือพิธีกรรมใดในวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนที่เป็นไปตามหลักพุทธศาสตร์ และกิจกรรมหรือพิธีกรรมใดเป็นไปตามแนวทางไสยศาสตร์ - ความเกี่ยวข้องในพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ต่อวิถีชีวิต และวิถีปฏิบัติของคุณ - วิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยที่มีการผสมกลมกลืนระหว่างพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ตามความคิดเห็นของคุณ - ความคิดเห็นและโลกทัศน์ความเชื่อเรื่อง “บุญ/กรรม” ของคุณ - มุมมองความคิดเห็นต่อกิจกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์กับพฤติกรรมและความเชื่อเรื่องบุญ/กรรมของพุทธศาสนิกชนไทย - ทัศนคติที่มีต่อรูปแบบกิจกรรมการทำบุญหรือพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ที่ทางวัดจัดขึ้น - แนวทาง / วิธีการสนับสนุนส่งเสริมพุทธศาสนาที่เหมาะสมตามความเห็นของคุณควรเป็นอย่างไร - ชาวบ้านในชุมชนรู้สึกอย่างไรกับการจัดพิธีกรรมที่เป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ของวัด สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เหมาะสมหรือไม่ ดีหรือไม่ดีอย่างไร

คำถามสำหรับฆราวาสที่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์	คำถามสำหรับฆราวาสที่ไม่เกี่ยวข้องกับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์
<ul style="list-style-type: none"> - ความเชื่อความคิดเห็นในพฤติกรรมและเป้าหมายการทำบุญของตน - สาเหตุและแรงจูงใจที่มารับบริการการทำบุญ หรือเข้าร่วมในกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่เป็นพุทธพาณิชย์ และ/หรือไสยพาณิชย์ - มุมมองต่อพื้นฐานแนวคิดเรื่อง “กรรม” ของตน กับ ความเชื่อในการทำบุญ ในเงื่อนไข/พฤติกรรมที่เป็นบุญพาณิชย์ - วิถีปฏิบัติที่มีการผสมกลมกลืนของความเชื่อทางพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ภายใต้บริบทสังคมไทย มีส่วนสัมพันธ์กับพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์อย่างไร - วิถีปฏิบัติทางศาสนา และความเชื่อในอดีตกับปัจจุบันของ ผู้ใช้บริการพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ มีความแตกต่างกันอย่างไร - ลักษณะกิจกรรมแบบพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ที่เข้าร่วม / สถานที่ / ความถี่ในการเข้าร่วมของผู้ใช้บริการ - กลุ่มผู้รับบริการพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ของวัด มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างชาวบ้านในชุมชนรอบวัดหรือไม่ อย่างไร - ชาวบ้านในชุมชนที่อยู่ใกล้วัดที่จัดกิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ ได้รับผลประโยชน์หรือผลกระทบจากกิจกรรมดังกล่าวที่ทางวัดจัดขึ้นหรือไม่ อย่างไร - ผลประโยชน์ที่วัดได้รับจากชุมชน รอบวัดในการจัดกิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ มีหรือไม่ อย่างไร 	<ul style="list-style-type: none"> - ในอดีตกิจกรรมหรือพิธีกรรมต่างๆ ที่ทางวัดจัดขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบันมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ความเป็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์มากน้อยเพียงใด

ภาคผนวก ก

ประวัติวัดไร่จิง พระอารามหลวง จ.นครปฐม และข้อมูลความเป็นมาขององค์หลวงพ่อวัดไร่จิง

ประวัติวัดไร่จิง พระอารามหลวง

วัดไร่จิงแต่เดิมเป็นวัดราษฎร์เล็กๆ แห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรี (ท่าจีน) สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ต่อมาได้ยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2533 วัดไร่จิงปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ 50 หมู่ที่ 2 ตำบลไร่จิง อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 32 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ จรดแม่น้ำนครชัยศรี (ท่าจีน)

ทิศใต้ จรดแนวทางรถยนต์ผ่านสนามกอล์ฟสวนสามพราน

ทิศตะวันออก จรดที่ดินเอกชน

ทิศตะวันตก จรดตำบลท่าตลาด

อาณาเขตของวัดไร่จิงทั้งหมด มีลักษณะเป็นที่ราบรูปสี่เหลี่ยม (เป็นที่ธรณีสงฆ์ประมาณ 400 ไร่) แบ่งออกเป็นเขตศาสนสถานและสาธารณสถาน โดยมีถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 6 ตัดผ่านกลางเขตทั้งสองให้อยู่คนละด้านกัน ทิศเหนือด้านหน้าวัดมีเขื่อนกั้นริมแม่น้ำตลอดแนว ทิศใต้และทิศตะวันออกมีกำแพงล้อมตลอดพื้นที่ของวัด

ปัจจุบัน พระราชวริยาลังการ (แย้ม กิตติคุณโร ป.ธ. 3) อายุ 58 ปี พรรษา 37 ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสรูปที่ 10 ตั้งแต่ พ.ศ.2551-ปัจจุบัน

นามวัด และมูลเหตุที่สร้างวัดไร่จิง

ในอดีตพื้นที่บริเวณนี้ได้มีผู้เล่าต่อกันมาว่า มีชาวจีนปลูกบ้านอาศัยอยู่กันเป็นจำนวนมาก และนิยมปลูกขิงกันอย่างแพร่หลายจนเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านหรือชุมชนในแถบนี้ว่า “ไร่จิง” ต่อมาเมื่อมีชุมชนหนาแน่นมากยิ่งขึ้นจึงได้มีการสร้างวัดเพื่อเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน ดังนั้นวัดจึงได้ชื่อตามชื่อของหมู่บ้านหรือชุมชนว่า “วัดไร่จิง” สืบมา ในราวปี พ.ศ. 2446 สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ เสด็จตรวจเยี่ยมวัดในเขตอำเภอสสามพราน สมเด็จพระเจ้าได้เสด็จมาที่วัดไร่จิง และได้ทรงตั้งชื่อใหม่ว่า “วัดมงคลจินดาราม” ทั้งทรงใ้แสงสืบ

ชื่อเดิมต่อท้ายจึงกลายเป็น “วัดมงคลจินดาราม (ไร่จิง)” เมื่อเวลาผ่านไปนาน และคงเป็นเพราะความกร่อนของภาษาจึงทำให้วงเล็บหายไป คงเหลือเพียงคำว่า “ไร่จิง” ต่อท้ายคำว่า “มงคลจินดาราม” จึงต้องเขียนว่า “วัดมงคลจินดาราม-ไร่จิง” แต่ในทางราชการยังคงใช้ชื่อเดิมเพียงว่า “วัดไร่จิง” สืบมาจนทุกวันนี้

ประวัติการสร้างวัดไร่จิง คนรุ่นเก่าได้เล่าสืบต่อกันมาว่าสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2394 ซึ่งอยู่ระหว่างปลายรัชกาลที่ 3 กับต้นรัชกาลที่ 4 โดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก ป.ธ.3) ซึ่งเป็นชาวเมืองนครชัยศรี มณฑลนครชัยศรี เมื่อครั้งที่ท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นพระราชาคณะชั้นผู้ใหญ่ที่ “พระธรรมราชาวุฒร” ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดศาลาปูนวรวิหาร รูปที่ 5 ต่อมาท่านได้กลับมาสร้างวัดไร่จิง และวัดคอนหาวย ซึ่งเป็นบ้านโยมบิดา และมารดาของท่าน นอกจากนี้ในหนังสืองานมัสการปิดทองหลวงพ่อดาวไร่จิง ปี พ.ศ.2533 ได้กล่าวไว้ว่า “การก่อสร้างวัดไร่จิงยังไม่เสร็จสมบูรณ์ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) มรณภาพลง ดังนั้นงานทุกอย่างจึงตกเป็นภาระของพระธรรมราชาวุฒร (อาจ จันทโชโต) เจ้าอาวาสวัดศาลาปูนรูปที่ 6 ซึ่งเป็นหลานชายของท่าน ” สมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) มรณภาพในรัชกาลที่ 5 เมื่อปีวอก พ.ศ. 2427 รวมสิริอายุ 91 ปี พระราชทานเพลิงศพ เมื่อวันที่ 9 เมษายน ตรงกับวันพฤหัสบดี แรม 10 ค่ำ เดือน 5 ปีระกา พ.ศ. 2428 ในการนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ มาพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุพิเศษ วัดศาลาปูน

อนึ่ง สมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) ได้สร้างวัดไร่จิงขึ้นเมื่อปีกุน พ.ศ. 2394 ในรัชกาลที่ 5 เมื่อท่านได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่ “พระธรรมราชาวุฒร” ขณะเมื่อมีอายุได้ 57 ปี ส่วนพระธรรมราชาวุฒร (อาจ จันทโชโต) ซึ่งขณะนั้นมีอายุเพียง 16 ปี ได้ติดตามขึ้นไปอยู่กับสมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) ที่วัดศาลาปูนด้วย ดังนั้นเมื่อสมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) ได้กลับมาสร้างวัดไร่จิง ท่านจึงต้องกลับมาช่วยสร้างด้วยเช่นกัน ต่อมาเมื่อท่านอายุครบ 20 ปีจึงอุปสมบทที่วัดศาลาปูน ครั้งเมื่อสมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) มรณภาพในปี พ.ศ.2427 ขณะมีอายุได้ 91ปี ดังนั้นภาระในการปฏิสังขรณ์วัดไร่จิงจึงตกเป็นของท่าน แต่ไม่ทราบว่าท่านกลับมาปฏิสังขรณ์วัดเมื่อใด หรือท่านอาจจะมาในปี พ.ศ. 2453 ตอนที่ท่านได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระธรรมราชาวุฒรก็อาจเป็นไปได้ ซึ่งขณะนั้นท่านมีอายุ 75 ปี และเป็นเจ้าอาวาสวัดศาลาปูนรูปที่ 6 ต่อจากสมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) อย่างไรก็ตามในการปฏิสังขรณ์วัดไร่จิงในสมัยท่านอยู่ประมาณปี พ.ศ. 2427 หรือ 2453 เป็นต้นมา พระธรรมราชาวุฒร (อาจ จันทโชโต) ถึงแก่มรณภาพเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2463 สิริรวมอายุได้ 86 ปี

หลวงพ่อดำไร่จิง

องค์หลวงพ่อดำไร่จิงเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง 4 ศอก 2 นิ้วเศษ สูง 4 ศอก 16 นิ้วเศษ ประดิษฐานอยู่บนฐานอยู่บนฐานชุกชี 5 ชั้น เบื้องหน้าผ้าทิพย์บุทอกลงมา องค์หลวงพ่อดำไร่จิงประดิษฐานเป็นพระประธานอยู่ในอุโบสถ ไม่มีชื่อเรียกเฉพาะ ประชาชนทั่วไปมักเรียกว่า “หลวงพ่อดำไร่จิง” อนุโลมตามชื่อวัด โดยหันพระพักตร์ไปทางทิศอุดร (ทิศเหนือ) ซึ่งหน้าวัดมีแม่น้ำนครชัยศรีหรือแม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน จากหนังสือประวัติของวัดไร่จิงได้กล่าวไว้ว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) ได้อัญเชิญมาจากวัดศาลาปูน โดยนำล่องมาทางน้ำด้วยการทำแพไม้ไผ่หรือที่เรียกกันว่าแพลูกบวกรับองค์พระปฏิมากร เมื่อถึงหน้าวัดไร่จิงจึงได้อัญเชิญขึ้นประดิษฐานไว้ภายในอุโบสถ ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ซึ่งเป็นวันสงกรานต์พอดีจึงมีประชาชนจำนวนมากมาชุมนุมกัน ในขณะที่อัญเชิญองค์หลวงพ่อดำขึ้นจากแพสู่ประรำพิธีได้เกิดอัศจรรย์ แสงแดดที่แผดจ้ากลับพลันหายไป ความร้อนระอุในวันสงกรานต์ก็บังเกิดมีเมฆดำมืดทะมึน ลมปั่นป่วน ฟ้าคะนอง และบันดาลให้มีฝนโปรยลงมาทำให้เกิดความเย็นฉ่ำและเกิดความปิติ ยินดีกันโดยทั่วหน้า ประชาชนที่มาต่างก็พากันตั้งจิตอธิษฐานเป็นหนึ่งเดียวกันว่า “หลวงพ่อดำจะทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ด้วยความร้อนร้ายคลาย ความทุกข์ให้หมดไป จุศสายฝนที่เมฆมืดลให้ชุ่มฉ่ำ เจริญงอกงามด้วยธัญญาหารฉะนั้น ” ดังนั้นวันดังกล่าวที่ตรงกับวันสงกรานต์หรือวันขึ้นปีใหม่ของคนไทย ทางวัดจึงได้ถือเป็นวันสำคัญ และได้จัดให้มีงานเทศกาลนมัสการปิดทองประจำปีหลวงพ่อดำไร่จิงสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้ ดำเนินหลวงพ่อดำไร่จิงนั้นจากคำบอกเล่าสืบต่อกันมา หรือที่เรียกว่า "มุขปาฐะ" มีหลายตำนาน ดังนี้

ตำนานที่ 1 ครั้งเมื่อสมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) ชาวเมืองนครชัยศรีได้มาตรวจเยี่ยมวัดในเขตอำเภอสามพราน ได้เข้าไปในพระอุโบสถวัดไร่จิง หลังจากกราบพระประธานแล้ว มีความเห็นว่าพระประธานมีขนาดเล็กเกินไป จึงบอกให้ท่านเจ้าอาวาสพร้อมชาวบ้านไปอัญเชิญมาจากวัดศาลาปูนฯ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยวางลงบนแพไม้ไผ่และนำล่องมาตามลำน้ำและอัญเชิญขึ้นประดิษฐานในพระอุโบสถ ตรงกับวันพระขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 วันสงกรานต์พอดี

ตำนานที่ 2 วัดไร่จิงสร้างเมื่อปีกุน พุทธศักราช 2394 ตรงกับปีสุดท้ายในรัชกาลที่ 3 ต้นปีในรัชกาลที่ 4 สมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) ซึ่งเป็นชาวเมืองนครชัยศรีในขณะนั้นดำรงสมณศักดิ์พระราชาคณะที่ "พระธรรมราชานุวัตร" ปกครองอยู่ที่วัดศาลาปูนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้กลับมาสร้างวัดที่บ้านเกิดของตนที่ไร่จิง เมื่อสร้างพระอุโบสถเสร็จแล้วจึงได้อัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญองค์หนึ่งจากกรุงเก่า (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) มาเพื่อประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถแต่การสร้างยังไม่

แล้วเสร็จสมบูรณ์ ท่านได้มรณภาพเสียก่อน ส่วนงานที่เหลืออยู่พระธรรมราชานุวัตร (อาจ จันทโชโต) หลานชายของท่านจึงดำเนินงานต่อจนเรียบร้อย และบูรณะดูแลมาโดยตลอดจนถึงแก่มรณภาพ

ตำนานที่ 3 ตามตำนานเป็นเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับมีพระพุทธรูปลอยน้ำมา 5 องค์ ก็มี 3 องค์ก็มี โดยเฉพาะในเรื่องที่เล่าว่ามี 5 องค์นั้น ตรงกับคำว่า "ปัญหาภิปาฏิหาริยกลินธุโน" ซึ่งได้มีการเล่าเป็นนิทานว่า ในกาลครั้งหนึ่ง มีพี่น้องชาวเมืองเหนือ 5 คน ได้บวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจนสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นโสดาบัน มีฤทธิ์อำนาจทางจิตมาก ได้พร้อมใจกันตั้งสัตย์อธิษฐานว่า เกิดมาชาตินี้จะขอบำเพ็ญบารมีช่วยให้สัตว์โลกได้พ้นทุกข์แม้จะตายไปแล้ว ก็จะขอสร้างบารมีช่วยสัตว์โลกให้ได้พ้นทุกข์ต่อไปจนกว่าจะถึงพระนิพาน ครั้นพระอริยบุคคลทั้ง 5 องค์ได้ดับขันธไปแล้ว ก็เข้าไปสถิตในพระพุทธรูปทั้ง 5 องค์จะมีความปรารถนาที่จะช่วยคนทางเมืองใต้ที่อยู่ติดแม่น้ำให้ได้พ้นทุกข์จึงได้พากันลอยน้ำลงตามลำน้ำทั้ง 5 สาย เมื่อชาวบ้านตามเมืองที่อยู่ริมแม่น้ำเห็นเข้า จึงได้อัญเชิญและประดิษฐานไว้ตามวัดต่างๆ มีดังนี้

- พระพุทธรูปองค์แรก ลอยไปตามแม่น้ำบางปะกง ขึ้นสถิตที่วัดโสธรวรวิหาร เมืองแปดริ้ว จังหวัดฉะเชิงเทรา เรียกกันว่า "หลวงพ่อโสธร"
- พระพุทธรูปองค์ที่ 2 ลอยไปตามแม่น้ำนครชัยศรี (ท่าจีน) ขึ้นสถิตที่วัดไร่จิง เมืองนครชัยศรี เรียกกันว่า "หลวงพ่อวัดไร่จิง"
- พระพุทธรูปองค์ที่ 3 ลอยไปตามแม่น้ำเจ้าพระยา ขึ้นสถิตที่วัดบางพลี เรียกกันว่า "หลวงพ่อวัดบางพลี" แต่บางตำนานก็ว่า หลวงพ่อวัดบางพลีเป็นองค์แรกในจำนวน 5 องค์ จึงเรียกว่า "หลวงพ่อวัดบางพลี"
- พระพุทธรูปองค์ที่ 4 ลอยไปตามแม่น้ำแม่กลอง ขึ้นสถิตที่วัดบ้านแหลม เมืองแม่กลอง เรียกว่า "หลวงพ่อวัดบ้านแหลม"
- พระพุทธรูปองค์ที่ 5 ลอยไปตามแม่น้ำเพชรบุรี ขึ้นสถิตที่วัดเขาตะเครา เมืองเพชรบุรี เรียกว่า "หลวงพ่อวัดเขาตะเครา"

ส่วนตำนานของเมืองนครปฐมนั้นเล่าว่า มีพระ 3 องค์ ลอยน้ำมาพร้อมกัน และแสดงปาฏิหาริย์จะเข้าไปยังบ้านศรีมหาโพธิ์ ซึ่งมีต้นโพธิ์ใหญ่อยู่ จึงได้เรียกตำบลนั้นว่า "บางพระ" พระพุทธรูป 3 องค์ลอยไปจนถึงปากน้ำท่าจีนแล้วกลับลอยทวนน้ำขึ้นมาใหม่ จึงเรียกตำบลนั้นว่า "สามประทวน" หรือ "สามทวน" แต่เนื่องจากตำบลที่ชาวบ้านพากันไปชักพระขึ้นฝั่งเพื่อขึ้น

ประดิษฐาน ณ หมู่บ้านของคุณ แต่ทำไมไม่สำเร็จ ต้องเปียกฝนและตากแดดตากลมจึงได้ชื่อว่า "บ้านลานตากฟ้า" และ "บ้านตากแดด" ในที่สุดพระพุทธรูปองค์แรกจึงยอมสถิต ณ วัดไร่จิง เรียกกันว่า "หลวงพ่อดาวไร่จิง" ส่วนองค์ที่ 2 ลอยน้ำไปแล้วสถิตขึ้นที่วัดบ้านแหลม จังหวัดสมุทรสงคราม เรียกว่า "หลวงพ่อดาวบ้านแหลม" และองค์ที่ 3 ลอยตามน้ำไปตามจังหวัดเพชรบุรี แล้วขึ้นสถิตที่วัดเขาตะเครา เรียกว่า "หลวงพ่อดาวเขาตะเครา"

หลวงพ่อดาวไร่จิง มีเสียงเล่าลือกันจากปากต่อปากของประชาชนทั่วไป จากเหนือสู่ใต้ว่า หลวงพ่อดาวมีอิทธิฤทธิ์และอภินิหารต่างๆ มากมายเป็นอเนกประการ แต่ละคนที่มีศรัทธาต่อองค์หลวงพ่อดาวไร่จิง มีเรื่องที่น่าอัศจรรย์ปรากฏแก่ตนเองเกือบทุกคน

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ อดีตเจ้าอาวาสไร่จิง ได้นำอภินิหาร และอิทธิฤทธิ์บางส่วนจากผู้ศรัทธาหลวงพ่อดาวมาบันทึกไว้ในหนังสือประวัติวัดและหลวงพ่อดาวไร่จิง อาทิ

- หลวงพ่อดาวไร่จิง มีอภินิหารปิดทองไม่ติด ทั้งที่ในแต่ละปีมีประชาชนมาปิดทองหลวงพ่อดาวเป็นจำนวนนับไม่ถ้วน

- หลวงพ่อดาวไร่จิง มีความศักดิ์สิทธิ์และอภินิหาร ในการป้องกันสิ่งต่างๆ ตามความรู้สึกของแต่ละคนที่ตั้งใจปรารถนา

- น้ำมันและน้ำมันต์ของหลวงพ่อดาว รักษาโรคร้ายต่างๆ ได้สมใจปรารถนา

- หลวงพ่อดาวไร่จิง ช่วยให้รอดพ้นจากความตาย เพียงแค่ตั้งใจถึงหลวงพ่อดาว

- หลวงพ่อดาวไร่จิง ปิดตาขโมยได้ ป้องกันไฟไหม้

- หลวงพ่อดาวไร่จิง เป็นทุกอย่างได้ตามแรงอธิษฐานของคนอยากให้เป็น

หลวงพ่อดาวไร่จิง ประดิษฐานเป็นที่เคารพกราบไหว้อยู่ ณ วัดไร่จิง มาเป็นเวลานานเป็นที่รู้จักเรียกขานในนามหลวงพ่อดาวไร่จิง คนในท้องถิ่นต่างเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ และมักกราบไหว้บนบานเมื่อมีทุกข์โศกโรคร้ายต่างๆ

สำหรับคาถาบูชาหลวงพ่อดาวไร่จิง ตั้งนะโม 3 จบแล้วกล่าวว่า “กาเยนะ วาจาเยนะ เจตะสา วา มะเหล็กขาเยนะ เทวะตยาเยนะ อะภิปาลิตัง อิทธิปาฏิหาริยกัง มังคะละจินตารามะ พุทธะปะฎิมากระรัง ปุชามิหัง ยาวะชีวะญจะ สุกัมมิโก สุขะปัตติตถายะ”

ชาวบ้านเชื่อศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อดาวไร่จิงว่า สามารถปิดเป่าทุกข์โรคร้ายไข้เจ็บทั้งปวงได้อย่างอัศจรรย์ ทั้งยังอำนวยโชคลาภให้แก่ผู้ที่เดินทางมาสักการะ โดยเฉพาะในงาน

ประจำปี ที่ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 มีมหาศก 9 วัน 9 ค่ำ พุทธศาสนิกชนแห่กันมาสักการะสักการะ และบนบานศาลกล่าวด้วย “ว่าจุฬา” เชื่อว่าหลวงพ่อบุญเป็นพิเศษ รองลงมา คือ ปะทัดและละคร้า

ทำไมจึงบูชาหลวงพ่อบุญด้วยว่า ปะทัด ?

เป็นตำนานความเชื่อในเรื่องของลูกศิษย์หลวงพ่อบุญวัดไร่จิงอีก 2 ท่าน (ซึ่งไม่มีตัวตน) แต่มีหน้าที่คอยดูแลรับใช้หลวงพ่อบุญ เรียกกันว่า “พี่จุก” และ “พี่แกละ” ศิษย์ทั้งสองนี้เล่ากันว่า ชอบว่าว และปะทัดมาก จึงเป็นที่มาของการถวายสิ่งของดังกล่าว... ไม่ใช่หลวงพ่อบุญเล่นว่าวหรือปะทัดแต่อย่างใด

พระโลหะ หรือพระปูนปั้น ?

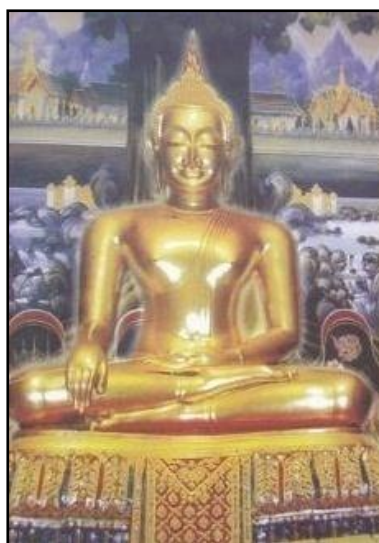
เรื่องนี้ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ได้กล่าวไว้ว่า หลวงพ่อบุญวัดไร่จิง สร้างด้วยเนื้อสำริดหรือเนื้อโลหะผสม เนื่องด้วยถ้ำองค์พระพุทธรูปสร้างด้วยปูนจริง เมื่อครั้งที่อนุญาตให้พุทธศาสนิกชนขึ้นไปปิดทองบนองค์พระได้นั้น ผู้คนส่วนใหญ่ก็ขึ้นบนพระหัตถ์บ้าง พระเพลาบ้าง ถ้าเป็นปูนปั้นก็คงแตกร้าว เพราะว่ามีคนขึ้นไปปิดทองเป็นจำนวนมากทุกปี

ก่อนหน้านั้น ในทุกๆปี ทางวัดได้จัดทำน้จันทน์ขนาดใหญ่ที่แข็งแรง สามารถประกอบ และถอดออกได้ เมื่อถึงงานประจำปีจะนำมาติดตั้ง เพื่อให้ผู้ที่มานมัสการองค์หลวงพ่อบุญวัดไร่จิง สามารถเดินตามบันไดขึ้นไปปิดทองถึงองค์ท่านได้ด้วยตนเอง ก่อนถึงงานประจำปี พระสงฆ์และสามเณรก็จะมาช่วยกันทนายรักสีดำทุกครั้ง เพื่อให้แผ่นทองคำเปลวที่ปิดบนองค์หลวงพ่อบุญจะได้ติดอยู่นานๆ บางคนมานมัสการทุกปีก็มองเห็นท่านดำทุกปี จนกระทั่งปี พ.ศ. 2530 จึงได้ทำการบูรณะขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่งด้วยการลอกแผ่นรักที่ปิดทองของเก่าออกทั้งหมด แล้วปิดทองทั้งองค์ใหม่ให้สวยงาม และมีสีทองเสมอกัน จากนั้นก็ไม่อนุญาตให้มีการปิดทองที่องค์หลวงพ่อบุญวัดไร่จิงอีกต่อไป แต่ได้จำลององค์หลวงพ่อบุญไว้ให้ประชาชนได้ปิดทองที่ด้านหน้าพระอุโบสถแทน

ภาพที่ 23

องค์หลวงพ่อบุญวัดไร่จิง เมื่อครั้งยังติดตั้งทางขึ้นไปปิดทองที่องค์พระได้

ภาพที่ 24

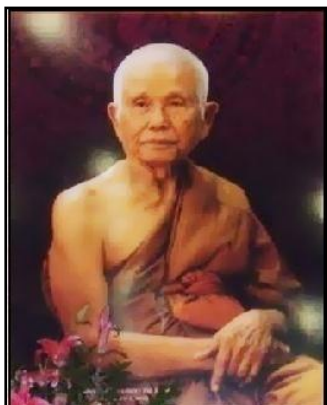
องค์หลวงพ่อวัดไร่จิง เมื่อทำทองใหม่ทั้งองค์ ปัจจุบัน

“ หลวงพ่อวัดไร่จิง” เป็นพระพุทธรูปหรือพระสงฆ์ ?

ประชาชนทั่วไปส่วนหนึ่งยังเข้าใจว่า หลวงพ่อวัดไร่จิง คือ เจ้าอาวาสวัดที่มีความขลัง มีความศักดิ์สิทธิ์ในด้านเวทมนต์คาถา เสกเป่า ให้เกิดความแคล้วคลาด ความคงกะพันชาติ ตามความปรารถนาของคน เหมือนเกจิอาจารย์ทั่วไป หลวงพ่อพระเดชพระคุณ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) เป็นหลวงพ่อดั้งเดิมเหมือนกัน แต่เป็น อดีตเจ้าอาวาส ผู้เป็นพระมหาเถระผู้มีคุณลักษณะพิเศษ อันนำมาซึ่งกิตติศัพท์ที่ขจรไป ทั้งในพุทธจักรและอาณาจักร มีศิลาจารวัตร นำเคารพศรัทธาเลื่อมใส หลวงพ่อมิ่วชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย เปี่ยมล้นด้วยพรหมวิหารธรรมและสังกหัตถุธรรม หลวงพ่อเป็นพระนักศึกษ นักการบริหาร และเป็นนักพัฒนาตัวอย่าง ทุกงานที่หลวงพ่อบำเหน็จงานระดับประเทศ ที่เข้าไปเพื่อประโยชน์แก่คนส่วนมาก หลวงพ่อคือ “เทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่แห่งความเสียสละ” เสียสละโอกาส กำลังกาย กำลังปัญญา และกำลังทรัพย์ เป็นพระมหาเถระที่บำเพ็ญคุณประโยชน์ สร้างคุณูปการแก่ชุมชน สังคม และประเทศชาติไว้มาก ดังจะเห็นได้จากส่วนราชการที่เข้ามาอยู่ในความอุปถัมภ์ของหลวงพ่อบ้างจำนวนมาก อาทิเช่น

- ห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารี (วัดไร่จิง)
- โรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์ (วัดไร่จิง)
- โรงพยาบาลสามพราน
- สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดนครปฐม (วัดไร่จิง)

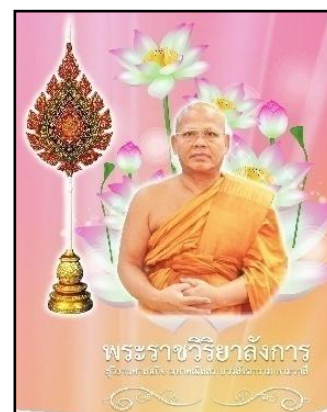
- โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา
- โรงเรียนวัดไร่ขิง (สุนทรอุทิศ)
- วิทยาลัยการอาชีพนครปฐม (วัดไร่ขิง)
- สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา
- เทศบาลเมืองไร่ขิง
- สถานีตำรวจภูธร โพธิ์แก้ว
- ที่ทำการไปรษณีย์ (วัดไร่ขิง)
- ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม
- องค์การบริหารส่วนตำบลท่าตลาด

ภาพที่ 25

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ ป.ธ.6)

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ท่านเป็น อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) รูปที่ 9 และอดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 14 ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดไร่ขิง ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 – 2551 รวมเวลา 48 ปี สิริรวมอายุ 85 ปี 65 พรรษา

ภาพที่ 26

พระราชวิริยาลังการ (แย้ม กิตฺตินุโร ป.ธ.3) เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

ภาคผนวก ง

ประวัติวัดไผ่ล้อม จ.นครปฐม และอัตตะชีวะประวัติของหลวงพ่อพูลและ
หลวงพ่่านุสน ผู้สืบสานพระเวท ทายาทศิษย์เอกหลวงพ่อพูล

ประวัติวัดไผ่ล้อม

วัดไผ่ล้อมเป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ตั้งอยู่เลขที่ 2 ถนนเทศบาล
พระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีเนื้อที่ 13 ไร่ 84 ตารางวา ตามหนังสือโฉนดเลขที่ 7026
มีอาณาเขต ดังนี้คือ

ทิศเหนือ	จรดศาลจังหวัดนครปฐม
ทิศใต้	จรดโรงเรียนวัดไผ่ล้อม (พุทธประชาอุปถัมภ์)
ทิศตะวันออก	จรดโฉนดที่ดินเลขที่ 7027
ทิศตะวันตก	จรดถนนสาธารณะของเทศบาลเมืองนครปฐม

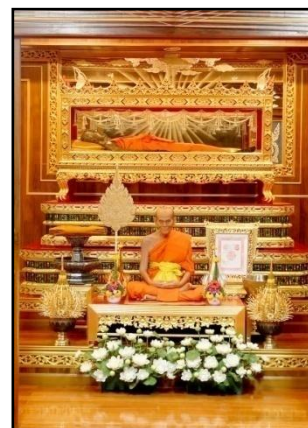
วัดไผ่ล้อม เดิมสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 สันนิษฐานกันว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ทรงมีความเลื่อมใสในบวรพุทธศาสนา ได้เกณฑ์ชาวมอญที่อยู่ได้ พระบรม โปธิสมภาร มา
ช่วยกันบูรณองค์พระปฐมเจดีย์ และชาวมอญเหล่านี้ได้มาพักอาศัยอยู่ ณ บริเวณสวนป่าไผ่ใกล้องค์พระ
ปฐมเจดีย์ ห่างกันประมาณ 500 เมตร ในกาลต่อมาคงไผ่ที่ขึ้นหนาทึบและที่อยู่อาศัยร้างผู้คน เป็นที่
สงบรวมเย็น พระภิกษุผู้แสวงหาธรรมจาริกมาพบเห็นเข้า เป็นที่วิเวก จึงได้ปกกลดลคบริหาร ลง บำเพ็ญ
สมณธรรมรูปแล้วรูปเล่า และก็จากไป เป็นอยู่อย่างนี้เรื่อยๆ ต่อมาชาวบ้านละแวกนั้นเห็นว่า สถานที่
บริเวณนี้สมควรตั้งเป็นสำนักสงฆ์ จึงได้อาราธนาพระภิกษุจากวัดพระปฐมเจดีย์มา อยู่จำพรรษา
ปกครองสำนักสงฆ์แห่งนี้ แต่ก็เป็นเพียงชั่วครั้งชั่วคราว

ขณะเดียวกัน ยังมีชาวไทยเชื้อสายมอญ ที่อาศัยอยู่ในถิ่นนี้ หลงเหลืออยู่ และมีศรัทธาแรงกล้า ในบรรพพุทธศาสนา จึงสันนิษฐานกันว่า ชาวรามัญน่าจะเป็นผู้สร้างวัดไผ่ล้อมขึ้นในกาลต่อมา สำหรับ ชื่อวัดสันนิษฐานกันว่า แต่เดิมบริเวณนี้เป็นดงไผ่ขึ้นปกคลุมร่มครึ้ม กระทั่ง พระภิกษุที่อยู่พรรษาได้ ก่อสร้างเสนาสนะ และมีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้น ดันไผ่ที่เคยขึ้นหนาทึบ ได้ถูกชาวบ้านหักร้าง ถางฟันจนหมด เพื่อไปทำที่อยู่อาศัย จนหาต้นไผ่ที่หลงเหลืออยู่ ได้น้อยมาก จะมีอยู่บ้างก็ในบริเวณ รอบๆวัดเท่านั้น และได้กลายมาเป็นชื่อวัดไผ่ล้อมจนถึงปัจจุบันนี้

กาลสมัยต่อมา วัดไผ่ล้อมร้างเจ้าอาวาสอยู่นาน กระทั่งปี พ.ศ. 2486 ทางคณะสงฆ์จึงได้แต่งตั้ง พระอาจารย์พูล อุดตกรุโข ซึ่งขณะนั้นท่านจำพรรษาอยู่วัดพระงาม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ขึ้น ดำรงตำแหน่งรักษาการแทนเจ้าอาวาส และต่อมาเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2492 ท่านจึงได้รับการ แต่งตั้งขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม

สมัยที่พระอาจารย์พูลเพิ่งมารับรักษาการเจ้าอาวาสอยู่นั้น ในขณะนั้นวัดไผ่ล้อม ยัง ไม่มีอุโบสถ ไว้ประกอบสังฆกรรม พระอาจารย์พูลจึงปรึกษากับพระเถระผู้ใหญ่ ซึ่งมีพระราชธรรมภรณ์ (หลวง พ่อเงิน) วัดคอนยายหอม จังหวัดนครปฐม และญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาโดยทั่วไป ร่วมกันสร้างอุโบสถ ขึ้น โดยเริ่มก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. 2490 กว่า จะแล้วเสร็จ ต้องใช้เวลาถึง 3 ปี พระอาจารย์พูล ยังได้ ดำเนินการสร้างเสนาสนะให้วัดไผ่ล้อม มีความเจริญทางถาวรวัดดูอย่างมากหลายประการ อาทิ ศาลา การเปรียญ โรงเรียนพระปริยัติธรรม ศาลา ฌาปนสถาน ศาลาปฏิบัติธรรม กลางน้ำ หอระฆัง กุฏิสงฆ์ โรงเรียนวัดไผ่ล้อม จนมาถึงในยุคปัจจุบัน นี้ที่พระครูปลัดสิทธิวัฒน์ หรือหลวงพ่่าน้ำฝน ขึ้นดำรง ตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส แทนหลวงพ่อพูลที่ได้ละสังขารไปเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2548 ทุกวันนี้ลูกศิษย์ และนักท่องเที่ยว จะเข้านมัสการพระพุทธรูปภายใน โบสถ์ เพื่อขอพรและความเป็นสิริ มงคลจากหลวงพ่อกภายในโบสถ์อันสวยงามของวัดไผ่ล้อม และที่ขาดไม่ได้จะเข้านมัสการรูปปั้นของ หลวงพ่อพูลและสรีระสังขารของท่านในโลงแก้ว

ภาพที่
รูปปั้นและสรีระสังขารหลวงพ่อพูลที่ประดิษฐานในโลงแก้ว

ภาพที่ 28

พระประธานประจำอุโบสถเฉลิมพระเกียรติ วัดไผ่ล้อม

ภาพที่ 29

พระอุโบสถเฉลิมพระเกียรติ วัดไผ่ล้อม

ประวัติหลวงพ่อบุญ

หลวงพ่อบุญ ชื่อนี้ประจักษ์ในฐานะพระเกจิอาจารย์อันดับหนึ่งของประเทศไทยและนับเป็นสุดยอดพระผู้ยิ่งใหญ่ด้วยเมตตาบารมี เป็นเนื่อนานบุญอันไพศาล ที่ผ่านมาชีวิตของท่านอุทิศแล้วในพระพุทธศาสนา ด้วยร่างกายแรงใจช่วยเหลือผู้ยากไร้มีเคยขาด ที่สำคัญท่านพันวังวนของกิเลสและตัณหา มุ่งแผ่เมตตาธรรมโดยถ้วนหน้าแก่ทุกชีวิตที่เข้ามาพึ่งไบบุญโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ สายตาของท่านมองทุกคนด้วยความเท่าเทียม ทุกคนจึงได้รับการปฏิบัติจากหลวงพ่อบุญอย่างดีมาโดยตลอด หลวงพ่อบุญเป็นพระที่มีเคร่งครัดพระธรรมวินัย ด้วยความสมณะท่านจะนั่ง พุคน้อย จนได้รับสมญา “ของจริงต้องนั่งไ้” หลวงพ่อบุญท่านเกิดในสกุล “ปิ่นทอง” เมื่อวันอาทิตย์ที่ 5 พ.ย. 2455 ปีชวด (ร.ศ. 131) เป็นบุตรคนที่ 6 ในจำนวนพี่น้อง 10 คน บิดาชื่อ “นายจู้ ปิ่นทอง ” มารดาชื่อ

“นางสำเนียง ปิ่นทอง” ณ บ้านเลขที่ 75 หมู่ 3 ต.ดอนยายหอม จ.นครปฐม จบการศึกษาประถม 4 ที่ โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มะ นครปฐม ปี พ.ศ. 2471

จากนั้นจึงได้ฝึกอ่านเขียนอักษรขอมและแพทย์แผนโบราณจาก “ปู่แ้ม ปิ่นทอง” ผู้นี้มีศักดิ์ เป็นปู่แท้ๆ และได้รับการถ่ายทอดวิชา คาถาอาคมจาก “หลวงปู่จ้อย” วัดบางช้างเหนือ “หลวงพ่อแหม่ม” วัดตาก้อง “หลวงปู่กลิ่น” วัดพระประโทนเจดีย์ “หลวงพ่อเงิน” วัดดอนยายหอม ้วยหนุ่มหลวงพ่อพูล นั้นชอบวิชาการต่อสู้ของลูกผู้ชาย จึงฝึกและศึกษาวิชามวยไทย และที่สำคัญท่านเคยเป็นนักมวยฝีมือดี คนหนึ่ง จนมีอายุครบวัยเกณฑ์ทหาร หลวงพ่อพูล ได้ทำหน้าที่พลเมืองดีของชาติ ด้วยการไปทำการ คัดเลือกทหาร สังกัดทหารม้า เป็นทหารรักษาพระองค์ กองบัญชาการ เดิมอยู่ที่สะพานมัฆวาน กรุงเทพฯ ซึ่งตรงกับช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 โดยหลวงพ่อพูล ได้รับยศเป็นนายสิบตรี มีเงินเดือนขณะนั้นเดือนละ 2 บาท เรื่องการเป็นทหารรับใช้ชาตินี้ นับเป็น ความภาคภูมิใจของท่านเป็นอย่างมาก หลังจากปลดจากประจำการแล้ว ท่านได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2480 ตรงกับวันอาทิตย์ขึ้น 12 ค่ำ ปีมฤกษ ฤกษ์ พัทธสีมาวัดพระงาม อ.เมือง จ.นครปฐม โดยมีพระครูอุตตการบดี (หลวงปู่สุข ปทุมา โณ) เจ้าคณะอำเภอเมืองนครปฐม เจ้าอาวาส วัดห้วยจรเข้มะ เป็นพระอุปัชฌาย์

ภาพที่ 30

พระมงคลสิทธิการ (หลวงพ่อพูล อตุตฺรกุโ) อดีตเจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม รูปที่ 10

หลังบวชแล้ว ได้พำนักอยู่ที่วัดพระงาม ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย สอบไล่ได้นักธรรมชั้น ตรี เมื่อ พ.ศ. 2482 ในระหว่างนี้เองหลวงพ่อพูลท่านได้ให้ความสนใจศึกษาด้านการเจริญสมาธิจิต ฝึกฝนวิปัสสนากรรมฐานตามคำสอนควบคู่กับการศึกษาวิชาอาคม ซึ่งได้รับมอบมาจากปู่แ้ม ปิ่นทอง

และด้วยพื้นฐานความรู้ที่มีอยู่แล้ว จึงทำให้ท่านศึกษาถ่ายทอดมหาพุทธาคมได้อย่างรวดเร็ว และที่วัดพระงามนี้ ทำให้ท่านได้มีโอกาสฝากตัวเป็นศิษย์ของหลวงพ่พร้อม วัดพระงาม

ในกระบวนพระเกจิอาจารย์ที่เป็นบูรพาจารย์ของหลวงพ่พูล ซึ่งท่านเคารพนับถือมากรูปหนึ่งคือ “หลวงพ่เงิน” วัดคอนยายหอม ได้รับคำแนะนำสั่งสอนเรื่องการเจริญสมาธิภาวนา การเขียนอักขระเลขยันต์ ปลูกเสกวัตถุมงคล วิชาอาคมต่างๆ หลวงพ่เงินเมตตาถ่ายทอดอย่างไม่ปิดบัง ซึ่งเมื่อได้รับคำแนะนำจนเป็นที่มั่นใจแล้ว ท่านจึงออกธุดงค์ไปตามป่าเขาถ้ำเนาไพรฝึกฝนสมาธิจิต และในปี พ.ศ. 2490 วัดไผ่ล้อมเกิดขาดเจ้าอาวาสปกครองวัด เนื่องจากว่าเจ้าอาวาสแต่ละรูปอยู่ปกครองวัดได้ไม่นานต้องลาสิกขาไป หลวงพ่พูลย้ายมาจำพรรษาประจำอยู่วัดไผ่ล้อม พร้อมกับได้ทำการก่อสร้างและพัฒนาวัดเรื่อยมา

ตลอดเวลาที่ท่านพยายามมุ่งมั่นในการศึกษาด้านการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน และวิชาต่างๆ ที่สามารถที่จะนำไปช่วยเหลือชาวบ้านผู้เดือดร้อนได้ตลอดเวลา โดยจุดปัจจัยไทยทานที่สาธุชนได้บริจาคมานั้น ท่านไม่เคยสะสม มีเท่าไรของท่านก็นำไปบริจาคสร้างถาวรวัตถุ สร้างความเจริญไว้แก่วัดไผ่ล้อม จนเกิดความเจริญรุ่งเรือง แลดูสวยงามสบายตา เหมาะสมที่จะเป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา

หลวงพ่พูล อุดตฤโก แห่งวัดไผ่ล้อม อ.เมือง จ.นครปฐม ในช่วงวาระสุดท้ายของท่าน ขณะที่ท่านมีอายุ 94 ปี (ปี 2548) แม้ท่านจะมีอายุที่มากแล้ว แต่ภารกิจของท่านก็ยังคงต้องมีเรื่องให้ท่านปฏิบัติไม่ว่างเว้น ท่านสร้างความเลื่อมใสศรัทธาแก่คนหมู่มาก จากปากต่อปากทำให้มีผู้ที่มาสักการะขอพรจากท่านเป็นจำนวนมากทวีคูณขึ้นเรื่อยๆ

94 ปี 68 พรรษา ได้ร่ำกาสาวพัสตร์ ของพระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระมงคลสิทธิการ หรือ หลวงพ่พูล อุดตฤโก ในฐานะสมภารเจ้าวัด ที่รังสรรค์ผลงานให้กับคณะสงฆ์ได้ดีไม่มีบกพร่อง ทั้งงานด้านปกครองคณะสงฆ์ ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยเฉพาะด้านศึกษา สงเคราะห์ และเผยแผ่พระธรรมวินัยได้ครบถ้วน สมเป็นพระอาจารย์ที่มีคณะศิษย์ศรัทธาเลื่อมใสทั่วประเทศ สูดยอดพระอมตะเถราจารย์อีกรูปหนึ่งของจังหวัดนครปฐม

ประวัติหลวงพ่่าน้ำฝน

พระเดชพระคุณ พระมงคลสิทธิการ “หลวงพ่อกุศล อุดตฤกษ์” พระอมตะเถรจารย์ วัดไผ่ล้อม จังหวัดนครปฐม ทายาทศิษย์เอกของท่าน คือ พระครูปลัดสิทธิวัฒน์ หรือที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกจนติดปากว่า “หลวงพ่่าน้ำฝน”

หลวงพ่่าน้ำฝนท่านมีผลงานมากมาย ทั้งทางโลกและทางธรรม รวมไปถึงความสามารถในการสร้างวัดถมมงคล และการอธิษฐานจิตปลุกเสกวัตถุมงคล ที่ร่ำเรียนมาจากครูบาอาจารย์ เลกเช่น “หลวงพ่อกุศล” หลวงพ่่าน้ำฝน เกิดเมื่อวันจันทร์ที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2515 โยมบิดาชื่อนายแสง โยมมารดาชื่อนางบุญส่ง นามสกุล สุนทรสุวรรณ เกิด ณ บ้านเลขที่ 6001/112 ถนนประชาสงเคราะห์ เขตดินแดง กรุงเทพมหานคร

วัยเยาว์เป็นเด็กที่มีความขยันขันแข็ง เนื่องจากที่บ้านยากจน โยมพ่อเสียชีวิต ตั้งแต่หลวงพ่่าน้ำฝนยังเด็ก มีเพียงแม่เท่านั้น ที่ทำงานหาเช้ากินค่ำ เลี้ยงลูกทั้ง 7 คน ด้วยความยากลำบาก ด้วยความเป็นเด็กที่มีจิตสำนึกดี มีความรับผิดชอบ ท่านจึงใฝ่ดี เลือกที่จะเรียนหนังสือไปด้วยและทำงานไปด้วย “เป็นการช่วยแม่อีกทางหนึ่ง” โดยไม่สร้างภาระให้ครอบครัว

จุดเริ่มต้นแห่งแสงธรรม จุดประกายเมื่อครั้ง เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กล่าวคือ ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ทำให้ได้เรียนรู้ถึงสมาธิแห่งการสวดมนต์ การปฏิบัติในกรอบแห่งศีล และพระธรรมวินัย ส่งผลให้มีจิตใจอ่อนโยน นับตั้งแต่บัดนั้น เป็นต้นมา การบรรพชาสามเณรฤดูร้อนครั้งนี้ คลายใจให้ใฝ่รู้ในเรื่องคาถาอาคม เวทมนตร์ เลขยันต์ อักษรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระ เภกิจอาจารย์ที่ทรงคุณวิเศษ นี่ก็จุดเริ่มต้นพื้นฐานบนถนนแห่งธรรม และไสยเวท

บรรพชาอุปสมบท

जबจนจังหวัดที่คุณยายสาย ฟิ่งดอกไม้ ยายแท้ๆ เสียชีวิตครบ 1 ปี ต้องทำพิธีฌาปนกิจศพ ประกอบกับหลวงพ่่าน้ำฝนมีอายุครบบรรพชาพอดี จึงถือโอกาสบรรพชาอุปสมบท เมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2536 ณ พัทธสีมาวัดไผ่ล้อม ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยมีพระเดชพระคุณ พระพิพัฒน์วชิราภรณ์ หลวงพ่อกุศล วัดพระปฐมเจดีย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้รับฉายาว่า “กิตติจิตโต” แปลว่า “ผู้มีจิตที่นำสรรเสริญ”

ครานั้นตั้งใจบวชให้ยายเพียง 15 วันเท่านั้น เหตุการณ์ผันแปร วิถีชีวิตเปลี่ยน “ยิ่งเรียนก็ยิ่งรู้ ยิ่งอยู่ก็ยิ่งชอบ” ความปรารถนาเดิม เปลี่ยนไป ได้เห็นวัตรปฏิบัติหลวงพ่อกุศล เจ้าอาวาสวัด

ไผ่ล้อม ซึ่งท่านเป็นพระเกจิอาจารย์ที่ชาวบ้านให้ความเคารพ จึงเกิดความศรัทธา ปิติในใจที่ได้มา
ใกล้ชิดหลวงพ่อก

พรรษาแรก ปี 2536 “ปฐมบท” สอนวิชา “กตัญญู”

ในพรรษาแรกนี้ เดินทางไปกับพระสงฆ์หลายรูป ร่วมกิจกรรมอยู่ปริวาสที่จังหวัด
เพชรบูรณ์ นอนกลด สวดมนต์ เจริญสมาธิภาวนา จนสามารถได้วิชาเจริญสมาธิปลุกเสกอธิษฐานจิต
“ถักสายสิญจน์สีขาว” สำเร็จ นี่คือนั่นแรกแห่งความตั้งใจที่จะมอบกายถวายใจอยู่ในร่มกาสาวพัสตร์
สืบไป เมื่อกลับจากอยู่ปริวาส หลวงพ่อก็ฝากฉันตัดลินใจเข้าไปปรับใช้หลวงพ่อก คุณเลทำงานด้วยความตั้งใจ
เรียนรู้สรรพวิชาด้วยความขยันหมั่นเพียรตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

วิชาแรกที่หลวงพ่อกมอบให้เป็นปฐมบท คือ สอนให้มีความกตัญญูกตเวที ขยัน
ซื่อสัตย์ อดทน รับผิดชอบต่อคน ท่านย้ำเน้น ถ้าไม่ผ่านวิชานี้ วิชาอื่นๆ ก็เรียนต่อไม่ได้ วิชาที่กตัญญูกตเวที
เป็นวิชาเอกที่จะทำให้ทุกวิชาสำเร็จได้ จากนั้นหลวงพ่อกฝากฉันคอยดูแลปรับใช้หลวงพ่อกพุลอย่าง
ใกล้ชิด ด้วยความเคารพศรัทธา ปวารณาจะได้เรียนรู้สรรพวิชาจากท่าน และที่สำคัญหลวงพ่อกพุล
ท่านก็เมตตา คอยสั่งสอนอบรม รักเอ็นดู เสมือนหนึ่งลูกหลานอย่างแท้จริง

ฝึกงานกับหลวงพ่อก “เรียนเขียนผ้ายันต์เสาคอก”

ตลอดปี พ.ศ. 2536 ถึงปี พ.ศ. 2537 เสมือนหนึ่งเป็นการทดลองงาน ฝึกความขยัน
ซื่อสัตย์ อดทน หลวงพ่อกสอนให้รู้ว่า การเป็นพระสงฆ์นั้น มีความขยันหมั่นเพียร มีความรับผิดชอบใน
หน้าที่ ตื่นเช้าทำวัตร สวดมนต์ บิณฑบาต ทำงานในวัด ทำความสะอาด กวาดลานวัด อ่านหนังสือ
เรียนหนังสือ ค้นคว้าหาวิชาความรู้ และคอยดูแลปรับใช้หลวงพ่อก ท่านเรียกใช้งานอะไร ก็จะคอยอยู่
ใกล้ๆ ท่านมีกิจนิมนต์ที่ไหน ก็จะคอยติดตามไปดูแลสม่าเสมอ

เมื่อคราวนั้นหลวงพ่อกพุล ท่านมีชื่อเสียงโด่งดังในเรื่องของการตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่เป็น
อย่างมาก ญาติโยมต่างมานิมนต์ท่าน ถึงขนาดใน 1 วัน บางครั้งมีถึง 4-5 งานด้วยกัน หลวงพ่อกพุลจะ
เป็นผู้ช่วยคอยติดตามหลวงพ่อก เรียกว่าไปไหนไปด้วยกันตลอด ได้เรียนรู้วิชาตั้งศาล ปลุกบ้าน ยกศาล
พระภูมิ อย่างละเอียดถี่ถ้วนได้เห็นและจดจำ บทสวดพระคาถาในการตั้งศาลที่หลวงพ่อกพุลถ่ายทอดให้
พอดกเขียน ท่านก็จะเรียกมาสอนให้เขียนผ้ายันต์เสาคอก เพื่อนำไปติดที่บ้านญาติโยมเวลายกเสาคอก
ก่อนเริ่มสร้างบ้าน จนหลวงพ่อกพุลมีความชำนาญเป็นที่เลื่องลือ

อยู่เบื้องหลังสร้างวัดอุโมงค์ สอนสมาธิน้ำหมากทาพระสมเด็จ

ระหว่างอยู่กับหลวงพ่อกุศล วิชาปฏิบัติมากมาย ท่านพูดน้อย เน้นการปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง ท่านคอยบอกและแนะนำเวลาที่ไม่เข้าใจ หลวงพ่อสอนให้ฝึกวิชาทำสมาธิ ด้วยการนำพระเครื่องที่ท่านสร้างไว้ คือ พระพิมพ์สมเด็จ โดยนำน้ำหมากมาทา แล้วให้ขัด พร้อมทั้งอธิษฐานจิตไปด้วย เป็นการเจริญสมาธิอีกแบบหนึ่ง ที่ได้ทั้งการทำสมาธิและการอธิษฐานจิต ท่านสอนโดยการบอกให้ทำ นับเป็นเล่ห์วาทะหนึ่งที่จิตถึงจิต สำเร็จโดยปริยาย

ปี 2537 หลวงพ่อกุศล อยู่เบื้องหลังการสร้างวัดอุโมงค์ ถวายหลวงพ่อกุศล ด้วยการสร้างเหรียญหลวงพ่อกุศล หนุมานะเจติยง เนื้อเงินลงยา เนื้อสตางค์ พิมพ์ทรงน้ำเต้า พุทธศิลป์ย้อนยุคแบบโบราณ เนื้อลงยา จารึกชื่อหลวงพ่อกุศล และเหรียญหล่อเสมา หลวงพ่อเงิน-หลวงพ่อกุศล

ปี 2538 อยู่เบื้องหลังสร้างวัดอุโมงค์ คิดค้นออกแบบ เหรียญเจ้าตัว เหรียญเจ้าทรัพย์ พระพิมพ์เขาลอย พระพิมพ์พะเนียงแตก โดยสร้างขึ้นเป็นเนื้อโลหะชุบทอง สร้างเหรียญหลวงพ่อกุศล พิมพ์ใบโพธิ์ และรูปหล่อหลวงพ่อกุศล ขนาดบูชา 5 นิ้ว

ปี 2539 สอนวิชาทำ “รัก-ยม” ครอบครุ ครั้งแรก

หลวงพ่อกุศล ท่านมอบหมายให้หลวงพ่อกุศล ไปหาไม้รักซ้อนที่ขึ้นไปทางทิศตะวันออกนำมาแกะทำเป็นตัวรัก แล้วก็ไปหาไม้ระยมาที่ขึ้นไปทางทิศตะวันตกนำมาแกะทำเป็นตัวยม และที่สำคัญต้องเป็นไม้ตายพราย คือตายเอง จากนั้นก็นำมาแกะเป็นรูปเด็กไว้ผมจุก ยืนกำหมัดทั้งสองข้าง เสร็จแล้วนำบรรจุลงในขวดแก้วเล็กๆ ซึ่งท่านให้ไปตัดไม้ระยมาทำเป็นจุกปิดขวด สำหรับไม้ระยนั้น ท่านให้หลวงพ่อกุศล ไปเอาไม้ระยที่ต้นหลังวัดห้วยจรเข้มะ โดยระบุให้ตัดเฉพาะกิ่งที่หันไปทางทิศตะวันออก หลวงพ่อสอนวิชาทำรักยม คาถาเสกรักยม ท่านให้วิชาตั้งแต่เริ่มจนจบ

ปี 2539 พรรษา 3 นับเป็นปีที่สำคัญของหลวงพ่อกุศล เป็นอย่างมาก เมื่อพระเดชพระคุณหลวงพ่อกุศล ตัดสินใจทำพิธีครอบครุให้ ซึ่งในวันดังกล่าว ตรงกับวันวิสาขบูชา วันที่ 1 พฤษภาคม ซึ่งหลวงพ่อกุศลให้พิธีไหว้ครูบูรพาจารย์เป็นประจำทุกปี ท่านให้เด็กวัดจัดเตรียมเครื่องเช่น ไข่ ดอกไม้ ธูปเทียน พานบายศรี ทำพิธีครอบครุให้หลวงพ่อกุศลอย่างเป็นทางการ เพื่อสืบสานตำนานพระเวท มอบให้สนองงานรับใช้อย่างเป็นทางการ ซึ่งในปีนี้หลังจากครอบครุแล้ว หลวงพ่อกุศล มุ่งเรียนวิชาเขียนอักขระคาถาเลขยันต์ อย่างจริงจัง ทำให้สามารถเขียนยันต์ได้หลากหลาย กำหนดจิตพิจารณา ลงอักขระท่องมนต์ตามที่หลวงพ่อกุศลได้ถ่ายทอดวิชาให้ จนสัมฤทธิ์ผลตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ปี 2540 เรียนวิชาทำกุมารทอง เนื้อดิน 7 ป่าช้า สร้างเหรียญโก๋ พระสังกัจจายน์รุ่นแรก

ระหว่างนี้หลวงพ่่าน้ำฝนต้องทำงานหนัก ดูแลรับใช้หลวงพ่อบอกงานกิจนิมนต์ตามสถานที่ต่างๆ และต้องวิ่งดูงานสร้างอุโบสถเฉลิมพระเกียรติ อีกทั้งยังต้องวิ่งหาปัจจัยออกไปซื้อวัสดุก่อสร้างเอง ถึงแม้งานจะหนักเพียงไร แต่หลวงพ่่าน้ำฝน ท่านก็ไม่ละเว้นงานราษฎร์งานหลวง โดยเฉพาะเรื่องของ การเรียนสรรพวิชาต่างๆจากหลวงพ่อบ้าง ซึ่งในปีนี้ถือว่า โชคดีมากๆ ที่หลวงพ่อบอวิชาทำกุมารทองให้ โดยท่านออกเดินทางไปกับหลวงพ่่าน้ำฝน เพื่อไปขุดดิน 7 ป่าช้า มาบดผสมสร้างกุมารทองสมบัติ ถู้อุภยงามยามคือออกจากวัดไผ่ล้อม เวลา 5 ทุ่ม ในคืนวันลอยกระทง พระจันทร์เต็มดวง ไปทั้งหมด 7 วัด 7 ป่าช้า นำมาสร้าง เป็นเนื้อผงรุ่นแรก ท่านสอนทุกขั้นตอน ตั้งแต่การไปหามวลสาร การผสมมวลสาร การปลุกเสก รวมไปถึงคาถาอาคมที่เกี่ยวข้องกับกุมารทอง ในสมัยนั้นให้บูชาองค์ละ 150 บาท ปรากฏว่าหมดในเวลาเพียงไม่กี่วัน ชาวต่างชาติให้ความสนใจมากเป็นพิเศษ โดยเฉพาะชาวสิงคโปร์ เดินทางมาบูชาที่วัดจำนวนมาก

และในปี 2540 นี้ หลวงพ่่าน้ำฝน อยู่เบื้องหลังการออกแบบสร้างเหรียญโก๋ พระสังกัจจายน์ ขนาดจัมโบ้ สร้างเอกลักษณ์มีดีใหม่ให้กับวงการวัตถุมงคล ในมุมมองของเหรียญที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งสมัยนั้นคนไม่นิยม แต่หลวงพ่่าน้ำฝน สามารถเปลี่ยนแนวความคิด ให้ผู้คนมานิยมแขวนเหรียญพระสังกัจจายน์ ที่มีขนาดใหญ่ เลี่ยมแขวนอาราธนาติดกาย นิยมแพร่หลายกันถ้วนหน้า อีกทั้งยังสร้างเป็นเนื้อเงินแท้อีกด้วย

ปี 2545 หลวงพ่อบอวิชาลงหน้าทอง จันท์มหาเสน่ห์

ในปีดังกล่าวนี้ หลวงพ่อบอวิชาได้มอบวิชาลงหน้าทอง ดำรับจันท์มหาเสน่ห์ให้แก่หลวงพ่่าน้ำฝน ในฐานะทายาทพุทธาคม เพื่อเป็นการสืบสานพิธีลงหน้าทอง สูดยอดตำราจันท์มหาเสน่ห์ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้ญาติโยม

ปี 2546 หลวงพ่อบอวิชาเจิมรถแคล้วคลาดปลอดภัย

ในสมัยที่หลวงพ่อบอวิชายังมีชีวิตอยู่ มีคนนำรถมาให้ท่านเจิมเป็นจำนวนมากทุกวัน โดยหลวงพ่อบอวิชาจะให้จอดรถหันหน้าไปทางทิศตะวันออก แล้วท่านจะขึ้นไปนั่งบนรถ ใช้ผ้าสามสีพันรอบกระจกมองหลัง เสกคาถา พุทธังแคล้วคลาด ชัมมังแคล้วคลาด สั้งมังแคล้วคลาด เดินทางไม่ประมาท แคล้วคลาดปลอดภัย แล้วก็เขียนยันต์ลงไปที่หลังคาด้านหน้าคนขับ เจิมแป้มงคลที่กระโปรงด้านหน้ารถ แล้วพรมน้ำพระพุทธมนต์ จากนั้นให้คนขับเจ้าของรถบีบแตร 3 ครั้ง เพื่อความเป็นสิริมงคลก่อนขับรถออกไป หลวงพ่่าน้ำฝน ท่านได้รับการถ่ายทอดวิชาเจิมรถจากหลวงพ่อบอ อย่างเต็มเปี่ยม จวบจน

หลวงพ่อละสังขาร มีญาติโยมจำนวนมากเดินทางมาที่วัดไผ่ล้อม นำรถมาให้ท่านเจิม และเมื่อกลับไป แล้ว ต่างประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต แคล้วคลาดปลอดภัย เจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน ค้าขายร่ำรวย

เรียนวิชาเจิมนะเมตตามหามงคล

การเจิมแป้งนะเมตตามหามงคล ของหลวงพ่ เป็นที่เลื่องลือไปไกลอย่างกว้างขวาง ทั่วประเทศ ใครก็ตามที่เดินทางมาที่วัดไผ่ล้อม ทุกคนล้วนต้องมาเข้าคิวต่อแถว รอให้หลวงพ่เจิม แป้งที่หน้าผาก เจิมกระเป๋าสตางค์ และวัตถุมงคลต่างๆ “แป้งนะเมตตา มหามงคล ” หลวงพ่พูลท่าน ได้ทำแป้งผสมมวลสารที่เป็นมงคลและทำพิธีเสกแป้งอย่างต่อเนื่องยาวนานหลายปี หัวใจสำคัญคือ การผสมแป้งลงกับน้ำมันหอม อันเป็นสูตรมงคล ผสมน้ำมันหอม 9 กลิ่น ซึ่งได้ผ่านพิธีปลุกเสก ผสมผสานคลุกเคล้ามาอย่างยาวนาน รวมไปถึงได้นำเข้าพิธีพุทธาภิเษกสำคัญๆ มาแล้วนับครั้งไม่ถ้วน

“การเจิมแป้งนะเมตตา มหามงคล” นับเป็นความเมตตาที่หลวงพ่ มีต่อลูกศิษย์ลูกหา ทั่วไปอย่างมากมายที่เดินทางมาจากทั่วสารทิศ หลังไหลมาให้ท่านเจิมไม่ขาดสายโดยมีเป้าหมาย เดียวกันคือ เจิมแป้งนะเมตตา เป็นการเสริมบารมี ส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าในชีวิต มีโชคมีลาภ ไม่ เจ็บ ไม่จน กินอิ่ม นอนอุ่นตลอดกาล

วิชาเจิมแป้งนะเมตตา หลวงพ่ได้นำฝนได้รับการถ่ายทอดมาจากหลวงพ่โดยตรง เช่นเดียวกับวิชาสวดสะเดาะเคราะห์เสริมบารมี

เรียนวิชาสวดสะเดาะเคราะห์เสริมบารมี

พิธีสวดสะเดาะเคราะห์เสริมบารมี ถือเป็นพิธีกรรมเก่าแก่ เป็นบทสวดโบราณที่หลวง พ่พูลได้ประยุกต์ อนุรักษ์พระคัมภีร์โดยดารีให้สวดเพื่อสงเคราะห์ญาติโยมที่เดือดร้อนในธุรกิจการ งาน ตกทุกข์ได้ยาก หนีร้อนมาพึ่งเย็น และเพื่อเป็นการแก้เคล็ด สวดเสริมเพิ่มบุญญาบารมี เป็นการ เสริมสิริมงคล เสริมราศี เพื่อความสุขความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตประจำวัน

หลวงพ่ได้นำฝนได้รับการถ่ายทอดวิชานี้มาจากหลวงพ่และได้สืบทอดตำรับบทสวด โบราณกาล ตามตำราครูบาอาจารย์อย่างเคร่งครัด สวดครบประจำวันเกิดทั้ง 7 ตามกำลังวัน

ทุกวันเสาร์-อาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์จะมีประชาชนจำนวนมาก เดินทางมาจาก ทั่วทุกสารทิศ เพื่อเข้าร่วมพิธีสวดศพเคราะห์เสริมบารมีกับหลวงพ่ได้นำฝน และจุดนี้ถือเป็นประจักษ์ พยานที่สามารถสานต่อพิธีกรรมดังลั้งดีของพระเดชพระคุณหลวงพ่พูลไว้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

ปี 2548 หลวงพ่อพูลละสังขาร วันวิสาขบูชา

เมื่อวันอาทิตย์ที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2548 วันวิสาขบูชา หลวงพ่อพูลละสังขารอย่างสงบ ท่ามกลางความเศร้าสลดของญาติโยมพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศ หลวงพื่อน้ำฝน คือทายาทศิษย์เอกรูปแรกและรูปเดียวของหลวงพ่อ ภาพของหลวงพื่อน้ำฝน ที่ใกล้ชิดสนิทแนบอยู่กับหลวงพ่อกันมาโดยตลอด ตั้งแต่แรกบวชจนหลวงพ่อละสังขาร ฉะนั้นจึงไม่สามารถปฏิเสธตำแหน่งทายาทศิษย์เอกนี้ได้เลย และในปีนี้เองหลวงพื่อน้ำฝนได้สร้างพระขุนแผน กุมารทอง พิมพ์กรรมการ เนื้อโลหะพันทราญสามกษัตริย์ เนื้อผงขสสาร เนื้อผงตะเกียน เนื้อทองไมครอนขัดเงา ส่งผลทำให้พระขุนแผนหลวงพ่อพูลดังไปไกลทั่วโลก

ปี 2549 สร้างเหรียญนพรัตน์คู่บุญ นพคุณคู่บารมี สุขยอดเหรียญประจำวันเกิด ที่มีความงดงามเหนือคำบรรยาย นับเป็นเหรียญที่ได้รับความนิยมศรัทธาสูงสุดจากสาธุชน ทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศ

ปี 2550 สร้างเหรียญเทพนิมัมพร สร้างวัดอุ้มงคจตุคามรามเทพ และมงคลวัตถุ หลวงพ่อพูล-มหาเทพ 8 ทิศ

ปี 2551 สร้างว้าว-ควายธนู พระโพธิสัตว์กวนอิมพันมือ พระพิมพ์เนศ-พ่อแก่

ปี 2552 เรียนวิชาเขียนยันต์ตะกรุดโสฬส

หลวงพื่อน้ำฝน ได้ไปร่ำเรียนวิชากับหลวงปู่วาส พระเกจิอาจารย์ชื่อดัง แห่งวัดสะพานสูง จังหวัดนนทบุรี เพื่อศึกษาวิชาเขียนยันต์ตะกรุดโสฬส ซึ่งหลวงปู่วาสคือทายาทศิษย์เอกรูปสุดท้ายของหลวงปู่เอี่ยม เทียวไปเทียวมาอยู่หลายเดือน จวบจนเมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ.2552 หลวงปู่วาสได้ทำพิธีครอบครูให้หลวงพื่อน้ำฝนอย่างเป็นทางการ นับเป็นการมอบวิชาตำราการเขียนยันต์โสฬส ของหลวงปู่เอี่ยม พร้อมทั้งกรรมวิธีการปลุกเสก ตามตำรับตำราเก่าของหลวงปู่เอี่ยม หลวงพื่อน้ำฝนได้วิชาการทำตะกรุดมาอย่างสมบูรณ์แบบ ด้วยความเมตตาของหลวงปู่วาส ที่ได้เล็งหาศิษย์ที่มีความสามารถและมีความตั้งใจจริง

วันจันทร์ที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ.2552 หลวงพื่อน้ำฝนเริ่มพิธีลงนะหน้าทองครั้งแรก

ถือเป็นวันแรกของการลงนะหน้าทอง จันท์มหาเสน่ห์ ตำรับหลวงพ่อกุศล โดยหลวงพื่อน้ำฝน เป็นการเอาฤกษ์ชัยหลังจากได้ทำพิธีไหว้ครูบูรพาจารย์เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2552 วันวิสาขบูชา โดยในวันจันทร์ ญาติโยมทุกเพศทุกวัยสามารถเข้าร่วมพิธีนี้ได้ พิธีจะเริ่มตั้งแต่หลวงพื่อน้ำฝนจะทาน้ำมันจันท์ด้วยพู่กันที่หน้าผาก และที่มือซ้ายและมือขวา จากนั้นท่านจะปิดทองลงบน

หน้าผาก ที่มือซ้ายและมือขวา จารอักขระยันต์นะเมตตาม้วนใช้พู่กันเจิมลงไปหน้าผาก เพื่อให้เนื้อทองลงไปหน้าผากและมือทั้งสองข้าง ขณะทำพิธีหลวงพ่้น้ำฝน จะอธิษฐานจิตท่องคาถาตลอดเวลา เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล

ภาพที่ 31

หลวงพ่้น้ำฝนขณะดูแลรับใช้หลวงพ่อบุญ

ภาพที่ 32

พระครูปลัดสิทธิวัฒน์ (หลวงพ่้น้ำฝน) อายุ 41 ปี พรรษา 20
ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม ตั้งแต่ พ.ศ.2548-ปัจจุบัน

ภาพที่ 33

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายภณกุล ภวคุณวรกิตติ์ เกิดเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2525 ภูมิลำเนาเป็นคนกรุงเทพมหานคร มหานคร โดยกำเนิด สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (นิเทศศาสตร์) สาขาวิชาเอกวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ (เกียรตินิยมอันดับ 2) จากคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต เมื่อปีการศึกษา 2548 โดยในปีการศึกษา 2547 ได้รับคัดเลือกให้ได้รับทุนการศึกษาประเภททุนเรียนดี จากกองทุนก้นดนา จำนวนเงิน 10,000 บาท และหลังจากนั้นเข้าศึกษาต่อระดับบัณฑิตศึกษา ในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2554 ซึ่งในระหว่างการศึกษา ได้รับคัดเลือกจากหลักสูตร ให้ได้รับทุนอุดหนุนการศึกษาเพื่อทำหน้าที่ผู้ช่วยสอนของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา 2554 และในปีการศึกษาเดียวกันได้รับคัดเลือกให้รับทุนอุดหนุนการศึกษาของมูลนิธินิธิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยด้วย